j. B. Keijnoogen.

H. DREXELII, S. J.

TOBIAS

MORALI DOCTRINA
ILLUSTRATUS.

OPERUM.
TOMUS XXIII.

COLONIAE,
Apud BALTHASAREM
ab EGMOND.
MDCCXV.

TOBIAS
morali doctrina
illustratus
A
P. HIEREMIA
DREXELIO
SOC: IESV.
ex posthumis libellis
quartus.

MONACHII
M.DC.XLI.

Typis Vid. IOANN CNOBBARI.
Typographi. ANTVERPIÆ. 1652.

Reverendiſſimo & Illuſtriſsimo Principi ac Domino,

D. FRANCISCO GUILIELMO

Epiſcopo Oſnabrugenſi, Mindenſi, & Verdenſi, S. R. I. Principi, Eccleſiæ Cathedralis Ratisbonenſis, Collegiatæ Bonnenſis, Monacenſis & Oetinganæ Præpoſito, &c. Comiti de Wartenberg & Schaumburg, Domino in Wald & Hachenburg, &c.

DOMINO CLEMENTISSIMO.

REverendiſsime ac Illuſtriſsime Princeps. Duo maximè ſingularis Patientiæ exempla nobis ſacræ litteræ prodiderunt, Reverendiſsime atque Illuſtriſsime Princeps, duobus fortiſsimis viris Iobo & Tobia, velut in publicum Orbis theatrum productis, juſsiſque ſuam Fabulam agere toti retro Poſteritati memorabilem. Ita legimus Tob. 2. cap. Hanc autem tentationem ideo permiſit Dominus evenire illi, ut Po-

ſteris daretur exemplum patientiæ ejus, ſicut & ſancti Iob. *Et verò luculenter egerunt ambo, pari vivacitate, animi robore & constantia, omnium ſeculorum approbationem meriti. Non pulchrius Spectaculum videre Iovem credebat Annæus Seneca, quàm patientem virum, & inter ærumnas auſurum provocare fortunæ ſævientis minas ac verbera. Quantò pulchrius exhibuerunt Actores noſtri, ſpectaculum facti Deo, Angelis, & hominibus. Deo coronanti, Angelis bonis applaudentibus, malis confuſis; hominibus, viſo triſtis initiis lætiſſimo exitu, ad imitationem provocatis. Ceterùm ut Choragi Scenas & apparatum variare ſolent pro varietate materiæ, quam tractant: (alia enim Tragœdiæ facies exiſtit, alia Comœdiæ, iterumque alia ex utriſque mixtæ) ita non injucundum erit, obſervare divinæ Sapientiæ ludentis in orbe terrarum varios modos, quibus & ipſa ludit. In Iobo certè, donec ſeries diſpoſitorum eventuum evolvatur, omnia tragica reperias*

perias. Nulla interludia : jucundi nihil immiſcetur. Cuncta in ſuſpenſo ſunt, juſtum periculi metum terroreſque incuſſura. Humani generis hoſtis poteſtate in innocentem carnifex armatur. Mox alius ſuper aliam feralis nuncius advolat. Diripiuntur ædes, abiguntur pecora, cæduntur ſervi, filii. Quæ ſubitis ruinis non ſepeliuntur, pejoribus incendiis conflagrant. Paullò pòſt extenditur manus in ipſum corpus, & percutitur ulcere peſſimo, à planta pedis uſque ad verticem. *Tragœdiæ ſynopſis hæc eſt : ſupremus Agonotheta Deus, juvat Patientem & ſpectat; Iob patitur, &* teſta ſaniem radit. *Dæmon ſævit, uxor exprobrat, amici jam ſtupent,* quia vident dolorem eſſe vehementem, *jam innocentiæ ſuæ innixo indignantur. Hæc inter, ut etiam loquendi modus cothurno reſpondeat, de turbine ruunt voces, vibrantur alternis & fulminant miræ ſententiæ. Actio ſanè pathetica. Ingenium ſupra omnes Euripides & Senecas. Vt meri-*

to illud, quod de Abrahamo disertè pronuntiavit Divus Ambros. lib. 1. cap. 1. Iobo accommodari poßit. Magnus planè vir, & multarum virtutum clarus insignibus. Quem votis suis philosophia non potuit æquare. Denique minus est, quod illa finxit, quàm quod iste gessit. *Vltimo Actu mæror in gaudium, lucta in triumphum vertitur. Cùm enim* Iob in omnibus his non peccasset labiis suis, suscepit Dominus faciem ejus, & benedixit novissimis magis quàm principio ejus. Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, & sex millia camelorum, & mille juga boum, & mille asinæ, & fuerunt ei septem filii & tres filiæ, vixitque post hæc centum quadraginta annos: *Epilogo ad omnes spectatores directo*, ut considerent servum Dei Iob, quòd non sit ei similis in terrâ, homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. *Laudabit hic, scio, spectator Actorem: sed mirabilem potiùs*

quàm

quàm imitabilem dicet. Morosi tædio afficimur spectaculi, & ægrè finem divinæ compositionis exspectamus. Vt de horrore jam & quadam quasi immanitate dolendi taceatur. At enim infinitæ Sapientiæ nec alii modi desunt, quibus homines detineat, ad virtutis exercitium & fiduciam erigendos. Alterum Patientiæ exemplum propositura, Agonem Tobiæ longè aliis limitibus circumscripsit. Totam Actionem alio filo deduxit, in modum familiaris exempli, quod instrueret pariter & delectaret. Dæmone ab hoc theatro procul facessere jusso, cælesti potius genio partes dantur. Tentationum acerbitas toleranda, infusa suavitate corrigitur. Iusto viro ab adolescentia sua molestum erat abstrahi à Templo Ierosolymitano, captivumque inter Assyrios Idololatras versari. Temperatur autem hæc molestia. Dedit enim Dominus illi gratiam in conspectu Salmanasar Regis: qui dedit illi potestatem, quocunque vellet ire: habens libertatem, quæcunque facere vo-

 luisset.

luiſſet. Tunc ergo pergebat per omnem cogitationem ſuam, & conſolabatur eos. *&c. verùm conceſſum ſolatium nova probatio excipit.* At ubi nunciatum eſt Regi Sennacherib, quod ſepeliret corpora filiorum Iſraël, juſſit eum occidi, & tulit omnem ſubſtantiam ejus. Tobias verò cum filio ſuo & cum uxore fugiens nudus latuit. *Quamdiu hoc?* Poſt dies verò quadraginta occiderunt Regem ipſius, reverſus eſt Tobias in domum ſuam, omniſque facultas ejus reſtituta eſt ei. *Paulatim creſcunt certamina. Epulaturus monetur de funere jacentis in platea Iudæi.* Manducat panem cum luctu & tremore. *Arguitur à proximis. Cæli aſpectu digniſſimus vir repentina cæcitate affligitur. Quod malum adeò perſenſit, ut Raphaëli ſalutanti hac voce*, Gaudium tibi ſit ſemper, *Reſponderit:* Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cæli non video. *Acceſſerunt domi iratæ uxoris convitia.* Manifeſtè vana

facta

facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicens: Et nunc Domine secundùm voluntatem fac mecum, &præcipe in pace recipi spiritum meum. Expedit enim mihi mori magis, quàm vivere. *In cumulum miseriæ, missus peregrinari filius creditur amissus, deploratur ut perditus*, lumen oculorum, baculum senectutis, spes posteritatis. *Quæ plena calamitatis, etsi atrocitate Iobi certamen non exæquatura, providentia Numinis quamprimum diluit, omnemque luctum extersit*; In illo tempore exauditæ sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei: & missus est Angelus Domini sanctus Raphaël, *nondum agnoscendus* (*ita enim artificium requirebat*) *ut postea cumulatiore gaudio cognitus perfunderet. Nimirum Actio finitur, & Patientia currit ad præmium.*

Junior Tobias redit salvus & incolumis, multisque gaudiis onustus:

Senior recipit visum; & suspiciens osculatus est eum cum uxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio. Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, & omnis familia, & pecora sana & cameli & pecunia multa uxoris, sed & illa pecunia, quàm receperat à Gabelo. *Vndecimi capitis hæc clausula est*: Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt. *Iucunda prorsus historia, ac velut in Scena alternante inopinos eventus, hortatrix viva mortalium: ut per patientiam salutem suam operentur; post tristia lætitiam, & post tenebras sperent lucem. Vtramque Iobi & Tobiæ Actionem, jam olim illustrandam sibi sumpserat P. Hieremias Drexelius, Societatis & Collegii nostri. Et præsentem quidem moribus efformandis utilissimam paullò ante obitum absolvit: hunc ipsum Libellum, quem inter posthumos quartum Tuæ Illustrissimæ Celsitudini, Reverendissime Princeps, humiliter*

militer dedicamus. Sunt in eo præter admirabile divinæ Probationis artificium, plurima quoque pulcherrimarum virtutum decora, quæ commendabilem ſcriptionem faciant. Præcepta vivendi pietatis præmium, obedientiæ laudem, caſtitatis prærogativam, vim & efficientiam orationis cum jejunio & eleemoſyna conjuncta, hinc ſcimus. Quæ fuſiùs commemorare neceſſe non eſt, quando ipſe repræſentas hæc omnia, qui probè animo incluſiſti tuo altiſſima magnarum mentium bona. Munificentiam erga nos multa teſtantur: & Oſnabrugenſis collegii ampliſſima Fundatio palàm commonſtrat. Pietas te, ut omnibus Aris benignum & ſupplicem facit; ita nuper primùm Lauretum uſque in Italiam tulit. Quo eodem itinere, cæteras animi dotes tanto Principe dignas, & Roma vidit, & mirata laudavit. Inde reducem inter publicos Patriæ plauſus gratulantium turbis immixti hoc Te libello ſalutamus. Per hunc Tibi porrò vitam, incolumitatem,

redi-

reditum ad tot Infulas, fauſta omnia apprecantes. Monachii 4. Augusti. Anno Redemptoris noſtri. M. DC. XLI.

Rever. & Illuſtriſſ. Celſit. V. devotiſſimum

Collegium Societatis JESU *Monachenſe.*

INDICULUS CAPITUM IN PARTEM I. TOBIÆ.

CAP.

INDICULUS CAPITUM

IN

PARTEM II.

TOBIÆ.

CAP.

TOBIAS.
PARS PRIMA.
CAPUT I.

Tobias primarii generis, vir honoratus.

TOBIAM virum Hebræum exactiſsimæ virtutis, omnibus noſcendum, imo & imitandum proponere animus eſt. Præfanda tamen paucula de libro, qui Tobias inſcribitur.

§. I.

Tobiæ liber moribus formandis utiliſſimus eſt. Non nemo ex iis, qui librum obtrectare ſolent, ingenuè dixit. Libellus eſt verè aureus. Ediſcendus eſſet à pueris, haud ſecus quàm decalogus, & in imo pectoris diligentiſsimè condendus, in quo nihil niſi mera pietatis ſemina, imo flores & fructus inveniuntur. *a* Non minùs honorificum de eodem hoc libro elogium eſt iſtud: Inter hiſtorias primum tenet locum liber Tobiæ, qui mea quidem ſententia felicius Xenophonte ac Ariſtotele tradit Oeconomiam. Nam & exemplis vivis omnia, & ſalutaribus præceptis demonſtrat. Nulla hominum ætas eſt, ordo

a Ita Munſterus.

nullus aut ſexus, qui non habeat ex hoc libro diſcere præceptiones optimas, nemo eſt, qui ſui hic officii non moneatur.

Liber Tobiæ Canonicus eſt, In ore duorum aut trium teſtium ſtat omne verbum aſſertione Chriſti: *a* tres nominaſſe ſuffecerit. Divus Irenæus lib. adverſus Valentinum cap. 34. in teſtimonium venit. *b* Divus Cyprianus epiſtola 52. argumentum ex eo libro ſumpſit adverſus Novitianos. Divus Auguſtinus l. 2. de doctrina Chriſtiana c. 8. Hunc ipſum in canone Scripturæ Sanctæ collocavit, & ex eo ipſemet partem ſermonis ducenteſimi viceſimi ſecundi pro concione propoſuit. Sat teſtimonii, Mihi unus Auguſt. loco mille teſtium eſt. Ad hunc cum antiquiſſimi Irenæus & Cyprianus aliiq; accedant, rem omni modo teſtatiſsimam habemus. Taceo Concilia, quæ Tobiæ librum inter divina monumenta, ut germaniſsimam eorum partem numerant. Ita dilucidè Concilium Tridentinum. *c* Ita totius Eccleſiæ conſenſus & decreta. Sed jam in libri auctorem indagemus.

Scriptus hic liber creditur ab utroque Tobia tam parente quàm filio. Nam Angelus utrique præcipiens: Vos autem, inquit, benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus. *d* Hebræus & Græcus contextus apertiſsimè hunc in modum loquuntur;

a *Matth. c. 18. v. 16.* b *Vixit à Chriſto nato An. 180.* c *Seſſione 4. potiſsimum.*
d *Tob. c. 12. v. 21.*

quuntur; Scribite omnia hæc, quæ contigerunt, in libro. Nihilominus non usque adeo id certum est, cum initio hic liber Chaldaicè sit scriptus, quod Hieronymus, præfatione ad Chromatium, & Heliodorum testatur. Ab utriusque Tobiæ obitu, tertius aliquis, versus pauculos censetur adjecisse. De hoc tam gracili libello Paulus suum illud pronunciavit: Omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. *a* Sanctorum vita, lex viva, instructio nostra. Chrysostomus sanctorum hominum res gestas à Spiritu divino eam ob caussam dictatas, & nobis relictas asserens: Vt discentes, inquit, quod licet ejusdem fuerint naturæ, virtutibus tamen studuerint, ne simus nos ignavi & desides in iis exercendis. *b*

Meum hic votum est, quod Jobi fuit: Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte *c* sculpantur in silice: *d* In fimeto statuere cogitat tablinum, *e* & ordiri scriptionem non vulgarem, nec enim tabulis ceratis, aut arborum corticibus, aut candidis linteis, sed nec chartæ vel membranæ, sed marmori, imo chalybi mandare vult verba, quæ scriptitare meditatur. Utinam &

 ego

a *Rom. c. 15. v. 4.* b *Chrys. hom. 11. in Gen.*
c *Alii, certe.* d *Iob c. 19 v. 23. & 24.*
e Auff die Mist will er ein Cantzley auffrichten.

ego hunc librum ſcriptionis neutiquam prolixæ omnium memoriæ imprimere, aut quod mavelim pectoribus omnium, velut marmoreæ, aut chalybeæ laminæ poſsim inſculpere. De hoc Tobiæ libro, qui pagellas pauculas complectitur, verè auſim pronuntiare: Liber mole quidem modicus; ſed Chriſtianæ perfectionis eſt commentarius.

Scriptionis porro hic erit ordo, qui eſt hiſtoriæ. Ordiamur à Tobiæ genere & familia.

Tobias ex urbe & tribu Nephthali oriundus primariis Natalibus. Pater illius Tobiel, avus Ananiel, proavus Adiel, abavus Gabaël, tritavus Aſaël, tritavi pater Nenathiel.

Judæi ſuprà quàm dici poteſt, in conſcribendis genealogiis diligentiſsimi. Hinc iſta talia tam exactè ſciri potuerunt. Sed porro eamus.

§. II.

Natus eſt Tobias anno quater milleſimo quadringenteſimo viceſimo. Denatus eſt ſub Manaſſe Rege quater milleſimo quingenteſimo viceſimo ſecundo. Ita vixit centenis & duobus annis. Tobiæ patria fuit Galilæa ſuperior, urbs Nephtali, quæ à tribu ſortita nomen. Ergo non ignobili familia ortus eſt, quod ex accuratiſsima proſapiæ, generiſque deſcriptione cuivis facilè conſtet, in qua avus, proavus, abavus, tritavus, & pater tritavi tam diſtinctè nominantur.

Dein-

Deinde si Tobiæ munus aulicum spectemus, Salmanasaris Regis princeps œconomus fuit Tobias, ad quem omnia emenda pertinerent. Neque verò credibile, huic officio hominem ignobilem præfectum. Itaque Tobias primarii generis vir honoratus. Et hæc natalium ornamenta Deo in acceptis referenda. Ista enim Deus, quibus vult, concedit; negat innumeris. Habet generis dignitas, familiæ vetustas suos honores, quibus emineat. Nemo id negaverit. Paulina præceptio est: Reddite ergo omnibus debita, cui honorem, honorem. a

Gregorius Nazianzenus triplicem statuit nobilitatem. Prima suam supernè trahit originem: Ad imaginem divinam conditi sumus. Quâ quidem ratione omnes pleræquè sumus nobiles. Altera priscum sanguinem & claros præfert natales. At hæc nobilitas uti suum habet ortum, ita suum etiam occasum & interitum ignorare non potest. Tertia, quam virtus parit & eruditio. Vulgata phrasi dicitur: Homo nobilis est, aut quia ingenii nobilis, judicii maturi, memoriæ excellentis; aut quia bene institutus, optimè moratus, insigniter doctus, eximiè sedatus, omnibus sese attemperare gnarus. Hic quivis dispiciat, quibus velit nobilitatis insignibus ornari, si nondum eâ claritate fulgeat. Seneca de nobilitate verâ disserens: Bona mens, inquit, omnibus patet, omnes ad hoc sumus nobi-

a *Rom. c. 13. v. 7.*

les. Si quid aliud est in philosophia boni, hoc est, quod stemma non inspicit. Patricius Socrates non fuit : Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locavit manus: Platonem non accepit nobilem philosophia, sed fecit. Quis ergo generosus ? Ad virtutem bene à naturâ compositus. Hoc unum est intuendum. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus : Nemo in nostram gloriam vixit : quod ante nos fuit, nostrum non est. Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere. *a.*

Paulus Timotheum suum hortatus: Divitibus, inquit, hujus sæculi præcipe, non sublîmè sapere. *b* Præcipi vult, non suaderi his, qui ceteros facultatibus, nobilitate, aliis dotibus antestant, supercilium non erigere, non insolescere : Dic eis & manda, ut famulos atque subditos, & quoscunque alios, non minus quàm se, ac suos putent esse homines. Contrarium subinde factum. Homines ac nobiles supercilio tam grandi servos suos, & ignobiliores alios despexerunt, perinde ac si magnates isti de longe meliore luto sint facti. Minime Christiana, & amens, barbaraque insolentia hoc est. Præcipe igitur, præcipe tam fastuosis pavonibus cristas ponere, & meminisse, non sola multitudine fumosarum imaginum, nec stemmatis tantùm & longi sanguinis æstimatione censeri hominem vera nobilitatis insignia,

a *Seneca epist.44. mihi.pag. 456. & seq.*
b *1. Tim. c. 6. v. 17.*

insignia, virtutis & eruditionis esse ornamenta plus aliis scire, auctiorem doctrinam comparare, sanctius ad virtutis leges vivere, hoc facit nobilem.

Talem in exemplum statuimus Tobiam, qui familiâ, & stirpe clarus, clarior fuit virtute, vir exactissimus ad omne virtutis imperium. Talis & Romanus martyr vir nobilissimus, qui Galerii Imperatoris ævo, Asclepiadi Antiochiæ præfecto in os objiciens: Absit à me, inquit, ut nobilem me præstet parentum sanguis, aut lex curiæ; generosa Christi sequela nobilitat viros. Non cupio ut mihi, meoque generi quidquam parcas. Christi sanguis pro me fusus me nobilitat. Oratione tam ingenuâ irritatus Asclepiades, Christi Athletam flagris & plumbatis cædi, latera mucronibus conscindi jussit: At Romanus non minus fortiter ac liberè: Gratias ago tibi, ô Præfecte, inquit, quòd in meo corpore multa reseratis ora, quibus Christum meum deprædicem. Tot ecce Christum in me linguæ, tot laudant labia, quot vulnera.

§. III.

Nostro hoc ævo in aulis principum illustre nobilitatis ornamentum & insigne est clavis aurea, quam reges, Principesque dant Magnatibus, qui sibi à cubiculis sunt. Oratio & eleemosyna claves cæli sunt aureæ. Has quisquis desiderat, quavis hora eas impetrat, hac gemina clave momentis omnibus cælum reserat. His orna-

mentis ad omnem nobilitatis perennitatem insignimur.

Ante annos quadraginta & plures, quod recentissimè memini, vir non longi sanguinis, nec lunulis *a* pedem insignitus, sed arte musices clarissimus auream à suo principe clavem in eximii favoris signum accepit. Sapuit vir iste, & intra suam sese fortunam continuit, clausam galeam non perforavit, non se alium, quàm erat, jactavit: Scitur, ajebat, qui sim; & gloriosius mihi est meâ me arte evehi; satis est mihi clavis aurea, maximi favoris argumentum, hæc una clavis satis me nobilitat. Prudenter hæc & modestè.

Clave aureâ nobilibus inseri potest, quisquis id seriò affectat. Et genus & formam regina non pecunia, sed pecuniæ largitio, sed eleemosyna, sed oratio donat. Eleemosyna & oratio duæ claves aureæ. Eleemosyna cælum, oratio cor reserat divinum, eò spiritus ardenter precantis ingreditur. Hieronymus Celantiam sapienter instituens: Nulli te unquam, ait, de generis nobilitate præponas, nec loco humiliore natas te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere, nec conditiones hominum, sed animos suscipit singulorum. Sola apud Deum libertas est non servire peccatis; summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus. *b*

De

a *Lunula in calceis priscæ nobilitatis insigne.*
b *Hieron. ad Calantiam.*

De eleemoſynâ cæli clave aureâ Hebræus vates Daniel luculentiſſimè: Quamobrem, inquit, rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. *a* Hoc noſter nobis Tobias ſuo loco dicet. Quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam. *b*

Hîc dices: Quam ego velim in egenos eſſe liberaliſſimus, & quavis hebdomade centum philippeos in pauperum turbam partiri. At reculæ tenues ſunt & acciſæ, vacuam manum non explicant. Vellem ſi poſſem. Solatium hîc ingens Auguſtinus ſuppeditans: Quidquid vis, inquit, & non potes, factum Deus computat. Diſcutit Deus, quid quiſque voluerit, non quid potuerit. *c*

De oratione aureâ cæli clave dixit Siracides; Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & donec propinquet, non conſolabitur, & non diſcedet donec Altiſſimus aſpiciat. *d* Applica hanc clavem, & reſeraſti cælum, & expugnaſti cor divinum.

Qui geminas has claves aureas habent hi regum regi à cubiculis ſunt primæ admiſſionis amici, ſummæ nobilitatis ma-

B 5 gnates.

a *Dan. c. 4. v. 24.*
b *Tob. c. 4. v. 11. & 12.*
c *Aug. in Pſ. 57. & in Pſ. 61. mihi p. 257.*
d *Eccl. c. 35. v. 21.*

gnates. Orando & eleemosynas erogando jus civitatis supernæ, nomen nobilitatis æternæ obtinetur.

CAPUT II.

Tobias inter omnes tribules suos eximius.

TOBIÆ genus & patriam exposuimus. Positum viri nomen, continuò multiplex comitatur elogium.

I. Puer etiamnum & pænè infans, puerile nihil aut infantile moribus præ se tulit. Cumque esset junior omnibus in tribu Nepthali, nihil tamen puerile gessit in opere. *a*

II. Ceteris omnibus ad Jeroboami vitulos aureos properantibus, ille solus Hierusalem ibat, & templum Domini frequentabat. Ita divinæ paginæ testantur. Denique cùm irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël. *b.*

III. Societatem hominum pravorum cautissimè declinabat; illud Siracidæ monitum sectatus: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab eâ, & qui communicaverit superbo, induet superbiam. *c*

IV. Omnia primitiva sua & decimas suas

a *Tob, c. 1. v. 4.*
b *Ibid, v. 5. & 6.*
c *Eccl, c. 13. v. 1.*

ſuas fideliter offerebat, ita ut in tertio anno proſelytis & advenis miniſtraret omnem decimationem. *a* Fideliſſimus debitor, mitiſſimus exactor.

V. Hæc & his ſimilia ſecundùm legem Dei puerulus obſervabat: *b* parentes honorabat, ſtatis de die temporibus Deum adorabat, menſam, ſomnum, actiones omnes precibus Deo commendabat, leges divinas memoriæ diligentiſſimè mandabat. Joſephus ſcriptor Græcus Hebræorum liberos ſic educatos aſſerit, ut in ipſis pænè incunabulis divinas leges cæperint ediſcere. Quemadmodum alicubi locorum, ubi morum corruptela eſt, politicæ Machiavelli præceptiones vel in cunis immulgentur pueris. Ita Tobias etiamnum parvulus, & pænè cum nutricis lacte leges divinas combibit. De his ſingulis Tobiæ actionibus ſingulariter agendum foret. Sed unicum ſumemus illud: Cùm irent omnes ad vitulos aureos, hic ſolus fugiebat conſortia omnium. Ergo Tobias inter omnes ſuos tribules eximius. Quod jam uberiùs dicemus.

a *Tob. c.1. v. 6. & 7.*
b *Ibid. v.8.*

§. I.

Incredibile prorſus videtur unicum exercitui poſſe reſiſtere. Sed id factum docent decantatæ veterum hiſtoriæ. Rex Porſena, Tarquinios reges expulſos in gradum piſtrinum reſtitutus exercitum ad

portas

portas perduxit. Hetruſcis jam in urbem ponte ſublicio irrumpentibus Horatius Cocles extremam pontis partem occupavit, totumque hoſtium agmen, donec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, infatigabili pugna ſuſtinuit. Atque ut patriam imminente periculo liberatam vidit, armatus ſe in Tiberim miſit, non fluvii altitudine dejectus quaſſatuſve, non pondere armorum preſſus, nec ullo vorticis circuitu actus; nec telis quidem, quæ undique congerebantur, læſus, tutum natandi eventum habuit. Vnus itaque tot civium, tot hoſtium in ſe oculos convertit, ſtupentes illos admiratione, hos inter lætitiam & metum hæſitantes: unuſque duos acerrimâ pugnâ conſertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, diſtraxit. Denique unus urbi Romæ, tantum ſcuto ſuo, quantum Tiberis alveo ſuo, munimenti attulit. Quapropter diſcedentes Hetruſci dicere potuerunt: Romanos vicimus, ab Horatio victi ſumus. Ita vir unus in multa millia hoſtilis exercitus pugnavit. Sed Horatium Coclitem ſalvere ac valere jubemus. Tobias adhuc puerulus adverſus populi multitudinem ingentem ſtetit, pugnavit, gradu ſe moveri neutiquam paſſus. Cùm irent omnes ad vitulos aureos, hîc ſolus fugiebat conſortia omnium. Cùm omnes ederent ex cibis gentilium, iſte cuſtodivit animam ſuam, & nunquam contaminatus eſt in eſcis eorum. Videte puerum, qui in ſuâ gente multa millia adultorum abſti-

abstinentiâ, fide, constantiâ, longè superavit. Verè lilium in spinis, lampas in obscuro, smaragdus in luto, sidus in tenebris: columba in accipitrum medio, ovis in luporum circulo, sanctus & impollutæ fidei inter improbissimos. Nepthalitæ omnes idololatræ. Tobias solus uni & vero Deo adhæsit.

Pulchella Mundi ratiocinatio est, & maximarum virium, quæ etiam fortes animos enervat: Syllogismus iste est, sed planè informis: Tamen alii omnes hoc faciunt. Cur ego eximi numero & singularis esse velim; si hoc aliis, cur mihi non liceat? Hoc illud Mundi robustissimum epicherema est. Exemplis rem monstramus; vulgatissimæ voces sunt: 1. Omnes jam vivunt bacchanalia, nemo sobrius. 2. Quisque ad crumenam suam vigilat, quisque suam venatur lucrum. 3. Nemo est, qui corporis cultum non amet. Hoc vestigium genus jam ubique usitatissimum. 4. Hanc pecuniæ exercendæ rationem nemo non sequitur. 5. Nemo aliter hac de re loquitur. 6. Ad quietem omnes properamus, laborem fugimus omnes. 7. Nemo tolerat se dictis contumeliosis aut acerbis peti. Nemo non amicus esse cupit reginæ pecuniæ: certè nec ego hostis ero. Centum talia: Hoc omnes faciunt, omnes, omnes; ego unus sim eximius? Sic alter alterum ad gehennam suaviter inter brachia ducit; alienis perimus exemplis. Quis est, qui cum paucis, quis est, qui serio, totoque pectore solus cupiat potiri cælo? To-

§. II.

Tobias ſolus fugiebat conſortia omnium. Noëmus ſolus inter nequiſſimos bonus: Noë vir juſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis. Omnis caro corruperat viam ſuam. Mundus fœtentium hircorum refertiſſimus, ſolus ovicula Noëmus, cui dixerat Deus: Te vidi juſtum coram me. *a* En hic ſolus. Joſephus in Ægypto, quàm non ſancta domo exceptus eſt? Dominus, aulæ aſſecla non magnam domus curam habuit, domina impudica & nequam femina, ancillæ dominæ non ſanctiores, inverecundæ; domeſtici omnes idololatræ. Vnicus Ioſephus inter tot corvos & Harpyias veluti columbula ſe continuit. Deum coluit, virtuti ſtuduit. En iterum hic ſolus. Iobus idea patientiæ, ſolus veri Numinis cultor inter idolorum ſervos. Vir erat in terra Hus, ubi homines impii idololatræ, nequiores quàm beſtiæ. Hinc ille ingemiſcens: Frater, inquit, fui draconum & ſtruthionum. *b* Ille tamen unus religione in Deum, vitæque ſanctimonia eminuit, & ad mores paternos, ſuos quoque filios formavit. En etiam hic ſolus. Non adeò magnæ artis eſt probum inter probos, ſed inter improbos probum perſeverare. Quod Gregorius eruditè commendans: Sicut enim, inquit, gravioris culpæ eſt inter bonos bonum non eſſe, ita

a *Gen. c.7. v.1.*
b *Iob. c.30. v.29.*

ita immensi est præconii, bonum inter malos extitisse. *a* Lothus inter Sodomæos & Gomorræos, salaces hœdos, vir integerrimus, quem Petrus Apostolus laudans: Aspectu, inquit, & auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. *b* Ecce iterum hic solus. Josephus ab Arimathæa inter septuaginta duos senatores consederat, qui omnes in Christi caput pronuntiarunt: Reus est mortis. Quid ille unus & solus hic diceret? Solus tamen & unus contrariam dixit sententiam: Non est reus mortis: non enim consenserat consilio & actibus eorum. *c* Ecce & hic solus, Horatius Cocles, Tobias inter suos omnes eximius. Episcopo Pergami vox divina hæc scribi jussit: Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. *d* Medius filiorum Belial religionem non mutavit, mores sanctos non exuit. Ecce & hic solus. Thomas Morus Angliæ sidus illustrissimum in Londinensi curia consedit, consiliis regis improbis obstiturus: ceteri suadentes omnes & Placentini senatores id decreverunt, quod maximè rex Henricus voluit, in cujus sententiam omnes alii concesserunt, solus Morus restitit, illas Baptistæ voces usurpans: *Non licet tibi.* Ecce hic solus viam veritatis non deseruit,

a *Greg. tom. 2. l. 1. moral. c. 1. m. p. 316.*
b 2. *Pet. c. 2. v. 8.* c *Luc. c. 23. v. 51.*
d *Apoc. c. 2. v. 13.*

deſeruit, caput inſuper huic ſententiæ impendit, verè curiæ Britannicæ Phœnix. Hinc Carolus V. Imperator dixit: Rex Henricus toti Angliæ caput amputavit, cùm Morum ſuſtulit. Si Morus præ cæteris videri voluiſſet, aut ſolâ reſtitiſſet pertinaciâ, laudem non tuliſſet. At verò dictante ſcientiâ & conſcientiâ caput conſecrare veritati, hoc ſanè immenſi eſt præconii. Ecce hic ſolus Tobias verus Phœnix.

Quotidianum eſt bonæ mentis homines inter improbos verſari. Eſt famulus, aut ancilla in domo, in qua mores regnent peſſimi, de quâ vix alio modo judicare poſſis quàm iſto: Mi Deus, quàm diſſolutis moribus in hac domo inquilini ſunt, quàm vita hîc vivitur vitioſa, eſtur, potatur, luditur totos dies, totas ſubinde noctes. Excluſum eſt his ædibus jejunium, excluſa pudicitia omnis; turpia, obſcœna verba pæne omnium ore ſparguntur; exempli boni vix quidquam videas. Precando menſam adire; aut ab eâ recedere pænè dedecori eſt; ſomnum ut pecudes ordiuntur. Hæc mihi parum videntur chriſtiana, hæc divinis legibus non conformia. Hunc ergo domeſticorum furem non ſequar. At irridebor, & vexabor? Parum refert: modò id Deo Angeliſque placeat. Ecce hic ſolus; ecce hic Tobias, iſte cuſtodit animam ſuam, hic ſanctus eſt. Hæc talis ancilla non ſervit vitiis, animo libera, inter ſpinas roſa eſt. Quod Origenes per priſcæ legis ſanctos confir-

confirmans : Qualis fuit Melchiſedech, inquit, in medio Chananæorum, qualis Abraham in medio Chaldæorum, inter profanos ſanctus, inter obſcœnos mundus, pius inter impios. Sunt etiamnum in Orbe, non dubitem, ejuſcemodi latentes ſancti, quos difficile eſt digitis demonſtrare, & dicere : *hi ſunt*. Iſti cuſtodiunt animas ſuas. Deus defendit illos ab omni vitiorum turpitudine.

Vnicus talis homo pluris eſt apud Deum, quàm aliorum multa millia. Quod Siracides apertiſſimè confirmans : Melior eſt, inquit, unus timens Deum, quàm mille filii impii. *a* Hoc Chryſoſtomus expendens, & idem omnino adſtruens: Melior eſt, inquit, unus faciens voluntatem Dei, quàm innumeri peccatores. *b* Davidi regi olim à populo dictum : Tu unus ſolus pro decem millibus computaris. *c*. Idem hic uſurpare liceat in hominum inter improbos tam caſtis & probis moribus viventem. Hic unus ſolus computatur pro decem millibus. Multitudo vitiis favens non curanda quidquam, nec ſectanda. Quod Deus expreſſiſſimè præcipiens : Non ſequeris, ait, turbam ad faciendum malum : nec in judicio plurimorum acquieſces ſententiæ, ut à vero devies *d* Nec enim refert, quàm multi, ſed quàm boni. Socrates imprudentiſſi-

a *Eccl. c. 16. v. 3.*
b *Chryſ. hom. 8. in Acta.*
c *2. Reg. c. 18. v. 3.*
d *Exod. c. 23. v. 2.*

mum judicat, qui unicum adulterinum nummum rejicit, ut monetam improbam, & marsupium his nummis plenum admittit, ut pretium non spernendum. Argentum falsum non ideò probum est, quia multum est: vitia non ideo laudanda, quia plurimos habent cultores & patronos. Laurigeri multi, pauci Phœbi. Eam ob rem optimus princeps Mathathias, cùm suaderetur ei à multis, ut Antiocho regi pareret, & præsenti sese necessitati attemperaret, voce generosissima dixit: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, ego & filii mei & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus, non est nobis utile relinquere legem & justitias Dei. *a* En germanum Tobiæ imitatorem. Hic geminum documentum exactiùs observandū.

a 1. *Macch. c. 2. v. 19. & seqq.*

§. III.

I. Cùm irent omnes ad vitulos aureos &c. Mundum inspice, imò teipsum intuere, ad vitulos aureos nemo non festinat. Pecuniæ obediunt omnia.

Scilicet uxorem cum dote fidemque & amicos
Et genus & formam regina pecunia donat. a

Dat census honores, inde gravis judex inde severus eques. *b* Atheniensium nummi

a *Horat. l. 1. epist. epist. 6. ad Numicium, mihi pag. 253.*
b *Ovid. l. 3. Amor.*

nummi bove, Peliponesiorum testitudine signati. Hinc verum & vetus verbum: Virtutem & sapientiam vincunt boves, vincunt testudines. Quantum quisque sua nummorum servat in arca, tantum habet & fidei, religionis, nobilitatis, ingenii, dignitatis.

Protinus ad censum; de moribus ultima fiet
Quæstio. Quot pascit servos? quot possidet agri
Iugera? Quàm multa, magnaque paropside cenat?
Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet, & fidei. ——— a
O cives, cives quærenda pecunia primum est,
Virtus post numos. ——— b

Aurum potest omnia. Quidvis numis præsentibus opta. O igitur beatus vir, ô ter beatus, qui post aurum vitulosque aureos non abit.

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. c

Quæstio hic sit, num fusiles hi vituli è puro puto auro sint conflati? Ajo, non vitulos fuisse, sed vitulorum capita, eaque aurea. Hæc illa Hebræorum idola, quorum effigiem in Ægypto utiq; viderunt, & ad suos ritus impiè transtulerũt. Vitulari, priscis erat, lætitia exultare, uti amœni-

C 2 tate

a *Iuvenal. sat.3.v.140.*
b *Horat. ep.l.1. ep.ad Mecen. m.p.245.*
c *Horat. l. cit.*

tate vernâ pecudes in pratis solent. Quivis hominum à suo protoplasto suos habet impetus, & procursus, seu latentem petulantiam, seu exultantem lætitiam, aut vehementem excandescentiam aut tetricam & lacrymis exundantem tristitiam. Hinc propensiones & affectus diversissimi: alii in aliud ferimur, sua quemque trahit voluptas, eaque sibi dissimillima. Sunt, quibus summæ sit voluptati viles animas ad jurgia & pugnos mutuos concitare. Alii potando, alii ludendo, aliqui venando plurimum oblectantur. Aliquorum indoles summis studiis quærit nummos, alii honores & dignitates aucupantur industria incredibili, plurimi ad cultum pompamque vestium curam atque operam omnem conferunt. Juvenilia desideria, aurea vitulorum capita. Timotheum commonefaciens Paulus: Iuvenilia, inquit, desideria fuge. a Cùm igitur omnes ad vitulos eant aureos, & suam quisque cupiditatem ac libidinem sectetur, vos soli, quicumque in rem vestram sapitis, custodite animas vestras, juvenilia desideria fugite. Exemplis optimis præit Tobias. Hic solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem Domini & ibi adorabat Dominum Deum Israël. Ninive, ubi Tobias habitabat, colluvies erat idololatriæ, vitiorum officina, & tamen ab omni sese turpitudine Tobias abstinuit. Hic nempe solus. Neminem pigeat virtuti solum operari;

a 2. *Tim. c.*2. *v.*12.

rari; nec enim pigeret, si posset, vel solum cælo frui, Dei aspectu potiri.

II. Deus subinde præmium in hac etjam vitâ tribuit, qui nullam actionem bonam mercede suá destituit, Hæc illa Numinis paterna in suos est providentia. In exilio Tobias longè fuit felicior, quàm in patriâ: Deus illum periculis plurimis subduxit, & eas concessit facultates, quibus familiam honestissimè aluit, insuper egenos juvit. Macello & lanienæ destinatus à Sennacheribo rege incolumis evasit, à Gabelo pecuniam mutuo datam recepit, optatissimum filii matrimonium vidit, visum perditum recepit, ætatem longissiman vixit. Scutum divinæ providentiæ illum protexit, *a* dixit Salomon: quod verissimum fuit de Tobiâ.

Anno Christiano millesimo sexcentesimo trigesimo primo *b* Vesuvium montem ea egit intemperies, ut à mille quingentis annis nihil tam terribile visum, auditum, lectum credatur. In ejusmodi terræ motu, qualem & Plinius secundus narrat, qui sub dio agebant, cervicalia capitibus imponebant, & linteis constringebant, ne à volantibus lapidibus læderentur. Beatus vir, qui in sensu cogitabit circumspectionem Dei, *c* ac providentiam infinitam, quæ omnia circumspiciendo intuetur & lustrat, omnia rectissimè di-

 sponit,

a *Prov. c. 10. v. 6.*

b *Similem describit Plin. Iun. l. 6. ep. 20. in fine.*

c *Eccl. c. 14. v. 22. & 23.*

ſponit, ordinat, regit ac gubernat. Omnes viæ hominis patent oculis ejus: ſpirituum ponderator eſt Dominus. Huic igitur Domino revela opera & dirigentur cogitationes tuæ. *d* Quidquid agis, ad Deum; & ad ultimum finem tuum referas, & divina te providentia amantiſſimè ſemper & in omni loco proteget. Hoc cervical capiti tuo hæreat, & nuſquam non tutus ibis. Divina Providentia non ſolùm cervical eſt molliſſimum, ſed adverſus mala & pericula firmiſſimum ſcutum, præſidium tutiſſimum. Hanc imponamus capiti & in via, quæ ad ſuperos ducit, pergamus. Sub hoc cervicali, ſub ſcuto iſto non poteſt lædi, niſi, qui non vult defendi.

a *Prov. c. 16. v.22. & 23.*

CAPVT III.

Tobias in cogitando Deo aſsiduiſſimus.

TObias adeò honeſtè, & ſanctè ſe geſſit, ut rex Salmanaſar hunc captivum ſuum eximiè amarit, eumque gratia non ſimplici honorarit. Nam Tobiæ integrum erat eundi, quò vellet, agendi quod liberet. Deinde ad inſigne in aula officium adſcitus eſt. Erat enim, quod Græci dicunt ἀγοραστὴς, quidquid emendum, Tobias emit, cibum, potum, veſtem, jumenta, equos, vaſa, ſupellectilem. Tobias Oeconomus & procurator aulicus fuit, nec defuerunt ampla dona, quibus rex ſuum ſibi famulum arctiùs devinciebat.

Ex

Ex his Tobias in alios suæ gentis plurima liberalissimè derivabat. Nam ad omnes unà captivos frequentissimè revisebat, solatiis & monitis instruebat, adversis non frangi docebat: Pergebat, ait sacer historicus, ad omnes, qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis. *a* Gabelo sui generis viro non abundanti decem argenti talenta dedit mutuo. Ad nostram monetam philippeorum sex millia. Cardanus censet fuisse ducatorum quinque millia. Tobias insuper omnes ubique pauperes miseratus, famelicis cibum, seminudis vestitum, mortuis sepulturam dedit, in neminem non beneficus. Et quod honestissimas actiones istas plurimum commendabat, assiduam Dei memoriam pectore fovebat. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis. *b* Tobias ergo in cogitando Deo assiduissimus. Memoriam Dei assiduam in animo nutrire, non animum tantùm incredibiliter juvat, sed & facultates auget, & quidquid agendarum rerum est occultis beat successibus. Memorem esse Dei in toto corde suo, veræ sanctimoniæ fundamentum est, quod jam uberiùs explicandum.

a *Tob. c. 1. v. 16.* b *Tob. c. 1. v. 13.*

§. I.

Tobias memor fuit Domini in toto corde suo, nec enim meminisse tantũ Numinis, sed ex toto corde voluit meminisse,

Atque hoc eſt omnia cum Deo, omnia in Deo, per Deū omnia tranſigere, animumque ſuum penitus in Deum transfundere & immergere, *a* quod vivendi genus in hoc orbe felicifsimum eſt, quando quis vel horulam credit infelicem, quâ Dei non meminerit, aut animum ad divina non erexerit. Theologorum princeps Thomas Aquinas: Oblivio, inquit, parvi penſionis eſt evidens ſignum, cùm ea magis inſigamus memoriæ, quæ magis æſtimamus. *b* Oblivio Dei, vilipenſio Dei. Rex David hoc uno pænè lætatus: Providebam, inquit, Dominum in conſpectu meo ſemper: *c* providebam, quia diligebam, & ideò diligebam, quia memoriam dilecti ſemper retinebam. Contrarium eſt cernere in homine improbo, qui Dei memoriam excutiens in vetitum ruit, quod Pſaltes dixit: Non eſt Deus in conſpectu ejus, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore. *d.* E diverſo mundæ ſunt viæ illorum, qui memores ſunt Domini in toto corde ſuo. Germanam in Tobiâ hujus rei effigiem habemus. Oblivio Dei, interitus animi. Memoria Dei aſſidua, non dubia hominis ſanctimonia.

Hoc plurimum auget amorem divinum, quotieſcunque enim Dei meminimus, Deumque cogitamus, velut ligna ſubjicimus huic amoris igni fovendo.

Deinde

a Eingotten/ vbergotten/ durchgotten.
b *S. Thom.* 1, 2. *q.* 47. *art.* 2. *ad* 3.
c *Pſal.* 15. *v.* 8.
d *Pſal.* 10. *v.* 6.

Deinde patientiam mirificè roborat hæc Dei memoria, quæ animo identidem ſuggerit: Recordare IESUM, aſpice flagellis cæſum, intuere ſpinis coronatum, ſuſpice cruci ſuffixum, vide morientem. Summæ cernis exempla patientiæ, Bibe, fili mi, bibe ſervule impatiens è calice, quem tuus ebibit Dominus.

Tertiò, hæc Dei memoria validè à peccatis committendis retrahit, nam fieri non poteſt, ut ſeriò in Deum affectu ferat, mox tamen abeam, & in ſcelus me præcipitem. IESU dulcis memoria, dans vera cordis gaudia. Hinc ſanè non quæruntur falſa. Eam ob cauſam Tobias filio ſuo præcepit: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & cave, ne aliquando peccato conſentias. Perinde ſi dixiſſet: Cavebis facilè peccatum, ſi memoria jugi aſpexeris Deum.

Quartò; certa docet experientia omnes hominis actiones felicitate incredibili & ſancta benedictione affixi ab hac jugi memoria Dei, adeò ut omnia negotia in hominis emolumentum cedant. Quod luculentiſsimè hoc loco confirmatur: Et quoniam memor fuit Domini in toto corde ſuo: Mox nulla interjecta vocula ſubjungitur: Dedit illi Deus gratiam in conſpectu Salmanaſar regis. Hoc QUONIAM accuratè, cogitateque perpendendum: Et *quoniam* memor fuit Domini, ideò dedit illi Deus gratiam. Hanc ipſam ob cauſam, quòd aſsidua Deum memoria complecteretur, Deoque adhæreret

individuo & indissolubili nexu, idcirco, Deus fortunas etiam & facultates illius miris auxit successibus. Quam prosperitatem rerum Salomon prædicens: In omnibus, inquit, viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. *a* Quod & Tobias filio identidem instillans: Omni tempore, ait, benedic Deo, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. *b* Summa hominis felicitas, assidua penè cogitatione Deum complecti.

Quintò, viri sanctissimi priscæ legis hac Dei memoria singulariter excelluerunt, profectu rerum omnium ac successu incredibili. Abrahamo Deus imperaverat: Ambula coram me, & esto perfectus. *c* Conatus certè id facere, ambulavit coram Deo. Dixerat Deus: Patriam tuam & omnem cognationem tuam desere; obedivit, deseruit. Jusserat Deus: Circumcisionem recipe; paruit, recepit. Præceperat Deus: Filium tuum uti vitulum in victimam jugula; Non restitit, manum gladio armavit, jugulare voluit, ferire cœpit. Quicquid injunxisset ei Deus, quàm promptissimè fecisset, quia coram Deo ambulavit, hoc est, jugem Dei memoriam retinuit. Hinc maximis facultatibus & copia rerum omnium abundavit, vir longè ditissimus, cui semper præsto essent trecenti octodecim famuli. Memoria Dei solet esse opulentissima.

Rex

a *Prov. c. 3. v. 6.* b *Tob. c. 4. v. 10.*
c *Gen. c. 17. v. 2.*

§. II.

Rex Sionis David sibimet gratulatus unicè: Dominus, inquit, regit me, & nihil mihi deerit. a Deus auriga meus est, ego patulo vehor pilento, & meum ante me aurigam semper aspicio, ita hic tutus confideo, subinde suaviter in hoc curru dormio, quia pericula non metuo, sed totum me divinæ providentiæ committo; vias omnes & viarum compendia novit auriga meus. Vbi hospitium mihi fuerit accommodatum, subsistet, & hospitio me reficiet opportuno; Dominus regit me; nihil mihi deerit, nihil unquam, quamdiu me Dominus ita rexerit, quamdiu ego in hoc curru progressus fuero. Hinc omni cogitatione, curaque in unum istum incumbo, ut in curru hoc permaneam, ne fortè subita temeritate hinc desiliam, dum mansero, felix ero, & nihil mihi deerit.

Atque hic Hebræi regis animus erat, Dei semper meminisse. Hinc notissimæ voces illæ toties repetitæ: Providebam Dominũ in conspectu meo semper. b Oculi mei semper ad Dominum. c Memor fui Dei, & delectatus sum. d Hinc ego, mi Lector, toties dictis, scriptisq; urgeo, & precatiunculam illam brevissimam omnibus familiarissimã esse, & vel uno die millies ingeminari

a *Psal.* 23. *v.* 1.
b *Psal.* 15. *v.* 8.
c *Psal.* 24. *v.* 15.
d *Psal.* 76. *v.* 4.

minari cupio: *Domine* IESU, *miserere mei, & dirige me.* Dic istud centies, vel una hora, dic millies. Ita in omnibus viis cogita Deum, & ipse diriget gressus tuos. Imò vel illas solum Geminas voces: *Domine* IESU, identidem & assiduè animo vel ore ingemina.

Iosephus licet servus, licet extra patriam longè positus, licet alienigena & Hebræus, tamen ei Deus in Ægypto tantam aspiravit gratiam, ut Potiphar primus illius Dominus omnem domum suam commiserit illi gubernandam. In ipso carcere Deum expertus faventissimum, in regios captivos curæ suæ creditos imperium tenuit. Demum rex Pharao regnum Ægypti in annona procuranda ei tradidit. Ad hanc honoris sublimitatem per gradus ascendit; primò domum, dein carcerem & captivos, denique regnum parte magna administravit. Vnde huic homini ignoto, extero, servo, captivo tanta gratia? Memor fuit Domini in toto corde suo. Fuit Dominus cùm eo. *a* Quis Mardochæus? Homo vilis, inglorius, & ignobilis, Hebræus, contemptus, altissimo patibulo jam destinatus, jam penè in eo pendulus. Repentè ad summas dignitates evectus, abundans & felix, regi proximus. Quæ tantæ mutationis causa? Mardochæus memor Domini in toto corde suo, tam mirabiles rerum eventus divinæ providentiæ adscripsit, dixitque: A Deo facta sunt ista. *b*

Daniel

a *Gen.* c. 39. v. 2. b *Esther.* c. 10. v. 4.

Daniel in Persiâ succedentibus diversis quatuor regibus felicissimè servivit,à singulis honore maximo affectus Illum quidem invidia in leonum cavum dejecerat, sed divinus favor eum sospitem in lucem iterum asseruit; ingentia ei oblata munera Nabuchodonosor cetera superbissimus Danielem tamen collegam *a* nominat : quemadmodum duo Consules sunt, qui civitatem unà gubernant. Profectò Daniel amplissimum dignitatis gradum adeptus in summam venit gloriam. Testimonio sunt hæc verba : Erat autem Daniel, conviva regis,& honoratus super omnes amicos ejus. *b* Sed unde huic Hebræo juveni tanta felicitas ? Memor erat Daniel Domini in toto corde suo , nam, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque Deo suo, sicut & ante facere consueverat. *c*

Tobias quantis peregrè successibus floruit ? nam uti Hebræus contextus loquitur, constitutus est super omnia, quæ habuit Salmanasar, qui dedit illi potestatem, quocunque vellet ire , habens potestatem , quæcunque facere voluisset *d* E terra patria urbeque Nephtali nec obolum Tobias extulit, cum sacco Niniven ingressus, ut captivus & mendicus, in exilio nihilominus, Deo prosperante , iis crevit successibus, ut evaserit ditissimus : præter-

a *Dan. c. 4. v. 5.*
b *Dan. c.14. v. 1.*
c *Dan. c.6. v. 10.*
d *Tob. 1. v. 14.*

præterquam enim quod innumeris victum, vestitum, aliaque vitæ subsidia gratis præbuerit, decem insuper argenti talenta apud Gabelum deposuit. Quæ obsecro caussa tam insigniter crescentis opulentiæ? Quoniam memor fuit Domini, dedit illi Deus gratiam. Hæc jugis & suavis memoria Dei viliora etiam ista secundat. Sed heu verendum est, ne pauci sint, qui curæ ac cordi habeant hanc cogitandi Dei asiduitatem. Ideò inter nos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Malus somnus, qui Dei oblivionem inducit.

§. III.

Hanc ego Dei memoriam omnium animis ita cuperem insculptam, ut eam nulla delere posset oblivio. Sunt annuli, sunt libelli, sunt flosculi memoriales, uti ex annulis est lunula, & annulus puerus, *a* è flosculis serrarula Chamædris, seu quercula minor. *b* Tales annuli, tales libelli & flosculi, eo loco ad manum sint, ut semper sint in oculis. Hoc ajo: suam quisque conscientiam interroget, quid frequentisimè cogitet, seu tristia sint illa, seu læta. Atque huic rei, quam creberrima versat cogitatione, memoriam Dei ea lege affigat, ut quotiescumque consueta cogitatio redierit, toties unà etiam memoria Dei recurrat. Hebræi legis divinæ [m]emoriale compendium vestimentis, Præsertim manticis, pileis, limbis inscribebant.

a Denckring. b Vergiß mein nit.

bebant. Nos pectori pauculas has voces inscribamus :

Domine IESU miserere mei, & dirige me, *Aut*,

Domine IESU, miserere nostri, & dirige nos.

Sed objicias : Qui negotiis, curis, ærumnis pluribus submersi sunt, his talibus vacare non possunt. Possunt optimè, modò velint : negotia juvat, curas sublevat, ærumnas mitigat, die uno vel una etiam hora sæpius animum erigere, & Dominum IESUM pauculis his verbis suaviter compellare : *Domine* IESU, *miserere mei, & dirige me.* Aut illa solum animo versare : *Domine* IESU. Sat longa est oratio hæc intelligentissimo Deo, qui magis affectus nostros, quàm nostra verba ponderat. Nihil hic laboris, nihil impensarum, nihil ardui moliminis : imò quò sumus occupatiores, aut turbatiores, eò crebriùs sint istæ ad Deum aspirationes. Qui mare navigant, in navi secum vehunt anchoram, quæ in oculis & ad manus est, sed otiosa. Vbi vero fluctus insurgunt, & sævit mare, non tantum aspicitur anchora, sed & in altum dejicitur : Dei memoria nobis est anchora, tunc maximè usurpanda, cùm inter fluctus volvimur. Divo Francisco Xaverio, in navigiis aut asseres, aut anchorarii funis volumina stratum dederunt. Nos auspicaturi somnum, aut finituri, & quidquid demum operis, aut laboris aggressuri, nunquam id sine Dei memoria faciamus.

Dei memoria omnis boni cauſſa; Dei oblivio, omnis mali origo. Quod Moſes Iſraëlis plebi tantopere inculcans: Obſerva, inquit, & cave, ne quando obliviſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata &c. Sed recorderis, quòd ipſe vires tibi præbuerit *a* Baruch de captivorum à Babylone reditu vatinatus: Exurge Hieruſalem, inquit, & ſta in excelſo & circumſpice ad orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente ſole uſque ad occidentem, in verba Sancti gaudentes Dei memoria. *b* Eccleſiaſtes divinas præceptiones ſuas concluſurus: Deum time, inquit, & mandata ejus obſerva, hoc eſt enim omnis homo *c*. Quod Bernardus explicans: Si hoc eſt, ait, omnis homo, ergo abſq; hoc nihil eſt omnis homo. Et reverà potiùs pecudis quàm hominis ritu vivit, qui Dei ſui, non, quàm poteſt creberrimè, meminit.

Ionas fugitivus conſcendit navim, hic à nautis pro mercatore habitus & examinatus perquiſitiſsimè, qua patria, qua domo, qua gente, unde veniret, quo tenderet, quid operis, aut mercimonii haberet: Quod eſt opus tuum? inquiunt. Ad quos Ionas prout ſeptuaginta Hebræi procere s interpretantur: Servus Domini ego ſum, inquit, & Deum cali colo. Hæc mea mercimonia, hoc opus meum. Hoc ſanè ſit opus & noſtrum, hæc primaria nego-

a *Deut. c. 8. v. 11. & 18.*
b *Baruch. c. 5. v. 5.*
c *Eccleſ. c. 12. v. 13.*

negotiatio, hæ primæ ſint curæ noſtræ ſemper meminiſſe Dei. Ad hoc conditi ſumus.

Iſaias, Ezechiel, Oſeas, Prophetæ alii quoties illud ingeminant: Quia oblita es Dei Salvatoris tui, ô Hieruſalem, ô Damaſcus, ô Iudæa, quia oblita es Dei creatoris tui, & fortis adjutoris tui non es recordata, propterea plantabis plantationem infidelem, & germen alienum, obliviſcar filiorum tuorum & ego *a* Dei oblivio omnis mali origo.

Subinde querimur nos mergi falſiſſimo mari, ærumnis multiplicibus cumulari. Verè Dei oblivio horum malorum omnium cauſſa Vox Domini eſt: Ego diligentes me diligo. Ita: Ego obliviſcentes me obliviſcor. Iuſſa Chriſti novimus: Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. *b* Quod exponens Gregorius: Quia enim nobis, inquit, in intentione æternitas, in uſu verò temporalitas eſſe debet; & illud datur, & hoc ex ſuperabundanti ſuperadditur. Continua ſit noſtra ad Deum aſpiratio: exemplo Tobiæ. Memores ſimus Dei in toto corde noſtro: Dominus reget nos, & nihil nobis deerit.

Cælius Rhodiginus memoriam illam appellat *Matutinam*, quæ illius, quod complectitur, retinentiſſima eſt. *c* Hæc tali memoriâ matutinâ tenaciſſimâ opus

a *Iſaias c.17.v.10.*
b *Matth.c.6.v.33.*
c *Cælius Rhodig.l.20. antiq.lect.c.8.initio*

eſt ad inſtitutum,ut bonitatis divinæ nunquam agamus immemores.

Andreas Zoërardus (cujus res geſtas Maurus Boëmus Epiſcopus conſcripſit, quem & puer vidit) ſolitudinem & ſeductum vitæ genus ſectatus parcè ac duriter ſe habuit. Moris autem erat,ut Anachoretæ ad jejunium vernum tolerandum, quadraginta quinque dactylos tuguriolis ſuis inferrent: Zoërardus quadraginta nuces accepit, & eo victu contentus diem Chriſti Reſurgentis cum gaudio expectavit. Cavata quercus domum illi præbuit, hanc intus totam acutis clavis ligneis aſperavit, ad caput doliarem circulum *a* appenſis quatuor lapidibus affixit,ut quocunque caput,vel reliquum corpus ſeſe acclinaret, lapides aut clavos monitores ſentiret. Monitores, Deus bone, aſperi! Cum plurimis hoc idem agit divina providentia, quæ perpetuo aliquid perpeſſu aſperum immittit, ut nunquam deſit monitor de cogitando Deo. Iam liberi turbant, jam ſervi non obtemperant, jam mali nuntii occurſant, jam curæ ſomno privant, jam vexat corpus, jam cruciat animus; tot monitores, quot dolores,aut mœrores, idem omnes una voce dicunt: Memor eſto Dei, in toto corde tuo; Dominus regit te, & nihil tibi deerit. Iugis Dei memoria virtutum omnium cognata, bonorum plurimorum cauſſa.

a Ein Raiff.

CAPUT

CAPUT IV.

Tobias tam studiosus sepulturæ, quàm patiens cæcitatis.

QUàm felix & beatus egerat Tobias Salmanasare imperante, tam afflictus ac miser fuit Sennacheribo rege, qui Salmanasari succeſſit. Sennacheribus tyrannus omnes Tobiæ facultates in ærarium suum rapuit, & Tobiam occidi jussit. Hæc viro sancto caussa fuit deserendi Niniven. At ubi tyrannus à suismet filiis jugulatus, Tobias Niniven rediit, pristinam domum suam recepit, facultates denuò acquisivit, quas utraque manu in egenos tribuit. Nam festo die Pentecostes cum lautius parasset prandium, solus epulari non sustinuit, sed suæ religionis pauperes ad illud invitavit. At audiit Hebræorum aliquem jugulatum jacere in via, ille mox accubitu exiliens, velut venator visa præda, rejectis epulis impransus ad cadaver properavit, quod furtiva pietate rapiens, quàm potuit occultiſſime in ædes suas deportavit, ut illud sub primas tenebras cautè sepeliret. Tam opimis spoliis ditatus ad mensam rediit epulas luctu temperans, dum super mensam Prophetæ Amos vaticinium memoraret: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. *a* Ad occasum verò solem cadaver, quod interdiu texerat, humavit. Tam

D 2 pius

a Amos c.2. v.10.

pius in defunctos animus non placuit cognatis amicis, qui pietatem hanc velut temerariam, & nimis ſimplicem graviter objurgantes: Nonne, abjebant, hujus rei cauſsâ interfici juſſus es,& vix effugiſti mortis imperium, & iterum ſepelis mortuos: At verò Tobias Deum, divinaſque leges magis veritus, quàm dicta hominum, rapiebat occiſorum corpora,& occultabat in domo ſuâ, dum mediis noctibus ea ſepeliret.

Contigit autem,ut quadam die à ſepulturis fatigatus domum rediret, & ad parietem in grabato ſe componens obdormiſceret, hiantibus oculis: in quos ex hirundinum nido excrementa calida defluxerunt,intuleruntque cæcitatem. At verò Tobias, cùm ab infantiâ ſemper timuerit Deum, & mandata ejus cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis ei evenerit, ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. *a* Tobias tam ſtudioſus ſepulturæ, quàm patiens cæcitatis. Hîc geminum iſtud & ſepeliendi ſtudium, & patiendi robur uberiùs explicandum.

a Tob.c.2.13.& 14.

§. I.

Sepulturæ cura & ſedulitas apud Hebræos magna fuit. Quâ quidem in re quemadmodum in genealogiis & ſtemmatum libris æternam, quà liceret, ſui memoriam quæſierunt,Deinde fides,quæ

reditum

reditum à morte ad vitam expectat, nondum irroborarat, quamvis eam his ipsis sepulturis viderentur testari. Abrahamus conjugi Saræ locum sepulturæ quadringentis argenti siclis monetâ probâ emit. Idem officii Isaac Rebeccæ & Liæ præstitit. Iacob Ægypto voluit efferri quibuscumque demum sumptibus & in Palæstinâ humari. Hæ curæ funebres in omni priscâ lege obtinuerunt. Augustinus caussam assignans: Non sunt, inquit, abjicienda corpora defunctorum, maximè justorum ac fidelium, quibus tanquam organis & vasis usus est Spiritus sanctus. a Ambrosius sui discipuli dicta confirmans: Nam si viventes nudos, ait, lex operire præcipit, quantò magis debemus operire defunctorum corpora. Si viantes ad longiora deducere solemus, quantò magis in illam æternam domum perfectos, unde jam non revertentur? Ego, inquit Iob, super omnem infirmum flevi. Quis infirmior defuncto? Nihil hoc officio præstantius, ei exhibere officium, qui tibi jam non possit reddere. b Theologorum assertio est gravem committi noxam, si corpora Christianorum inhumata destituantur. Nam opera charitatis, ut ipsi loquuntur, in casu necessitatis obligant. Historia Machabæa Iasonem insepultum esse abjectum memorat in commeritum supplicium, quòd aliis hoc injuriæ fecisset. Pœna maxima, privari sepulturâ,

a *Aug. l. 1. de Civit. c. 13.*

b *Ambr. tom. 4. l. de Tob. c. 1. mihi pag. 304.*

quod patibulatis fit & ſua manu jugulatis.

Ælianus de religione priſcâ ſubmonens. Lex etiam hæc, ait, inter Atticas ſcripta fuit: Si quis in hominis inſepultum cadaver incidat, ſaltem terram ei injiciat, & ita ſepeliat. *a* Lege Athenienſium cautum erat, ut dux, qui cæſum militem non ſepeliſſet, neglectam hanc humanitatem capite lueret. Feræ ipſæ, cùm nollent homines, aut non poſſent, veſpillones egerunt. Hieronymus in vitâ Pauli Anachoretæ, memorat ei ſepulchrum à duobus leonibus effoſſum. Beati Vincentii corpus, Auguſtino teſte, corvus à direptione volucrum defendit. *b* In ſanctorum rebus geſtis id crebrius factum poterit obſervari. Quod Ambroſius quoque adſtruens: Feræ, inquit, hanc humanitatem defunctis corporibus detuliſſe produntur, & homines negabunt, vindicare à volatilibus, vindicare à beſtiis conſortem naturæ. *c* Non tamen neſciendum hos ſepulturæ honores animo defuncti non prodeſſe. Quod nec idololatræ penitus ignorarunt. Lyſimachus crucem minabatur Theodoro Cyrenæo, qui animoſiſſimè reſpondens: Hæc mors, in-

a *Ælian. l. 5. Var. lect. c. 14. mihi p. 178.*

b *Aug. tom. 10. ſerm. 13. de Sanctis, mihi pag. 410. ubi hæc conceptiſſima verba: Vincentio gratia conferatur, mittitur corvus avis inimica cadaveribus, expoſitas corporis dapes ſervatura jejunia.*

c *Ambroſ. l. de Tobiâ c. 1. in fine.*

inquit, formidabilis ſit purpuratis tuis: Theodori nil intereſt, humi an ſublimè putreſcat. a Diogenes ſe mortuum in apricos campos juſſit ejici. Cui amici: A feris, ajunt, laceraberis. Quibus iterum Diogenes: Date mihi ergo, inquit, bacillum in manus, avibus abigendis: Nil ſenties, dicunt. Quid igitur opus, ait Diogenes, cadaver magnis impendiis integrum ſervari, nec diu tamen ſervari poſſe. Ferarum ventre an terrâ condar, quid refert? Tot igitur ceremoniæ, ſumptus, & pompa funeris; ſepulturæ ac monumenti ſplendor, mauſolæa & elogiorum artificia nil juvant defunctos.

Nihilominus hîc conſuetudines indoctæ, & abuſiones magnæ, ac quotidianæ jam plurimum invaluerunt. Sæpe funeris ſumptuoſa nimium pompa eſt; ipſis mortuis induimus ſuperbiam. Ah quid iſta manes juvant? Verbo veteri non rarò dixeris: Honorantur ubi non ſunt, & ubi ſunt, cruciantur. Nec illud hîc ullo modo probandum, quod ii, qui ſanguinem cognatum lugent complures dies publicum & templa vitent velut contagioſas domos. Error luculentus, & conſuetudo ſerio damnanda. Quid enim obſit luctui adire templum, ubi cum ceteris Deum exores, & ſolatium è ſuggeſtu accipias? ſed ſatanas honeſtiſſimis etiam actionibus ſe miſcet, incautoſque facilè fallit religione vanâ & larvâ virtutis.

D 4 Tobias

a *Cic. in Tuſculan. quæſtion.*

Tobias certè laudatiſſimus ob ſepulturas tam religiosè curatas. Et hîc, obſecro, diſcamus quanti ſit honeſtæ actioni nervum & vim addere, ſummâ fide, optimo animo. Hîc triplex à Tobia nervus. 1. Convivium Tobias apparavit, & convivales hoſpites jam præſentes habuit, nihilominus convivium & convivas deſeruit, ut cadaver temerè abjectum ſepelitur. Nec moras tulit tam pium officium. Nec enim auditus eſt dicere: Curemus priùs vivos, & paratum epulum ſumamus, dein mortuos ſepeliamus. Non diſtulit, ſed ſtatim exiliens de accubitu ſuo, & relinquens prandium jejunus pervenit ad corpus. 2. Naturæ ac Dei legem longè pluris fecit, quàm regis: quod æquum & juſtum videbatur, fecit, tametſi hoc faceret non ſine grandi capitis ac vitæ diſcrimine. 3. Illuſtrem de mortalibus ad vitam revocandis fidem monſtravit. Nec enim eos unquam tam ſedulò ſepeliſſet niſi credidiſſet illos in lucem denuo aſſerendos. Hæc ſunt, quæ noſtris actibus maxima tribuunt momenta, & actiones à ſe bonas ad gradum dignitatis excellentiſſimum extollunt. Hinc & Angelus ſingulatim & ſignificanter: Quando orabas, inquit, cum lacrymis & ſepeliebas mortuos & derelinquebas prandium tuum &c. ego obtuli orationem tuam Domino. *a* En gemmam nobiliſſimam auro clauſam, en annulum pretioſiſſimum, ſepulturæ ſtudium non unâ ſolùm virtute decoratum.

Sed

a *Tob. c. 12. v. 12.*

Sed hîc altera pars dictionis, tolerantia cæcitatis inſpicienda.

Summa fuit Tobiæ tolerantia in cæcitate perferendâ. Hîc cum pſalte regio dixerimus: Verè Deus mirabilis tu es, quia omne, quod volueris, facies, *a* & ſermo tuus poteſtate plenus eſt, nec dicere tibi quiſpiam poteſt: Quare ita facis? *b* Expoſtulare cum Deo nefas, facti rationem à Deo poſcere non licet. Et en judicia Dei occulta, admiranda, ſemper tamen æqua. Tobias poſt tot virtutum officia, & actiones ſanctas, dum Dei cauſsâ laborat, cæcitatem incurrit. Hîc multi, qui valetudinem & bona fluxa nimis æſtimant, aliter debuiſſe fieri judicaverint. Nam Tobias eodem Pentecoſtes veſpere à ſepeliendi labore admodum feſſus, cùm aliquid immunditiæ legalis, à contactu mortuorum contraxiſſet, domum ſuam non omnino ingreſſus, ſed in veſtibulo juxta parietem decumbens, obdormivit; hîc hirundines in dormientis oculos dejecerunt ſordes. Quomodo autem ſi dormiit? Interpretes ſeptuaginta cenſent apertis eum oculis dormiſſe. Pro teſtimonio dixit Plinius: Patentibus oculis dormiunt lepores, multique hominum. *c* Hoc tamen mirum videri poſſit cùm ſiccum hirundinis excrementum oculis medeatur, quomodo eos recens & calidum perdat. *d* Nam

a *Pſal.* 113. *v.* 3. b *Eccleſ. c.* 8. *v.* 3. *&* 4.
c *Plin. l.* 11. *Natur. hiſt. c.* 37.
d *Vide Aldrevandum Ornithol. l.* 17. *c.* 6. *fine* §.

& hirundinum pulli sic cæcantur, eorum tamen oculares medici sunt parentes. Quâ de re Tertullianus ita loquitur: Hirundo si excæcaverit pullos, novit illos oculare rursus de suâ chelidoniâ, *a*

Tobias igitur usum oculorum perdidit anno ætatis quinquagesimo sexto, sed non perdidit casu, aut fortuitò. Hîc igitur ambos oculos immergamus in divinam providentiam, quæ ab omni retro æternitate, quidquid nobis tolerandum, ad unguiculum dimensa est. Nil in orbe fortuito, aut casu fit, si divinam spectemus scientiam; si nostram, plurima. Deus puncto temporis omnes terrarum, & marium, omnes cœli & inferorum recessus, ac sinus, omnium Angelorum, & hominum corda, cordiumq; latebras pervidet, ac penetrat, disponitque omnia sapientissimè. Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus. *b* Quoniam oculi Domini multò plus lucidiores sunt super solem circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. *c* Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus. *d* Hinc nihil in terrâ sine causâ fit. Divina providentia attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. *e*

Augu-

a Schwelwurtz/ Schwalbenwurtz. *Tertull. l. de Pœnitent. c.12. mihi pag.199.*
b *Hebr.c.4.v.13.* c *Eccl.c.23.v.28.*
d *Idem c.39.v.24.* e *Sap.c.8.v.1.*

Auguſtinus in Pſalmum illum interpres: Confitebor tibi in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua: Occultum, inquit, judicium eſt pœna, quâ nunc unuſquiſque hominum, aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad converſionem: aut ſi contempſerit vocationem & diſciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Non in toto corde confitetur Deo, qui de providentia ejus in aliquo dubitat. Omnia ad divinæ providentiæ regimen referantur, quæ ſtulti quaſi caſu & temerè, & nulla divina adminiſtratione fieri putant. *a* Paulus in tribulatione gaudet, quia non caſum, ſed Dei donum tribulationem agnoſcit. Ægrotat quis? ſi probus eſt, exercetur ad præmium: ſi improbus, monetur ad converſionem; ſi obduratus, præparatur ad damnationem. Moſes infantulus in picata viminea fiſcella à Pharaonis filia non caſu, ſed certo Dei conſilio inventus eſt. Ad Hieremiam in vinculis hærentem venit, ſed non caſu, patruelis ejus offerens emendum prædium: Eme, ajebat, à me agrum meum, è quo tamen nec manipulus, ſed nec ſpica meti poterat, cùm Chaldæi Iudæa jam pænè tota occupata Solimæis portis inminerent. Nihilominus Hieremias agrum illum, qui jam in poteſtate hoſtis fuerat, ſignatis tabulis emit, teſtes adhibuit, argentum annumeravit, non caſu, nec temerè, ſed cauſſam hanc addidit: Intellexi autem, quòd

a *Aug. in Pſal. 9. mihi pag. 24.*

quòd verbum Domini eſſet *a* Huſſæi principis armentum omne abactum, greges ovium combuſti, liberi ruinâ domus obtriti, non caſu, nec fortuitò: Dominus abſtulit, & ſicut Domino placuit, ita factum eſt.

Cùm ſorti nos committimus, *b* & ex urnâ fortuitorum bonorum feliciorum ſententiam exſpectamus, ſchedulæ inanes & vacuæ extrahuntur plurimæ, ſed non caſu, ſubitò huic inauratus ſcyphus, illi pretioſa veſtis, iſti pictura nobilis obtingit, neque hoc caſu. Nam ſortes, Salomone teſte, in ſinum mittuntur, ſed à Domino temperantur. *c* Hoc regem Hebræum David mirè ſolabatur in ærumnis etiam graviſſimis, cùm Amnon filius clariſſimus ad menſam jugularetur, cùm nequiſſimus Semei verba & lapides in regem ſuum jaceret, cum Abſolon rebellis filius in parentem arma moveret. David ad Deum ſe vertens: Ego autem, inquit, in te ſperavi Domine, Dixi; Deus es tu, in manibus tuis ſortes meæ. *d* Dicant, faciantque homines quod volunt, laudent, vituperent, extollant, abjiciant, parum intereſt: quod tua, mi Deus, providentia me fieri decreverit, id fiet, non iſtud ſorti, ſed tuæ potentiæ ac voluntati adſcribendum.

Ambigebat rex Babylonis Nebuchodonoſor num vim bellicam in Ammonitas verte-

a *Hierem. c.32. v.8.*
b In Glückhafen legen.
c *Prov. c.16. v.33.*
d *Pſal.30. v.16.*

verteret, an verò adversus Hierusalem tenderet: Stetit enim rex Babylonis in bivio, inquit, Ezechiel, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas interrogavit idola, exta consulit. Ad dextram facta est ejus divinatio super Hierusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones. a Sed hoc non casu, neque fortuitò factum, sed divinâ voluntate his sortes temperante. Rex quidem gravissimè deliquit, quòd tanti momenti bellum sorti subjecerit, nihilominus prout Deus voluit, ita sors exiit.

Rex Israëlis Achab mutatâ veste in aciem prodiit adversus Galaaditas, eóque loco substitit, quo extra teli jactum esse videretur. Vir autem quidam (miles gregarius) tetendit arcum in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël, inter pulmonem & stomachum. b Hoc sanè, si spectemus providentiam humanam casu factum est, neutiquam verò, si divinam. Quod Michæas apertissimè prædixit: Dei sagitta nunquam aberrat metâ. Ad sanandum, ad vulnerandum certissimæ sunt manus divinæ; non evadit ullus, quem eæ sibi ad ictum destinaverint.

Cùm Ioas rex Iudæ animo angeretur ob vicinum hostem, humentibus oculis

Elisæum

a *Ezech.c.21. v.21. & 22.*
b *3. Reg. c.22. v.34.*

Elisæum adiit, & quàm rebus omnibus urgeretur, exposuit, ejus auxilium imploraturus. Elisæus, qui unum hunc plurimum solari & juvare poterat, sub hoc ipsum tempus ægrotavit, & mortuus est, sed non casu, sed nec in sepulchrum casu illatus est. Nam eo ipso anno Moabitæ latrones irruptionem illuc fecerunt, hinc cadaver hominis eo tempore sepeliendi latronum metu in tumulum Elisæi abjectum revixit. *a* Neque hoc certè subito casui tribuendum, quod maximè casu factum videri potest. Augustus Imperator non casu descripsit orbem nascente Christo, nec Christus casu pro natali domo stabulum habitavit. Hæc omnia divina providentia disponit, dirigit, ad exitum perducit. Ita nec Tobias casu oculorum usum perdidit. Hanc tentationem ideò permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ, sicut & sancti Iob. *b*

His jam annis, quibus hæc dixi, & scripsi, Germania bellis intestinis fuit afflictissima. Sed direptiones, cædes, funera, famis & pestis sævitiem, militarium scelerum immanitatem, incendia, eversiones urbium, Christianorum principum dissidia, & quidquid publicæ calamitatis cernimus, hoc Deus omne definito consilio in nos immisit. Ita Domino placuit. Ita factum est. Sed hanc divinæ providentiæ ac voluntatis doctrinam plerumque oppugnat argumentatio absurdissima. Sic ratio-

a 4. *Reg. c.* 13. *v.* 21. b *Tob. c.* 2. *v.* 12.

ratiocinantur: Hanc urbem Deus occupari voluit, ergo ingnavia ducum, qui eam hosti diripiendam permiserunt, non est punienda. Epicherema fatuum, syllogismus pessimus. Et, quæso, num probè hoc in modum concluderem: Cælestis pater filium crucifigi voluit, ergo non malè fecerunt, qui eum crucifixerunt; ergo innocentes Iudæi, ergo Annas & Caiphas, ergo Herodes & Pilatus insontes. Cohæsio, aut sequela nulla est.

§. III.

Quod de publicis calamitatibus dictum, idem de privatis rerum jacturis quibuscumque sentiendum. Dixerit quis: Hoc perdo, hoc patior, hoc metuo, hoc me penitus mactat & occidit. Verum esto, sed hoc omne non casu, aut fortuito, sed divina providentia & voluntate justissima fieri asserendum. Has in te pœnas Deus ab æternitate cum hoc tempore commensus est. Et quæso te, mi homo, hoc demum, quod tibi sæpius instillo, mente altissima repone: Malorum pœnalium nihil uspiam esse, quod Auctorem non habeat Deum. Verissimè dixit Augustinus: Nihil fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit. a Omnes miseriæ & clades, omnes ærumnæ ac calamitates, omnes pœnæ, infortunia, jacturæ tristes & acerbi casus omnes, solum si demas peccatum, à Deo

a *Aug. tom. 7. l. 2. ad Prosp. & Hilar. de dono Perser ver. mihi pag. 560.*

à Deo ſunt. Quidquid enim malorum talium humana vita, veluti Lerna in nos effundit, id omne à Deo ita volente provenit. Atque hoc explicatiſſimè confirmamus. Eſt, qui hominem innocentiſſimum occidit. Hæc cædes à Deo eſt, uti omnes injuriæ tales & injuſtitiæ. Quod Auguſtino credes, qui è cenſu tuo pro te ratiocinatur in hunc modum: Ergo, inquis, qui innocentem interemit, juſte id fecit, an iniquè? Iniquè ſanè, ait Auguſtinus, iniquiſſimè. Et tamen non fieret, niſi Deus permitteret. Et quamvis ille iniquè fecerit, non tamen iniquè Deus permiſit. Hîc dixeris: Quare hoc permittit Deus? quare dat homini nequam poteſtatem tantam in hominem innocentem? Diſputare vis, antequam facias unde dignus ſis diſputare. Diſcite bonum facere, judicate pupillo ac viduæ, & venite, diſputemus, dicit Dominus. *a* Noli dicere quare dat Deus poteſtatem hæc faciendi, qui dat poteſtatem, habet æquitatem. Tu iniquè murmurare potes, ille æquitatem perdere non poteſt. Nunquid iniquitas apud Deum? Abſit. Hoc fige in corde tuo, hoc de cogitatione tuâ non excutiat inimicus. Facere poteſt aliquid Deus, ut tu neſcias, quare faciat: iniquè tamen facere non poteſt, apud quem non eſt iniquitas.

Atque hoc per Chriſti Domini mortem luculentè monſtrans idem Auguſtinus: Quanta, inquit, bona egit paſſio Domini? Et tamen paſſio hujus Juſti non eſſet,

a *Ita Ieſaiæ verba c. 1. v. 17. Aug. recitat.*

esset, nisi Dominum iniqui occidissent. Quid ergo? Bonum hoc, quod nobis præstitum est de Dominicâ passione, imputandum est iniquis interfectionibus Christi? Absit. Illi voluerunt, Deus permisit. Illi nocentes essent, etiamsi tantummodo voluissent. Deus autem non permisisset, ni justum esset. Voluit ergo facere impius, ut damnaretur, permissus est, uti tibi præstaretur. Quod voluit, imputatur iniquitati impii; quod permissum est, imputatur potestati Dei. Ille ergo, iniquè voluit, Deus justè permisit. Vide, quid tibi fecerit iniquus, quid justus; ille voluit, iste permisit. Ille injustè voluit, iste justè permisit. Voluntas injusta damnetur, permissio justa glorificetur. Quanta bona facta sunt justi de malo injusti? Hoc est magnum Dei, quia & bonum, quod facis, ipse tibi dedit, & de malo tuo ipse bene facit, Noli ergo mirari, permittit Deus, & judicio permittit; permittit & mensurâ, numero, pondere permittit. Apud illum non est iniquitas, tu tantùm ad illum pertine. [a]

Verùm hac in re plurimi etiamnum miserrimè hallucinantur, dum causas secundas, ut in scholis loquimur, curiosissimè attendunt, causâ primâ penitus non consideratâ. Quod dixi, re simili sub aspectum pono. Fuit, ut in obeundis publicis religionibus magni principes plebem civicam præcederent. Hîc spectatorum ali-

a *Aug. tom. 8. in Psal. 61. mihi pag.* 256. & 257.

quis, ſeu principum, ſeu religionis contemptu, capite tecto adſtare, reverentiæ nihil oſtendere, & nec dominicos quidem oculos vereri. Hunc principum unus conſpicatus, & ad famulum mox verſus: Abi, ait, & impolito illi ſpectatori pileum decute, & doce genua cum ceteris ſubmittere. Actutum eò famulus pervolans ſtantis pileum excuſſit, & impacta in tergum haſta juſſit reverentius adeſſe. At ille, licet incultiſſimus homo, mox pronum corpus inclinare, pileum manu tenere, pariaque ceteris facere. Cur quæſo tam facilè hic homo ceſſit! Quia vidit principem famulo innuentem, & in aurem aliquid mandantem. Secum igitur non ſine ratione cogitabat: Tam extremè ſtultus non ſum, ut turbas hîc excitem. Cedo, & obſequor. Nam princeps ille nimis multos habet famulos, etſi reſiſtam uni, alii catervatim in me irruent, unum non metuerem Antagoniſtam: tam multis non cedere, inſaniæ eſt. Huic namque principi tota civitas, tota provincia famulatur. Longæ manus regum. Cedo igitur, nec invado famulum, qui mihi decuſſit pileum. Ad ſui principis nutum hoc fecit.

Nunquid non prudenter iſtud? prudentiſſimè. Nam cauſſam primam attendit, non ſecundam; Dominum jubentem, non famulum exequentem conſideravit, famulus quidem, ut cauſſa ſecunda, pileum decuſſit; ſed princeps, ut cauſſa prima, hoc fieri non tantùm permiſit, ſed & præcepit.

§.IV. Hoc

§. IV.

Hoc ipſum in omnibus omnino injuriis, quæcunque demum nobis ab aliis inferantur, altiſſima mente perpendamus. Intueamur non ſecundas haſce cauſſas, non homines, non diabolos, nec res alias creatas, ſed cauſſam primam, omnium Auctorem Deum. Ita Iobus, ita rex David, ita tam priſcæ, quàm novæ legis ſanctiſſimi viri, injuriis aut damnis affecti non cauſſas ſecundas, ſed primam reſpexerunt: nec enim, qui noceant, ſed à quo permittantur nocere, attenderunt. Caldæi & Sabæi decuſſerunt Iobo pileum, cum omnes pecoris divitias auferrent. At Iobus non ſecundas has cauſſas, ſed Deum, cauſſam primam, reſpexit. An non regum optimo Davidi pileum decuſſit Semei, cum ſuum principem non verbis tantum, ſed & luto ac lapidibus peteret? At prudentiſſimus rex David: Sinite illum, inquit, ſinite, ſinite ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David. [a] *Dominus præcepit ei.* En documentum multo potentiſsimum, ad ſedandum animum adverſus omnes injurias, & incommoda à quocunque demum homine, quibuſcunque modis proveniant. Hæc enim omnia non fortuito caſu, ſed vidente ac jubente, aut annuente Deo contingunt. Vos, ajebat David, cauſſam ſecundam, maledicum Semei; ego vero cauſſam primam,

a 2. *Reg. c.* 10. *v.* 16.

Deum delictorum meorum vindicem attendo. Nec enim tam fatuus sum, ut nesciam, unde ista in me mittantur fulmina. Idcirco non quid Semei dicat, aut faciat, sed quid Deus velit, ac jubeat observo. Cognovi Domine, quia æquitas judicia tua, & veritate tuá humiliasti me. *a* Obmutui,& non aperui os meum, quoniam tu fecisti. *b* Absolon meus filius coronam de meo capite molitur decutere. Ego taceo, *quoniam tu fecisti.* Subditi mei insultant mihi. Ego perfero, *quoniam tu fecisti.* Israëlis tribus defecerunt à me. Ego non excandesco, *quoniam tu fecisti.* Hæc omnia, sat scio, tuis fiunt placitis. A te & tuæ sunt hæ plagæ; Amove à me plagas tuas.

Ita David non ad secundas, sed ad caussam primam respiciens, non lædentem famulum, sed jubentem Dominum considerans injurias maximas animo tulit æquissimo. Hinc illæ Bernardi voces: O verè hominem secundùm cor Dei, qui de corde Dei in seipsum ferebat sententiam. Sæviebat lingua Semei maledica, sed intendebat David, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus erat; & regis animus ad benedictionem se inclinabat. Nunquid in ore blasphemi Deus? Absit: sed eo usus est ad humiliandum David. *c*

Ita Iobus, Augustino teste, non attendit,

a *Psal.* 118. *v.* 75.

b *Psal.* 38. *v.* 10.

c *Bernard. serm.* 34. *in Cant. mihi pag.* 878.

dit, quis percuteret, ſed quis permitteret. Ita Sara à ſuâmet ancillula interfectrix virorum appellata, pluribuſque conviciis affecta, non pugnis, ſed nec verbis in famulam ſæviit, nec eam domo exturbavit, ſed nec verbulo contrà hiſcens, in ſuperius cubiculum perrexit, toto triduo impranſa & incenata inter preces & lacrymas ſua omnia cum Deo tranſegit. Ita prorſus & ipſa non ſecundam, ſed primam cauſſam indefeſſis oculis aſpexit.

§. V.

Rem miram, & neſcio, riſu an indignatione digniorem attexo. Fuit non ita pridem ex opulentis civibus jacturam octo millium philippeorum paſſus, jacturæ cauſſam in civium aliquem devolvebat. Ad illum igitur à damno pecuniario tam mœſtum vir religioſus reviſens, & inter ſolatiorum fomenta illud Iobi adhibens: Dominus dedit, ajebat, Dominus abſtulit. Cui alter promptè: Ita eſt, inquit, ut dicis, Dominus dedit, ſed nebulo, ſed trifurcifer abſtulit. Ohe voces non hominis, ſed bovis! Procul iſta, procul ab ore, à pectore Chriſtiano. Indocta nimis inſania, furor impius eſt de divinâ providentiâ tam malè ſentire, tam fatuè loqui. Manet illud confirmatiſſimum: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſeu Chaldæi, ſeu Sabæi, ſeu alii pecus abegerint: Dominus abſtulit, quoniam ipſe hoc facit. Nil penitus poſſunt cauſſæ ſecundæ, niſi annuat, niſi velit ac permittat prima.

Atque ut facta fiant è verbis, quod dicimus exemplo monstramus. Nobiliores viri complures in orbem steterunt circulo facundo varia dissertantes. Inter hos dicacior unus certum aliquem oratione aculeata non leniter perstrinxit, & illi velut pileum decussit. At vero alter tanquam Tisiphones angue in se conjecto altum coquens dolorem ita secum statuit: Non impunè hoc dixeris. Hæc in me sparsa reddam cum fenore. Inultum, ut scias, non sinam, oris tui libidinem, hæ voces per tuum jugulum redibunt. Hoc igitur ulciscar probè, aut potius bonis & urbe cedam.

Si quis interrogasset hunc hominem, num etiam vellet cœlo cedere, valde vereor ne responsurus fuisset: Etiam cœlo cedam modo vindicem hanc injuriam. O stulti & tardi corde! Ita fatui sumus, ut subinde placeat jacturam potius cœli facere, quàm injuriam non vindicare. Hoc autem inde provenit, quia fixissimis oculis caussas secundas intuemur, primam cæci transimus; cum famulo litigamus, & nutus heriles minimè observamus. Ad Tobiam redeo.

Tobias non est contristatus contra Deum, quod plaga cæcitatis evenerit ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Tobias non caussas secundas, non hirundines, sed caussam primam, sed Deum pœnarum omnium auctorem consideravit. Hinc animus ei tranquillus, &

tanta

tanta in Dei timore constantia. Nos itidem nullus mœror, nullus dolor, timor nullus à Deo abducat: in timore Domini permanebimus immobiles, si in rebus omnibus divinam providentiam, primam rerum omnium caussam, devoto pectore suspiciamus.

CAPUT V.

Tobias in adversis erectissimus.

Tobias non inopiâ tantùm, sed & cæcitate, gemino & alto ictus vulnere, præterea domi suæ reperit sibilantes colubros, *a* qui eum dictorum aculeis multò acerbius sauciarent. Vxor & cognati, quorum fuisset mœstum solari, contumeliis, irrisu & vario scommate jam cæcum & pauperem confixerunt.

Hîc geminâ sese spectandum dedit patientiâ, adversus Deum nec voculam animi reluctantis indicem ejecit, adversus conjugem & cognatos, nihil quod lædere posset, protulit; immobilis in timore Dei, gratias agens Deo, perstitit. Cognati & uxor illum simplicem, delirum, fatuum, amentem appellarunt.. Nam sicut beato Iob insultabant, ita isti parentes *b* & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes: Vbi est spes tua, pro quâ eleemosynas & sepulturas faciebas? *c* At verò Tobias non par pari reddidit, nec

 acerbi

a Fegteuffel/ Haußteuffel.

b *Illi nimirum, qui parentum loco fuisse debuissent.* c *Tob. c. 2. v. 15. & 16.*

acerbi quidquam respondit, sed eos, quod Paulus præcipit, in spiritu lenitas instruens: Nolite ita loqui, ajebat, quoniam filii Sanctorum sumus, & vitam illam expectamus quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant eo. *a* Quo sermone Tobias spem æternæ vitæ vivacissimam sibi esse monstravit. Eo autem vir sanctus & probus integritatis laudem summam est consecutus, quod tametsi pauper fuerit, nec obolum tamen malè partum retinere domi voluerit. Nam cùm uxor ipsius quotidie operis textrini aliquid faceret, mercede hœdum in manupretium accepit. Cujus cùm balantis vocem audisset Tobias: Videte, inquiebat, ne fortè furtivus sit; reddite eum dominis suis, quia non licet nobis edere ex furto aliquid, aut contingere. Hîc uxor tota in fermento jacens, & fremebunda: Manifestè, inquit, vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Vide, mi vir, vide, mi sancte, sed simplex hypocrita, quid tot eleemosynis tuis lucratus sis. Ego stipem tuam omnem non asse redimerem. Et tamen Tobias tam aculeatam & maledicam linguam æquo animo ferens, irâ incendi, aut exacerbari nequit.

Hîc explicandum cur Deus virum integerrimum tot experimentis, tamque vario tentamine fatigarit, & quâ ratione Tobias non contristatus, in Dei timore immobilis gratias Deo egerit. Ita Tobiam in adversis erectissimum hîc sistam.

a *Ibid. v. 17. & 18.*

§. I.

§. I.

Iulius Fatius de vitiosis affectibus edomandis differens : *a* Deus, inquit , non ut pictor agit ,sed ut phrygio. Pictor tabulam politam aut laminam cupream, aut telam expassam in partes non secat , non comminuit, sed eos colores artificioso penicillo illinit , ut omnibus pictura placeat, omnes eam mirentur, & laudent. At verò phrygio,telam sericam,holosericam,Attalicam conscindit, particulas unionibus & gemmis distinguit. Hinc opus elaboratum & pretiosum. Deus ab Orbe sic egit: tot centena millia suorum mutilari , lacerari permisit. His decussa capita , his confossum pectus , in his discerpti artus , illi patibula,rotas, cruces corporibus cruentis vestierunt ; isti membratim lacerati flammis consumpti , aquis præfocati , belluis objecti , telis confixi , plumbatis contusi, flagris & taureis concisi , saxis & lapidibus instrati. Quorum lanienæ ingemiscens Paulus : Secti sunt , inquit, lapidati sunt, in occisione gladii mortui sunt. *b* Est nonnemo , qui credat plures homines, Christi martyres in lege novâ occisos, quàm in priscâ pecudes mactatas. *c* En tot centena millia , tot hominum milliones pro Christo jugulum præbuerunt, ferrum receperunt , vitam non rarò per

a *Fatius de mortificat. c.21.*

b *Hebr. c.11. v.36.*

c *Scribanius in Christo patiente,mihi pag. 219.*

membra ſingula profuderunt. En quomodo noſter hic Phrygio holoſericum optimum in particulas conſcindat: cauſſas ipſe novit; opus elegans, artificioſum inde prodibit. Hoc Deus ab Abele cœpit, & ad Iobum perduxit, inde ad Tobiam, ad Iſaiam, Hieremiam, prophetas alios: ab his ad Chriſtum, ad Apoſtolos, ad Stephanum, Laurentium, Vincentium, martyres innumeros. Venuſtum hoc opus totum ac perfectum Phrygionis noſtri ſupremo die ſpectabimus.

Tobiam Phrygio noſter miſeriâ multiplici conſcidit, diverſas ob cauſſas. Illarum aliquot numeremus. 1. Vt illuſtris virtus, & patientia illius ſingularis, ſe Deo dignam præberet, & luctando inter adverſa creſceret; certè ſicut liberalitatem non exercebit, quem omnis pecunia deſtituerit, ita nec ſolida patientiæ dabit ſpecimina, quem nulla preſſerint adverſa. 2. Vt eadem virtus aliis quoque innoteſceret. Eruditè canit poëta vetus:

Quæ latet, inque bonis ceſſat non cognita rebus;
Apparet virtus, arguiturque malis. a

3. Vt eminentiſſimam Tobiæ virtutem, non ſolùm alii ſcirent, ſed & imitarentur, ut ideam actionum illuſtrium. Hanc aſſignans cauſſam ſacer hiſtoricus: Vt, inquit, poſteris daretur exemplum patientiæ ipſius. Iobus & Tobias exactiſſimi patientiæ præceptores. 4 Vt Tobiæ apud Deum promerita plurimum augeſcerent.

5. De

a *Ovid. l. 4. Triſt. eleg. 3.*

5. Desiderium, ac sitis Dei in promovendâ salute nostrâ. Quod expendens Ambrosius: Quanta est, inquit, circa nos Dei nostri solicitudo! illos examinat, ut nos erudiat; illos conterit, ut nos acquirat; eorum cruciatus nostros vult esse profectus. a 6. Vt virtutis studiosi non nimis altè sapiant, & sese plus æquo extollant aut ab aliis extollantur, Deus illis præcidit alas, opes subducit, valetudinem affligit, obtrectatores & adversarios non reprimit, in communes cum aliis miserias eos dejicit. 7. Vt immensa Dei potentia hinc effulgeat, quæ suis animum, vires, tolerantiam suppeditat, & demum à periculis, & malis universis liberat. 8. Vt mundus tam turbulentus, ut præsens vita tam amara desipere incipiant, atque ut hoc vitæ tædium cogitationes crebras & sanctas de abitu ad meliorem vitam de beatitudine, de paradisi gaudiis inflammet. Exilium desipiat, patria dulcescat. 9. Vt ii, qui plura & graviora patiuntur, documento & solatio sint ceteris cogitantibus: O quanta isti, & isti, & illi sunt passi! bona omnia insuper & vitam inter gemitus & dolores, inter contumelias & probra perdiderunt. Illi ipsi, quos hodie novimus & oculis contuemur, quanta patiuntur? Et tamen suis se necessitatibus attemperant, æquo animo sunt, Deo gratias agunt, inter tot miseriarum acerbitates à Deo non recedunt. 10. Vt afflictiones & ærumnæ velut piaculares flammæ com-

a *Ambros. serm.* 4.

commissas noxas aboleant & extinguant, Deus, cum solvendo non simus, suæ justitiæ satisfacit de nostro tergore, idque ex gratiâ. Ita, quod Iurisconsulti dicunt, gratiosè rationes expungit, solutionem sibi monetâ explicat præsente. Epuloni purpurato in flammis dicitur: Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua; Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur; tu verò cruciaris. *a* Melius est hic uri & secari, ut in æternum parcatur. Quando igitur brevioribus his pœnis patienter toleratis peccata non tantùm extinguuntur, sed & magna cælestium donorum fit accessio, non immeritò dixit Chrysostomus: Multos audivi talia quærentes. Quid tandem ille modestus & mansuetus homo ab alio quodam impio & improbo per singulos dies trahitur & innumeras patitur molestias,& Deus permittit? Quare alter accusatus injustè mortuus est? Ille submersus est,inquit, alius præcipitatus? Et multos possumus referre sanctos, & temporibus nostris, & majorum nostrorum, qui multas sustinuerunt tribulationes, differentes, & varias. Ut igitur horum omnium rationem videamus, & neque ipsi tumultuemur, neque alios scandalizatos negligamus, nunc diligenter dicendis intendamus. Variæ enim & omnimodæ sanctorum afflictionis caussas numero octo charitati vestræ dicere possum. Idcirco omnes vos ipsos cum diligentiâ colligite, scientes quòd nulla deia-

a *Luc. cap. 16. vers. 25.*

deinceps nobis venia & excusatio dabitur, si de contingentibus scandalizemur, quippe qui cùm sint multæ occasiones, tanquam nulla sit ita tumultuabimur, & perturbabimur. Itaque prima quidem est, quòd cùm facilè in arrogantiam propter meritorum magnitudinem & miraculorum tollantur, ipsos sinit affligi. Secunda, ne ceteri majorem habeant de ipsis opinionem, quàm humana patitur natura, & ipsos Deos, non autem homines esse arbitrentur. Tertia, ut & Dei virtus appareat per ægrotantes, & compeditos, exuperans, & prædicationem augens. Quarta, ut ipsorum illorum patientia manifesta fiat, non propter mercedem Deo servientium, sed & tantam exhibentium gratitudinem, ut & post tot mala sincera in ipsis benevolentia ostendatur. Quinta, ut de resurrectione cogitemus: cùm enim virum justum, & multâ plenum virtute, innumera passum mala, & sic hinc digressum videris, oportet ex hoc omnino aliquid de illo judicio cogitare. Si enim homo pro se laborantes sine præmiis, & tributione abire non permittit: multo magis eos, qui tantum laboraverunt, nunquam incoronatos remanere Deus decerneret. Si autem ipsos laborum suorum tributione privare non elegit, omnino necesse est, quoddam aliud tempus esse post præsentium finem, per quod præsentia vitæ laborum retributionem reciperent. Sexta, ut omnes in gravia incidentes, sufficientem consolatio-

nem & mitigationem habeant, in eos respicientes, & malorum, quæ ipsis accidère, recordantes. Septima, ne quando exhortamur vos ad illorum virtutem, & cuique dicimus: Imitare Paulum, imitare Petrum; propter gestorum excessum alterius ipsos naturæ participes fuisse cogitantes, ad imitationem torpeatis. Octava, ut quando beatos, vel miseros censere oportet, discamus quos quidem beatos, quos autem miseros & ærumnosos putare debeamus.

Tot igitur habentes caussas de Sanctorum afflictione dicendas, ne in tentatione indignemur neque angustiemur, neque tumultuemur: sed & ipsi nostros instruamus animos, & alios hæc doceamus. Et si videris hominem in virtute viventem, philosophiam sectantem, placentem Deo, postea innumera patientem mala ne scandalizeris dilecte. Et si videris aliquem spiritualibus vacantem operibus, & aliquid utile expediturum, postea supplantatum, ne tumultueris. Etenim novi multos sæpius talia quærentes. Ille, inquiunt, ad templum peregrinatus est pauperibus pecunias perferens, & in naufragium incidit, & amisit omnia. Alter rursum idem faciens, in latrones incidit, & vix animam suam salvavit, nudus inde discedens. Quid igitur, dicemus? quod horum nullo tristari oportet. Etsi enim naufragium fecit, sed & habet justitiæ fructum appensum: sua enim omnia implevit, collegit pecunias, deposuit, cùm recepisset,

cepisset, abibat, peregrinationem attigerat: naufragium verò de reliquo non de ipsius fuit sententia. Sed quare hoc Deus concessit? ut hunc spectatum exhiberet. Sed pauperes, inquis, privati sunt pecuniis. Non tantam tu pauperum providentiam habes, quantam, qui fecit eos, Deus: etsi enim his privati sunt, tamen aliunde potest majorem copiæ occasionem ipsis præbere. Ne igitur gestorum rationes repetentes, ipsum reprehendamus, sed in omnibus glorificemus: nō enim imprudenter, & temerè talia sæpe fieri permittit. a

Tobias triplex illustre suæ patientiæ dedit specimen. Primum. Non est contristatus contra Deum, quod plaga cæcitatis ei evenerit. Duplicem solent assignare tristitiam. Vna secundùm Deum est, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur. b Hanc etiam sensêre sancti cum bonis spoliarentur, cùm ad tormenta raperentur, cùm inopiâ, morbis, doloribus exercerentur: Sentiunt hæc amici Numinis, & ingemiscunt; nec enim ferrei & lapidei sunt, sed adversus Deum nil querulæ vocis emittunt, mœrent illi & tristantur, ad divinam tamen voluntatem se conformant. Assidua illorum vox est; Ita pater, ita mi pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Cùm Christus tragœdiam illam cruentam ordiretur, unà etiam pavere cœpit & tædere, ac mœstus esse.

Nihilo-

a *Chrys. tom. 5. prima omnium hom. ad Antiochen. pop. mihi pag. 11.*

b *2. Cor. c. 7. v. 10.*

Nihilominus in victimam voluntariam ſeſe offerens: Pater, inquit, non mea, ſed tua voluntas fiat. Paulus etiam mœroribus variis confectus: Triſtitia, inquit, mihi magna eſt, & continuus dolor. *a*

Sed & alia eſt adverſus Deum triſtitia, mater impatientiæ, quæ Deum obliquè ferit & accuſat, audet hiſcere contra Deum & occultè dicere: Quid adeò me Deus affligit? Heus lingua improba, peſſulo coërcenda es, Ori digitum impone, qui talia in Deum ſpargis. Tobias afflictiſſimus non eſt contriſtatus contra Deum, neque Iobus ulceribus plenus contra Deum eſt contriſtatus, neque contriſtatus eſt David adverſus Deum, neque tot alii viri, feminæque triſtitiam adverſus Deum conceperunt. Ut ſileam tot centena millia martyrum. Sed huc quæſo vertamus oculos in noſtri ævi viros feminaſque. En tot bonæ mentis Chriſtiani fortunis omnibus exuti, ad ſaccum & mendicitatem devoluti, militaribus injuriis vexati, patriâ profugi, in extremas miſerias projecti, nihilominus adverſus Deum non ſunt contriſtati, gratias Deo egerunt, immobiles in timore Dei perſiſtentes. His annis toparcha magnus omnibus terris ſuis cedere juſſus: Perlibenter, inquit, & imperio Cæſaris, cujus mea ſunt omnia, me promptiſſimè ſubmitto. Me hercle vox generoſa, & vel in hoſte admiranda. Ariſtoteles, Cælio teſte, ob indefeſſum legendi ſtudium ἀναγνώστης χαλκέντερος eſt appellatus,

a *Rom. c.9. v.2.*

pellatus, quòd ferrea haberet viſcera, lector infatigabilis, ſititor laboris, & ſtudiorum inexplebilis. Sunt & inter Chriſtianos animi robuſtioris, qui ferreis pænè viſceribus, quidquid calamitatis accipiunt, mente generoſâ digerunt, contra Deum nil contriſtati.

Franciſcus Xaverius fiduciâ in Deum, & adverſorum tolerantiâ exercitatiſſimus, licet ſubinde incommodis omnibus confliċtaretur, miſeriarum omnium compos, nihilominus familiariſſimas illas ad Deum voces effundebat: Etiam amplius, Domine, etiam amplius. Quod & Iobo in votis fuit, qui à Deo acerbius & manu non parcente deſiderans flagellari: Et hæc mihi, ajebat, ſit conſolatio, ut affligens me dolore non parcat. *a*

Alterum patientiæ ſpecimen in Tobia hoc erat: *Immobilis in Dei timore permanſit*, Nos curtæ patientiæ homines, ſæpe ut arbores ſumus, quæ vere florent uberrime; flos merus adeò liberaliter totam arborem veſtit, ut ſpectatores uſitato præſagio dicant: Hæc pomus, hæc pyrus non erit ferendo fructuum abundantiam. Brevi nebula, vel pruina unica omnem decutit florem, & ſpem fructuum rapit univerſam. Autumno tandem arbor tam miſerè ſpoliata, ſi feliciſſimè proveniat, poma paucula, eaque calculoſa, nana, verminoſa velut artis ſuæ ſpecimina, profert. Ah, quàm ſpecioſè vernabat hæc arbor quantam pomorum copiam pollicebatur, & quan-

a *Iob c. 6. v. 10.*

quantum nunc à seipsa degenerat tam deformi sterilitate? promisit plurima, nihil præstitit. Nos haud aliter hiatu ingenti promissores sumus amplissimi; in florem nos induimus magnis propositis, mox unica tentatio, aut paulò gravior afflictio, & florem & fructuum spem omnem abripit: quod remanet, pusillanimitas, impatientia, consternatio est. O ver, ô autumne quàm estis dispares! ubi immobilitas in timore De? Arundines sumus vento agitatæ; *a* huc illuc impellimur, ad omnem strictiorem auram mutamus propositum: jam surgimus, jam denuò cadimus, cerei in vitium flecti, omni vento mobiliores, sola constantes vitiositate. Tobiam cæcitas & paupertas graviter ussenunt, & tamen in timore Dei permansit immobilis. Ærumnas suas valde sentiens: Quale, inquit, gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo: *b* nihil hîc gaudii aut solatii est, & tamen in timore permansit immobilis. Oravit cum lacrymis Tobias, adeò mœrores illum urserant, & tamen in timore Dei permansit immobilis.

Tertium patientiæ specimen, *Agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ.* Magnæ artis est Deo peræquè in miseriis, in luctu, in ærumnis, in calamitatibus, atque in gaudiis gratias agere: hanc artem non callent, nisi ex asse probi Christiani. Chrysostomi monitum hîc habemus cedro literandum & auro: Nihil, inquit, hac lingua

a *Matth.c.11.v7.*, b *Tob.c.5.v.12.*

lingua sanctius est, quæ in adversis agit; certè non inferior lingua martyrium; utraque pariter coronatur. Si ergo dolores pertulerit, & gratias egerit, martyrii coronam sortitur. a Gratias itaque agamus in omnibus, quidquid fiat: hoc enim est gratum esse. Etenim rebus prosperis hoc facere, nihil magni fuerit. Nam ipsa rerum natura eò impellit. Quando verò in extremis existentes gratias agimus, tunc præclarum est. Videte, quanta sit philosophia. b Primùm, Deum lætificas: Alterum diabolum pudefacis: Tertium, & quod malefactum est, nihil esse facis. Nam & tu simul gratias agis, & Deus dolorem tuum amputat & diabolus abscedit. Nam si tu quidem difficilis fueris, ipse magis incumbit, tanquam qui jam, quod volebat, effecerit, & Deus tanquam blasphematus deserit, & augetur malum. Si verò gratias egeris, abscedit diabolus, tanquam qui nihil profecerit, & Deus vicissim, velut honoratus, majore honore afficit. Non potest etiam fieri, ut afflictiones sentiat homo ille, qui in afflictionibus gratias agit.

Hæc sua Chrysostomus confirmans: Ignis ingruens, inquit, substantiam tuam absumpsit, & totam domum populatus est? Reminiscere eorum, quæ Iob acciderunt: age gratias Domino, qui prohibere potuit, & non prohibuit: & tantam re-

a *Chrysost. tom. 4. hom. 8. in c. 3. epist. ad Coloss. mihi pag. 1159.*

b *Philosophiam semper appellat Christiana disciplina accuratam observantiam.*

recipies mercedem, quantam, ſi omnia illa in pauperum manus repoſuiſſes. Nullum gratiarum actioni par bonum quemadmodum blaſphemiâ pejus nihil. Eſt nobis telum maximum, quod omnes tales diaboli machinas repellere valet; qui per hæc omnia gratias Deo agit, Diabolum ſuperavit. Magnus theſaurus gratiarum actio, magnæ divitiæ, inconſumptum bonum, armatura fortis. Perdidiſti pecunias? ſi gratias quidem egeris, animam lucratus es, & majores nactus es divitias, quia Dei benevolentiam hauſiſti ampliorem. a

Hac certè linguâ, quæ Chryſoſtomo ſanctiſſima eſt, præditus David: Benedicam, inquit, Dominum in omni tempore. b Et quando obſecro iſtud dixit, nunquid cùm in regem ungeretur? Sanè non, ſed cùm ſævientis Saulis inſidias fugeret, & ad regem Achis exul diverteret, parùm humanitet exceptus, pænè malis ſimul omnibus preſſus, adeò ut etiam fatuitatem ſimularit, modò vitam ſervaret, eo ipſo tamen tempore vociferatur: Benedicam Dominum in omni tempore. Iobus jam omni pecore abacto, inter tot liberorum funera, ulceribus ſcatens, inter vermium agmina, ad fimetum veluti cadaver elatus, canit tamen, & gratias agit: Sit nomen Domini benedictum. Hebræi juvenes in flammis Babylonicis velut in æſtivâ pergulâ canunt: Benedictus es in throno regni

a *Chryſoſt. tom. 5. hom. 1. ad Antiochen. pop. mihi pag. 11.*
b *Pſal. 33. verſ. 1.*

regni tui, & superlaudabilis, & supergloriosus, & superexaltatus in sæcula. *a* Inter ipsos flammarum vortices Benedicite, ac Benedictus toties ingeminarunt, ut gratiarum actionem in adversis tantò altiùs imprimerent afflictis, quantò eam crebrius repeterent in ipsis faucibus mortis. Tarsensis Paulus tam gravi ærumnarum catenâ oneratus, ut quotidie videri posset mortuus, nihilo tamen secius: In omnibus, inquit, gratias agite, hæc est enim voluntas Dei. *b* In omnibus tam in adversis, quàm in prosperis, tam in luctu, quàm in gaudiis, tam in inopiâ, quàm in opulentiâ, tam in afflictâ valetudine, quàm in integrâ; tam in tormentis, quàm in deliciis, tam beneficiis acceptis, quàm injuriis; tam delatis honoribus, quàm illatis contumeliis, in omnibus. Qui enim tunc solùm gratias agit, cùm quis ei beneficium tribuit, is debitum reddit: qui verò gratias agit, cùm quis eum maledictis figit, is debitum acquirit.

a *Dan.c.* 3.*v*.54.
b 1.*Thess. c*.5.*v*.18.

§. III.

Objicias: Hæc quidem commodè dicuntur, sed aliud est dicere, aliud verò facere: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Nec imperitè dixit Ludovicus Cælius: simile simili nutritur, spiritus spiritu: odorem corporis esse nutrimentum negant. *a* Spiritum odoribus

a *Lud. Cæl. l.*24. *c*.21. *med.*

nutriti argumento est, odoratum & fragrans vinum, quod vires mirificè refocillat. Aristoteli vitam præsuavi odore pomi aliquamdiu prorogatam asserunt. Sed hæc rara sunt, hæc paucis obtingunt. Ita & gratias agere, cùm mœror medullas exedit, rarum est, paucorum est.

Non negamus, pauci sunt, qui pro plagis gratias agunt, sed isti Numinis veri amici sunt. Simus, obsecro, & nos inter hos paucos & inter quascunque turbinum ac procellarum furias, quæcunque ad nos aggerantur mala, Deo agamus gratias bonorum omnium fonti, qui mala hæc omnia permutat bonis maximis. Odor oris tui, Domine JESU, sicut odor malorum, *a* qui sanitatem & vitam suavissimè instillat.

Iacobus intercisus ita nominatus, quia membratim & intercisè mortuus, quoties ex ejus corpore vel articulus digiti, vel pars membri resecaretur, toties dixit; *Deo gratias*. Non aureæ, sed gemmeæ voces in tantis doloribus. Ruffinus Aquiliensis memorat, Ascetam senem virum sanctissimum ægroto fratri fomenta variis solatiorum admovisse, illud eximiè in documentum dixisse: Summa religio est, inter adversa Deo gratias agere. Dixi ego, & scripsi sæpius vel millies inculcandum, idque ab ore & calamo religiosissimi scriptoris: Vnum Deo gratias plus valet in adversis, quàm sex millia in prosperis.

Tobias fidelissimus Dei famulus à paupertate

a Cantic, c. 7. v. 8.

pertate ac cæcitate pessimè habitus, probris, contumeliis tam cognatorum, quàm uxoris lacessitus. Deo tamen gratias egit, omnibus diebus vitæ suæ. Nos itidem quomodocunque res succedant, benè an malè, feliciter an infeliciter, suaviter an insuaviter, hilariter, an flebiliter, lætè an dolenter, serenum sit cœlum an nubilum, amœna sit tempestas an fœda, opulenti an inopes, sani an ægroti, tristes an mœsti simus, & quamvis è voto nihil succedat, etsi res omnes cadant teterrimè, hoc tamen faciamus quod facere non jubet Paulus: Gratias agamus Deo semper pro omnibus in omnibus Ecclesia diebus singulis sapientissimè hortatur: verè dignum & justum est, æquum & salutare, nos tibi *Semper* & *Ubique* gratias agere. Gratiarum actio in adversis cumulabitur mille præmiis.

CAPUT VI.

Tobias convivator frugalissimus.

PAulina præceptio est: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. *a* Hanc legem Tobias examussim servans, cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio suo: Vade & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum. *b* Convivium apparavit

a 1.*Cor. c.*10. *v.*31.
b *Tob. c.*2. *v.*1. *&*.2.

Tobias,idque non una ex caussa, nam festus dies Pentecostes erat, quem Hebræi, sicut & alios dies festos conviviis agitabant. Voluit certè Deus, ut ejusmodi solennia non sine hilaritate peragerent, ut eò promptius Hierosolyma contenderent. Ad hoc ergo convivium Tobias non temerè quosvis, sed tribules, & populares suos vocarat, ut eos exules ac captivos solaretur atque reficeret. Nec quosvis popularium aut tribulium vocavit, sed pios dumtaxat & timentes Deum, & quibus tenue domi salinum erat. Neque hæc conviviola Tobias ceremoniæ tantùm aut animi caussa instituit, aut ut convivalem gratiam remuneraretur, sed ut amorem & amicitiam inter præsentes restauraret, ac conservaret.

Convivia Græcis charistia dicebantur, ad quæ consanguinei dumtaxat & amici conveniebant: ut si quid forsan offensiunculæ, aut dissensionis inter eos fuisset natum, inter amicas epulas sepeliretur Primævi Christiani tam divites, quàm pauperes sacrosancta mysteria percepturi, agapas & convivia præmittebant, in monimentum Dominicæ cœnæ. Quia verò abusiones & vitiosæ consuetudines unà subrepserant, mos iste antiquatus est, & sancitum lege, cælestem panem ut jejuni sumerent.

Convivia divinis legibus non quidem prohibita, sed mores plerunque insulsos ac vitiosos pariunt. De his jam dicendum, & explicandum ordine, quanti abu-

abuſus reprehenſione digniſſimi convivia paſſim occupent.

§. I.

Trochaico veteri ac vero jactabatur:
Difficile eſt mediocritati dare operam in conviviis.
Parſimonia & ſobrietas, circumſpectus & caſtus ſermo raræ alites, prodigia magna inter convivas. Nemo eſt, qui hac in re non velit videri laurus, nemo, qui alteri cedere. Hinc ſuos quiſque ordines, ſtatumque affectato luxu tranſilit. Hinc conviviorum abuſus maximi, plurimi. In digitos mittamus ex his notiores.

Primus conviviorum abuſus, *Ferculorum multitudo*. Ob unicum hoc delictum jure meritiſſimo convivia pleraque omnia magnopere damnanda. Ingens, perniciosus, intolerabilis luxus jam menſas paſſim occupavit. Ad oſtentationem & ad pompam, hîc pænè omnia congeruntur. Ante annos centum, velut prodigium ingens è publico ſuggeſtu proclamatum eſt in principalem menſam ſubinde novem fercula inferri Ioannes Gailer Keiſerſpergenſis Theologiæ Doctor cùm anno milleſimo quingenteſimo quinto Argentorati in æde ſumma ipſis cineralibus concionaretur, in menſarum luxum & copiam ferculorum graviter invectus eſt conceptiſſimis verbis, quæ videbantur, non mutanda: Es muß da ſeyn ein Suppen / oder ein Gemüß /

bald kommen Häring/ Bachfisch/vnd ein grünes Kraut darzu / darauff folgt ein Pfeffer / vnd dann Gallerey / wol fünff oder sechs Trachten/vnd das geschicht auch bey Fürsten / da wol einer etwan neun Trachten hat vber ein Mahlzeit. a Nimirū hoc illud luxus grandes portentum erat, mensæ vulgari sex cibos, principali novem inferri, quod ab hinc ante annos ferè centenos è cathedrâ videbatur publicè objurgandum. Bone Deus, quantum & quàm immanè multum ab ævo illo divertimus! Si quis Kaiserspergensi Theologo, ut vates dixisset, Domine Doctor, vix anni abibunt centum, cùm annona ingravescet, & multò, quàm nunc sit, durior erit, nihilominus mensis ditioribus, & dominicis quinquaginta calentia fercula inferentur, adjectis totidem in mensam secundam bellariorum pateris. Quid ad hoc tale vaticinium dixisset Gailer? De re nihil est dubii. Hoc mihi certè ante annos aliquot multos vir generosi ac illustris sanguinis conquestus: Si quis dominorum, inquit, me invitet ad convivium, quinquaginta calentes à foco epulas apponit,

a *Gailer* Von den Sünden deß Munds *mihi pag.* 11. *Principio, inquit, offa ponitur, aut aliquid pulmentarii, sequuntur haleces & frixi pisces, hos comitatur terrense olus. Accedit jus atrum aut flavum, quinque aut sex fercula. Atque hoc etiam in mensis principum fit, ubi nonnunquam novem fercula uno prandio ponuntur. Vide Gazophylacium Christi parte* 8. c. 4. §. 3.

ponit, comitantibus eodem numero tragematum phialis, idque recepto jam ritu. Si hunc iterum invitem, nec enim hoc officii genus defugere licet, idem mihi faciendum; vix aliter honeste possum. Ita alter alterum luxu mensarum perdimus, ut pompam vestium taceamus. Prô Superi! quæ hæc tempora, qui mores isti? Et quàm illud præclarum & magni exempli, quod aliquando in Præsulum & Antistitum mensis videre fuit. Cùm ad esurialem refectiunculam, collationem vocant, convenitur vesperi, esuritores illos octo aut novem fercula, sed frigida exspectant, lactuca triplex, pisces assi, sed, quod maximæ religionis est, frigidi, præter dominicum panem & bellaria copiosa, triplex aut quadruplex generosioris vini genus. Reverà commodum est esurire ad præsepia tam plena. Et numquid hoc, ô viri, jejunare est, tot bellaria, tot lactucas, tantum piscium, panem niveum, opimianum vinum propitiandæ fami ponere? Sunt tamen, quæ speciosè opponantur: Hæc, inquis, frigent omnia, quæ ponuntur. Quid magni, quæso, interest, frigidis, an calidis ventrem ita farcias, ut esurire desinas? Deinde: Non omnia hæc, inquis, libantur: At certè periculum est ne tangantur multa. Tertiò: Hæc, inquis, postulat principalis mensæ dignitas. Hilarion superfluum censebat in sacro quærere munditiem; ego æquè superfluum censeo in jejunio quærere splendorem. Quartò: Ad frigidum

dam hanc cenulam ſubinde viri primarii & peregrini adhibentur. Si, ut ſimul cenent, invitantur, nihil eis calidi apponere, nimis parum eſt, ſi ut ſimul jejunent, tot miſſus ponere frigidos nimis multum eſt. Sed nunquam deeſt luxui, quæ obducat. Iam morem, jam convivarum, jam convivatoris dignitatem prætexit culpæ.

Baro fuit, nomen ſilemus, qui convivio unico trecenta poſuit fercula, quod ſcripta publica teſtantur. Ohe portentum luxus, & monſtrum nobile! Ante annos centum in menſis principum novem fercula, malo exemplo & offenſioni erant, nunc lautiores ſervi, qui quadras panis aliquando mendicabant, quinquaginta ponunt, & plura. Quò luxus & abuſionum non devenimus, & quò tandem non devenimus luxu creſcente? Hoc prorſus eſt rem familiarem cum ratione perditum ire. Multitudo ferculorum, abuſus conviviorum maximus.

Abuſus alter priori proximus, *Ferculorum pretium.* Elementis omnibus ſervitia indicuntur, ut menſa ritè oneretur. Id quod rariſſimum, quod exquiſitiſſimum, in convivii apparatum expetitur, quidquid impenſæ fiat, hîc ſumptibus nullis parcitur. Terra ſuppeditare cogitur omnis generis herbas, radices, olera, fructus, omnis generis feras. Caro bubula, agnina, ovilla, hædina, vitulina, niſi exotico jure perfuſa non admittitur; leporina, aprugna, cervina, & quidquid animalium ſilvas pererrat, in menſas extrahitur. Plinius de

Carduis

Carduis ſativis differens: Portenta quoque terrarum, inquit, in ganeam vertimus, etiam ea, quæ refugiunt quadrupedes conſciæ. *a* Poſt terram aqua pretioſiſſimos piſces gulæ ſubminiſtrare jubetur. Hoc autem nimiæ ac noxiæ voracitatis eſt, cùm carnibus jam abunde ſaturi ſunt convivæ, piſces etiam inferre in ventrem plenum dejiciendos. Aër volucres, & omnis generis præbet altilia, perdices, phaſianos, meleagrides, gallinas Decumanas, Numidicas, Africanas, Indicas, ficedulas, gallinagines, pullaſtrorum ſtragem. Si poſſemus Salamandras & Phœnices ad culinam trahere, cogeremus ignem has delicias non negare; coquere & lixare illas facilè diſceremus. Heliogabulus Imperator, Lampridio teſte, convivis pollicitus phœnicem, aut mille libras auri.

Ad incendendum convivii pretium inſigniter faciunt epulæ fictæ & adumbratæ, ſeu verius epularum ludibria & figmenta, *b* quæ menſis, ad ſolam ferè ſpectandi voluptatem inferuntur, merus oculorum paſtus, eſcaria imitamenta, ſpectacula menſaria, & oblectamenta; quæ magni ſumptus ſunt, nullius aut perexigui uſus. Et nunquid epularium ſpectaculorum ſatis eſt, ſi quinquaginta, ſi centum miſſus in menſam veniant, quid opus eſt novis epularum ludibriis? Objicias: Hoc meus ſtatus & conditio, hoc opes meæ, hoc liberalitas, hoc dignitas mea expetit: mille

a *Plin. l. 19. Nat. hiſt. c. 8. mihi pag. 451.*
b Schaweſſen.

mille talia prætexuntur. Sed luxus, & modum excedens ſumptus, virorum optime, nulli ſtatui, nullis opibus, nulli convenit dignitati. Hunc dynaſtam, hunc regulum, hunc ſatrapam, hunc eſſe principem jam antè novimus, etiamſi nec hic, nec iſte, nec ille ſumptu extra modum prodeat.

§. II.

Tertius abuſus, *Conviviorum prolixitas, conſeſſus nimium diuturni.* De Centaurorum, & Lapitharum cenis, quæ duos treſve dies & noctes, aut etiam hebdomades durabant, ſileo; de noſtris vulgaribus loquor, quæ ſæpe prandium cenæ nectunt, aut cenam ad noctis umbilicum, ad primam, ad tertium, ad uſque quartum, diei principium extendunt. Hoc nimirum eſt ad preces matutinas, ſed temulentas pervigilare. *a* Vale, rex David, vale & abi, nimis matutinus es, quem dixiſſe novimus: Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi. *b* Non neſcio inter homines etiam Chriſtianos mores tam fœdos invaluiſſe, ut quandoque diem unum, noctemque totam ſubinde biduum triduumve, nonnunquam ſeptem aut octo dies, continuum pænè convivium occupet; omni hoc tempore eſtur, potatur, luditur, furtim dormitur. Sanctiſſima ſunt iſta Bacchi & Veneris pervigilia, ad quæ popinones; & ſympoſiaſtæ punctis digitorum, & ſacra-

a Die trunckten Mettin ſingen.
b *Pſal.* 118, v. 62.

sacramento dexteram fidem suam obligant, ne quis fugitivus hoc poculorum prælio excedat, ne quis signa deserat, standum & pugnandum ad usque guttam ultimam. *a*

Verùm nec illud laudandum, quatuor aut quinque horis mensam accumbere, &, quod prisci dicebant, diem epulis & mero frangere. Id verecundiores aliqui non sine valetudinis dispendio malè tolerant. Duabus aut tribus horis abundè genius propitiari potest.

Abusus quartus, *Acroamata.* Romani veteres aliquot gladiatorum paria mutuis se cædibus conficientium ad mensam componebant, qui Cubicularii dicebantur, uti doctissimus Lipsius in Saturnalibus attestatur. *b* Hoc cruento acroamate, nostra non multò puriora sunt. Malum acroama est chartarum lusus ardens nimium & pretiosus, cum quadræ argento vel auro plenæ multum in singula puncta ejiciunt. Malum acroama cùm ministri mensæ, & moriones inter se committuntur, ut ora sibi pugnis fœdent, unguibus lacerent, dentes excutiant, humi se sternant. Memores estote, obsecro, viri magni, quos alitis fatuos esse etiam homines, vobis ipsis nonnunquam aut sapientiores, aut sanctiores, humano ritu tractandos. Fœdum dictu & indignum prorsus est, quid

a Kainer vom andern; Schelm der da weicht.

b *Lips. l.* 1. *Saturnal. c.* 6.

quid illud hominum genus ad Magnatum mensas cogatur ferre. Vidi ego meis oculis homini non sanæ mentis ad herilem mensam altilium carduorum capillitium a vi per os ingeri. Sexcenta talia fiunt, acroamata sanè pessima. Quasi verò ea demum sit amœna recreatio, torquere miseros, & eos velut feras tractare. Aliud acroama malum, Choreæ & quidem peregrinæ, Germanis ante hac ignotæ, ad quas duarum aut trium hebdomadum propulsione sit opus, si concinnè in numerum saltare velis. Sit, obsecro, venia verbo. Hæc Germaniæ stultitia est, cui domestica sordent, & exterorum omnia placent, vestes, idioma, ipsa etiam vitia quæ hoc potissimùm nomine speciosa sunt, quia peregrina sunt. Senarii veteris monitio est:

Cena optima est in quam Choraules
non venit.

Præsertim talis, qui non tam auribus servit, quàm libidini. Malum aliud acroama est insana garrulitas, fœdi clamores, crebra obtrectatio. Quantis famam, nomenque subtrahunt convivia, cùm modò hujus, modò illius mores carpuntur: non mirum si multis aures tinniant, de quibus adeò liberè detrahitur. Acroama pessimum est diversæ libidinum formæ, quas ebriorum verba & gestus exprimunt, cùm non paucula tantùm, sed & oscula fiunt ambulatoria, cùm morsiunculæ ac compressiunculæ, similesque Veneris imitatiunculæ

a Den groben Bast von Artischocken müst der arm Tropf fressen.

tiunculæ in orbem eunt animi caufsâ, cùm oculis, cùm & linguæ, ac manibus fumma libertas eft, cùm oculi ad omnem lafciviam vagi evolant, cùm lingua promittit quidquid animus diu celarat, cùm petulantiffimæ manus omnem verecundiæ legem perfringunt. Ea nonnunquam fermonis turpido eft in conviviis, ut verecundus auditor dixerit: Hi potulenti homines omnis pudicitiæ obliti, minimè Chriftiani, obfcœni, barbari, penè diaboli funt. Divina lex jufferat: Et comedetis ibi in confpectu Domini Dei veftri, ac lætabimini. *a* Epularem nobis lætitiam concedit, fed in confpectu fuo, ut illud pectori affiduè hæreat: Deus videt, Deus audit. Ubi autem tam inverecundi geftus, tam propudiofa volant verba, id certè in confpectu Dei non fit. Hæc turpitudo, fi poffet, Dei oculos velaret, aures obturaret. Impia funt, & neutiquam Chriftiana, hæc conviviorum acroamata.

a *Deut.c.12.v.7.*

§. III.

Abufus quintus, *Exemplum pravum.* Nufquam pænè magis ftricta fervet imitatio, quàm cùm luxus & pompæ Archetypon videmus. Ita enim bellè ratiocinamur: Ifte me ferculis tricenis, ille quinquagenis, hic centenis etiam excepit: num ego me vinci patiar, & apponam pauciora? decorum graviter violarem. Ergo ego idem, quod ille, faciam, toti-

dem missus, quot ille, apponam; imò hoc potiùs agam, ut illum vincam, neque enim illi opibus aut dignitate cedo; tot ego aro jugera, quot ille & plura; tot ego pasco servos, quot ille & plures, dives agris, dives positis in fænore numis. *a* Mea igitur culina tot dapes in mensam potest mittere, quot illius, & hujus, & istius. Vt cedam, ut illo sim inferior, nemo mihi persuaserit. Hæc nostra sunt epicheremata, hic Logicus noster Sorites; alter alterum trahit in exemplum, & prototypon quod imitetur, & superet imitando: quemadmodum in ædificiis nonnunquam alter alterius luminibus obstruit, *b* ita alter alterius pompam & luxum solerti studio excedit. O Christiani! amore Christi æmulamini charismata meliora. *c*

Abusus sextus, *Pauperes à conviviis penitus excluduntur.* Rem magnam præstamus, si pauperibus demus conviviorum rejectanea, quæ lautiores culinæ solent canibus objicere. Longè aliud lex prisca docet. Esdras sacerdos epularem aliquam lautitiem non prohibens: Ite, inquit, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his, qui non præparaverunt sibi. *d* Fruantur suis prandiis opulenti, sed partes mittant egenis. Iudæis ab Amani cruento edicto liberatis, in gratiarum actio-

a *Horatius de Arte Poët. post. med. & l.1. serm. sat. 2. initio.*

b Ainer vberbawt den andern.

c 1. *Cor. c.*12. *v.*31.

d 2. *Esdr. c.*8. *v.*10.

actionem constitutæ sunt sollennes feriæ, ut essent dies isti epularum & lætitiæ, & mitterent sibi invicem partes, & pauperibus munuscula largirentur. *a* Exporrectam pauperum memoriam nusquam deesse vult Deus. Hebræus vates Amos pauperum oblivionem exprobrans: Qui comeditis, inquit, agnum de grege, & vitulos de medio armenti, bibentes vinum in phialis, & nihil patiebantur super contritione Ioseph. *b* Extremam aliorum paupertatem hi tales non misereantur, neque verò curant quid inopes lambant, vel rodant. Corinthios ditiores objurgans Paulus: Hoc non est, inquit, dominicam cenam manducare. Vnusquisque enim suam cenam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius quidem ebrius est. *c* Nam illi ita cenabant, ut pauperes non invitarent, sed excluderent, vel certè non exspectarent. Et quis hodieque audit Christum præcipientem: Cùm facis prandium, aut cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites; ne fortè te & ipsi reinvitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos. Et beatus eris, quia non habent tribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum. *d* Quis ista Domini præcepta curat,

 quis

a *Esth. c.9.v.22.* b *Amos c.6.v.4. & seqq.* c *1. Cor.c.11.v.20. & 21.*
d *Luc. c.14. v.12. & seqq.*

quis obtemperat? Prisca sunt ista, inquiunt, & pridem desita. Hoc est, quod querimur, nec Petrum, nec Paulum, nec ipsum Christum audiri præcipientem, leges divinas, velut voces desitas contemni.

Abusus septimus, *Conviviorum luxum pauperes & domestici luunt.* Non tantùm non fruuntur epularum apparatu, sed ob hunc ipsum parcius pascuntur. Res nota in familiis, convivio peracto has plerunque iniri rationes: Magnos sumptus fecimus, ergo jam marsupium contrahamus, mensam, famulorum præsertim & ancillarum tenuius instruamus, attentiore parsimonia stipem demus, ut ita paullatim redeant expensæ. Ita de victu quotidiano semper aliquid abraditur, & perparcè victitatur. Cùm adsunt creditores, laniores, pistores, cupedinarii, fartores, negatur id esse tempus exigendi, commodiore redeant: undique desunt nummi, nisi cùm litandum est luxui. Ah, unus quidem esurit, alius autem ebrius est. Convivis cibus & potus abundans pænè pistillo ingeritur, ut pænè crepent saturitate; domestici vix solantur famem. Pessima hæc divisio est, quæ non raro è conviviorum luxu nascitur.

Deinde quàm hæc tempora, hi nostrates anni acriter reclamant omni luxui? Fames, bellum, pestis sæviunt, annonæ magna caritas est. Nos interim hæc obstacula non curamus. Quod prorsus est irridere Deum, perinde si dicamus: Etiam duplo,

duplo, aut triplo arctior ſit annona, hunc nihilominus conviviorum ſplendorem nemo nobis prohibuerit. Non deerunt nobis nummi, ſi honoris & exiſtimationis negotium agatur; ſi moneta præſens deficiat, ſyngraphas implebimus, nomina faciemus, expectare poterunt lucri aucupes. Domine tu quidem nobis accidiſti alas, nihilominus vel invito te volabimus. Hoc prorſus eſt irridere Deum. Nolite errare, Deus non irridetur. *a*

Ante annos quinquaginta dabant adoleſcentes patrifamilias convictus pretium viginti quatuor florenos annuos, honeſtâ & liberali mensâ habiti. Erat enim vilitas ubertaſque rerum venalium, annona laxa, & tamen luxus nondum eò fuit auſus progredi; nunc anni ſunt in ſummâ caritate, & ſupra modum ingraveſcit annona, nihilominus populator opum, diſſuaſor honeſti; luxus maximis incrementis proficit, & augeſcit. Quouſque tandem? Ad perniciem & interitum. Sunt quidem ſumptuariæ convivales tabulæ ac leges, quis illas ſervat: M. Antonius olim & Lucius Flaccus Cenſores Romæ, Valerio teſte, Duronium ſenatu moverunt quòd tribunus plebis legem de coërcendis conviviorum ſumptibus abrogaſſet. *b* O quàm hoc ævum cenſoribus egeret, qui conviviorum immoderationem & intemperatiſſimas perpotationes ſeveriſſimis legibus coërcerent. Periit Reſpublica, ſi

 creſcere

a *Gal.c.6.v.7.*
b *Valer.l.2.c.9.*

crescere non desinat tam nociva intemperantia.

Sed dicas: Res satis liquet; quis autem primus erit, qui luxum minuat, & sumptus revocet ad moderationem priscam? Hoc opus, hic labor. Vir prudens & modestus non recusat esse primus, cùm certamen indicitur virtutis. Suam quisque crumenam & culinam coërceat, ne sumptu extra modum prodeat. Frugalitas & moderatio non valetudini solùm servandæ, sed opibus etiam parandis plurimum facit.

CAPUT VII.

Tobias ad divinam voluntatem formatissimus.

TObias tam cæcitate, quàm paupertate aliisque incommodis ærumnosus, à cognatis irrisus, ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis. a Ardebant preces Tobiæ suspiriis, gemitibus, oculorum rivulis distinctæ. In his justitiam & misericordiam Dei extollens: Iustus es Domine, inquit, & omnia judicia tua justa sunt, & omnes vitæ tuæ misericordia, & veritas, & judicium. In iisdem precibus tam se, quàm tribules suos crimini obnoxios fatetur, & deprecatur noxas: Domine, memor esto mei, & ne vindictam sumas, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideò traditi sumus in direptionem

a *Tob. c.* 3. *v.* 1.

ptionem & captivitatem, & mortem, & in fabulam & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundùm præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te. a Demum ad divinam voluntatem conformatissimus: Et nunc Domine secundùm voluntatem tuam fac mecum. In tuâ manu sum, ut pilâ me utere, & projice quò volueris. Tobias ad arbitrium & nutus divinos se fingens totum, præsto est. Quod hoc capite erit exequendum. In quo mihi maximè sequendam duxi præceptionem Senecæ, qui sapienter: Plus prodest, inquit, si pauca præcepta teneas, sed illa in promptu & in usu tibi sint, quàm si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum. b Consilium saluberrimum. Eam ob rem hoc capite, præceptionem hanc unicam ingeremus, Conformitatem humanæ voluntatis cum divinâ, fundamentum esse omnis sanctimoniæ solidissimum, optimum, nec esse, quod Deo magis placeat, quàm iste voluntatum consensus & conspiratio, de quâ ordine, sed brevi, septem monita trademus.

a *Tob. c.3. v.3. & seqq.*
b *Sen. l.7. de Benef. c.1. initio.*

§. I.

I. Monitum. Hæc doctrina de Conformatione humanæ voluntatis ad divinam non solùm præceptiones & doctrinas

Christianorum omnes complectitur, sed omnium est apex & perfectio. Si mihi centum annis ad Christianam plebem è cathedrâ dicendum, hanc ego præceptionem semper unicè instillarem: *In omnibus velis, quod vult Deus.* Leonardus Lauredanus Venetus, vir oppidò doctus memorat beatam Catharinam Genuensem ita cælitus edoctam, ut ex oratione dominica unum illud sumeret: *Fiat voluntas tua.* E Salutatione Angeli hanc unam sibi vocem excerperet: Iesus. E bibliis totis unicum illud verbulum retineret: *Amo.* Sanctioris vitæ solidius fundamentum non habemus, quàm istud unicum: Fiat Voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Nil explicatu, nil & factu melius, nil Deo gratius, quàm velle hominem, quod vult Deus.

II. Voluntas Dei duplex est Theologis, prima *Signi*, altera *Beneplaciti.* Illa *Signi* est, quâ Deus significat, jubet, præcipit, quid à nobis fieri velit. Ista *Beneplaciti* est, quâ Deus creat, disponit, renovat, agit, quod vult: hæc Dei voluntas ab omnibus retro sæculis, ab omni æternitate gubernat, regitque omnia. Hæc Dei voluntas nunquam non perficitur, hæc semper consummatur, quidquid mortalis hic infra turbent, aut exerrent. Nos, non tantùm voluntati, quæ signi est, quæque leges & præcepta continet, sed ei etiam, quæ Beneplaciti est, nostram voluntatem omnem attemperemus. In iis maximè, quæ nobis mira, insolita, & pænè absurda viden-

videntur, dicamus paratissimè: Fiat, Domine, voluntas tua. Contingit sæpenumero, ut viri animosi, prudentes, eruditi, bellicosi, sancti & integerrimi rem omni curâ, ingenti studio, summâ solertiâ tractent, rei tamen exitus infelix, malus, calamitosus sit. Hîc, obsecro, rectissima via curramus ad divinam voluntatem Beneplaciti, ad Providentiam Dei; dicamus cum Ecclesiaste: Vidimus sub sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam. a Summa Dei providentia in his omnibus aurigatur. Atque hinc quandoque prioribus contraria videmus. Nonnunquam homines inerudìti, imprudentes, timidi, scelerati oscitanter quippiam, indoctè, imprudenter, segniter, aggrediuntur, & ad felicem exitum adducunt; quòd malè moliuntur perficiunt, summa votorum impetrant. Hinc subinde provincia tota, totumve regnum turbatur & labat. Non ignota cano. Hîc iterum ad Dei voluntatem ac providentiam currendum, quæ hæc omnia destinatissimis consiliis, permissionibus ordinatissimis disponit. Huc respiciens sapienter dixit Seneca: Invadit temperatissimos morbus, validissimos phtisis, innocentissimos pœna, secretissimos tumultus. b Hîc in sola Dei voluntate acquiescendum. In aliis liceat subinde dicere: Plus ultra. Hîc religiosissimè servandum illud: Non ultra.

a *Eccl. 9. v. 11.* b *Senec. epist. 91.*

III. Dei voluntas rerum omnium moderatrix eſt, omnia ad perpendiculum facit, omnia vel minima quæque in parato, in expedito habet. *a*

Diteſcere, depauperari; bellè valere, morbis corripi; Vincere, vinci ab hac eſt. Abraham contra Babylonios victoriâ potitus potuiſſet ſibi videri magnus. At verò rex Salem Melchiſedech: Benedictus Deus excelſus, inquit, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt. *b* Sennacheribus Aſſyriorum tyrannus circumquaque urbes & propugnacula multa vi cepit, inde ſuam potentiam grandi ſupercilio circumſpexit. Huic Deus per Iſaiam dici juſſit: Habitationem tuam & egreſſum tuum, & introitum tuum cognovi, & inſaniam tuam contra me. Cùm fureres adverſum me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam veniſti. *c* Mi rex Sennacherib à *me* hæc habes omnia; ego tibi pandebam portas ad arces & civitates capiendas; abſque me nullæ fuiſſent vires tuæ; me diſponente ac permittente innumeros pauperum afflixiſti, plurimos divitum deputaſti, ſed nec tu manus meas evades, præmium te dignum recipies. In templo tuo à tuiſmet filiis occideris. Ita Deus voluit, ita factum eſt. Dei voluntas omnium moderatrix.

§. II. IV. Sa-

a GOttes Will hats alles an eim Schnürl.

b *Gen. c. 14. v. 20.*

c *Iſa. c. 37. v. 28. & 29.*

§. II.

IV. Sacrificium ſummum, Deoque gratiſſimum, propriæ voluntatis oblatio. Sanctiſſimos quoſque viros priſcæ legis conſiderate; Noëmum, Abrahamum, Ioſephum, Davidem, Tobiam; cur eos Deus tot ærumnis ac calamitatibus exercuit, quid ab eis extorquere voluit? Hanc unicam audire cupiit circulam: Domine, ſecundùm voluntatem tuam fac mecum. Abrahamus & David de conſequendo primo præmio certarunt, & neſcio an non uterque primus fuerit in hac ſuæ voluntatis conformatione ad divinam. Abrahamus ſuum ipſe ſanguinem, ſuum filium obſequentiſſimè in victimam daturus, jam gladium vibrabat in jugulum, priùs tamen ſuam jugulaverat Deo voluntatem. David autem id teſtimonii tulit è cœlo: Inveni David filium Ieſſe, virum ſecundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. *a* An non uterque dignus primo præmio? Narrat cœlitum encomiaſtes Surius rem memoratu dignam in rebus geſtis Eugenii Carthaginienſis Pontificis, qui ævo vixit, quo Hunnericus Arrianorum rex impius Catholicorum cætus immaniter afflixit. Ex eo numero mater Catholici nominis, pia femina & herois, parvulum manu trahens: Curre, ajebat, curre, curre, mi fili, ut aſſequamur ceteros martyres.

a *Actor. c.13. v.22.*

res. Alii è ſpectatoribus parvulum miſerati. Quid filiolum, inquiunt, ultra vires fatigas? His adeò generosè ac piè reſpondit mater, ut illi lacrymis oppleti, hoc unum haberent dicere: Fiat voluntas Dei. Iſtud in rebus omnibus, adverſis maximè, dicendum. Non eſt ſanctius Deoque gratius ſacrificium ab homine, quàm propriæ voluntatis oblatio, ſeu vera cum divina voluntate Conformitas.

V. Hæc ipſa cum divina voluntate Conformitas, nihil agendum, aut patiendum excipit. Noëmi, anus Hebræa, Ruthæ ſocrus decennio laborabat, ut Rutham nurum ſuam ad Dei cultum, veramque religionem pertraheret, ſed nullo ſucceſſu; fruſtra fuerunt dicta. Demum vale ultimum dictura: Nunc enimverò, inquit, abi mea filia cum cognata tua Ophra. Cui Rutha ingenuè: Ne adverſeris mihi, ait, ut relinquam te & abeam. Quocunque perrexeris, pergam, & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus meus, & Deus tuus, Deus meus: quæ te terra morientem ſuſceperit, in ea moriar, ibique locum accipiam ſepulturæ. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi non ſola mors & me & te ſeparaverit. a Paraphraſtes è Complutenſi bibliotheca ita loquendum ſiſtit Noëmi: Præceptum nobis eſt filia, ut iter ſabbathi non ultra dimidium miliare inſtituatur. Cui Rutha: Ibo, quò iveris. Sed iterum Noëmi: Nos inquit, ſexcentas tredecim

a *Ruth. c. 1. v. 16. & ſeqq.*

decim habemus leges ſervandas. Ad quæ Rutha: Quidquid tuus ſervarit populus, & ego ſervabo. Noëmi denuò: Imperatum nobis eſt à Deo, ne ritus & ceremonias exterorum noſtris miſceamus ſacris. Cui Rutha: Deus tuus, Deus meus erit; quid vis amplius? ſed lex noſtra rigida eſt, inquit Noëmi, maleficos & reos gladio, lapidibus, rogo, cruce punit; adulteri, blaſphemi, ſontes alii comburuntur, lapidantur, crucifiguntur, gladio feriuntur. Neque ſic territa Ruth: Ubi tu, inquit, morieris, moriar & ego. Sed nos, ait Noëmi, ſepeliendi ritu, locoque multum à gentibus diſtinguimur. Cui Rutha: Quæ te ſepultura texerit, eadem & me teget. Si homines cum homine tam indiſſolubilis conſenſus, tanta eſſe poteſt animorum conjunctio, quantò magis hominis cum Deo? Hæc autem geminæ voluntatis concordia nihil excipit, quod aut pati recuſet, aut facere.

VI. Conformitas humanæ voluntatis cum divina prima eſt & ſumma obligatio noſtra. Utique plus obligati ſumus Deo, quàm fuerint olim gladiatores ſuo domino, cui ſe auctorarant. Gladiatores priſci ſeipſos quaſi vendebant, auctoramento horribili, his conceptiſſimis verbis: *Sacramentum juro*, a *uri, vinciri, verberari, ferroque necari*. In has tam cruentas leges ob exiguam pecuniolam animosè jurabant. Et nos ob honorem Dei & amorem, ob immortale regnum, non vendamus nos ipſos

a Fechter Ayd.

ipſos Deo? Non ſacramentum juremus iſtud? Domine ſecundum voluntatem tuam fac mecum: Liga, ure, ſeca, verbera, jugula: Tibi me vendo, tuus ſum, jure omni obligatiſſimus, & facere & pati fortia tui cauſsâ paratiſſimus: Fac mecum Domine ſecundùm voluntatem tuam.

§. III.

VII. Conformitas humanæ voluntatis cum divinâ eſt permutatio cordium optima, O beatus! ô ter beatus qui cor humanum ſordibus & nævis pleniſſimum permutare poteſt cum divino, omnis ſanctimoniæ fonte puriſſimo. Cantiuncula eſt omnium, qui JESUM diligunt: hanc ego hîc voce præeo; ita cantandum: Domine JESU, meum à me cor tolle, tuum mihi redde, utrumque cor unius voluntatis effice. a Non ſileo hîc, quod mihi amicorum optimus, vir doctiſſimus de hac ſuaviſſimâ cordium commutatione, de amantiſſimo divinæ voluntatis complexu ſæpius ſcripſit. In ſpecimen ſint hæc paucula, quæ ſubjungo, & verbum è verbo fideliter exprimo. Injecta igitur peſtiferæ luis mentione: Nemo, inquit, nunc lætus vivit, qui vitam divinæ voluntati anteponit, qui in flagella non eſt paratus; ſolus tranquillitatem habet inæſtimabilem, qui magni animi robore, & internis oculis voluntatem Dei ſemper intuetur,

a Nimb hin das mein/gib mir das dein; laſſe baÿde Hertz ains Willens ſeyn.

tur, divinam providentiam veneratur, & se divinæ voluntati penitus conformare studet; in hoc solo studio proficit Christianus; hoc studium labore constat & patientiâ, hoc hominem, quò minus peccet, conservat, ubi fortè peccavit, ad meliorem vitam revocat, & ad dignos fructus pœnitentiæ perpetuò invitat, & incitat. Quid multis? hoc studium & assidua divinæ voluntatis meditatio, atque exercitium hominem facit Deum, & omnes humanas actiones efficit divinas, ut in extremis calamitatibus gaudere possit homo, & ridere inter lacrymas. Iam nunc mors omnibus præ foribus est satis vicina: *a* si me contingat mori, volens moriar, & in æternum velle non cessabo, quod vult Deus. *b*

Voces me hercle viro erudito dignissimæ. Sed idem in aliis ad me datis litteris de verbo ad verbum hæc præscribit? Funebrem do historiam, quam & lugebrem dicerem," si in sanctissimâ Dei voluntate luctus aliquid esset reperire. Dum nutant humeri miseriarum pondere, en onus Dei leve est, en jugum Domini suave dum amariorum medicamentorum poculis medicatur animæ. Sed quis assequitur hæc talia? Ille certè, qui divina mysteria non sensibus, sed fide percipienda existimat. Divinæ providentiæ veneratio summum vitæ præsidium est. Quis intelligit in hac rerum omnium extre-

a *Bellum & pestis sæviebant.* b *Litteræ ultimo Septemb. datæ Anno 1639.*

extrema perturbatione, occultam Dei gubernationem esse rectissimam & ordinatissimam? quis in gravissimorum scelerum frequentia sanctissimam Dei voluntatem veneratur & suspicit, nisi qui jam pridem divinæ se consecravit voluntati, quam vitæ suæ unicam & regulam habet, & metam. Abstulit mihi bonus Deus charissima tria pignora, sed quæ prius dederat, abstulit volens & volenti. Imò non abstulit, sed repetiit, & eripuit ex miseriis æternùm servanda. *a*

Hæc profectò stylum Christianum sapiunt, hæc virum, hæc Iobi affinem monstrant; ita cor humanum permutatur divino.

Elisabetha Pannoniæ regis filia, illa pauperum mater laudatissima, Hassiæ princeps, cùm ei Ludovicum conjugem mors abstulisset, illa in gemitus & lacrymas soluta: Deus, inquit, cordium scrutator novit, quantus inter nos, quamque sincerus fuerit conjugalis amor. Meus pro me conjux, ego pro meo conjuge mori paratissima fui, & hoc inter beneficia numerassem. Sed aliud Deo visum. Quòd si nunc maritum meum vel unico crine capitis mei è sepulchro vivum possem extrahere, id autem Deo non valde placiturum scirem, id revera non facerem. Major mihi in divinam voluntatem reverentia est, quàm ut tale quid audeam. *b*

Deus,

a *Ex litteris datis die* 29. *Dec. Anno* 1634.

b *Bavaria Sancta volum.* 1. *mihi pag.* 141. *med.*

Deus, quàm generosus ac virilis animus in femina! Hæc illa est cordium commutatio felicissima, omnem voluntatem suam ita transfundere in divinam, ut vel in maximis ærumnis ingenuè profiteri audeat: Domine, si ego meas ærumnas omnes à me amovere,& excutere possem, id tamen divinæ voluntati tuæ non optimè placiturum nossem, id profectò non facerem. Domine, fac mecum secundùm voluntatem tuam. Hæc Tobiæ precatio, hoc unicum illius votum, hæc vera est nostræ voluntatis ad divinam Conformatio. Hæc virtutum summa est. Hîc compendio non multa solum, sed omnia licet discere. Aude hoc velle, & in Deum transiisti.

CAPUT VIII.

Tobias Saræ comprecator in fide firmissimus.

Explicatis Tobiæ precibus exponit sacra pagina preces etiam Saræ alibi orantis, quæ non unius tantum virtutis specimen precando dedit.

I. Eximiam certè patientiam præ se tulit. Nam cùm eam ancilla ipsius ore maledico invaderet., eique acerbissimè opprobraret ista: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros. *a* Quis hîc prurientem ma-

H num

a Tob. c. 3. v. 9. & 10.

num continuiſſet, quis maledicentiam tam effrenem non pugno vindicaſſet? Sara ſiluit, & contumeliam non tantùm non colapho, ſed nec verbulo vindicavit.

II. Inſignem exhibens abſtinentiam perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducavit, neque bibit. *a*

III. Conſtantiam monſtrans ſingularem: nam, in oratione perſiſtens cum lacrymis deprecabatur Deum. *b* Epilogum orationi ſuæ hunc attexuit: Hoc autem pro certo habet, omnis qui te colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Hinc illud ſumitur certiſſimum: Cùm filios caſtigat Deus, percutientis verbera magna ſunt amoris argumenta. Quod jam paullò uberius exponendum.

a *Ibid. verſ.* 10.
b *Ibid. verſ.* 11.

§. I.

Quemadmodum meliora ſunt amantis vulnera, quàm odio perſequentis blandimenta & oſcula: ita prorſus meliora ſunt Dei filium punientis verbera, quàm blandientis Mundi beneficia. Hebræus Amos Numinis vicem: Tantummodo vos, inquit, cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco viſitabo ſuper vos omnes iniquitates veſtras. *a* Vos ut notos, imò ut filios meos virgis & flagris compellam ad officium. Quod Hieronymus confirmat, illis

a *Amos c.3. v.2.*

illa Ezechielis verba interpretatus: Non parcet oculus meus, neque miserebor. Non parcit ut parcat; non miseretur, ut magis misereatur. Percutit autem Dominus, quem diligit, & castigat omnium filium, quem recipit. Hinc nos rectissimè philosophamur: Quem Deus non verberat, hunc non amat. Quod & Gregorius confirmans: Peccantes quosque, ait, tunc consideramus amplius miseros, quando conspicimus eos in culpâ sine flagello derelictos. *a* Maximum supplicium (in hoc orbe) est delinquentem à Deo non corripi. Quod Bernardus disertissimè affirmans: Tunc, inquit, magis irascitur Deus, cùm non irascitur. *b* Ulcus nimis malignum est, quod omnem abhorret tactum. Non puniri, maxima est punitio. Tam luculentæ veritatis Deus ipse testis: Dimisi eos, inquit, secundùm desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis. Idem per Ezechielem pronuntiavit: Zelus meus recedet à te, & non irascar tibi amplius. *c* Corripientis patris verbera, sunt dilectionis indicia. *d*

Scripturus historiam hujus ævi, quo hæc scribo, commodè apponet illud è Machabææ gentis historiâ: Obsecro autem eos qui hæc lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputant ea, quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad cor-

H 2 reptio-

a *Greg. hom. 12. in Ezech.*
b *Bern. serm. 42. in Cant.*
c *Ezech. c. 16. v. 42.*
d GOttes Schläg seynd Liebstraich.

reptionem esse generis nostri. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. *a* Pars maxima est misericordiæ, pœnas debitas ad supremum judicium non differre. In hac vita percutiens Dei manus materna est & medica. Hîc plana & porrecta manu ferit Deus, uti matres solent infantulos*b* at verò illic in orbe altero duobus pugnis cædit, corpus & animam in gehennam perdit. Quos odit, manibus ferreis contundit, æternum occidit. Hîc autem, quos amat, castigat. Nos homunciones, infantuli, misselli, ac stolidi vellemus suavius amari, blandis & parcentibus manibus tractari, pulvillo collocari, rosis coronari. Hæc nostra est stulta infantia; adeò nondum reliquimus nuces, ut ea solum, quæ temporis sunt, pueriliter attendamus; iis non magni æstimatis, quæ promittit æternitas. Rex David longè maturiori sensu hæc levia contemnens, & minimos etiam nævos à Deo puniri singularem gratiam interpretatus: Deus, inquit, tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum. *c* De Mose, Aarone, Samuele sermo est, qui quidem primæ admissionis amici erant, à levioribus tamen etiam labeculis impunitatem non habuerunt. In sanctissimis etiam viris penè semper est, quod corrigi, quod emen-

a *2. Machab. c. 6. v. 12. & 13.*

b Bantschen *vocant.*

c *Psal. 98. vers. 8.*

emendari poſſit. Actiones humanas veluti pictorum tabulas nos pagani, imperitiſſimi ſpectatores, parum limatis & indoctis oculis aſpicimus: hinc judicia temeraria & perverſa. At verò Deus ſicut artifex, & picturarum peritiſſimus æſtimator vel minutiſſimos errores oculis æquiſſimis deprehendit & punit; omne virtutis officium vel tenuiſſimum ſine præmio non dimittit.

§. II.

Hinc illa fidei certitudo, quam Deus Tobiæ ac Saræ patefecit: Hoc autem pro certo habet, omnis, qui te colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Luculentiſſimè id ſpectare eſt in Iobo, qui quidquid facultatum & opum perdidit, geminato fænore recepit. Addidit Dominus omnia quæcunque fuerunt Iob duplicia: *a* pro ſeptingentis ovibus, mille quadringentas, mille aſinas, & mille jugæ bonum pro quingentis; pro tribus, ſex millia camelorum recepit. Prius tamen in probatione grandi fuerat, quàm ita coronaretur. Omnes illum amici, cognati, famulæ, famuli deſeruerant, imò & oppugnabant: poſt ærumnas ſeptem annis toleratas, ad fimetum denique publicum velut cadaver vivum elatus, rerum omnium extremè inops. Hoc ſeptennali decurſo ſtadio Deus illum velut faucibus mortis extrahens in ſolium reduxit. Ad-

a *Iob c.42. v.10.*

fuerunt poſtliminio amici, cognati, familia multa nimis. Amicorum ſinguli ovem unam & inaurem auream donarunt. Opibus denuò poſt longam & aſperam probationem coronatus eſt ampliſſimis. Ioſeph Ægypti prorex à ſuiſmet fratribus iniquè venditus, à ſuâ dominâ falsò accuſatus, à ſuo domino in carcerem conjectus, tandem emerſit poſt rigidam probationem à Deo coronatus. Daniel in leonum foveam bis præcipitatus in probatione fuit, ſed à Dario rege honoribus ſummis coronatus eſt. Caſtiſſima Suſanna jam ducebatur, deſtinata morti victima, jam ei minabantur lapides ut adulteræ. Auſtera fuit hæc probatio. Sed adfuit Deus; innocens & pudica mulier ingentibus elogiis coronata in celebritate maxima, atque in oculis omnium vixit; nec ullis poſt ſæculis partam pudicitiâ gloriam amittet. Pro certo habuit Suſanna mortem innocenter obitam à Deo ampliſſimè coronandam.

Iſta tamen probatio, non negamus, vehementer excruciat, ſed modicum durat, & æternum coronat. Hæc probatio eſt lixivium mordax & aſperum, ſed egregiè purgat & ſanat. Ad hanc fidei certitudinem divinus Petrus nos erigens: In quo exultabitis, inquit, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus, ut probatio veſtræ fidei multò pretioſior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem & gloriam & honorem in revelatione Ieſu Chriſti.

Chriſti. *a* In ipſo luctu, interque lacrymas gaudere nos jubet & exultare. Et ejus rei aſſignat cauſas. 1. Probationes & tentationes, ærumnæ atque afflictiones omnes, modicum ſunt exiguiſſimum, ad infinitum, immortale, immenſum cœli præmium. 2. Quod patimur non modicum ſolùm, ſed & breve ac momentum eſt. Beatus Eucherius ad Valerianum cognatum: Nihil eſt, inquit, magnum re, quod parvum eſt tempore. 3. Si oportet contriſtari: quid enim luctamur cum neceſſitate? ſi oportet, toleremus quod immittitur tolerandum: hæc Dei voluntas eſt. 4. Vices rerum humanarum conſiderandæ, quæ gaudia itidem miſcent luctibus, luctuſque gaudiis: neque enim aſſiduis mœroribus aut doloribus obtundimur, quemadmodum damnati ad inferos. Nos ſubinde reſpiramus, & pauſam interjungimus, & vires reparamus: perpetua & non ingrata rerum omnium viciſſitudo eſt. 5. Probè norint quicunque miſeriarum compotes ſunt, afflictiones eſſe probationes, experimenta, tentationes, exercitationes, eaſque varias: Hunc morbus, illum paupertas, iſtum odia & invidentia, hunc contemptus & infamia, alios curæ, angores, & occulta pectoris vulnera exercent. Quidquid ærumnarum & exercitationum ſit, hoc pro certo habet, omnis qui te colit, quod vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. In probatione fuerunt omnes amici Dei, jam omnes coronantur.

a 1. *Pet. c.* 1. *v.* 7. & 8.

§. III.

Longiſſimus fuit Iobo tirocinii annus, ſeptennium ipſum, quo toto velut ad inferos dejectus morbos & ærumnas incredibiles perpeſſus, non ſingulis ſolùm diebus, ſed ſingulis pænè horis mortuus. Noëmus quidem mitius, ſed diuturnius, annos centum & unum variis & gravibus moleſtiis fatigatus eſt. Calumnias & carcerem Ioſeph triennio ſuſtinuit. David pænè omni vitâ in miſeriis fuit. Daniel tirocinium ſuum inter leones poſuit. Hebræi tres juvenes in ipſis etiam flammis ſpecimen ſuæ virtutis dederunt. Machabææ heroïdis filii in ſartagine & exquiſitiſſimis tormentis conſtantiam ſuam inſigniſſimè demonſtrarunt. Athanaſius non ab Arrianis tantùm, ſed ab orbe toto exagitatus locum ex loco mutavit exul & profugus. Sed hoc modicum fuit, probatio fuit. Ad hoc animi robur Sebaſtianus martyr Marcum & Marcellianum fratres cohortatus eſt, ne tentati à fide deficerent. Tormenta vel levia ſunt, vel acria & gravia. Si levia, tolerabilia ſunt; ſi gravia, non diuturna ſunt, ſed ad mortem adigunt, & per mortem ad immortalitatem tranſmittunt. Toleremus ergo tam levia, quàm gravia; illa, quia modica; hæc, quia brevia. Hoc enim pro certo habet, omnis qui te colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur.

Beatus Leo præſul Romanus ſummus ad hanc ipſam ſpem nos animans: Certa eſt,

eſt, inquit, & ſecura expectatio promiſſæ beatitudinis, ubi eſt participatio dominicæ paſſionis. *a* Scientes, inquit Paulus, quod ſicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. *b* Nam ſi commortui ſumus, & convivemus: ſi ſuſtinebimus & conregnabimus. *c*.

Arnulphus religionis religioſæ Ciſterciensis familiæ vir eximiè pius morbo & viſcerum doloribus colicis adeò laboravit, ut aliquanto tempore in mortuum jacuerit. Ubi demum ad ſe rediit, coram pluribus exclamavit: Vera ſunt omnia, Domine JESU, quæ dixiſti. Idque ſæpius ingeminavit. Interrogatus, qui valeret, has ipſas voces reddidit: Vera ſunt omnia Domine JESU, quæ dixiſti. Qui adſtabant, linguâ eum delirare, & aliena loqui præ doloribus putabant. Quibus ille: Sanæ mentis ſum, inquit, & affirmo veriſſimum eſſe, quidquid Chriſtus in Euangeliis amatoribus crucis promiſit. Magnus hîc dolor qui me exercet, ſed hoc mihi nomine gratus eſt, quia ſpem certam ingerit æternæ voluptatis. Hoc igitur certò habet, omnis qui Deum colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Et neceſſe prorſus eſt, homo fidelis & ſuperis carus ſit, cui Chriſtus ſuam crucem ferendam committit, tolerantiam ampliſſimè remuneraturus. Bonaventura rem ita explicat: Qui pedites

a *S. Leo ſerm. 9. de Quad.*
b *2. Cor. c. 1. v. 7.*
c *2. Tim. c. 2. v. 12.*

eunt peregrè, æstuante jam cœlo sarcinulas suas, si possint, in alios partiuntur; sed non cuivis pallium, aut cum pecunia bulgam, sed noto homine ac fido tradunt, ita Christus ad patiendi societatem vocat, quos charissimos habet & fidelissimos. Hos inter felleum partitur calicem & onera, quæ ipsemet gestavit, amicis dividit, in amicitiæ symbolum & futuræ remunerationis argumentum.

Dices: At enim æquè multa, vel plura patiuntur homines mali. Fateor, sed ea, quam ferunt, non est crux Christi, sed mundi, sed diaboli. Sed unde, inquies, hoc scitur? E pluribus, nec fallacibus signis: verba & gestus horum crucigerorum considera; observa eorum diffidentiam, pusillanimitatem, impatientiam, murmurationem, inconstantiam. Verbum vetus est: Laurigeri multi, pauci Phœbi: ita prorsus crucigeri multi, pauci patientes & probi. Inter illos & istos discrimen invenire non difficile. Non obmurmurat, neminem accusat, præmium in cœlo expectat, qui crucem Christi caussa portat. Ideò Sara tam signanter dixit: Hoc autem pro certo habet, omnis qui te colit, quòd vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. Subinde mater terrificam se fingit infanti, pugnos complicat, tonat, minatur fulminat, quasi jam jam infantem vivum devoratura; ira est, imprecatio dira est, sed matris; nollet fieri, quæ imprecatur, quia mater est: ita Christus nonnunquam vultum leonis induit, ungues exerit, ignes vomit,

vomit, dentes ſtringit; nihilominus ſæviendo parcit, quia pater eſt. Hoc igitur pro certo habet, quiſquis illum colit, ſuas miſerias ampliſſimis præmiis emutandas. Hoc unicum ergo quærendum: Colitis Chriſtum, amatis Deum? Colimus, amamus. Hoc ergo habetote pro certo, quòd vita veſtra, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Altum ingemiſcens Iobus: Solum mihi, ait, ſupereſt ſepulchrum. Nos hilarius loquamur: Solum nobis ſupereſt cœlum. In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. a Non ſum primus, cui ſævitia calamitatis attulit exordium ſalutis. Prægrediamur magno animo, & patiamur cum Chriſto, pro Chriſto. E cruce in paradiſum compendioſiſſimus eſt tranſitus.

a 2.*Tim. c.4. v.6.*

CAPVT IX.

Tobias præſentiæ divinæ cultor obſervantiſſimus.

SI quis ideam & prototypon vitæ Chriſtianæ ex virtute agendæ inſpicere, & compendio velit diſcere, quidquid ad omnem virtutis exercitationem ſpectat, vix melius quid, aut brevius, aut ordinatius inveniet, quàm præceptiones, quas Tobias parens dedit filio. Nam primò erudiit illum, qui ſe gereret erga Deum, idque præceptis tribus. Deinde docuit illum, qui ſe gereret erga homines, idque ſex præceptis.

Tertio

Tertiò denique instruxit illum, qui se gereret erga seipsum, idque tribus etiam præceptis. Hic ordo paternæ cohortationis est: præceptiones singulas inspiciamus.

Officium erga Deum præceptiones ternas complectitur. Prima est, Religio & Pietas: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum. Quibus verbis filio assiduam divinæ præsentiæ venerationem commendavit. Altera est, Laudatio Dei continua: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Tertia est, Aversio ab omni peccato perpetua: Cave, ne aliquando peccato consentias,& prætermittas præcepta Dei nostri.

Officium erga homines, quod in charitate potissimum, & justitiâ consistit, præceptionibus senis comprehenditur. Prima est, erga parentes: Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus. Secunda,erga pauperes: Ex substantiâ tuâ fac eleemosynam: Quomodo potueris,ita esto misericors. Ubi etiam docet, quibus, quomodo, ex quâ crumenâ, quo fructu sit largiendum. Tertia, erga mercenatorios: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue. Quarta, erga Consiliarios: Consilium semper à sapiente perquire. Quinta, erga Defunctos, Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam justi constitue. Sexta, erga quoscunque alios: Quod ab alio

alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. En sapientissimum Charitatis & Iustitiæ breviarium.

Officium erga seipsum, est victoria sui, & decorum, quod præceptionibus tribus continetur. Prima est, Submissio & modestia: Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. Secunda, omnis lasciviæ & adulterii fuga: Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Tertia paupertatis, & aliarum ærumnarum tolerantia: Noli timere, fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum. *a* Atque hoc vitæ Christianæ compendium. Has præceptiones uberius explicare magni voluminis negotium est: Nos primam omnium præceptionem delibabimus, explicaturi divinæ præsentiæ venerationem assiduam, ob quam jure merito dici possit Tobias præsentiæ divinæ cultor observantissimus.

a *Hæc omnia c. 4. Tobiæ.*

§. I.

De Dei præsentiâ in omni loco venerandâ Nicetas meus paullò fusius dissertat, hunc lector consules. *a* Hîc anguste rem attingemus, & eam omnem doctrinam ponemus ad compendium. Rei fundamentum è divinis literis hîc locamus. Deum

a *Nicetas l. 2. c. 10. per novem paragrap.*

Deum im omni loco verissimè præsentem Salomon testatus: In omni loco, inquit, oculi Domini contemplantur bonos & malos. Omnes viæ hominis patent oculis ejus, spirituum ponderator est Dominus. *a* Quod Hieremias vates confirmans: Magnus consilio, inquit, & incomprehensibilis cogitatu; cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddat unicuique secundùm vias suas. *b* Idem adstruens Paulus: Non est, inquit, ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus: discretor cogitationum & intentionum cordis: *c* Clarissimè Propheta, quem dixi, & ad institutum accommodatissimè. Si, inquit, occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum? dicit Dominus. Nunquid non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. *d* Est ergo religionis Christianæ dogma multò certissimum & primarium, Deum locis omnino omnibus esse præsentissimum, & quidem, cùm dividi non possit, totum Deum. Hanc evidentissimam fidei nostræ veritatem priscæ legis Triumviri sanctissimi, Noë, Iob, David probè perspexerunt, eam summè venerati. Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis: cum Deo ambulavit. *e* Perinde uti duo euntes peregrè

a *Prov. c.15. v.3. & c.16. v.2.*
b *Hier. c.32. v.19.*
c *Hebr. c.4. v.12. & 13.*
d *Hier. c.23. v.24.* e *Gen. c.6. v.9.*

peregrè inter mutuos aſpectus ſuaviter colloquuntur; alter alterum intuetur. Ita non ſolùm Deus Noëmum, ſed & Noëmus Deum identidem aſpexit. Et niſi hoc ſanctum exercitationis genus habuiſſet, mores tam ſanctos inter vitiorum colluviem, homines nequiſſimos, tueri ægrè potuiſſet. Laſciviebat orbis univerſus impiis deliciis intentiſſimus, at ille ambulabat cum Deo, ſolum Deum reſpiciebat: hinc centum annorum ædificio moleſtiſſimo non ſuccubuit.

Iobus de ſeipſo: Nonne ipſe, inquit, conſiderat vias meas, & cunctos greſſus meos dinumerat? *a* Facilè quis perſuadetur ſibiipſi attendere, ſi cogitet greſſus omnes, quibus nihil ineſt mali, à Deo numerari. Si numerat greſſus, multò magis ſpurcas cogitationes, impios ſermones, pravas actiones. Deus exactiſſimus eſt Arithmeticus, qui videt, auditque omnia, & nihil non habet in numerato. Quod & Iobus expendens: Obſervaſti, ait, omnes ſemitas meas, & veſtigia pedum meorum conſideraſti. *b* Hoc me terret, continetque in officio.

Ejuſdem animi beatiſſimus rex David: Providebam, inquit, Dominum in conſpectu meo ſemper. *c* Crebrius tui, mi Deus recordor, cogitatione frequentius te, quàm dexte-

a *Iob c.31. v.4.*
b *Ibid c.13. v.27.*
c *Pſal.15. v.8.*

dexteram meam, intueor: jugi hoc divinæ præſentiæ intuitu vir tantus, vir ſecundum voluntatem Dei evaſit. Hæc illi ſtudia ſanctimoniam contulerunt. Nec ipſe diffitetur: Servavi, ait, mandata tua, & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo. *a* Hæc una mentis exercitatio plurimos ad ſublimem ſanctimoniæ gradum evexit.

Deum locis omnibus præſentem nec idololatræ ignorarunt. Homero Deus ſol eſt omnia colluſtrans, omnia cernens. De ſupremi Numinis in omni loco præſentiâ Annæus Seneca pluribus epiſtolis ea diſſerit, quæ ab Ambroſio aliquo, aut Auguſtino, aut Chryſoſtomo dicta, ſcriptave cenſeas. Hinc mores & vita Senecæ tam compoſita, & à vitiis remota, ut viros non Chriſtianos ſolùm, ſed & religioſos Deoque ſacros in ruborem dare poſſit. Quiſquis aut ignorantia; aut deſidia iſtud circa præſentiam divinam ſtudium negligit, ingentem cumulum vitiorum brevi colliget: ita enim vivet, perinde ac ſi eum oculus omnium actionum arbiter non cernat.

Reperias aſylum alicubi, quod ſecuritatem magis promittat, quàm præſtet, aſylum mendax & chartaceum. Ioabus belli dux in aſylum ſe recepit, ad aram tabernaculi confugit. Quod ubi Salomon reſcivit, eum exire iuſſit. Ioabus noluit. Illuc igitur fulmen regium penetravit, & miſſa vox: Interfice eum ibi. *b* Ita plures è refugii

a *Pſal*. 119. *v*. 168. b 3. *Reg*. *c*. 2. *v*. 29.

refugii latebris extracti, quod asylum crediderunt, locum supplicii esse senserunt.

§. II.

Quicunque culpis gravioribus se obstringunt, omnes unicum habent asylum, sed diaboli, sed chartaceum, malè tutum. Nec enim in cœlo securi sunt cum Lucifero, nec in terra cum Adamo, nec cum Iona in pelago, nec cum Iuda in tartaro. Hæc omnia latibula mente obiens David: Si ascendero, inquit, in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si habitavero in extremis maris, a *ades*. Nusquam asylum, nusquam. Quibus ergo latibulis homines vitiosi se abdunt, quo se asylo claudunt? diaboli chartaceo, asyli hujus nomen est: *Non videor*. Elatæ mentis homo, fastu turgidus, qui se aliis non æquiparare tantùm, sed & præferre audet, in asylum hoc confugit: *Non videor*. Ambitiosus, quem auræ pascunt inanes, qui basilicas in aëre struit, in asylum istud se recipit: *Non videor*. Qui iras & odia coquit, plenus invidia & aliena felicitatet abescens hoc ipso clauditur asylo: *Non videor*. Cocus venenarius, qui viperas & colubros lixat, qui libidinosis & impuris cogitationibus sese oblectat, in hoc eodem latere se posse sperat asylo: *Non videor*. Fures, obtrectatores, ganeones, impostores, adulteri in hoc ipsum sese illatebrant asylum: *Non videor*. Ipse etiam David in

a *Psal. 138. v. 8. & 9.*

asylum istud se proripere cogitans, tamque pænè fugam adornans: Et dixi, ait, forsitan tenebræ conculcabunt me. *a* Quis enim resciat, quid in tenebris rex faciat? Perinde, ut ceteri è plebe, tutus latebo.

Sed pedem mox revocans: Quia, inquit, non tenebræ obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur. O Domine, tui oculi in tenebris æquè omnia pervident, atque ipso claro meridie. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. *b* Voluptas, quam ego mihi in abdito quærebam, in apertissimam lucem protracta est, scelera mea jam omnibus nota. Furtivi in Bethsabeam amores, clancularia Uriæ epistola, jam urbe tota, jam regno meo, jam orbe universo innotuerunt. Deprehensus sum in flagitiis, videor, Domine, videor, à tuis certè oculis, licet omnes humanos fallam, tuos fallere, sopire tuos non possum. Medius mei pectoris, medius oris mei, medius mei cerebri, & corporis totius resides: quò vel oculus, vel manus, vel pes meus exerrat, te Deum invenit præsentissimum. Arcanissima cordis mei penetralia, tibi, ô Deus, nunquam non patent; Videor. Atque hoc illud omnium proborum asylum est munitissimum: Videor, videor, ô mi Deus, videor à te, etsi mortalium nemo videat. Hoc illud asylum est, quod à gravioribus noxis omnibus defendit ac protegit. Contra priores

a *Psal.* 138. *v.* 11.
b *Psal.* 118. *v.* 12.

priores illos in cacodæmonis aſylo malè latitantes Iſaias altum vociferatur: Væ, qui profundi eſtis corde, ut à Domino abſcondatis conſilium; quorum ſunt in tenebris opera, & dicunt, quis videt nos? & quis novit nos? Perverſa eſt hæc veſtra cogitatio. *a* Flagitiis exundat orbis. Mundus totus in maligno poſitus eſt; non eſt, qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Ut autem tantò licentius peccent, ad unum omnes confugiunt aſylum: *Non videmur*. Quod teſtatiſſimè affirmans Ezechiel: Dixerunt enim, inquit, dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt. Idem impietatis & nequitiæ aſylum digito monſtrans David: Et dixerunt, inquit, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. *b* Idem ex ore impiorum Iobus pronuntiat: Quis enim novit Deus? & quaſi per caliginem judicat: Nubes latibulum ejus, & noſtra non conſiderat, & circa cardines cœli perambulat. *c*

In hos jure merito excandeſcens David: Intelligite, inquit, inſipientes in populo; & ſtulti aliquando ſapite. Qui plantavit aurem, non audiret, aut qui finxit oculum, non conſiderat? Dominus ſcit cogitationes hominum. *d* Dei oculos omnia momento intuentes nemo claudet, nemo ſopiet, nemo eos velamine ullo conteget: Non præterit illum

I 2 omnis

a *Iſa. c.29. v.15. & 16.*
b *Pſ.93.v.7.* c *Iob.c.22.v.13. & 14.*
d *Pſal.93. v.8. & ſeqq.*

omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo omnis ſermo. Abyſſum & cor hominum inveſtigavit; & in aſtutia eorum excogitavit. Cognovit enim Dominus omnem ſcientiam. *a*.

Idcirco, mi Tobia, mi Chriſtiane, omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum; Dei præſentiam in omni loco aſſiduè venerare. Huic præceptioni ſacræ, conjunctiſſima eſt illa, quæ primam ultro ſequitur: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant. Quemadmodum autem fieri non poteſt, ut homo jam cœlo receptus Deum apertè aſpiciat, & Deum non intimè diligat; ita prorſus fieri vix poteſt, ut quis Deum complectatur animo, & Dei præſentiam jugi veneratione proſequatur, & non ſingulis horis aliquoties Deum invocet, ac laudet. Quàm pronum & facile cuivis de die ſæpius Chriſtum ita compellare: Domine JESU, miſerere mei, & dirige me. Imò illæ geminæ ſolùm voculæ: *Domine* JESU, precatio ſunt non minus pia, quàm ſuccincta. Nam cetera illis voculis addenda, vel pius affectus ſatis exprimit, aut pactum matutinum cum Deo initum pronuntiat. Hinc ſaluberrimi conſilii eſt, ut non ſani tantùm, ſed & ægroti ac moribundi has ipſas voces, *Domine* JESU, aſſiduè tam ore, quàm corde volvant: alia his voculis duabus in ritum precationis adjicienda ſatis intelligit

a *Eccleſ. c. 42. v. 18. & ſeqq.*

git Deus, qui etiam corvorum se invocantium idioma novit. Nec enim opus omnem orationis sensum & affectum verbis exprimere, quando Deo loquimur, qui ab omni æternitate scivit, quid non tantùm locuti, sed & cogitaturi unquam essemus. Has voces, *Domine* IESU, à beato Paulo, Stephano, aliis sanctissimis viris usurpatas discimus, & easdem meritò assiduè usurpamus.

Ubi ergo præsentiæ divinæ venerabundum studium est, illic continua pænè ad Deum sequitur aspiratio. Deus omni tempore benedicendus. Beati cœlites indesinenter, continuè, summa cum suavitate Deum & amant & laudant, & nec puncto quidem temporis has actiones dulcissimas intermittunt. Omne cœli momentum mel merissimum, merissimas habet voluptates. Dum vivimus, beatos cœlites hac amoris & laudis indesinente ac jugi perpetuitate imitari non possumus; nihilominus urget præceptio. Omni tempore benedic Deum, saltem horis singulis, saltem aliquoties in horas singulas.

§. III.

Verùm præceptioni huic additur: Et pete ab eo, ut vias tuas dirigat. Si vel ad pusillum temporis spatium nostro nos pede gradi permittat Deus, mox impingimus, cespitamus, hallucinamur, offensamus, labimur, conculcamur, adeò à Deo

pendemus, ut heri natus infantulus à nutricis vel gerulæ manu. Verissimum illud Christi: Sine me nihil potestis facere. a Omnis sufficientia nostra ex Deo est. b Promissis nos Deus erigens per Psalrem: Firmabo, inquit, super te oculos meos. c Tu contra & tuos in me perpetim flecte: hoc saltem age, ut tuos nunquam à me penitus avertas, quin iterum, iterumque horis singulis me aspicias. Sic ad me identidem respicienti intellectum tibi dabo, & instruam te in viâ hac, quâ gradieris, firmabo super te oculos meos.

Hieronymus Platus d memorat Andream Spinolam virum triginta & octo annorum animo ingenti exarsisse ad fluxa omnia deserenda, quò se penitus divinis obsequiis in religiosâ obeundis consecraret. Obstabant multa, quæ moram injiciebant, & jam pænè ad sanctiora transeuntem revocabant. Alia sanè suadebant nobilissima prosapia, valetudo tenuis, incommoda, morbis obnoxia, lautior antehac mensa, quies affecto corpori necessaria, dignitatis amplitudo, disciplinæ religiosæ difficultas. Plura talia ad sanctiorem vitam properanti præpedimentum objiciebant. At ille in hoc cogitationum æstu sæpius ad Deum versus precabatur: Dirige me, Domine

a *Ioan. c.15. v.5.*
b *2. Cor. c.3. v.5.*
c *Psal.31. v.8.*
d *Platus l.3. de bono statu Relig. c.16. mihi pag.536.*

Domine JESU, dirige me. Non frustra fuit hæc precatio. Repentè animo illud psaltæ objectum: Deus, qui præcinxit me virtute. & posuit immaculatam viam meam, qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me. a Hîc pavidæ cogitationes evanuerunt omnes. Ergo se totum divino arbitrio permisit, & demum ausus, quod cœperat. reliquum omnem spiritum impendit Deo, b in Societatem JESU adscriptus. Ipse dein fassus est, in eo se triclinio sæpius prandisse, & lautius in hospitem exceptum, pleraque tamen fercula & insulsa sibi & sordida fuisse visa, nunc verò strictissimam ferculorum legem & diætam palato insigniter respondere; & verò etiam interrogavit, num sibi singulare quid pararetur? Non solum fames, sed omne verbum, quod procedit de ore Dei, condit epulas. Omnis sufficientia nostra ex Deo est; in eo res vertitur. Deus nos dirigat,& vicimus. Nec refert, per quos anfractus & ambages nos ducat Deus,modò ducat, modò dirigat. Falco cùm ad ardeam oppugnandam emittitur, si quidem probè sit eruditus, non viâ rectâ sursum evolat, sed velut fugiens lævorsum, aut dextrorsum ascendit, ut supernè tuens configat hostem.Haut aliter in vitâ nostrâ sunt plurima, quæ planè anfractuosa videantur,aut noxia:quòd siDeus nos ducat,

 Deus

a *Psal.* 17. *v.* 33. & 34.
b Er wagts auff Gott.

Deus dirigat, & valdè recta, & admodum utilia sub tempore patebunt.

Primam præceptionem de Dei præsentia locis omnibus veneranda; Alteram de Deo omni tempore benedicendo. Tertia rectè sequitur: Cave ne aliquando peccato consentias. Letali peccato vel unico consentire, non est aliud, quàm ictum Deo letalem intentare, promisit cœli syngrapham lacerare, & in flammas excutere. Letaliter peccasti? Deum tibi hostem constituisti, beatitudinem cœlestem perdidisti, ignis æterni supplicium commeruisti. Hoc verissimè habet mali quælibet letalis noxa, & letalium vel minima. Et quod miserabilius: culpæ capitalis reo plerunque non satis est semel deliquisse, sed delicta iterum iterumque repetit, & scelus nectit sceleri. Nam sicuti furum tirones novelli laverniones, *a* cum semel carnificis ferulam acceperunt, *b* vix amplius Mercurii tribu excedunt, jam patibulo initiati sunt: ita prorsus, qui semel graviori noxæ consenserunt, jam cacodæmonis jugum subierunt, jam in ejus potestatem transierunt, jam tartaro consecrati sunt; *c* si mors vitam raperet, ad inferos rectà migrarent. Hinc sane dubitem, an ullus hominum apud inferos pœnas luat, qui uni solum graviori culpæ se obstrinxerit. Peccatum primum celerrimos habet transitus ad alterum. Qui semel malus, sæpius

a Maußköpff.
b Henckermässig.
c Höll: vnd Teuffelmässig.

ſæpius malus, veroſimillima conjectura. Rex David adulterium & homicidium facillimo nexu copulavit, levi motu à flagitio in flagitium digreſſus. Impius Saul ſemel auſus Deo non parere, auſus invidere Davidi, omnia denique flagitia auſus eſt patrare. Eunt aliqui, ſed pauci, de virtute in virtutem, quod pſaltes dixit, *a* ita plurimi eunt de vitio in vitium. Hinc maximi refert, quod Tobias monet, nec ſemel quidem ulli culpę graviori conſentire, Guſtata vel ſemel vitiorum dulcedine difficillimum infrenem appetentiam, ne prolabatur ulterius, coërcere. Ergo trigeminam hanc Tobiæ præceptionem inſculpamus pectori. 1. Deum in mente habeamus omnibus diebus vitæ noſtræ. 2. Benedicamus Deum in omni tempore. 3. Caveamus ne aliquando peccato conſentiamus. Hanc porrò viam teneamus: Ibimus de virtute in virtutem.

a *Pſal.* 83. *v.* 8.

CAPUT X.

Tobias eleemoſynarum largitor liberaliſſimus.

PRæceptione triplici Tobias filium formavit ad optimos mores. Quippe illum erudiit. 1. Qua ratione ſe gereret adverſus Deum. 2. Quem adverſus hominem ſe præberet. 3. In ſeipſum quis eſſet. De his omnibus ſingillatim diſſerere prolixæ nimium dictionis foret. Nos hîc de eo ſolum loquemur, quod omnes

homines spectat, & de quo supremi judicii die maxima & penè sola erit quæstio, quo nimirum animo fuerimus in pauperes & afflictos, quid eleemosynæ ac stipis sparserimus in egenos. Eleemosyna, inquit, Tobias, ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animum ire in tenebras. a Eleemosynam omnes divini libri plurimum commendant. Ergo de eleemosynis, sed oratione adstrictè factâ breviter, summatimque differemus.

a *Tobias c.4. v.11.*

§. I.

Filium Tobias erudiens, & in amorem pauperum instigans: Noli, ait, avertere faciem tuam ab ullo paupere. Varia est vultus aversio, prout diversa est animi affectio, quod paullò explicatius tradendum.

I. Vultum à paupertate avertit, qui penuriam hominis non nescit, cùm satis videat, quâ necessitate stringatur, sed ne suam illi operam aut pecuniam cogatur impendere, illum à se ad alium amandans: Ito, inquit, mi amice, ito, ille juvabit te. Ille alter æquè nummorum tenax, & operæ parcus similiter ad alium mittit dulcia effundens verba ut hominem tantò celerius à se amoveat. Tertius eodem artificio ad quartum, quartus ad quintum, hic ad plures alios ablegat. Mirè omnes munifici sunt verbis, re nullus; operam nemo, nemo crumenam commodat: omnium sagax cura est hominem egentem

tem à quo nihil speres, quàm celerrimè à se amoliri. Hoc creberrimum, hoc imò quotidianum est. Nemo est, qui ipse sibi dicat: Tibi derelictus est pauper, *a* tibi, non aliis; Imò seipsum quisque purgat frigidissimis his logis: Cùm pauperculum hunc nemo velit juvare, cur ad me mittitur, cur ego juvem? Nunquid Deus ego sum? Num mea crumena ad omnium necessitates singultiat? Ego mihi & meæ familiæ prospicio, quid ad me alieni? Ita omnes excusant, ita opem negant omnes. Ita omnes isti quantumcunque suaves & politici sint, facies suas à paupere avertunt. In hos Ioannes acriter declamans: Qui habuerit substantiam hujus mundi, ait, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo. *b* Misericordia vera non linguam facundam, sed manum actuosam poscit. Filioli mei non diligamus verbo, neque linguâ sed opere & veritate. *c* Quod & Siracides præcipiens: Fili, ait, eleemosynam pauperis ne defraudes & oculos tuos ne transvertas à paupere. Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopiâ suâ. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abjicias, & non avertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne avertas oculos tuos

a *Psal.* 9. *v.* 19.
b 1. *Ioan. c.* 3. *v.* 17.
c *Ibid. vers.* 18.

tuos. a Mirum, bis mirum, ſapientiſſimum doctorem Eccleſiaſticum idem ſæpius repetitis phraſibus profari: quod hîc certè fit. Oculos tuos ne tranſvertas à paupere: Non avertas faciem tuam ab egeno. ab inope ne avertas oculos tuos. Nimirum hæc ſtupori noſtro dicta ſunt, cui centies, cui millies hæc ingerenda, dum ea ſatis capiat. Siracides ergo perſuaſurus à pauperum nullo avertendum vultum: priuſquam, inquit, panem, veſtes, pecuniam des, da aliquid oculorum, & humani affatus, da prius particulam cordis, quam æris; & ne ludificatione vana circum amicos mittas, qui nec teruncium quidem, aut aſſem porrigent. b Tu da, tu juva, quidquid alii faciant.

II. Faciem avertit à pauperibus, qui eos graviore verbo appellat, & aſperè tractat. Hic ferè morbus divitum eſt; egenos inhumaniter, impolitè, ſeveriter, acerbè, inclementer accipere. Quod ſi quis meliore pallio, undante bombycina veſte ſeſe inferat, mox ſaccarum oris promunt, & byſſina verba jaciunt: adeo docilem habent linguam, quæ mel & acetum fundat, prout collibuerit; mel divitibus, acetum pauperibus, quos ſæpe nec reſponſo dignantur. Hoc prorſus eſt à paupere faciem avertere. Ad mores longè mitiores nos formans Siracides: Animam, inquit, eſurientem ne deſpexeris: non exaſperes pauperem in inopia ſua; cor inopis ne af-

flixeris

a *Eccl. c.4. v.1. & ſeqq.*
b Schick jhn nicht vmb die Holtzſchär.

fliseris; non protrahas datum anguſtianti. Noli obſecro tam eſſe cunctabundus, cum pauperibus dandum eſt. Da quàm primum potes; multum dederis, ſi cito dederis; tolle moras tam exoſas, & exporrige cunctatricem manum, & ne rimeris pauperum promerita: largire ſtipem pauperi, quia pauper eſt. Quid anxiè ſcrutaris, quàm ea ſit dignus? Ioannes Chryſoſtomus pro ſuggeſtu ſæpe totis concionibus docuit. Pauperes non eſſe ſcrutandos; cur pauperi des, cauſſarum ſatis eſſe ſcias paupertatem. Deus, inquit Auguſtinus, non cui detur ſed quo animo detur attendit. Qui Chriſtum diligit in Chriſtiano, hoc animo ei porrigit eleemoſynam, quo accedit ad Chriſtum. *a* Occurrit tibi homo peccator; duo nomina dixi. Hæc duo nomina non ſunt ſuperflua. Duo nomina, aliud quod homo, aliud quod peccator. Quod homo, opus eſt Dei, quod peccator, opus hominis eſt. Da operi Dei, noli operi hominis. *b*

a *Aug. tom. 5. l. 21. de Civit. c. 27. mihi pag.* 291.

b *Aug. in Pſal.* 102. *mihi pag.* 476.

§. II.

III. Faciem avertit à pauperibus, qui debitores egenos, aut ſubditos depauperatos rigida vi ad expedienda nomina compellit. Severus inſtat exactor; heus ſolve ad diem, ſolve. Non poſſum; Fac poſſis, ſolve. Expediam nomen, ſed hoc menſe

menſe non poſſum. Hoc menſe debes. Vltra omnes vires meas eſt, æs alienum tam citò luere. Niſi mox luis, cogam. Ah grando vaſtavit agros, jugulavit ſegetes, arva non reſponderunt, prædator miles, aut ſubitum fulmen combuſſit horreum, ſtatum frumenti penſum reddere non poſſum. Nihilominus premit creditor: heus ruſtice frumentum repræſenta, aut cippo includeris. Non poſſum, etſi velim repræſentare. Ergo tibi compedes impingam, corpus in nervum dabis. Mitius, mi here, mitius. Redde, quod debes, aut proximus eſt lictor, qui in robur *a* te rapiat. Ita vultus & unà omnis humanitas avertitur à paupere. Quod teſtatus Iſaias: Ecce, inquit, in die Iejunii veſtri invenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugna impiè. *b* In priſcâ lege Deus hanc vim vehementer averſatus præcepit ſuis: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas: ſed ſtabis foris & ille tibi proferet, quod habuerit. Sin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus *c* Quod ſolitus interpres ita explicat. Qui repetit non habentem, Deo facit violentiam. Nam ſæpe veſtis ſtragula, & lectuli operimentum & curtiſſima ſepellex pauperibus violenter adimitur, ut ad expedien-

a In Stock legen.
b *Iſai. c.58. v.3. & 4.*
c *Deut. c.24. v.10. & 11.*

pediendam ſolutionem adigantur. Viſcera impiorum crudelia, *a* planè ferrea. Sed his talibus non parcet Deus, cujus & ſpecimen dedit in Beliſario Iuſtiniani Cæſaris ſupremo duce, qui tot reges vicit, tot egit triumphos, tandem erutis oculis devolutus ad ſaccum publicè mendicavit. Ajunt Conſtantinopoli eam columnam etiamnum ſtare, ad quam ſolitus ſedere, ac clamare: Date obolum pauperi Beliſario, Hujus ego facinora non proclamabo, ſed veroſimillimum eſt, quod militiæ fieri amat, à Beliſario pauperes ſpoliatos, fortunis omnibus exutos, eorum domus combuſtas; aut certè has tales injurias illis allatas, ab ipſo diſſimulatas. Tandem ſuorum vindex conſurgit Deus, par pari reddit: Quâ enim menſura menſi fuerimus, remetietur nobis. *b*

Turbarum bellicarum, quibus Germania ab Anno 1618. ad Annum 1636. miſerrimè deformata cauſſas complures eſt aſſignare. Inter primarias hæc cenſenda, pauperum incredibilis oppreſſio; quanti, ah, quanti ſine numero reculis ſuis exuti ad ſaccum, ad extremam mendicitatem, ad diram famem, mortemque adacti ſunt? Grave eſt pupillam Dei tangere, ne dicam, violare, aut lædere: qui pauperes lædit, Dei pupillam fodit. Deus quidem patientiſſimus, ſummè longanimis, immenſæ miſericordiæ

a *Prov. c.12. v.10.*
b *Luc. c.6. v.38.*

ricordiæ eſt, has tamen injurias ſibi in ſuis irrogatas, vix unquam diu diſſimulat. Viderint illi, qui aut has Germaniæ turbas concitarunt, aut mederi concitatis cum poſſent, ambitione aut ſocordia, aut avaritia ducti noluerunt. Uſque & uſque & uſque Tobias cohortatus: Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. Si deſit pecunia, non deſit mitis affectus, humanitas, vultus, non deſint benigna verba.

Jacto fundamento præceptionum de danda ſtipe ſubjungit Tobias: Quomodo potueris, eſto miſericors. Da pro viribus, da pro facultatibus tuis, da quantum potes dare. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. Simul etiam oſtendit, quos fructus pariat eleemoſyna, & cur ea ſit danda. Inter fructus eleemoſynæ hos numerat.

I. Ita fiet, ut nec à te avertatur facies Domini. Eleemoſyna ſeu miſericordiæ ſtudium præ virtutibus ceteris hoc habet ſingulariſſimum, Deo mirificè placet, eique magis in amoribus eſt, quàm aliæ actiones plurimæ honeſtiſſimæ. Neque enim ulla res eſt, Nazianzeno teſte, quæ Dei benevolentiam perinde conciliet ac miſericordia, ſacrificium Deo gratiſſimum. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. *a* Talis reverà in nos Deus eſt, quales nos ſumus in pauperes. Avertimus nos? Et ipſe ſe avertit. Damus, ſed parcè? Et ipſe ſuam ſubſtringit liberalitatem.

Damus,

a Hebr. c. 13. v. 16.

Damus, sed largiter? Et ipse in nos largissimus est. Da igitur, fili mi, da liberalissimè; pro posse da, & non avertetur à te facies Domini, Deum semper benevolum habebis.

II. Præmium bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Hebrææ phrasis depositum bonum appellat: nam quidquid in pauperem erogatur, apud Deum deponitur, ubi totum fidelissimè custodiatur, cum inæstimabili lucro, nec obolo inde decessuro. Tibi thesaurizas, ait Tobias, qui enim dant eleemosynas, verè sibi thesaurizant; qui pecunias congerunt, thesaurum quidem colligunt, magis tamen aliis, quàm sibi. Nam condus quærit pomum, & quod ille comparsit, id alter universum abripiet. At verò qui eleemosynas dat, sibi ipse thesaurizat. Chrysostomus rem putat absurdissimam, eleemosynam parcam. Nam eleemosyna, inquit, non est eleemosyna, quæ non est larga. Addit: Sunt misericordes, sed modica tribuentes per totum annum. *a* Et quale hoc prandium est censendum, quo ovum unicum adponitur, quod dum lixaretur, dimidium effluxit, avenacei panis particula, gustatorium pocillum acescente zytho plenum. *b* Qualis hæc cena est, quam uno alterove bolo totam glutias; qualis hæc eleemosyna, quæ tam parca, tam sordida? Qui plus stipis spargit, thesaurum ampliorem colli-

 git.

a *Chrys. tom. 4. hom. 32. in epist. ad Hebr.*
b Kustergläßl voll sawren Bier.

git. Vir magnus & eruditus affirmavit, alchimiæ artificiis id efficere se posse, ut in ipso hypocausto suo intra unius anni spatium, quinque millia florenorum sibi velut sub manibus nascantur. At ego, ajebat, non hoc ago, sed lapidem philosophicum quæro. Promissum magnum, & ponamus verum, sed quid hoc ad eleemosynæ lucrum? Panis quadra, veste obsoleta, pecunia vilissima, si vis, regnum lucrari potes: das parvulam stipem, & recipies auri milionem, frange panem esurienti, & emisti cœlum. Neque petenti solum dandam eleemosynam, sed etiam præoccupandum esse non petentem docens Augustinus? Noli dicere, inquit, si petierit, dabo. Exspectas, ergo, ut petat. Sic pascis bovem Dei, quomodo transeuntem mendicum? illi petenti das, quia scriptum est; Omni petenti te da. De isto quid scriptum est? Beatus enim qui intelligit super egenum & pauperem: qui præoccupat vocem petituri. Si sic inter vos indigent milites Christi, ut etiam petant, videte ne vos judicent, antequam petant. Quomodo, inquis, quæro? Esto curiosus, esto providus. Prospice, attende, unde quis vivat, unde se transigat, unde habeat: non reprehendetur ista curiositas tua, terra eris producens fœnum jumentis & herbam servituti hominum. Curiosus esto, & intellige super egenum & pauperem. Alius ad te venit, ut petat: alium tu præveni ne petat. Sicut enim de illo, qui te quærit, dictum est:

eſt: Omni petenti te da: ſic de illo, quem juberis quærere dictum eſt: Sudet eleemoſyna in manu tuâ, donec invenias juſtum, cui eam tradas. Perfecta eſt ergo miſericordia, ut ante occurratur eſurientibus, quam roget mendicus. Non eſt enim perfecta miſericordia, quæ precibus extorquetur. Sed ſi tacet mendicus, loquitur pallor in facie. Feſtina pietate ſuccurrere, ne audias rogantem: ne quod debetur Domino, vendices tibi. *a*

a *Aug. tom.* 8. *in Pſal.* 103. *mihi p.* 491. *idem aſſerit in Pſal.* 146. *pag.* 698. *Idem tom.* 10. *hom.* 39. *pag.* 290.

§. III.

III. Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Ab omni peccato liberat: diſponit namque ad pœnitentiam, quæ graviſſima quæque peccata eluit. Si quis verò ſtipem erogaret, nihilominus in immenſum aggregaret noxas, nec ſeriam cogitaret pœnitentiam, incaſſum pænè laboraret. *a* Sed eleemoſyna ſaniorem injicit mentem, & maturius ad reſipiſcentiam impellit. Neque à peccato ſolùm, ſed & à morte liberat. Illi demum verè moriuntur, qui in peccatis moriuntur. Quod Chriſtus Iudæis vaticinatur: Vos, inquit, in peccato veſtro morie-

a *Vide Auguſtinum tom.* 5. *lib.* 21. *de Civit. cap.* 27. *mihi pag.* 290.

moriemini. *a* Hanc mortem peſſimam arcent eleemoſynæ. Nam, beato Leone teſte, eleemoſynæ peccata delent; mortem perimunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. *b* Quæ Chryſoſtomus illuſtriſſimo dicto confirmans; Eleemoſyna, inquit, remedium eſt ad omne vulnus utile. Nabuchodonoſor rex erat ſceleratiſſimus, ulceribus & vulneribus letiferis plenus. Daniel nihilominus velut chirurgus peritiſſimus ſpem ſanitatis afferens, & jacentem erigens: Rex, inquit, animos revoca, reperiemus malagmata, his vulneribus tuis omnibus curandis. Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. *c* Hoc emplaſtrum uſus accommodandum animo: da eleemoſynas, & reſtituetur ſanitas. Nam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.

IV. Fiducia magna erit coram ſummo Deo, eleemoſyna omnibus facientibus eam. Hebræo idiomate: Munus amplum & bonum reddetur coram Sancto. Miſericordiæ ſingulare, inæſtimabile præmium, tam in hac morali, quàm in meliore, immortali vitâ perſolvendum. Fatali orbis die, qui de noſtris annis omnibus ſententiam dicet, de Miſericordiæ actionibus maxima inſtituetur quæſtio. Si confectis ſtudiis Medicus aut Iuriſconſultus examen ſubiturus ſciret, quid examina-

a *Ioan. cap. 8. verſ. 21. & 24.*
b *S. Leo ſerm. 2. & 5. de collectis.*
c *Dan. c. 4. v. 24.*

minatores quæsituri essent, rem sibi optatissimam duceret, & ad ipsas quæstiones se solertissimè pararet. Ecce ô Christiani, examinator & judex supremus præmonet sincerissimè, quid supremo die singillatim sit interrogaturus. Interrogationes hæ erunt: In quos inclementes, duri, immisericordes, in quos humani, misericordes, benefici fuerimus; cui pecuniam aut panem, aut vestem dederimus; quem morbo aut carcere detentum inviserimus, cui hospitium aut sepulturam concesserimus. Quid ad quæstiones istas respondebimus? Iam præmonemur millies; iterumque millies, hæc ipsa eo die interroganda; quin paramus nos summis studiis, quid ad quæstiones istas, quàm opportunissimè respondeamus? Cur autem Orbis Iudex supremi judicii die, solius eleemosynæ facturus sit mentionem disertissimè Augustinus id explicans: Dominus noster JESUS Christus, inquit, prænuntians nobis judicium suum futurum, omnia cetera recta facta justorum, & solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse judicavit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideò illam laudavit fœcunditatem, istam culpavit & damnavit ariditatem. Sed audistis omnia malefacta eleemosynis redimi: nolite sic intelligere, ut intelligunt quidam perversè. Elee-

mosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveraveris, eleemosynis tuis non corrumpes judicium Dei. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

Hanc certè fiduciam expertus Tobias nobilissimos eleemosynæ fructus colligit. 1. Oculorum usum per Angeli catalapsma felleum recepit: si centum millia ducatorum huic beneficio rependere potuisset, beneficium non æquasset. 2. Pecuniam omnem, talenta decem à Raguele fide optimâ recepit. 3. Filium honestissimo matrimonio collocavit. 4. A rege Salmanasar gratiam, honores, opes obtinuit. 5. Senectutem lætam, vegetam, vitam diuturnam habuit, annos duos supra centenos vixit. An non omnis eleemosyna illius abundantissimè repensa, in hac etiam mortali vita? Salomonis oraculum est: Qui dat pauperi, non indigebit; qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. a Eam ob caussam utilissimè suadet Ambrosius: Necessitates aliorum quantum possumus juvemus, & plus interdum quàm possumus. b Nusquam magis noxia est parsimonia, quàm in danda eleemosyna, cujus quivis obolus centuplici gaudet lucro. Nemo hîc magis perdit, quàm qui nihil vult perdere.

CAPUT

a *Prov. c. 28. v. 27.*

b *Ambr. tom. 1. l. 2. offic. c. 28. initio, mihi pag. 62.*

CAPUT XI.

Tobias luxuriæ hostis acerrimus.

MOnuerat Tobias filium, respiceret cum curâ Deum, respiceret homines, respiceret seipsum. Primum illud assiduam divinæ præsentiæ venerationem, continuam Dei laudationem, jugem à peccatis omnibus aversionem complectitur. Hæc dicendo libavimus. Subjunximus præceptionem de juvandis pauperibus. Ea, quæ ad parentes honorandos, amicos & consiliarios audiendos, mercenarios tractandos, mortuos curandos spectant, alibi explicanda jam seponimus. Tertium illud est: Respice teipsum: quo documento superbiam potissimùm, & luxuriam monet cavendam. Nos hîc explicabimus, quare Tobias libidinis osor maximus tam accuratè ac sollicitè filium instruxerit, omnem vel luxuriæ umbram vitare voluerit.

§. I.

Tobiæ præceptio est: Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione. Cùm Prophetæ, cùm Christus, cùm Apostoli suum illud inclamant: *Attendite:* animus certè adhibendus, & agendum seriò. Vociferatur David: Attendite popule meus.[a] Vociferatur Hieremias: Attendite & videte.[b] Christus toties vociferatur: Atten-

a *Psal.77. vers.1.*
b *Thren. c.1. v.12.*

Attendite à falsis prophetis: attendite à fermento Pharisæorum; Attendite ne graventur corda vestra crapula. Paulus valedicens hoc ipsum Ephesinis majoribus altè impressit: Attendite vobis, & universo gregi. *a* Ita Tobias: Attende tibi fili mi. Cùm sermo est de libidinis vitio, inclamandum ubique omnibus altissima voce: Attendite vobis, attendite. Cur autem Tobias filium tam anxiè monuerit, libidinem caveret, plures sunt caussæ considaratu dignissimæ.

I. Vitium libidinis vulgatissimum quod vix ulli hominum ordini aut ætati parcit. Omnia libidinum referta. Mundus totus in maligno positus est. *b* Orbi universo labem fœdissimam infert luxuria. Quod Oseas jam olim deplorans: Furtum, inquit, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit. *c* Omnia his nequitiis plenissima: quod satis constat: & quantum ejuscemodi nequitiarum supremus dies in aperto ponet, de quo jam nihil constat, quod parietes & tenebræ velant. Vir eruditus dicere solebat: Si centum juvenes ad inferos mittantur, nonaginta novem ob hoc unicum flagitium in flammas præcipitantur. Verosimilis plane conjectura. Idcirco Paulus apertissimè prædicens: Hoc enim, inquit, scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus non habet

a *Actor. cap.* 20. *v.* 20.
b 1. *Ioan. c.* 5. *v.* 18.
c *Ose. c.* 4. *v.* 2.

bet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. *a* Ille Domini ocellus Ioannes beatorum civitatem digito monſtrans promulgat: Foris canes & impudici. *b* Exeſte Veneris mancipia, exeſte libidinum proſtibula, homines impuri, turpes, obſcœni cogitatibus, verbis, actionibus: exeſte canum & hædorum laſcivi greges, in flammeum Orci ſtabulum quo vos rapit laſcivia. Attendite vobis, ô Chriſtiani attendite ab omni fornicatione.

II. Vitium libidinis pertinaciſſimum, & pænè inſanabile. Vix enim vitiorum ullum eſt, quod adeò pervicaciter & obſtinatè divino ſpiritui reſiſtit. Quod Siracides clarè teſtatus: Verbum ſapiens audivit luxurioſus, inquit, & diſplicebit illi, & projiciet illud poſt tergum ſuum. *c* Idem & Oſeas deplorans: Non dabunt, inquit, cogitationes ſuas, ut revertantur ad Deum ſuum, quia ſpiritus fornicationum in medio eorum, & Deum non cognoverunt. *d* Qui cor ſuum hac libidinum piceata fœditate inquinat; nec citò, nec facilè, niſi ſibi vim faciat, nitori priſtino illud reſtituet: picem tetigit, jam hæret captivus & maculatus. Et quod longè miſerrimum, nonnunquam in extremo pænè ſpiritu hoc laſciviæ malo infeſtantur, qui principiis noluerunt obſiſtere. Novimus viros magnos, qui ſub vitæ finem à

a *Epheſ. cap. 5. verſ. 5.*
b *Apoc. cap. 22. verſ. 15.*
c *Eccleſ. c. 21. v. 18.*
d *Oſea c. 5. v. 4.*

nemine persuaderi poterant, ut pellices domo ejicerent; non dederunt cogitationes suas, ut reverterentur ad Deum suum. Ante annos aliquam multos vir primi nominis familiæ illustrissimæ morbo letali conflictabatur, filii jam grandes natu unà & viri religiosi complures, is maximè, qui à confessionibus erat, rogabant simul omnes, juberet feminam famæ sequioris domo excedere. Verùm nec precibus, nec rationibus ullis moveri se passus, neque tunc quidem cùm extremis labris hæreret anima, amores impuros desiit, maluitque animam potiùs relinquere, quàm deserere luxuriam. Verissimum: Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum. Libido vitium pænè immedicabile. Cæcitas mentis, filia libidinis. Quod apertissimè dixit Oseas: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. a Attendite vobis, attendite ab omni fornicatione.

III. Luxuria & fornicatio vitiorum compendium. Quid oro virtutis habuit Herodes Antipas, qui Ioannem occidit, & Christum ut fatuum irrisit? Postquam enim ausus est sui fratris conjugem Herodiadem inauspicatis nuptiis sibi jungere, omnia denique ausus est. Cetera non deterrimus regum fuit, nam conciones audit, aulicum concionatorem suum eremi cultorem non contempsit, nec dicta illius animo exclusit. Herodes enim, beato Marco teste metuebat Ioannem, sciens eum

a *Ose. cap. 4. v. 11.*

eum virum justum & sanctum, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. a Nihilominus Joannes tot divinis concionibus adulterium impedire nequit, & insuper veritati caput impendit. Salomoni non tantùm regum omnium sapientissimo, sed etiam in divinis eruditissimo, veri Numinis cultori maximo, idololatriam, flagitiorum omnium Lernam, nil efficacius persuadere potuit, quàm luxuria palliata; thesauros ei maximos, complures vitæ annos, summam sapientiam unica ei subtraxit incontinentia. Potuit de se fateri Salomon:

Illa fuit mentis prima ruina mea.

Videte illos Saræ septemviros infelicissimos, alius super alium à cacodæmone jugulatus est. Profecto testis è cœlo Angelus non eos stuprorum, aut immanium turpitudinum, aut adulteriorum insimulat, hoc unum ceteris in cautelam affert: Qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. b Quanti alii gravissimis sceleribus irretiti, non tamen cacodæmoni objiciuntur necandi, quemadmodum hi viri septem, quos Asmodæus interemit. Revera tam impuros homines aversatus Deus jam olim dixit: Non permanebit spiritus meus in homine

a *Marci cap.6. vers.20.*
b *Tob. cap.6. vers.17.*

mine in æternum, quia caro eſt. *a* Spiritus divinus ab ea mente procul exulat, quam libidinis malum occupat. Idcirco Iobus cùm dixiſſet: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine; continuò ſubjunxit; Quam enim partem haberet, in me Deus deſuper, & hæreditatem omnipotens de excelſis? *b* Idcirco & Tobias non immeritò: Attende tibi, ait, fili mi, ab omni fornicatione. Cur autem filio tam ſanctè educato fugam adulterii tam ſeverè ingerit? Præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen ſcire. Quid his monitis opus? Adulterii ſummam turpitudinem, nequitiam nefandam brevibus perſtringam.

a *Geneſ. c.6. v.3.*
b *Iob. c.31. q.1.*

§. II.

Clemens Romanus verè dixit: Venenum adulterii cunctis malis pernicioſius. *a* Eo plerunque quatuor homines graviſſimè læduntur, adulter & adultera, atque utriuſque conjuges. Hæc certè fœdiſſima eſt, & prorſus iniquiſſima matrimoniorum violatio. Et certè ſi mœchus aut mœcha expenderent cohæſionem illam & catenam tot malorum, quæ patratum adulterium comitari ſolent, facilè illud caverent, dicerentque ingenue: Tanti pœnitere non emo.

a *Clement. lib. 6. Conſtitut. Apoſtol. c.27.*

mo. *a* Plurima, gravissimaque damna & mala ex hoc uno malo consequuntur. Quod Iobus probè perspiciens: Hoc enim nefas est, inquit, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina. *b* Frondes & fructus, ipsamque arborem, stirpem & radicem aufert. Quod & Hieronymus affirmans: Omnia, inquit, virtutum bona, & universa sanctarum rerum incrementa in homine consumit luxuria. Eam ob rem Iobi ævo adulteri combusti, aliàs lapidibus obruti. Nostro hoc ævo adulteria aut impunè committuntur, aut mollissimè puniuntur, & pœnam plerunque sola sentit crumena. Plinius mentionem injiciens adulterii vel in rege puniti: Canem locutum, inquit, serpentem latrasse in prodigiis accepimus, cùm regno pulsus est Tarquinius. *c* Reverà nunc opus foret loquerentur canes, latrarent serpentes, tot enim adulteria committuntur, tam rara plectuntur, ut pænè verendum, ne belluæ nos accusent libidinis audacissimè patratæ, raro aut timidissimè castigatæ. Adulter jure gentium omnium morte mulctatur. *d* Adulterium Chrysostomo crimen est inexcusabile. Luxuriosus ebrio aut energumeno

a *Gell. lib.* 1. *Noct. Attic. c.*8.

b *Iob cap.*31. *vers.*11.

c *Qui vim intentavit Lucretiæ.*

d *Vide Cornelium de Lapide in c.*38.*Gen. v.*24.

meno similis. *a* Subinde pauperculas furatur, quia rerum omnium inopia premitur; fames illum audacem facit. Adulterii scelus prætexi non potest tam honesto nomine; nefas est, iniquitas maxima est, famæ ac fortunarum eversio, certa mors est animæ. Quod Salomon confirmans: Qui autem adulter est, inquit, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. *b* Atque hæc fuit caussa Tobiæ filium tam sollicitè monendi: Præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Præsertim cùm Ninive habitarent, ubi Bacchus & Venus plurimùm colerentur. Ne igitur filius tam pravis, tamque quotidianis exemplis sensim corrumperetur, præcepta sanctiora in antecessum fuerant instillanda.

a *Chrysost. orat. 5. contra Iudæos.*
b *Prov. c:6. v.32. & 33.*

§. III.

Quòd si libido tam severè prohibita Iudæis, si ea verecundiæ ac conjugiorum fuit ratio in lege prisca, ne miremur in nova Pudicitiam & Continentiam toties inculcari à Paulo, qui divino jussu severissimè præcipiens: Fugite, inquit, fugite fornicationem. Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus. *a* Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis

a *Hebr. c.13. v.4.*

lis ſervientes, neque adulteri, neque molles &c. regnum Dei poſſidebunt. *a* Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt, qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis habitat, quem habetis à Deo & non eſtis veſtri? *b* Atque ut diſcerent Chriſtiani prudenter declinare quidquid olet carnem, Paulus libidinis ſpurcam varietatem diſcriminans: Manifeſta ſunt, inquit, opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus &c. ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. *c* Tam ſtrictam verò vult eſſe Chriſtianorum pudicitiam, ut hæc talia non tantùm neutiquam patranda, ſed nec quidem nominanda dicat: Fornicatio & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas. *d* Denique in verba conferens pauciſſima omnes continentiæ leges: Caro & ſanguis, inquit, regnum Dei poſſidere non poſſunt. *e*

Medicinæ princeps Galenus de ſimplici-

a 1. *Cor. c.6. v.9.*
b *Ibid. v.18. & 19.*
c *Gal. c.5. v.19. & ſeqq.*
d *Epheſ. c.5. v.3. & 4.*
e 1. *Cor. c.15. v.50.*

plicibus medicamentis differens : Oleum, inquit, cutem mollit, sed interiora mordet; ita prorsus libido ad carnis petulantias bellè facit, at conscientiam lædit, animam interimit. Quod Hebræus Sapiens de generoso ac nobili vino dixit; idem omnino de libidine affirmandum : Ne intuearis vinum, quando flavescit, cùm splenduerit in vitro color ejus : ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit, ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clavo : a ita fornicatio, adulterium, & omnis libido blandè ingreditur, sed demum ut coluber & regulus letale ac erodens toxicum dispergit, periculis objicit, diversis vitiis exponit, maximis malis obruit, ita incautos perimit. Atque hic est ab ingressu blando miserabilis & infelix exitus. Attendite vobis, attendite ab omni fornicatione. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

a *Prov. c. 23. v. 34.*

CAPUT XII.

Tobias inter lacrymas jubetur esse lætus.

Tobias filius cùm præceptiones aureas à parente accepisset, & unà intellexisset pecuniam apud Gabelum depositam, dixit parenti : Omnia quæcunque præcepisti mihi faciam Pater : quomodo

modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Nam neque Gabelum, neque viam ad Gabelum novi. Cui pater: Gabeli Syngrapha, inquit, penes me eſt, quam cùm exhibueris, pecuniam ſine cunctatione reddet. Tu hoc age, fili, inquire comitem fidelem, qui te mercede ducat ignotas vias. Non diſtulit filius juſſa parentis exequi, & mox invenit juvenem nitidâ veſte amictum, & ad iter jam paratum, ſed neſciebat eſſe Angelum. Hunc ſalutans: Unde, inquit, mi bone juvenis, quâ gente, quâ domo es? Cui perſonatus Angelus reſpondit: Ex Iſraëlis populo. Cui Tobias iterum: Quæſo te, inquit, num viam noſti, quæ in Medos ducit? Ad quæ Angelus promptiſſimè: Hæc itinera, inquit, itione crebrâ mihi exactiſſimè nota, in ipsâ metropoli Medorum Reges apud Gabelum tribulem noſtrum hoſpitatus ſum. Obſecro te, inquit Tobias, pauxillum moræ tolera, dum hæc parenti meo nuntiem. Nuntiata omnia. Continuò ſenex pater accerſiri eum ad ſe rogavit. Nec cunctatus cæleſtis juvenis ſeni ſe ſiſtens: Gaudium, inquit, tibi ſit ſemper. Vocem cum gemitu excipiens Tobias cœcus: Quale, inquit, gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video? Illico ſolatium inſtillans Angelus: Forti animo eſto, ait, in proximo eſt, ut à Deo cureris. Hîc ſenex quærere, quod juvenis nomen, quæ patria, quæ tribus, quæ familia ſit, num filium in Medos ad Gabelum velit ducere, mercedem non defutu-

ram. Angelus promptiſſimè: Ego, inquit, Azarias vocor, Ananiæ Magni filius. Tuum verò filium ducam ſanum, & reducam ad te. Ita in ſponſionem hanc conventum, iter paratum, vale parentibus dictum, profectioni datum initium. Hîc è pluribus, quæ dictione proſequenda forent, unum illud Angeli votum ſeligimus, gaudium ſit tibi ſemper. Hoc loco explicandum an in rebus adverſis & turbidis, an in luctu & mœrore ſerio hilareſcere poſſimus, & qua tandem ratione hæc hilaritas excitanda.

§. I.

Non abſurdè quæritur, num in ſerio luctu gaudere quis poſſit? Poſſe aio, & quandoque etiam debere. Pluribus id rationibus docebo.

I. Apoſtoli hanc animi lætitiam non imperaſſent, in rebus etiam adverſis exhibendam, ſi ea non poſſit exhiberi. Atqui præcipiens Paulus: Gaudete, inquit, in Domino ſemper, iterum dico gaudete. a Quibus, obſecro, & quandonam hæc dixit: Eo potiſſimum tempore, quo Chriſtiani, ad quos ſcripſit, fortunis penè omnibus provoluti ad quæſtiones & tormenta, ad lanienam & ſupplicia rapiebantur. Hos ipſos hoc ipſo tempore jubet *Gaudere ſemper*. Scivit utique Paulus, & verò etiam expertus eſt ipſe, quantis tunc injuriis, & ærumnis vexarentur Chriſtiani,

a *Philip. c.4.v.4.*

ſtiani, nihilominus jubet illos *Gaudere ſemper*. Eodem animo Iacobus jugem in adverſis lætitiam perſuaſurus: Omne gaudium, inquit, exiſtimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis. *a* Severius hoc priori eſt imperium. Nec enim eos tantùm in adverſis, ſed ob adverſa vult gaudere. Hoc ipſum & Petrus præcipiens: Communicantes, inquit, Chriſti paſſionibus gaudete. *b* Neque verò iſtud Domini JESU diſcipuli epiſtolis ſolùm & pro cathedra, ſed reipsâ, & exemplis docuerunt. Tarſenſis Paulus fame, ſiti, frigore confectus, catenis vinctus, ter virgis cæſus, ter naufragus, ſemel lapidatus, periculis innumeris expoſitus, calamitatibus & inſidiis undiquaque cinctus, quotidie pænè mori coactus, nihilominus exultans gaudio: Repletus ſum, inquit, conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. *c* Eſt etiam, mihi credite, inter lacrymas gaudiis locus. Non ergo miremur Angelum dixiſſe, & pauperi, & cœco Tobiæ, Gaudium ſit tibi ſemper. Luculentè dixit Salomon: Non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit. *d*

II. Subinde viatoribus totos dies plorante cœlo incedendum in pluviis, veſperi veſtes madidiſſimæ ſtillant, aliis emutari non poſſunt; corpus friget, deeſt hoſpitiū, fames urget, panis deficit, nox ſubſiſtere cogit, animus pendet, quid faciat? Si quis

 animo-

a *Iacobi c.*1. *v.*2.
b 1.*Petri c.*4. *v.*13.
c 2.*Cor. c.*7. *v.*4. d *Prov. c.*12. *v.*21.

animoſior ex iſto viatorum numero dicat: Eia, bono animo, fratres, quin canimus Te Deum laudamus, quin noſtrum ipſi balneum ridemus? Ah, dicent ceteri, quàm frigidus & Sardonius eſt hic riſus, quàm intempeſtiva hilaritas! Sed, ô boni viatores, confirmate animos, & actores comicos cogitate: ſubinde illi lacrymas fundunt, quas fabula poſcit, ſed ſub perſonâ rident, intus lætiſſimi ſunt. E diverſo, in comœdiis nonnunquam convivia celebrantur, fercula ponuntur, pocula miniſtrantur, ſed plerunque ſatis ſobria & ſicca; *a* lætitia, ſed parum ſeria; intus quandoque mœrent. Quid vita noſtra, niſi comœdia & fabula? Multi ridere ac hilareſcere videntur: hilaritas eſt non ſolida, non ſeria; intus dolent & gemunt, occultis vulneribus carpuntur; alii lacrymas fundunt, quas nimirum excit comœdia & inſtabiles rerum vices, ſed intus ſolatiis paſcuntur, Chriſtum non tantùm anteambulonem & ducem, ſed & futurum muneratorem aſpiciunt, nec unquam in luctu tam acerbo ſunt, quin animo dicant: Domine JESU, hæc quidem amara ſunt, & mihi lacrymas excutiunt, ſed tui amore hæc libenter atque hilariter perferam, in te gaudebo ſemper: Non poſſit iſta Chriſtianus? Videte Apoſtolos, qui probris affecti, minis onerati, virgis cæſi, Ibant gaudentes à conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine IESU contumeliam pati. Omni autem

a Man ſchenckt nicht viel übrigs ein.

autem die non cessabant in templo, & circa domos, & docentes & euangelizantes Christum IESUM. *a* Supplicium virgarum utique senserunt, sed amor Christi & supplicii caussa gaudium illis pepererunt. Quod grave & acerbum corpori, suave & jucundum est animo ac spiritui.

III. Inter mœrores & dolores gaudiis locum esse non nescierunt homines à disciplinâ Christiana etiam alieni, quorum illud effatum erat: Sapiens vel in Phalaridis tauro dicet: Quàm hoc non curo, quàm mihi hoc suave! Nec defuerunt ex iis, qui hoc non solùm dicerent, sed & facerent. Ignem Mutius, paupertatem Fabricius, exilium Rutilius, venenum Socrates, dolium clavis armatum Regulus æquo & hilari animo tulerunt. Quod illi de hac animi generositate somniarunt, id per umbram ostenderunt: At nostri Martyres istud reipsâ exhibuerunt.

Beatus Ignatius Antiochenus Pontifex, illustrissimus Martyr animo lætissimo ad bestias, certissimamque mortem properavit. Si in carnificinam, *b* in patibulum, in rotam, in crucem ire fuisset jussus, fuisset paratissimus, si clibanum, si rogum, si scrobum serpentibus plenam subire jussus fuisset, lætissimus subiisset. Hinc illæ voces exultantis: Utinam fruar bestiis, quæ mihi sunt præparatæ, quas & oro mihi veloces esse ad interitum, &

 allici

a *Actor. c. 5. v. 41. & 42.*
b Hauptstatt.

allici ad comedendum me, ne, ſicut & aliorum martyrum, non audeant corpus attingere. Quòd ſi venire noluerint, ego vim faciam, ego me urgebo ut devorer. Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diviſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, ut tantùm Chriſto fruar. Generoſæ voces, animoſo riſu excipientis mortem.

Ita Marcus & Marcellianus fratres patriâ Romani, hoc uno nomine, quia Chriſtiani, ad ſtipitem ligati, pedes clavis confixi, à Fabiano duce diis facere juſſi: Nunquam, ajebant, tam jucundè epulati ſumus, quàm hæc hilariter Domine JESU cauſsâ perferimus; cujus amore jam fixi eſſe cœpimus. Utinam nos tamdiu relinquat in his tormentis, quamdiu erimus in vivis. Ita diem, noctemque inter ſupplicia Deo cantantes, telis denique confoſſi, aſtris, palmiſque ſunt potiti.

Agatha Catanenſis virago, ad carcerem & tormenta velut ad epulas invitata lætiſſimè ibat. Hac fronte, hac animi hilaritate multa millia beatorum martyrum carnificinas tripudiando adierunt. Hic ſanè non ſomnium, non umbra, ſed res ipſa, inter cruciatus erectiſſimâ lætitiâ ſeſe ſpectandam dedit.

§. II.

IV. Homines pagani & artifices mechanici

chanici tunc ſæpe lætiſſimi ſunt, cùm graviſſimos labores obeunt. In agros, obſecro, ad ſegetes prodeambulamus, & ſpectemus meſſores. Hi à ſummo manè in ſeram uſque veſperam in opere continuo, corpore incurvato perſeverant, urentem tot horis ſolem tolerant, vix unquam manibus otioſam falcem emittunt, tot manipulos ſuccidunt & ligant, laſſitudine ſe conficiunt, & multo ſudore. Experiatur hæc delicatior quis otioſulus, vel ad horæ partem, mox falcem velut lampadem tradet alteri. At verò homines ruſticani in opere tam multi ſudoris ſunt lætiſſimi. Ita Martyres Chriſti, ita tranquillæ mentis Chriſtiani, gravia quidem & acerba ferunt, & tamen læti ſunt, ſicut qui lætantur in meſſe, dixit Iſaias, & ſicut exultant victores captâ prædâ, quando dividunt ſpolia. *a* Sicut autem villici æſtate apriciſſimo die, flagrantiſſimo ſole laboribus ſeſe conterunt, ita hieme in horreis ſtant totos dies, & meſſem exterunt, trituramque conficiunt, & tamen læti ſunt; etſi cibus vilis & craſſus, jus ſolis cepis oculatum, olus non unctum, nonnunquam cum Apollo ridet, & menſa lautior hydropemmata, aut coliphia frixa cibus valentiſſimus. *b* Subinde, cum lautiſſimè vivitur, vaccini lactis alveus menſam coronat; interim dum

a *Iſa. cap. 9. verſ. 3.*

b Waſſernudel / oder Bachernudel / oder pfündige Setzkuchel / HErr Gott ein ſtarcke kräfftige Speiß!

malè cenant, dum labores gravissimos continuant, lætari tamen non cessant, messem ad flagellum, ad trituram devenisse: ita homo verè patiens, tametsi pluribus ærumnis exerceatur, ille tamen non sine gaudio. Hæc, inquit, mea messis, hæc tritura mea est, nulli parcendum operæ, nulli sudori. Adversus omnia fortunæ fulmina clypeus septemplex validissimus est lætus animus; nec est, quod magis mitiget tempora tristia, quàm animi sereni lætitia; altero tanto lævior est afflictio, quæ lætum sortitur animum. Eia ergo, miserias humanas, & quidquid tolerandum venit, tranquillè ac hilariter toleremus. Uti Deus hilarem datorem, ita quoque hilarem amat crucis gestatorem. Calamitatem jam pænè vicit, quisquis eam hilariter perferre cœpit. *a*

Militiæ dux Gedeon adversus Madianitas victoriam illustrissimam obtinuit admirando stratagemate. Trecentos non tam milites, quàm tubicines in prælium armavit hoc ritu: Cuivis militum unâ manu tubam, alterâ lagenam fictilem cum ardente abditâ face dedit præferendam. Sic armatos in tres centurias divisit, & unà præcepit: Quidquid me facere videritis, hoc & vos facite, me turbam inflante, & vos tubâ clangite, ac simul conclamate: Domino, & Gedeoni. Hoc paratu Madianitarum castra tribus locis aggressus bellicum cœpit canere, mox omnes classicum canentes, colliserunt lagenas, extu- [illegible] lerunt

a Frölich gezuckt/ ring gefochten.

lerunt faces, & voce unâ conclamarunt: Gladius Domini, & Gedeonis. Continuò tantus terror castra hostilia invasit, ut hostes luporum instar ululantes in fugam præcipitem effusi, mutuâ se cæde truncarent. a Victoria prorsus nobilissima, gaudium Israëlis maximum. Sed quibus sumptibus, quanto sanguine stetit hæc victoria? trecentis solum hydriis, totidemque facibus, quarum illæ frangendæ, istæ fuerant comburendæ. Ita vera patientia in luctu & mœrore, inter ipsas lacrymas, inter ipsos dolores solet gaudere; sola est testarum & facium jactura; ærumnis corpus atteritur, laboribus frangitur, & exhauritur, facultates minuuntur, morbi & dolores graviter sentiuntur. Quid tum? num ideò omne gaudium ex animo perscribendum? Est etiam in afflictione summâ gaudio locus. Quod è verbis Domini luculentum. Ad gaudium & exultationem excitans Christus: Cùm, inquit, maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me, gaudete & exultare, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. b Calumniæ profectò & probra, contumeliæ & maledicta supra modum affligunt, nihilominus cùm his configimur, gaudere jubemur & exultare. Neque verò Christus præcipit, quod fieri non possit. Ergo gaudere in luctu & possumus & debemus. Sed quomodo?

a *Iud. c. 7. v. 15. & seqq.*
b *Matth. c. 5. v. 11. & 12.*

§. III.

Si Deus & homo conjungant vires res hæc facillima est; amicum Deus agit fidelissimnm, modò hominem non habeat inimicum. Deus animum jacentem excitat, solatia instillat, spe præmii confirmat, dat siceram mœrenti, amariori pharmaco addit saccarum, uti pharmacopolæ solent. Expertus hoc David: Secundùm multitudinem, inquit, dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. *a* Fit nonnunquam, ut herus nobilis obliquos oculos in famulitii mensam flectat & unà meminerit querelas ad se delatas, cerevisiam esse acidam, ferinam putidam & verminosam, panem mucidum; de suâ igitur mensâ cantharum vini, & cuilibet quadram panis dominici mittit: illi amplas agunt gratias, lætique ac hilares refectiunculam herilem conficiunt, ac suavibus modis acceptos se credunt, tum quia Domini benevolentiam sentiunt; tum etjam quia vinum sua indole jucundum bibunt. Videte, obsecro, hos homines ad acerbum & acescentem zythum *b* festivè & amœniter cenant, quia vinum gustant, quod domini gratia submisit. Ita planè Deus cum servulis suis liberalissimè agit, recreat, solatur, animos auget, hilarem alacritatem dilargitur. Hinc Paulus alacerrimus in adversis & erectissimus:

a *Psal.93. vers.19.*
b Beym sawren Bier seynd sie lustig.

mus: Benedictus Deus, inquit, & Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt; per exhortationem, quâ exhortamur & ipsi à Deo: quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. *a* Ergo Deus mœstos adeò exhilarat, ut in afflictione magis affligi cupiant, & tantò sibi magis gratulentur, quantò magis affliguntur. Hinc audent dicere: Amplius, Domine, amplius. Hæc hilaris sanctaque alacritas ita illos in divina voluntate firmat, ut eorum quisque cum Paulo dicat: Placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. *b*

Divinis hac in re auxiliis suam jungat opellam homo, & curas, metum, angores, quantum potest, animo pellat hac gemina cogitatione. 1. Deo sic visum, sic placuit Deo, ita Deus voluit: quid obluctor ego decretis divinis? 2. Etsi ego hanc rerum jacturam fecerim, hoc damnum passus sim, licet his ærumnis jam premar, nihilominus cœlum mihi patet; imò celerius & tutius hac via illuc penetravero. Hæc duplex cogitatio in corde etiam amarissimo mel optimum est. Deus hoc permittit, Deus istud vult: hoc beati-

a 2. *Cor. c.* 5. *v.* 3. & *seqq.*
b 2. *Cor. c.* 12. *v.* 10.

beatitudinem non minuit, ſed auget. Nunquid non puella chorearum amantiſſima, ſi malo caſu pede claudicet, chirurgo animos addens: Ure, inquit, & ſeca, hæc parum curo, modò ad choreas liceat redire. Et Chriſtianus non æquè animoſus dicat Deo: Ure, mi Deus, & ſeca; infeſtet morbus, vexet paupertas, invidia exerceat, injuriæ conturbent, omnis in me calamitas conſpiret, parum hæc moror, modò ad cœlum liceat pervenire. Subinde infans tam acerbum clamat & plorat ut cultro confixus videatur; ſed monſtra ei pomum, aut aliud quidpiam charum, mox flere deſinet: cùm mœrores & angores nos turbant, modò cœlum & æternas delicias ſeriò cogitemus, mœror & angor omnis remittet. Ea ſubinde tempora ſunt, quibus dicere poſſimus: Nunquam melius. Lamentatus Abacuc vates: Ficus, inquit, non florebit, & non erit germen in vineis; mentietur opus olivæ, & arva non afferent cibum; abſcindetur de ovili pecus, & non erit armentum in præſepibus. a Segetes jugulabit grando, arbores pruina & gelu interficiet, pecus omne mortalitas auferet, vacua mœrebunt ſtabula, deerunt agris ſemina; lac, panem, carnes fruſtra expetet menſa pejus nunquam; ſed & nunquam melius, nam addit vates: Ego autem in Domino gaudebo & exultabo in Deo IESU meo, Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos

a *Abac. c. 3. v. 17. & ſeqq.*

meos quaſi cervorum, & ſuper excelſa mea deducet me victor in pſalmis canentem. Licet mala illa omnia in me unum irruant, ego tamen lætus & hilaris cantabo.

Apollo Abbas, Ruffino & Palladio teſtibus, quingentos monachos curæ ſuæ commiſſos habuit; omnes mirè læti erant. Si quis aliquantulum mœſtior viſus, mox interrogabatur quid ægrimoniæ ſentiret? Quod ſi ille dolorem diſſimularet, aut tegeret, mox Abbas pectus manu palpans dicere ſolebat: Hîc ulcus eſt, in corde latitat. Exhortationes ſuas omnes Apollo ita inſtillabat, ut identidem commendaret iſtud: Non oportet iis ullam prorſus ineſſe triſtitiam, quibus eſt ſalus in Deo, & ſpes in cœlorum regno. Æternitatis expectationem habemus, cur non omni exultatione lætemur? *a* En hîc noſtrum illud geminum: Deus hoc vult & multa pati, beatitudini non officit.

Ludovicus Granata memorat fuiſſe virum religioſum, qui licet rebus omnibus urgeretur, ore tamen renidente dicere ſolebat: Bonum, quod expecto, tam eſt immenſum, ut omne ſupplicium & omne tormentum mihi vertatur in gaudium. Ad hanc animi lætitiam erigens Chriſtus: Gaudete, inquit, quòd nomina veſtra ſcripta ſint in cœlis. *b* Etiamſi nomen veſtrum ex omnibus omnino libris

a *Ruffinus Aquil. c. 27. & Pallad. c. 52.*
b *Luc. c. 10. v. 20.*

libris eradatur, & affigatur patibulo, insuper vos ipsi in idem attollamini, etiamsi in ardentem rogum rapiamini, gaudete. At, ô mi Domine, bonis omnibus exuti sumus. Nihilominus gaudete. Amicorum & patronorum optimi sunt mortui. Vos tamen gaudete. Extremè affligitur. Gaudete, ajo. Combustæ sunt ædes nostræ, mendici sumus. Gaudete; comburi non potest cœlum. Ægrimonia cor tabescit. At ego dico vobis, gaudete, nomina vestra scripta sunt in cœlis; hanc scripturam nulla manus, vis nulla, nullus ignis poterit abolere. Æternitatis expectationem habemus, cur non omni exultatione lætemur? ô Christiani, gaudium vobis sit semper. Hoc verum animi gaudium futuri gaudii gustulus est & exordium.

CAPVT XIII.

Tobias junior Angeli comitantis socius.

TObiæ senis filius cognominis Tobias, ubi parentibus valedixit, in viam cum comite suo se dedit. Matri non valdè probabatur hoc iter, quod multis lacrymis prosecuta est. Non enim putabat filium à grandævis parentibus sic abstrahendum: jacturam pecuniæ potius, quàm filii faciendam censuit. Salvo filio satis opum fuisse futurum. Solatus eam maritus: Noli flere, ajebat, salvus perveniet filius noster, & salvus revertetur ad nos. Quod veluti vates pronuntiavit.

His

His vocibus acquiescens mater lacrymas repressit.

In viâ nos omnes esse nescire non possumus, sed nescimus quo tempore, quàm commodè ad metam perventuri simus. Angelus Tobiæ socius exemplo suo suaviter ostendit, quâ ratione nos in nostro geramus itinere. Nam uti sacer historicus loquitur: Egressus Tobias invenit juvenem splendidum, stantem, præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. Hæc tria nobis in nostro ad cœlum itinere sint commendatissima. 1. Ut juvenes. 2. Ut Splendidi. 3. Ut Præcincti & ad ambulandum parati progrediamur. De hoc triplici in viam paratu jam disserendum.

§. I.

Primum, quod ad iter peragendum valdè facit, est juventus. Qui serio contendit ad cœlum, seipsum sanctis desideriis identidem renovet necesse est. Hoc viatori rex David commendans: Qui replet in bonis desiderium suum, inquit, renovabitur ut aquilæ juventus tua. *a* Norat utique sapientissimus rex, hominem jam annis senem non posse recoqui, ut Iasonem, & juvenescere, sed mentis vires perditas quotidie reparandas, pia desideria, animique decreta instauranda, & hanc esse juventutem illam, in quam homo sapiens quotidie sese induat. Sanctissimi

a *Psal*, 102, *vers*, 5.

ctissimi quique homines hoc vitæ compositissimæ habuerunt compendium: Quotidie ab integro incipere. Diebus singulis sibimet ipsi dicebant: Hactenus reverà nihil fecimus, nunc ergo, nunc incipiamus; hoc die, hac hora; jam res procedet.

Carolus Borromæus pater purpuratus, vir sanctissimus, hoc ad amussim fecit, hoc omnis sanctimoniæ compendium habuit. Nutritus delicatè, ad ævi & patriæ morem, modicis se rebus cœpit frangere; ita principiò faciliori pugnâ seipsum triumphavit. Ipse sibi quotidie dixit: Hoc sanè nihil est ad illud, quod peragendum restat; Carole, nihil dum fecimus; paullò majora canamus. Nunc igitur ex integro incipio. Ita hebdomade primâ vino abstinuit; alterâ carne, tertia pisce, ovis quarta. Hoc pede progressus eò pervenit, ut annis postremis in dies singulos nihil libarit eduliorum præter panem & aquam ad dimensum, & parcè sumpta. Festis solum diebus aliquid calentis obsoni admisit; carne tamen, & ovis atque vino semper exclusis. Iejunio verno pane etiam abstinuit, fabis tantum & ficubus inediam toleravit; sanctiore hebdomade solis lupinis, legumine amarissimo victitavit. Somnum non admisit in lecto jacens, sed in sella sedens aut culcitræ stramentitiæ indormiens. Taceo asperrimum illius cilicium & flagellum, creberrimo usu attritum utrumque. Illud insuper multò laudatis-

datiſſimum vir iſte ſanctus quotidianum habuit, nunquam otiari, ſed aut precari, aut laborare. Et quomodo, inquis, ad hanc vitæ ſanctimoniam pervenit? Quotidie de integro incepit. a

Non igitur miremur complurium abſtinentiam eò progreſſam, ut illi victus diurnus fuerit nux unica, & unica ſomni horula. Admiranda in omnibus patientia quotidie conati ſunt juveneſcere, & animum inſtaurare ad ſanctiora. Ita non pauci aliquot annorum ſpatio ingentes in virtutis ſtudio progreſſus fecerunt. Nimirum fabricando fabri fimus, vigilando vigilare, jejunando jejunare, continendo nos diſcimus continere. Hoc plurimis obſtaculo eſt; incipere nolunt, aut à cœptis mox reſiliunt. Hoc opus, hic labor. Ex integro incipiendum quotidie. Hi certè juvenes ſunt, qui aſſidua mentis innovatione juveneſcunt.

Memorat Paſchaſius duodecim Anachoretas in ſenatum coiſſe, principem quæſtionem fuiſſe hanc: Quodnam ſpiritalis vitæ fundamentum ſit? Primus ſententiam rogatus dixit: Meipſum crucifixi totum: Quis à tergo mihi pendeat, non video; quid Mundus fremat, non curo, à tergo mihi eſt; ego autem meipſum inſpicio, vix mihi oculorum ſatis eſt ad hoc ſpectaculi. Alter hoc ſententiæ dixit: Ex quo hoc vitæ genus amplexus ſum, mihi ipſe quotidie dico: Hodie renatus es, hodie primum cœpiſti ſervire

a *Vide vitam illius l. 8. c. 21.*

Deo; ſic eſto quotidie peregrinus, craſtino forſan ad terminum perventurus. *a* Hic pedarius quidem Senator religioſiſſimè omnium dixit, & congruè prorſus paginis divinis. In confirmationem dictorum addo, quod Pelagius narrat: Pambo eâ ipsâ horâ quâ mortuus, dixit. Non memini me locutum, cujus pœniteat: quidquid comedi, his manibus & opera paravi. Nunc ad Deum vado, ut qui nec initium quidem fecerim ſerviendi Deo. *b*

Sed eodem Pelagio teſte, Abbas Moſes Silvanum Abbatem interrogavit: Poteſtne aliquis quotidie initium facere converſationis? Cui Silvanus: ſi eſt, inquit, operarius, poteſt omni die & hora inchoare converſationem. *c*

Hæc optima proficiendi ratio eſt: In noſmetipſos deſcendamus quotidie, ſolennioribus ſaltem diebus. Dicat quiſque ſibi: Quàm exiguum hactenus, quàm nullum in virtutibus progreſſum feci, in eâ præſertim, in quâ maximè debuiſſem: quàm in me friget Chriſtianus aliorum amor, quàm debilis eſt patientia, quàm manſuetudo & animi ſubmiſſio nulla! Eia igitur, eia cum Davide ſanctiſſimè ſtatuo alium induere hominem. Dixi, nunc cœpi. *d* Hac invocatione ſui quotidie ſeipſo robuſtior David ad Deum contendit grandi

a *Paſchaſius c.44.*

b *Pelag. libell. 1. n.16. mihi pag. 563. apud Roſvveid.*

c *Idem libell. 11. n.29.*

d *Pſal. 76. v.11.*

grandi passu. Hæc illa est juventus, ad arduum iter, quod cœpimus, conficiendum necessaria. Hoc modo vegeti juvenes, optimi sunt viatores. Hoc ritu sub ipsum vitæ finem in extremis, ut Fambo fecit, juvenescendum.

§. II.

Alterum, quod in juvene cœlesti admodum erat spectabile, *stetit Splendidus*, vultu decorus, veste nitidus. Viator ad cœlum, ante omnia intentionis sit rectæ, & conscientiæ bonæ. Alterum ex altero sequitur. Qui aganda optimo agit animo & fide summa. *a* seu, quod diximus, Intentione recta, non potest non esse conscientia bona. De Intentione recta, quæ amussis est omnium humanarum actionum ante annos aliquam multos librum dedi; quem subinde, mi Lector, relegere non pigeat, & præceptionum meminisse. Omnia sunt sita in Intentione recta, Christi dicto: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. *b* Si recta & sincera est intentio nostra, omnes actiones nostræ coram divinis oculis pretiosæ sunt: Sin autem prava est & maligna Intentio, actiones nostræ nullius pretii, & ut nuces cassæ sunt. Hæc certè Intentio semel minimum in die instauranda, matutinis præsertim horis. Illud consultissimum

a Gantz auffrecht.
b *Luc. cap. 11. vers. 34.*

& magni promeriti eſt, actiones ſingulas Deo conſecrare hiſce talibus formulis: Domine IESU, honori tuo, & tibi ſcribo, tibi lego, tibi canto; tibi comedo, bibo; tibi curro, ambulo, quieſco, dormio, tibi omnia facio. Porrò non tantùm veſte nitidum, ſed & vultu decorum ſe Tobiæ ſtitit juvenis cæleſtis. Priſcorum placitis,

Auguſta forma multum de cœlo trahit,
Egregia forma diu latere non poteſt.

Utrumque hoc veriſſimum de Intentione rectâ pronuntiatum. Intentio bona forma eſt auguſtiſſima, quæ cuncta de cœlo trahit. Bonæ mentis, ſeu, rectæ Intentionis homo, vultum à Deo nunquam avertit: nam illius oculi in divino vultu habitant. Atque hinc talis Intentio diu non poteſt tegi. Quàm erectæ Intentionis uterque Tobias fuerit, è verbis & actionibus, è ſtipe liberaliſſimâ è melioris vitæ ſpe certâ facilè ſciri poterat: hæc optimi animi ſigna ſunt non fallacia. At uxor Tobiæ, & cognati pravam Intentionem ſuam conviciis, irriſione, maledictis ſatis prodiderunt. Iuriſconſultorum ſcito: A fine denominatur res; *a* ſi finis bonus, bona ſunt omnia: atque ut Ariſtoteles loquitur: Cujus finis melior, & ipſum quoque melius eſt. *b* Summi momenti eſt bona ſit an mala Intentio. Hic

a *L. Si quis à multis. ff. de noxali. c. de judic. l. rem non novam. §. fin.*

b *Ariſt. tom. 1. l. 3. Topicor. c. 1. mihi pag. 535.*

Hic cardo eſt, in quo vertuntur omnia. Tanti profectò eſt Intentio, ut Auguſtinus dixerit: Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat. *a* Si vis plurimum ſtipis dare, nec potes, jam dediſti, factum Deus computabit; ſi tolerare inediam velis, nec poſſis, jam toleraſti; Deus factum remunerabit. Eodem ſanè modo, ſi furari vis, aut mœchari, nec potes; jam furatus, jam mœchatus es; Deus computabit factum. Vti veſtis & vultus corpori ſplendorem, ſic confert animo bona intentio omnem virtutis ornatum.

a *Auguſt. in Pſal. 57.*

§. III.

Tertium, quod in tabellione cœleſti ſuſpiciendum: Præcinctus ſtans, paratus ad ambulandum quavis hora. Infame priſcis eſſe diſcinctum. Nebuloſus Satyricus canit:

Non pudet ad morem diſcincti vivere Nattæ. a

Ignominioſum erat militiæ, diſcingi. Hordeum pro tritico datum, & juſſum ante caſtra fodere diſcinctum, magni dedecoris erat. Diſcinctus & mollis, atque iners homo, plerunque ſunt affinia. Hinc juſſa Chriſti. Sint lumbi veſtri præcincti. *b* Hinc Petri & Pauli hortamenta: State ergo ſuccincti lumbos mentis

 veſtræ;

a *Perſius Sat. 3.*
b *Luc. c. 12. verſ. 35.*

vestræ; *a* in omnem horam ad omnem nutum parati. Maximi refert, hoc unum probè capere, peregrinos ac viatores nos esse, cœlum viæ terminum, finem peregrinationis incertissimum, nec quidem momentum à morte tutum, iter brevi & forsan subitò finiendum. Idcirco Petrus ingenti sollicitudine: Charissimi, ait, obsecro vos, tanquam advenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis: atqui certò abstinebitis, si firmiter credatis, quòd advenæ & peregrini sitis.

O mi Deus, quantæ hoc lævitatis & incogitantiæ est! Quotidie morientes cernimus, ad sepulchra mortuos deducimus, & tamen nos morituros suaviter obliviscimur, qui morti proximi sumus. Nemo hic manentem habet civitatem. Credimus hoc quidem, sed languidissimè, & quod credimus, obliviscimur. Moribundis oculos manu claudimus, viam ejus, qui moritur, finitam pronuntiamus, nostram tamen finiendam perfunctoriè cogitamus. Epicedia, threnos, nænias, ferales campanas, solennes inferias quotidie audimus, notissimorum tumbas & tumulos transimus, & tamen nos eò brevi ducendos obliviscimur. Qui Augusta Antverpiam tendit, in via frequentissimè loquitur de Antverpia, Antverpiam cogitat, Antverpiam somniat. Nos ad cœlum tendimus, quis nostrum, & quando loquitur de cœlo? de pecunia sermones longissimi & pæne perpetui texuntur; de rerum

a *Ephes.c.6.v.14. & 1.Pet.c.1.v.13.*

rerum damnis juges ploratus, de lucro, & quæstu altercationes æternæ, quis de cœlo litigat? vix ulla uspiam unquam cœli mentio, tanquam si eò perventuros nunquam serio vel cogitemus, vel speremus. Obsecro vos, viri pecuniosi, de pecunia loquimini, pecuniarias disputationes vestras non prohibeo, sed paullulum muto, si possim. Hoc sermone creberrimo pertractate, quàm tuto collybo a pecuniam in terram sanctam, in cœlum transmittatis. Egena pauperum manus securissimus est collybus, quo thesauros omnes transmotu tutissimo licet mittere in orbem alterum: Mittite, quæso, mittite, quidquid cupitis non perdere, brevi omnia fenore millies aucto recepturi.

Obsecro ergo vos, tanquam advenas & peregrinos, aptate vos itineri, quod differri potest, nec interrumpi. Peregrinandum est, & assiduè pergendum. Huic itineri rectè conficiendo plurimum facit, quot diebus juventutem animi restaurare. Quotidie vel in ipsâ mortis vicinia ex integro incipiendum, tanquam si præterito tempore parum ad rem sit actum. Intentio recta non singulis tantùm diebus., sed & horis, & horæ momentis innovanda, ne unquam desit conscientia bona. Hîc vultus & vestium splendor est. Denique præcincti stemus, & ut Tertullianus loquitur; expediti ab impedimentis laciniosæ & implicitæ vitæ. b Illas

 super-

a Durch sicheren Wechsel.

b *Tertull. l. 4. contra Marcionem c. 29.*

ſuperflui cibi, ſuperflui ſomni, curarum & ſollicitudinum ſuperfluarum lacinias auferamus. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. *a* Ambulemus dum dies eſt, ſed ambulemus præcincti.

a 1.*Tim.cap.6. verſ.8.*

CAPUT XIV.

Tobias junior docentis Angeli diſcipulus.

Tobias Angelo comitante ad fluvium Tigrim pervenit, ubi pedes loturus merſerat. Hic prædo maritimus, immanis cetus ex undis emergens impetum in Tobiam videbatur facturus. Exterritus Tobias, comitis inclamans opem: Invadit me, inquit. Cui comes Branchiam illius, ait, apprehende, & ad te trahe. Fecit, ut juſſus. Mox Angelus: Hunc piſcem, inquit, exentera, & jecur illius cum corde ac felle tibi ſepone, ſunt enim ea medicamentis neceſſaria. Omne reliquum piſcis partim aſſarunt, partim ſale condierunt, & in viam ſumpſerunt quotidiano hoc victu contenti, dum in urbem Rages pervenerunt. Hîc Tobias diſcendi avidus interrogavit Angelum: Obſecro te, frater Azaria, dic mihi, quid ea, quæ ſervari voluiſti, medicinæ conferent? Cui Angelus: Cordis, inquit, particula prunis impoſita omne genus dæmonum fumo pellit: fel oculorum albuginem tollit. Hîc interrogatio Tobiæ anſam nobis præbet, ut ad quæſtiunculas aliquot de cane, de medica-

medicamentis, de pisce respondeamus. E quibus facile erit colligere, quantum in rebus etiam minutis profuerit Tobiæ comitatus Angeli.

§. I.

Quæstiuncula. 1. Cur Canis à scriptore sacro describatur? Historicorum mos est subinde frivola, minuta, vilia, miscere narrationi, ut tanto plus auctoritatis accedat veritati, & lector ad dandam fidem tantò sit promptior. Beatus Marcus narrans Domino JESU vincula in oliveto injecta, rem modicam attexit de adolescente, qui sola Sindone amictus, ut injectas manus falleret, rejecit Sindonem, & profugit nudus. *a* Beatus Lucas Christo Domino in olivetum prodeunte duos gladios è cenaculo ad illud itineris sumptos memorat. *b* Beatus Ioannes inconsutilem Christi tunicam, & duos ad monumentum excurrentes Apostolos summis mysteriis immiscet. Ita hîc divina providentia voluit mentionem fieri canis, qui sicut suum herum abeuntem est prosecutus, ita revertentem præcurrit, & præoccupavit euangelia. *c* Insuper fidelitas canum humanis moribus insignia præbet documenta. Omnium animantium canis à fide in Dominum maximè laudandus. Quem-[illegible] admo-

a *Marci cap.* 14. *[illegible]*

b *Luc. cap.* 22. *verf.* 38.

c Er hat das [illegible] gewunnen.

admodum verò Salomon pigrum ad formicam mittens: Vade ad formicam, ô piger, inquit, & considera vias ejus, & disce sapientiam. *a* Haud aliter dixerim ego: Vade perfidiose ad canem, & disce fidelitatem. De docili & fideli prorsus indole canum eruditè scripsit Iustus Lipsius. *b* Non igitur hîc supervacaneum mentiorē canis fieri. Nam, quod Chrysostomus, & Hieronymus observant, in scripturis divinis singula verba, syllabæ, apices, puncta plena sensibus & mysteriis; nihil hîc superfluum, nihil minutum. Hoc loco, uti Raphaël tutelarem Angelum, ita canis conscientiam designat, quæ certè fidelissimis latratibus suis usque & usque monere non desinit.

Quæstiuncula 2. Quis piscis iste fuerit Tobiam invasurus. Quæstio videtur sterilis. Viri docti hac de re sententia verbo expedienda. Franciscus Valesius Philippi II. Hispaniarum regis medicus censet carnivorum illum immanem cetum, appellari Callionymum, sive Uranoscopum; quòd insignem præferat fronte oculum, quo cetum spectet; fel autem hujus piscis in varios usus esse commodissimum. *c* Nam, Galeno teste, quorundam animalium bilis singulariter à medicis extollitur, tanquam aciem acuant, velut piscis, quem Callionymum vocant.

a *Prov. cap. 6. vers. 6.*

b *Lipsius centuria 1. ad Belgas, epist. 44.*

c *Vales. in sacra philosophia, c. 42. mihi pag. 332.*

vocant. *a* Assertio verosimillima. Morales hujus piscis significatus prudenti lectori defero eruendos. Hoc unum addo. Norunt Angeli omnium herbarum, arborum, plantarum, animalium, gemmarum vires & agendi vim. Hinc illis longè facillimum quosvis morbos personare. Nos miseri palpamus in ignorantiæ tenebris. Quàm exiguum, quàm nihil est, quod scimus ad Angelos. In beatorum sedibus hæc omnia cum Angelis sciemus. Amplissimam hanc scientiam Adamus protoplastus & Salomon rex sapientissimus habuit. Scivit enim dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, mutationem omnium morum, anni cursus, & stellarum dispositiones, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum, & quæcunque sunt absconsa & improvisa didicit. Omnium enim artifex docuit illum sapientia. *b* Volumen medicum, à Salomone scriptum, combussit rex Ezechias, uti asserit Eusebius, quòd populus morborum ex eo medelas sumeret, & sanitatem à Deo postulare negligeret.

a *Gal. l.* 10. *de simplic. medicam. c.* 12.
b *Sap. c.* 7. *v.* 17. *& seqq.*

§. II.

Quæstiuncula. 3. Cur Angelus Tobiam in

in re medicâ inſtruxerit? origo medicinæ à Deo petenda. Quod Siracides affirmans: A Deo eſt enim omnis medela, inquit: altiſſimus creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. *a* Sive jam medicamenta bene vel malè reſpondeant, magni aut nullius ſint effectus, ad ſanitatem aut morbum proficiant, utrumque à Deo eſt. Medicinis utor, inquis, ſed fruſtra. Medicamenta non comprehendunt, venis non concipiuntur, nihil auxilii valentis adferunt. Ne id, quæſo te, mirare, complures ſunt cauſſæ medicamenti malè reſpondentis. 1. Ah quoties exterſoriis, & repurgantibus medicamentis curamus corpus? Animus egeret, quem turpiter negligimus; ſuam corpori vitam tuemur, & animus jacet mortuus. 2. Humana remedia ſæpe prius quærimus, quam divina; nonnunquam admovemus ea primo, quæ ultimo loco aut nullo eſſent ponendo. 3. Auxiliis humanis & arte medica nimium plerumque nitimur. Quod Rex Aſa cetera optimus fecit, qui magis in medicorum arte confiſus eſt. *b* Ideò permittit Deus, ut vaniſſima ſpes eludatur à medicamentis nihil proficientibus.

Ne verò miremur ab Angelo Tobiam aliquid artis medicæ hauſiſſe, Sanctiſſimi quique homines ægrorum maximam curam geſſerunt. Iſaias regi Ezechiæ non ſolatium tantùm adhibuit, ſed etiam è ficubus

a *Eccleſ. c.38. v.2. & 4.*
b *2.Par. c.16. v.12.*

bus malagma imposuit. *a* Obsequiis ægrotorum Angeli suam operam crebrò impenderunt, cur homines id officii detractent? Angelus tot morbidorum bono Solymæam aquam statis vicibus movit. *b* His igitur præceptis medicis amorem suum tam in parentem, quàm in filium Angelus monstravit.

Quæstiuncula 4. Cur omne piscis reliquum, quod non assarunt, sale condierint? In Oriente itinera tot cauponis & diversoriis non distinguebantur, uti apud nos. Eo ævo viatores suum commeatum secum portarunt, aut jumentis vexerunt. Cenæ aut prandii tempore ad rivulum diversari cenarunt symbolis allatis; noctem sub arbore patulâ, aut viridi cespite sub puro Jove egerunt. Ita Iacob æquore aperto noctu dormiit, saxum capiti pro cervicali subjecit. *c* Ita Ioseph fratres ad iter instruxit, datis supra cibariis in via. *d* Ita hîc Tobias paratis omnibus, quæ erant in viâ portanda, fecit vale patri suo, & matri suæ, & ambulaverunt ambo simul. *e* Ita Raguel uxori suæ dixit, ut præparet omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. *f* Et quamvis via peregrinis vicos & pagos offerret, in iis tamen aliud non petebatur, quàm hospitium,

a *4. Reg. c. 20. v. 7.*
b *Ioan. cap. 5. vers. 4.*
c *Gen. cap. 28. vers. 11.*
d *Gen. cap. 42. vers. 25.*
e *Tob. cap. 5. v. 22.*
f *Tob. cap. 8. v. 22.*

ſpitium, & eſſe ſub tecto, quod hodieque in Polonia & Hiſpania moris eſt. Ævo veteri cauponas & vinarias tabernas non admittebat eorum hominum partim frugalitas, partim etiam hoſpitalitas. Sumptibus hac in re multum parcebatur. Necdum artes illæ in uſu erant, doctis dolis attondere hoſpites, marſupia exenterare, æs emungere. Sunt quidem hîc ſumptuariæ leges bonæ, ſed malè ſervantur. Ita priſci ad amicorum aliquem, aut hominem notum diverterunt. Priſcis enim Hoſpitalitas uſitatiſſima. Quam Paulus admodum commendans ſæpius: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes, inquit, hoſpitalitatem ſectantes. *a* Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hoſpitalitatem nolite oblivíſci, per hanc enim placuerunt quidam Angelis hoſpitio receptis. *b* Hæc virtus inter Ceritum tabulas, & pænè ex omni virtutum ſyllabo eraſa, jam propè nullius inter homines pretii eſt, cùm tamen non deſint egeni, pauperes, peregrini quibus hoſpitalitas eſſet exhibenda. Sunt quidem diverſoria & hoſpitia, ſed pauperum crumenulis nullus hîc locus eſt. Ævo Chriſti Domini jam pandochia, ſtabula, tabernæ cauponariæ fuerunt. Et conſtat quantum humanitatis ac reverentiæ in primo omnium diverſorio Bethlehemi Chriſto fuerit exhibitum. Leges ab Apoſtolis ſancitæ nulli Clericorum permittunt penetrare popinas, multò mi-

a *Rom. c.12. v.13.*
b *Hebr. c.13. v.1.*

tò minus illic compotare, aut choreas ducere. *a*

a *Constitutiones Apostolicæ can. 55. c. Non oportet Clericos. & dist. 44. c. Nulli Clerico &c.*

§. III.

Tobias igitur, ejusque comes priscæ frugalitatis tenaces, quidquid reliqui habuerunt è pisce, salierunt, & asportarunt. Hinc verosimilis quorundam conjectura est, Tobiam & comitem iter equites confecisse. Erat enim Tobias primarii viri, œconomi regis filius, hunc à patre peditem in viam tam longam amandatum parum credibile. Et vix fieri potuit tam multum salsi piscis usque Rages perferre tergo. Hîc autem singularissima Dei providentia toto animo cogitanda, quæ in rebus his gerendis planè admirandam se præbuit. Et en ejus specimen animal, quod vivum censebatur noxium & mortiferum, jam mortuum, itineris maximum est subsidium. Ex hoc fluviatili prædone Deus insigne suis viaticum providit. Poterant viatores isti cantare: salutem ex inimicis nostris. *a* Præclarissimè dixit Cyprianus: Habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Ita Daniel cavo leonum mersus delicias messiorum *b* à volante dapifero accepit: Judæis annona venit è cœlo: Eliæ commeatum avium furacissimæ deportarunt. Nihil

a *Luc. c. 1. v. 71.*
b Schnittermueß.

Nihil deerit habenti Deum. Sed quid opus erat his ſalſamentis? Chriſtus totis quadraginta diebus inediam toleravit, & poſteà demum eſuriit. *a* Moſes in Sinai jugo quadraginta dies & quadraginta noctes panem non comedit, & aquam non bibit. *b* Elias totidem diebus impranſus, & incenatus ad montem Horeb peregrinatus eſt. *c* Cur Deus Tobiæ famem ſitimque non ſimili modo ſedavit, cur ſalſus piſcis per viam deportandus? Nimirum hoc agit Deus, ut providentiam ſuam mortalibus quàm perſpectiſſimam reddat, variis eam modis ſub oculos ponit, ut quantum poteſt maximâ in eum fiducia ferantur. Reverà providentiſſimus hic pater pro victu ac veſtitu filiorum longè vigilantiorem gerit curam, quàm gerere poſſint pro ſeipſis filii. Hinc & ægerrimè fert filios amantiſſimo patri tam parum fidere, ſibi ipſis vaniſſimam & nihil profuturam ſollicitudinem ſtruere, fruſtra trepidare, & animo angi.

Hoc quidem non negamus: Deus ſuos in deliciis non habet; cibum eis ſubmittit, ſed minimè delicatum, panem hordeaceum, ſub cineribus coctum, piſces ſalſos, pulmentum & meſſorum prandium, cùm tamen eodem ſumptu exquiſitiſſimas poſſet præbere epulas. Nam ille idem Angelus qui Abacuc è Iudæa in Babylonem agili vectura tranſtulit, & Danieli pulmen-

a *Matth. c.4. v.2.*
b *Exodi c.34. v.28.*
c *3. Reg. c.19. v.8.*

pulmentum messoribus paratum obtulit, potuisset ex aula regia unum aliquem dapiferorum,unà cum ferculis in leonum caveam avehere. Noluit Deus ita fieri,neque sine caussa noluit. Quis autem cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? *a* Tertullianus aliquid caussæ assignans : Constitui oportebat exemplum, inquit, in tempore pressuræ Xerophagiis esse vivendum *b*. Vult Deus suos, præsertim in afflictionibus,non lautè, nec delicatè vivere, necessitati enim non voluptati subvenit. Quod Danieli Deus pulmentum tantum, non etiam potum submiserit, in promptu caussa est, pulmenta & offæ, humidiores cibi suum secum potum adferunt. Quod Christus in solitudine tot millibus hominum sine potu panes distribuerit: ne miremur,utique ad rivulum vicinum consederunt, ubi sitim propitiare poterant. Odit Deus superflua. Addo : Cibi viliores & generis unius precationi & luctu spiritali sunt aptiores. Hinc Sethi nepotes & posteri herbis tantum & fructibus victitabant, carne & vino abstinentes. Daniel tres sibi sumpsit hebdomades precibus & vitæ rigoribus exigendas : Panem, ait ipse, desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum. *c*. Oraculum Dominicum habemus : Non in solo pane vivit homo,sed in omni verbo,

N quod

a *Rom. c.11. v.34.*
b *Tertull. l. contra Phychicos c.2.*
c *Dan. c.10. v.3.*

quod procedit de ore Dei *a*. Nimirum in eo situm est, cui Deus benedicat. Dei benedictio modicum & vilem cibum vel præstantissimo efficit alibiliorem. Habenti Deum nihil deerit.

Mittamus ergo curas superfluas, omnem sollicitudinem nostram, quod Petrus monet, projicientes in Deum, quoniam ipsi est cura de nobis *b*. Ita vigilantissimæ Dei providentiæ nihil penitus diffidamus. Hoc infantes, stulti & homines modicæ fidei solent, qui plus suæ credunt sollicitudini, quàm sapientissimæ Numinis gubernationi. Clemens Alexandrinus erudita elegantia: Sunt, inquit, quæstiones, quæ sensu indigent; an nix candescat, an ignis urat? vide, tange: Aliquæ admonitione egent, aut increpatione; Utrum inimicis ignoscendum, jejunium servandum? ignosce, serva: quædam dignæ sunt, ut puniantur, ut est, quærere, an sit providentia? *c* Deus pro omnibus & singulis curat, nec curat tantum, sed omnibus & singulis, quod illis maximè profuturum, suppeditat. Fidamus Deo in omnibus. Habenti Deum nil deerit.

a *Matth. c.4. v.4.*
b *1. Petri c.5. v.5.*
c *Clem. Alex. l.5. Strom. c.1.*

CA-

CAPUT XV.

Tobias junior ab Angelo contra dæmonem instructus.

PEtrus Maffejus Indiarum historiam prosecutus: Cum, inquit, Emmanuel Lusitaniæ rex Anno Christiano millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo navigationem expediret, quæ Orienti Euangelium & Christiana sacra intulit, primæ prætoriæ navi nomen dedit Gabriel, qui primus è cælo terris Euangelia deportavit: Alteram Raphaeli viatorum duci ac tutori inscripserunt. a Fidelissimi duces nostri sunt Angeli: summa fide, amore incredibili, peritia maxima nostris itineribus moderantur.

Nicephorus Callistus & Cæsar Baronius narrant, Theodosio Imperatori à secretis fuisse virum perfidum Ioannem, qui nullam quietis partem capturus videbatur, dum æque Imperator cum Theodosio salutaretur. Nec miles defuit ad eas molitiones: In hunc Theodosius supremum militiæ præfectum misit Ardaburium, cui omnis pugna felicissimè terra cessit, non item mari; hic verterunt vices, nam ventus subitò coortus ducem Theodosii cum copiis tyranno tradidit capiendum. Nimirum caussa æquissima videbatur labare. Eventus tam infelix Theodosium supra modum habuit sollicitum, adduxitque in angustias. Putave-

a *Maffejus l. 1. hist. Ind. mihi pag. 29.*

rat certè tyrannus Theodosium jam sui fore arbitrii, si quidem Ducem cuperet liberatum. Sed Aspar Ardaburii filius parentem inter hostium ungues deserere nefas ratus, eo, quo potuit collecto milite tyrannum insequi decrevit. Nec pii Cæsaris preces defuerunt. Nam Angelus pastoris habitu præcessit Asparem & Ravennatum lacum trajiciendi modum monstravit, easque vias duxit, quas nullus hominum isse auditus. Ita Ravennam non adeò numerosus miles occupavit, & Joannem perfidum tyrannum cepit, qui Aquilejam ductus, dexteram una cum capite amisit *a*.

Auctores viæ multò peritissimi sunt Angeli, nec unico quidem vestigio fallunt. Peritiam hanc comitis sui fidelissimam expertus est Tobias, quem Angelus non solum suavissime duxit, sed etiam varie in rebus agendis erudiit. Nos dissertatione priori quatuor posuimus quæstiunculas super hoc itinere Tobiæ. Apponamus hic tres alias, responsuri ad singulas.

a *Niceph. l.14. hist. c. 7. Baron. tom 5. An. 425.*

§. I.

Quæstiuncula. 1. Qua ratione & an vere dixit Angelus: Ego sum Azarias Ananiæ filius? Est nonnemo, qui hunc è cælo tabellionem arguat mendacii *a*. Nos vera

a *VVitakerus l. 1. contra Edmundum Campianum pag. 77.*

vera dixisse asserimus. Nam Azariæ formam comes cæleſtis induit. Atqui nos phraſi vulgata ita loquimur, cum templi aram loquente manu monſtramus atque dicimus: Hic Chriſtus eſt à Magis adoratus, hic Chriſtus in oliveto ſanguinem ſudans, hic Chriſtus in crucem ſuffixus, quia imago Chriſti adorati, ſudantis, crucifixi eſt. Ita olim ſub orbis primordia locutus cum Iacob Angelus: Ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem & votum voviſti mihi *a*. Erat certè Angelus, qui Deum repræſentavit. Quod in lege veteri frequentiſsimum fuit. Deinde, ſi vim vocis ſpectemus, Azarias auxilium Dei, Ananias donum Dei deſignat. Quam ergo congrue iſtud ſibi nominis vindicavit Angelus?

Quæſtiuncula. 2. Cur Angelus ſervari juſſerit cor, fel, & jecur piſcis? duplicem cauſſam ipſemet aſsignavit; fugandis diabolis, & oculis perſanandis. Interpretatio certè, quam divinus Spiritus hic ſpectabat, nobis commodiſsima. Tria potiſsimum ſunt, quæ interiorem hominem juvent, ſanent, animent: Contritio cordis, tolerantia afflictionis, edomatio, vel ut loquuntur, mortificatio carnis. Primum corde, alterum felle, tertium jecore adumbratur.

1. Contritio, ſeu, cordis dolor ob admiſſas noxas earum virium eſt, ut animus dolore hoc concepto, etſi letalibus peccatis ſaucius, mox reviviſcat è mortuo. Vti

a *Gen. c. 31. v. 13*

Mithridaticum Alexipharmacum omne pellit venenum, ita cordis contritio, omne letiferum extinguit peccatum. Hinc multo saluberrimi consilii est, eadem mox hora, qua commissa est noxa, animum letaliter vulneratum contritione persanandum. Hinc ille, quem vocant, contritionis actus tot libellis, tot chartulis ad creberrimum usum perscriptus. Nec enim differenda est medicina, quamprimum admissa capitalis aut gravior noxa. Contritio ad vitam momento revocat. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. *a* Quamprimum David serio dixit: *Peccavi.* Mox Nathan subjunxit: Dominus transtulit peccatum tuum. En, inquit Ambrosius, quantum tres syllabæ valeant. Cui subscribens Cyprianus: O pœnitentia, inquit, quid de te novi referam? omnia ligata solvis, omnia contrita sanas! Atque hoc cor est, quod servari jussit Angelus.

2. Fel, est afflictionis tolerantia, quæ & Contritionem juvat & Mortificationem. Fel istud ærumnarum amarore suo nitidos & acutos admodum reddit oculos. Nam, quod Isaias dixit: Vexatio dat intellectum: *b* Afflictio elleborum est, quo Deus noxiam & peccantem redundantiam à nobis depellit, & ad mentem sanam reducit. Nos sæpe deturbamur de mente, & ad insaniam redigimur ob pravas animi affictiones, quæ in furorem

a *Psal. 50. v. 19.*
b *Isa. c. 6. v. 9.*

furorem & mentis alienationem nos agunt, ideo Deus elleboro ſuo conſilium & ſenſus fugitivos revocat.

Indiæ arbor eſt, quam arborem Triſtem indigenæ appellant. De hac Garſias ab horto diſſerens: Arbor Triſtis in India, inquit, nunquam floret niſi poſt ſolis obitum, interdiu folliculos, ſeu, calyces clauſos habet, noctu aperit, tanquam ſolem reformidans, ſicut veſpertiliones non volant niſi nox offundatur, & tenebræ incedant: *a* ſic plurimi hominum nunquam ita compoſiti ac modeſti, ita dociles, ac devoti ſunt, quàm cum ægroti, aut aliis ærumnis preſſi ſunt. Tunc precantur, tunc manus cælo attendunt, & omnem promittunt ſanctimoniam. Tunc demum oculos aperiunt, & acutum cernunt, cùm in oculis fel ærumnarum ſentiunt. Vexatio dat intellectum.

3. Jecur prunis impoſitum, eſt edomatio carnis, ſeu, Mortificatio. Lex certa eſt, quam beatus Paulus divino Spiritu jubente dixit: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini; ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. *b* Quanto magis viget, vivitque caro, tanto magis interit Spiritus. Prunis imponendum eſt jecur; fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, ſive à viro, ſive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. *c* De dæmonibus fugandis Chriſtus: Hoc autem

N 4 genus,

a *Garſias l. 2. de Plantis Indicis c. 1.*
b *Rom. c. 8. v. 13.*
c *Tob, c. 6. v. 8.*

genus, inquit, non ejicitur nisi per orationem & jejunium. *a* Nemo unquam vicit diabolum, qui nequiit carnem vincere. Hic ingenti opus est sui edomandi sollertia. Multa corporis commoda fastidienda, gravia contra & aspera in amore habenda, ut quibus solis adolescere virtus insuerit, quæ mollibus alioqui & jucundis præfocatur. Res certa: qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis. *b* At vero caro, ejusque pravæ cupiditates nullis clavis aptius figuntur, quam abstinentia & jejuniis. Hoc autem est, quod maximè horremus: ne inediam toleremus, excusationes mille adferimus. O bona pecora ad pastum nata! Saturitate diabolus non fugatur, qui veluti canis non recedit, dum patet macellum carnibus plenum. Hic Cerberus non abigitur copioso & lauto pastu; per orationem & jejunium ejicitur.

a *Matth. c.17. v.21.*

b *Galat. c.5. v.24.*

§. II.

Quæstiuncula 3. E Theologiæ scholis petita, quomodo res sensibilis agat in spiritalem, fumus jecoris in diabolos. Dixerat enim Angelus: Cordis ejus particulam, si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum. Quid virium habet fumus contra spiritus? Multa hic Theologi. Et constat è fastis Regum, Saulem in furorem à diabolo actum, modis musicis restitutum ad se rediisse

diiſſe. Ideo David in citharœdum regum aula adſcriptus. Plurimi ante Saulem intemperiis acti & à malo dæmone inſeſſi ſymphonia convaluerunt ex malo. Ioſephus teſtis oculatus: Vidi enim, inquit, ex popularibus meis quendam Eleazarum, in præſentia Veſpaſiani, & filiorum, & tribunorum, reliquorumque militum, multos arreptitios percurantem. Modus vero curationis erat hic. Admoto naribus dæmoniaci annulo, ſub cujus ſigillo incluſa erat radicis ſpecies à Salomone indicatæ, ad cjus olfactum per naſum extrahebatur dæmonium, & collapſo mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret: Salomonis interim mentionem faciens, & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, oſtendere ſuæ artis efficaciam, non longe inde ponebat poculum, aut pollubrum aqua plenum: imperabatque dæmonio hominem exeunti, ut his ſubverſis ſignum daret ſpectantibus, quod reliquiſſet hominem. Quo facto nemini dubium erat, quanta fuiſſet Salomonis ſcientia, & ſapientia. *a*

Ergo energumeni, ſi Ioſepho fides, odore ſingularis herbæ curati. Alii fanaticos virgis aut flagris cædunt in remedium, ita enim agitantes ab iis furias expelli ajunt. Sunt, qui infeſtos à malo dæmone, excrementis caprinis velut catapotiis curent.

Ad

a *Ioſeph l.1. Antiquitat. c.2. poſt initium mihi pag.257.*

Ad hæc omnia Theologorum scholæ, si cum iis loquendum, ita respondent: Corporalia in spiritum, aut spiritalia nequeunt directe agere, sed indirecte, naturaliter tamen dum corpus à malo genio insessum ita comparant, ut demum cedere cogatur dæmon. *a* Exempli gratia: In homine Iracundo, qui flava vel atra bile (choleram vocant & melancholiam) abundat, in eo certè cacodæmon longè suavius habitat, quàm in homine sedatæ indolis. Quod si in altero illo fel minuatur, diaboli habitatio destruitur: mavult enim cedere, quàm incommode habitare. Quod si caprarum excrementa, vel ridiculum quid energumenis appensum fuget dæmonem, id ea caussa fieri dicendum, quod summa dæmonis superbia ferendo non sit ejusmodi contemptum. Sed & illud ingenuè fateamur, in indagandis rerum naturis plurima latere, quæ ignoremus. In hoc etiam Orbe nostro innumera rerum naturalium arcana tegi, quæ nesciamus, nec unquam, dum hic vivimus, penetraturi simus. Plurima scholarum conclusiunculis affirmantur, aut negantur, quæ etiamnum incertissima sub judicis sceptro pendent. Hæc, inquit Augustinus, ridet Auctoritas divina. Certissima ea est sententia, scire quàm parum sciamus, & quàm in multis nihil cogniti, nihil experti habeamus. Non nimiū æstimemus, obsecro, argumentatiunculas nostras scholasticas, secreta naturæ plurima nunquam

a Cessante conditione sine qua non.

nunquam rimabimur; infinita Dei arcana nec quidem eminus hic contuebimur. Rex David simile quid conatus: Existimabam, inquit, ut cognoscerem hoc; labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei. *a* Tanta regis sapientia hic cæcutit, quid tu tibi angustæ vernula capsæ polliceris? sapienter & ingenue fecerimus, si nostram potius ignorantiam confiteamur, & cum Paulo succlamemus: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei *b*! Hæc tamen sciemus omnia, sed olim, sed in cælo, ubi scientem omnia contuebimur.

a *Psal.* 72. *v.* 17. b *Rom. c.* 11. *v.* 33.

§. III.

Hic in minimis sæpe allucinamur, aut ore hiante miramur, quæ non satis capimus. Quàm illa nobis nova & admiranda, Petri umbra, Pauli sudaria, & semicinctia persanarunt ægros. Petri verba paucula Ananiam & Sapphiram ita fulminarunt, ut subito expirarint. Et quod magis admirandum. Sensilis est corporeus avernalis ignis, diabolos tamen & damnatorum manes cruciat. *a* Ergo corporatum aliquid in spiritale agit. Qua tandem ratione? nescimus. Occulta Dei vis rebus creatis juncta patrat hæc admiranda. *b* Deus hic primarius actor, cetera illi ut instrumenta subserviunt. Complura sunt, quæ Ecclesiæ precibus sacra fiunt (Theo-

a *Greg. l.* 4. *dialog. c.* 29.
b *Assistenter, ajunt Theol. & non inhæsivè.*

(Theologis ſacramentalia dicuntur) in his numerantur aqua, oleum, cera, herba, vinum, edulia, ſuis quæque temporibus conſecrari ſolita. In horum numero habentur Exorciſmi, ſacra Martyrum, aliorumque divorum lipſana, ſignum Crucis, ſanctiſſimum nomen JESUS.

Hoc ſalutiferum ac venerabile nomen & pectore clauſum, & ore promptum aſſiduè feramus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri. *a* Hoc certe nomen longe potentius, quam ulla piſcium exta cacodæmonas fugat. Quod pollicitus Servator: Signa, eos, qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia ejicient. *b* Querelam ad Chriſtum deferens Ioannes: Magiſter, inquit, vidimus quendam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum. Cui Chriſtus: Nolite prohibere eum, nemo eſt enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. *c* Ita ſeptuaginta duo diſcipuli à Chriſto, velut in meſſem novam emiſſi non ſine gratulatione ac gaudio reverſi: Domine, ajebant, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo. *d*

Imò Patres priſci hoc unico pæne argumento ſunt uſi adverſus idololatras, Chriſtum verum eſſe Deum, quod audito Chriſti

a *Actor. c.4. v.12.*
b *Marc. c.16. v.17.*
c *Marci c.9. v.38. & 39.*
d *Luc. c.10. v.17.*

Christi nomine cacodæmones ex humanis corporibus cogantur cedere. Tertullianus certè compluribus testimoniis asserit à Christianis solo Christi nomine impuros Spiritus profligari. Cum autem, apologeticum suum, seu Christianæ disciplinæ defensionem Romam misisset eoque scripto parum promovisset, & Chartaginiensis Præses Scapula gravius in Christianos sævire cœpisset, ad hunc ipsum Scapulam librum conscribens: Dæmones, inquit, non tantum respuimus, verum & revincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut pluribus notum est Hoc autem Christiani fecerunt pronuntiato Christi nomine. Eam ob caussā jure meritissimo Paulus id unice commendan: Omne, inquit, quodcunque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri IESU Christi facite. *a* Hoc igitur divinum nomen penitissimo pectori insculpendum assidueque magna reverentia & ingenti fiducia corde & ore versandum. In rebus prosperis pro gratiarum actione, in adversis pro scuto & defensione usurpandum. Præsertim cum occasio, & periculum peccandi, cum aspera perpessu toleranda, cum ardua & difficilia factu aggredienda, ardente animo identidem ingeminandum: Domine IESU, fiat voluntas tua, fiat, fiat. Domine IESU à peccatis protege me. Domine IESU, da patientiam & conforta me. Et utinam toties liceat sanctissimum hoc nomen

a *Coloss. c. 3. v. 17.*

nomen ingeminare, quoties ſpiritum ducere. Illud ego mihi & omnibus Dominum JESUM amantibus toto animo voveo & opto, ut in ipſa mortis vicinia, & in extremis ſingultibus, dum vocis uſus erit, geminas ſaltem has voculas (*Domine* JESU) aſſidue pronuntiem, ſintque hæc mea ultima verba, & meorum omnium verborum clauſula, *Domine* JESU. Denique in hac ſancta ad Dominum JESUM aſpiratione expirem. Hoc, inquam, mihi & omnibus Chriſtum amantibus, animo precor. Ita fiat, Domine JESU.

CAPUT XVI.

Tobias junior ab Angelo matrimonii leges edoctus.

TAbellarius è cælo Raphaël Archangelus Tobiæ ſuo dixerat: Saram Raguelis filiam in conjugem ſibi poſceret, eam ipſi ſervatam. Cui Tobias: Audio, inquit, quia tradita eſt ſeptem viris, & mortui ſunt: ſed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos. Timeo ergo ne forte & mihi hæc eveniant. *a* Ad quæ Angelus: Mi Tobia, inquit, me audi, planiſsimè tibi aperiam, quinam ſint illi, in quos tantum licentiæ cacodæmon habeat. Nimirum illi, qui conjugium ita ineunt, ut Deum omnemque verecundiam ab animo proſcribant, & ſuæ libidini indulgeant, perinde ut equus & mulus, ceteræque pecudes ſolent; nempe hi ſunt, in quos

a *Tob. c.6. v.14. & 15.*

quos imperium habet cacodæmon. Tu autem, mi frater Tobia, rem longe aliter geres. Finito nuptiali die non ſtatim à te omnem continentiam profligabis. Triduo ſimul eritis, ſed ſicut fratrem & ſororem decet, aſsiduam comprecationem jungetis. Et prima quidem nocte piſcis jecur offerendum prunis, ad dæmonem fugandum. Nocte altera votis & precibus ſanctos Patriarchas ad benevolentiam vobis & amicitiam conciliabitis; eorum verecundia & ſanctitas menti veſtræ obverſabitur. Nocte tertia benedictionem conjugio largiendam impetrabitis. Hac nocte tranſacta in torum convenietis pudicum non impetu libidinis, ſed ſpe & amore prolis, idque cum Dei timore. Has matrimonii leges Tobiæ dedit Angelus. Hic tria potiſsimum veniunt quærenda. 1. Num diabolus in homines aliquid poſsit abſque ſingulari Numinis licentia. 2. Quænam ea ſint peccata, ob quæ Deus juris aliquid in hominem diabolo permittat. 3. Cur diabolus non omnes libidinoſos jugulet: Ad ſingula jam reſpondebimus.

§. I.

Primæ quæſtionis eſt, Num humanæ gentis inimicus uti viribus poſsit in hominem ſine Dei licentia? Aſſerimus, in hominem nil penitus poteſtatis eſſe cacodæmoni, Deo abnuente. Nec pilū quidem lædere, aut eripere poteſt ulli, ſi Deus nolit. Matthæus narrat dæmonas ex homine, quem inſederant, pulſos non prius in

porcos

porcos abiisse, quam ejus rei potestatem acceperint à Christo *a*. Jobum non prius invadere ausi, quam id Deus concessisset, nec gravius eum torquere conati, quàm Deus præscripsisset, ad dimensum diabolo potestas hæc concessa: Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serva. *b* Exerce ipsum & crucia prout vis, sed salva vita. Quod Augustinus expendens: Satanas, inquit, cum habet semper nocendi cupiditatem, nocere cuique non potest, nisi ab omnipotente acceperit potestatem. *c* Quod si diabolus non summam potestatem, nec infinitum habet imperium, *d* Multò minus habebunt ejus mancipia. Hinc malevolorum hominum nullus alteri plus nocere potest, quàm velit Deus, aut permittat: potestas, quæ ei traditur, ad unguem limitata est. Ita Christus vinctus expressissimè Pilato: Non haberes, inquit, potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. *e* Ergo, mi Christiane, quidquid tibi, quidquid mihi, quidquid aliis infert injuriæ hic mendax, hic malevolus, hic obtrectator, hic invidus & nequam homo, id omne illi permissum à Deo: non haberet in te, in me, in alios potestatem ullam, nisi ei datum esset desuper. Certum hoc, certissimum. Ergo me, inquies, non defen-dam,

a *Matth. c. 8. v. 32.*
b *Iob. c. 2. v. 6.*
c *Aug. l. 2. contra Adversar. legis c. ult.*
d Er hat gar nit völligen Gewalt.
e *Ioan. c. 19. v. 11.*

dam, nec obsistam adeò me arietanti? Hoc non ajo: Iure tuo adversus injuriam utere, quantum licet, cetera omnia Deo committe. Illud tamen etiam scito: Non rarò consultissimum esse, injurias pati, & silere. Plurima silendo rectissimè refutamus. Loqueris & Camerinam moves? auctiorem senties injuriam. Christianum vindictæ genus est, aut nulla, aut mitissima responsa maledictis rependere. Hæc enim, inquit beatus Petrus, est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens injustè: quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati suffertis? sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum. *a* Non ergo reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditatis possideatis. *b*

Secundæ quæstionis est: Ob quænam peccata Deus potestatem det diabolo, ut in hominem licentius grassetur? Quandoque ob ea etiam, quæ videri possunt leviora. Gregorius narrat virginem sacram appetentia gulæ ductam in horto contra religiosas leges aliquid lactucula carpsisse, & omisso crucis signo furtim comedisse, mox à diabolo insessam humi corruisse. Cum autem Equitius vir sanctus vim adhiberet diabolo, clamavit hospes malilignus: Ego quid feci, & una hospitio

O cessit,

a 1. *Pet. c.* 2. *v.* 19. & 20.
b *Ibid. c.* 3. *v.* 9.

cessit. *a* His affinia memorat Cassianus. Vult Deus ut diabolum etiam pictum, etjam vitro clausum, ipsum etiam diaboli umbram horreamus, & non graviores solum ac capitales noxas, sed leviores quoque studiosè caveamus.

Sed ne ab instituto abeamus, peccata tetriora, ob quæ frequentius cacodæmon in humanum corpus immittitur, hæc ferè numerari solent. 1. Infidelitas, adversus quam pugnant in fonte sacro exorcismi. 2. Hæresis, affine crimen priori. 3. Sacramentorum contemptus, aut neglectus. Grave quid est in omni vitiorum turba contemptus. 4. Ingratus animus, Immundus spiritus, Christo teste, habitata sede pulsus socios septem se nequiores assumit, jamq; ad insultus paratior: Revertar, inquit, in domum meam unde exivi: & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. *b* Ingratus animus malus dæmon, beneficia omnia pessundat, gratiam in odium vertit, facitque posteriora prioribus deteriora: diabolus pœnitentia expulsus, ab ingrato animo revocatur. 5. Superbia & invidia. Rex Hebræus Saul vitio utroque nobilis à spiritu maligno sæviter exagitatus est. *c* 6. Libido. Hinc septem Saræ mariti à diabolo necati. Symphoriani Præsidis Romani filius, juvenis impurus, Ambrosio teste, à malo dæmone obsessus, quia libidinibus variè conta-

a *Greg. l.1. dialog. c.4.*
b *Matth. c.12. v.43. & seqq.*
c *1. Reg. c.18. v.10.*

contaminatus. Cornelius Gallus, & Titus Ætherius homines lascivi, teste Valerio, ipsis flagitiis immortui sunt, diabolus eos Dei permissu interemit. Eodem fati genere ob eandem caussam Giachetus Salvianus homo contaminatus periit. Super eos habet dæmonium potestatem.

§. II.

Neque vero tantum, quod sedulo notandum, fœdiora luxuriæ scelera omni supplicio à Deo vindicantur, sed ipsæ etjam conjugii abusiones gravissime puniuntur. Cameracensis Proëpiscopus Thomas Cantipratanus, horrenda, sed fide digna narrat, quæ ipse vel oculis hausit, vel auribus. Hoc è pluribus: Cameraci, ait, vir omnibus notus, non quidem jura fidemque tori, sed Christiani matrimonii pudicas leges violarat, inde haud aliter, quam Arrius à Deo punitus viscera per alvum ejecit. Relatus in lectum, in manibus ignes horribiles persentiscens, hoc unum institit vociferari, manus abscinderent, doloribus mitigandis; ita sub tertiam pomeridianam mortuus. *a* Si ergo mariti cum uxore sua inverecundius delictum animadversione tanta punitum est, quid acturi sunt illi, qui omnes pudicitiæ & tori leges perrumpunt. Ceteri quos Cantipratanus memorat, homines libidinosi subito sunt extincti. Nempe Deus permittit, ut ejusmodi homines spurci diabolo, cui se ultro manciparunt, ex toto

 tradan-

a *Thomas Cantiprat. l. 2. mirac. c. 3. nu. 20. 27. 38. 55.*

tradantur. Cavete, mortales, Deus puritatis auctor impuros arcet & odit. Mundi sunt oculi ejus, nec libidinum immunditiem diu sinunt impunitam. Gregorius Magnus in exemplum memorans: Matrona nobilis, inquit, ætate florens, gente Tuscana, in æde divi Sebastiani occupata à dæmone, & atrociter vexata est. Hospitem tam sævum non adduxit adulterium, sed matrimonium impudicè usurpatum. Parentes eam à magis voluerunt liberari; Liberata est. Sed in locum ab uno desertum legio diabolorum successit: dum denique Fortunatus episcopus prolixis orationibus impurissimum hospitem exegit. a Revera super hos tales dæmonium habet potestatem.

Gregorii dicta beatus Prosper confirmans: Nostris, inquit, temporibus res testatissima & omnibus civibus b nota contigit. Puella petulans ex Arabia in thermis obtutu parum verecundo Veneris effigiem conspicata credidit se forma certare posse cum amorum Dea. Mox diabolus, etsi non invitatus, adfuit, & miseram invasit ea immanitate, ut diebus septuaginta nec cibum, nec potum, imò nec miculam cibi, guttulamque potus potuerit glutire. c Ah qualis hospes in humano cor-

a *Greg. l. 1. dial. c. 9.*

b *Quis illius patriæ civis ignorat? ait Prosper.*

c *Prosper l. de dimidio Temporis c. 6. initio, mihi pag. 65. Ubi etiam enarrat, qua ratione à diabolo sit liberata.*

corpore diabolus! ostium ei libido pandit, & introducit. Nicolaus Serrarius miserabile fatum commemorans: Non ita pridem, inquit, in caupona miles lascivam ad parietem tabellam vidit, & mox: Heus caupo, ajebat, quanti vendis, hoc quidquid picturæ est, emptorem habes. Subridens caupo: Nil abnuo, inquit, & per me licet, tua sit hæc imago, non centum assium est. Et leve pretium exegit. Miles, dum tabulam molitur refigere, à diabolo corripitur, & pavimento affligitur. Hoc illisu miser animam ejecit. a Revera super hos tales dæmonium habet potestatem.

a *Serrar. Comment. in hunc librum mihi pag. 75.*

§. III.

Sed, ô cæcos mortales, qui tam tragicis exemplis toties moniti nihilominus in Christianam pudicitiam tam graviter delinquunt, libidinum cæno tam temerarie se mergunt.

Sed quæri possit hic tertio loco, cur diabolus nocendi cupidissimus tot equis & mulis, tot impudicis & ab omni castimonia alienis hominibus parcit? cur Deus non denuo sulphure, pice, ignibus pluit? Poëta vetus ab exilio responderit.

Si quoties peccant homines sua fulmina mittat
Iupiter exiguo tempore inermis erit.

Hoc nemo Christianorum nec dixerit, sed nec somniarit. Nam etsi totos dies & annos assiduè Deus igne pluat, fulmine fe-

riat, ſua tamen armamentaria hoc telorum genere non vacuabit: nunquam arma deſunt juſtitiæ divinæ. Quod ea vero homines libidinoſos non illico cacodæmoni tradat jugulandos, aut flammis præcipitet, ejus rei complures ſunt cauſæ. 1. Deus naturæ ordinem à ſe conſtitutum non facile turbat, tametſi ſcelera quandoque inſolitam exigant vindictam. Hinc impuri vivere ſinuntur, dum ſua morte decedant. Nimirum mitiſsimus Deus ſolem ſuum oriri facit ſuper juſtos & injuſtos. *a* Ita tolerantur vel improbiſsimi, ut cives Mundi. 2. Non omnes libidinoſi ſubito fato tolluntur, ut reſipiſcendi ſpatium ſit. Interim Paulus ad reſipiſcendum excitans: An, inquit, divitias bonitatis ejus, & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? *b* 3. Deus quo connivet diutius, eo tandem punit gravius. Divina Nemeſis laneo inſerpit pede; nonnunquam cunctabunda & lenta venit, ſed tarditatem ſupplicii gravitate compenſat. *c* Inſigniter Plutarchus ſcripſit de his, qui ſero à numine puniuntur. *d* Sed & beatus Paulus ſtimulat: An exiſtimas, ô homo, quia tu effugies judicium Dei? ſecundum duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram. *e* Vt ira Numi-

a *Matth. c 5. v. 45.* b *Rom. c. 2. v. 4.*

c Gott kombt langſam / kombt aber wol.

d *Plut. tom. 2. moral. mihi pag. 176*

e *Rom. c. 2. v. 3. & 5.*

Numinis in te demum exardescat, tu ipse quotidie apponis ligna. Sara, quia castissima ideo etiam Deo charissima, marito alteri septem illis longe sanctiori fuerat servanda: nec enim illi ea digni fuerunt. Quod ipsamet testata: Aut ego, inquit, indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni. *a* Tam spurci homines tam pudica conjuge prorsus indigni erant.

Singularissimam Deus providentiam suam monstrare voluit, cum Tobiæ oculorum usum reddidit, cum Saræ inviolatam castimoniam defendit, cum triste libidinosis omnibus exemplum statuit. Paucos punit, ut multi alieno exemplo sibi caveant.

Duplex dæmonum potestas est. Prima quidem illa maxima, quantum apud inferos divinæ justitiæ rigor poscit. Altera magna, sed restricta, & ad dimensum concessa, prout naturæ ordo, aut Dei permissio finit. Hic occulta Dei judicia, quæ nobis non scrutanda, cur repentinis aliquos, dilatis alios suppliciis afficiat. Vtrimque justissimus est Deus.

Abusus igitur matrimonii cavendus, libido modis omnibus in omni hominum statu fugienda. Quod beatus Fulgentius prudentissime monens: Sic, inquit, quærendus est ex nuptiis fructus, ut cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. *b* Et psaltes clamat: Nolite fieri sicut equus

a *Tob. c. 3. v. 19.*
b *Fulgent. epist. 1. c. 3.*

& mulus, quibus non eſt intellectus. a Saræ ſeptem mariti à diabolo necati, non quia adulteri, vel Sodomæi, ſed quia libidinoſi, qui nuptias contraxerunt non decenti fine, ſed prona libidine ducti, ut ſuis offunderent offam nequitiis. Ideo dixit Angelus: Habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Aſmodæus libidinum præſes libidinoſos ſibi venditos & mancipatos habet, quos etſi non ſtatim jugulet, eos tamen ſub unguibus ſuis facile coërcet. Idcirco Paulus: Fornicatores, inquit, & adulteros judicabit Deus. Addit: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. *b* Quibus altius in animum imprimendis Auguſtinus: Sit caſtus, inquit, cum conjuge torus, non ſit effrenata luxuries libidinum, quia membra eſtis Chriſti ambo. *c* Conjugium ſit honorabile in omnibus, ne verecundia, decorum, concordia violetur. In omni hominum ſtatu certæ ſunt pudicitiæ ac caſtimoniæ leges. Beati mundo corde.

a *Pſal.* 31. *v.* 9.

b *Hebr. c.* 13. *v.* 4.

c *Aug. tom.* 8. *in Pſal.* 146. *poſt init. mihi pag.* 694.

CAPVT XVII.

Tobias junior in ambienda conjuge, quæ ſeptem viros extulit, impavidus.

TObias unà cum regio, ac cæleſti, ſed ignoto tabellario divertit ad patruum ſuum Raguelem, qui adventores inſpe-

ratos gaudio magno excepit, & mirè hospitalem se monstravit. Sermonis initium fecit Raguel. Nam Tobiam suaviter intuitus, & conjugem compellans: Quàm similis est, inquit ô Anna, hic juvenis consobrino meo. Mox institit quærere, unde advenissent, & an Tobiam nossent virum integerrimum, tribulem? Cui ambo: Novimus, dixerunt. Hic multa Raguel in Tobiæ laudem instituit commemorare. Orationem prosecutus Angelus: Tobias, inquit, quem jure merito prolixè laudas, istius Iuvenis parens est. Hic Raguel lacrymis è gaudio prorumpentibus, Tobiam complexus & osculatus: Mi fili, ait, quàm sancti parentis es filius! Non minus Anna uxor, & Sara filia lacrymatæ sunt, ad tam grati hospitis adventum. Mox Raguel culinæ dans dictata, convivium parari jussit: Cumque epulis jam illatis ad accubitum invitaret, Tobias ingenuè professus est se nihil cibi potusve libaturum, nisi prius, quod rogaturus esset, impetraret. Audacter ergo Saram Raguelis filiam in uxorem postulavit. Cohorruit ad has preces Raguel, qui sciret, quo fato septem mariti ordine fuissent extincti: Non ergo sine ratione veritus ne idem huic juveni eveniret, anceps animi hærebat, quid diceret. Cumque diutulè sileret, Angelus sequester optimus: Quæso te, inquit, omnem animo timorem pellas, & isti filiam tuam ne nega conjugem.

Multa hic ampliore digna sunt, vel elogio, vel explicatu. 1. Raguelis hospitalitas.

 2. Ad-

2. Admirabilis ſimilitudo ac diſsimilitudo inter homines. 3. Lacrymæ è gaudio natæ, 4. Conjugii ambitus. 5, Raguelis metus. At nos ex omnibus hoc ſumemus ultimum Raguelis metum & una impavidum Tobiæ animum explicaturi, quantum mali vanus, fatuus timor adferat, & quid in Orbe maximè timendum.

§. I

De optimo timore dixit Pſaltes: Initium ſapientiæ timor Domini. *a* Verto & canto: Initium ſtultitiæ, timor Mundi, timor vanus & fatuus. Iudæi certè in hac timidorum claſſe numerandi. Cum enim exploratores eorum ex uberrima Chanaitidis regione rediiſſent, terram quidem illam fertiliſsimam lacte & melle manantem plurimum commendabant, allatos fructus ſpectandos exhibebant. Sed cultores, ajebant, fortiſsimos habet, & urbes grandes nimis, atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi. *b* Ad hos ſermones ea plebem trepidatio inceſsit, ut reditum cogitaret in Ægyptum. En plebeculæ ſtultiſsimæ vaniſsimos timores. Non enim iſta, quæ metuebant, ipſi viderunt, ſed ex aliis tantum audierunt. Nec ignorare poterant fama & rumoribus omnia in majus extolli. Dixerant quidem exploratores, urbes eſſe grandes nimis, ſed ſi fidem habuiſſent prudentiæ humanæ, reſpondiſſent, tanto citius fame domandas & occupandas.

a *Pſal.* 110. *v.* 10.
b *Num. c.* 13. *v.* 28. *&* 29.

pandas. Super hæc omnia expreſsiſsimum Dei promiſſum contempſerunt, dum ſibi nimias vires hoſtium, quibus nemo ſatis poſsit reſiſtere, animo finxerunt. Hinc inconditi clamores illi: Vtinam mortui eſſemus in Ægypto & non in hac vaſta ſolitudine! Vtinā pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, nec cadamus gladio, & uxores ac liberi noſtri ducantur captivi. Nonne melius eſt reverti in Ægyptum. Conſtituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. *a* Stultitia luculentiſsima! O vere ſtultitiæ principium, timorem vanum! Nam reditus in Ægyptum nec quidem poterat ſomniari. Nam unde illis commeatus? Manna Deus non dediſſet tam rebellibus. Objectum mare quomodo ſuperaſſent? Quomodo eos Ægyptii ſalutaſſent? Tot millia ſuorū in mari ſubmerſa non fuiſſent ulti? Ergo cogitare illuc reditum ſtultitia, imo inſania meriſſima. Sed initium hujus ſtultitiæ timor vanus. Porro Ioſue & Caleb, ut ſeditioſum populum ſedarent: Nolite, ajunt, rebelles eſſe contra Dominum, neque timeatis populum terræ hujus, quia ſicut panem, ita eos poſſumus devorare. Receſsit ab eis omne præſidium, Dominus nobiſcum eſt; nolite metuere. Deus nobis terram Chanaan promiſit, quis iſte tam puerilis timor, ad pollicitationes divinas trepidare; iis diffidere; ab hoſtibus, quos divina vis obteret, metuere, & pavore marcere? Reverâ Deus timores tā vanos inſigniter

a *Num. c. 14. v. 3. & 4.*

ter punivit: nec enim pervenerunt, quia ſe perventuros diffidebant. Fiat ergo vobis ſecundum fidem veſtram, ſecundum ſtultum timorem veſtrum. Animus timidus & metu abjectus nil unquam egregii patrabit. Inanis metus omnium virtutum remora.

Perverſi trepidant, & ad omnia fulgura pallent.

Sic ævo Chriſti Hebræi Pontifices & Phariſæi, totumque conciliabulum trepidabant. Hinc meticuloſæ volabant voces illæ: Quid facimus? hic homo multa ſigna facit *a*. Si ſinamus hunc virum concionari & opera miranda edere, omnem ad ſe populum trahet, omnes illi credent; nos cum Moſe noſtro ſpernemur. Neque hanc occaſionem negligent Romani; mox aderunt, gentemque noſtram ſuæ poteſtatis facient, noſque omnes in ordinem redigent unà cum terris noſtris. Maturè igitur rebus conſulendum, ſeditioſi excurſus & conciones ad populum prohibendæ.

O boni Domini! principium ſtultitiæ timor vanus. O ridiculi ſenatores, hominem innocentem occidere non veremini & ipſa hominis innocentia in metu vobis eſt. Fatua timiditas, horrere à præterfluente rivulo conſpergi paullulum, & in eum interim totum prolabi. Quod pſaltes regius dixit: Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor *b*. Pontifices & Phariſæi metuebant, ne terram perderent;

a *Ioan.c.*11.*v.*47.
b *Pſal.*13.*&* 52.*v.*5. *&* 6.

rent; cælum & terram simul perdere non curabant.

§. II.

Sedeciæ Regi malum metum injicientes regni proceres de Hieremia Propheta: Rogamus, ajunt, ut occidatur homo iste: de industria enim dissolvit manus virorum bellantium &c. Siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: neque enim fas est regem vobis quidquam negare *a*. Ita formosis rationibus & picto metu Hieremiam eorum potestati tradidit. Mox illi insontem in cænosam foveam dejecerunt. Initium stultitiæ timor vanus.

Idem prorsus evenit Danieli. Persarum satrapæ omnem lapidem moverunt, ut specioso nomine liceret Danielem damnare ad leones. Darius rex pro Daniele posuit cor, ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat, ut erueret illum. At primates regi incusso metu: Scito rex, inquiunt, quia lex Medorum, atque Persarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari. *b* Rex victus vana formidine, importunis accusatoribus cessit. Illic trepidavit timore, ubi non erat timor. Ita Daniel culpæ purus leonum dentibus est objectus: objecit timor vanus stultitiæ principium.

Servator noster Christus suos animans: Nolite.

a *Hierem. c. 38. v. 4. & 5.*
b *Dan. c. 6. v. 14. & seqq.*

Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam *a*. Nimirum umbra gladii formidanda non eſt, ſed gladius. Corporis interitus umbra gladii eſt, mors animi ipſe gladius, qui adigitur in hominem, quem jugulaturus eſt æternum. Socrates in Platonis Phædone: Tu vero, inquit, tuam metuis umbram. Sterilisſimus hic metus eſt, quod & vetus verbum opprobrat, umbram ſuam metuere.

Nos homines meticuloſi noſtram ipſi umbram horremus in plurimis. Servus extimeſcit ſuum Dominum quandoque magis, quàm Deum ſuum; aſſentitur hero, quà non licet, quà non decet. Ita herum ſibi conciliat, Deum à ſe alienat perverſisſimo metu. Romanus Præſes Pilatus Tiberium Imperatorem ſuum metuit, Deos ſuos non metuit, inſontem auſus in crucem ſuffigere. Pecuniæ jacturam in metu ponimus, Philippeos aliquot, imo pauculos ſeſtertios amittere, damnũ irreparabile cenſemus; quis jacturam cæli, diſpendium æternitatis luget? Ignominiam, probra, contemptum horremus, futuram in judicio ſupremo coram omni humana gente infamiam non pertimeſcimus. Invaletudinem, morbos, dolores pavidi refugimus, & inferorum cruciatus, ignes æternos, flammas nunquam deſituras non perhorreſcimus: ad primæ mortis adven-

a Matth.c.10.v.28.

adventum tremimus, illam immortalem alteram non formidamus. Peccare non veremur, sed pœnitentiam agere; prædari inter metuenda non ponimus, sed restituere; venenum non aversamur, sed Alexipharmacum, veneni antidotum; sordes non cavemus, sed balneum; ad elisum è nube fulmen consternamur, at fulmen illud supremi judicis: Discedite à me maledicti in ignem æternum, heu quàm rarò cogitamus, de futuris malis pessimè securi.

Naturæ panegyristes Plinius de vulnere canini rictus memorans: Insanabilis fuit ad hosce annos, inquit, rabidi canis morsus, pavorem aquæ, potusque omnis afferens odium. a Quem Cerberus commordens sauciat, is plerumque aquam pœnitentiæ reformidat, seipsum accusare, animi vulnera detegere, amarius medicamentum admittere, dura videtur necessitas. Sed, obsecro, pareamus religioni, & non mali remedium, sed malum ipsum metuamus, peccatum fugiamus, non exomologesin peccati, Cerberi morsus sanare non abhorreamus.

a *Plin. Nat. hist. l. 25. c. 2. post med. mihi pag. 560.*

§. III.

Vir integerrimus ab explorata sanctimonia notus interrogabatur, quid in Orbe rerum præcipuè timeret? Nihil sanè, ajebat, nihil timeo. At illi certatim quæstionibus urgebant virum: Non times lanie-

lanienam cordis, angores conſcientiæ? Num mortem non times? Non penitus. Non times diabolum? Tam parum atque canem mortuum. Non times inferorum ſupplicium? Neutiquam, Non Mundum, non inſidias, non tyrannos, & tormenta times. Nil eorum timeo, Deum ſaltem timebis. Deum, inquit, amo, non timeo. Dic tandem; quid ergo times? Nihil ſub ſole, nihil ſupra ſolem, nihil in Orbe hoc univerſo timeo; & dicti rationem cœpit reddere. Egeſtatem, inediam, nuditatem, famem, ſitim, & hæc talia non timeo; quia mala eſſe non poſſunt niſi malis. Nam & filius Dei pauper fuit, eſuriit, ſitiit, nudus in crucem aſcendit. Morbos & dolores non timeo, hæc ſobrium faciunt animum, & vel nolentem compellunt ire ad Deum; Dei filius in doloribus fuit. Infamiam, contumelias, maledicta, calumnias non timeo, hæc enim ad modeſtiam ſalubrem deprimunt: nec enim ego contemni magis, aut irrideri poſſum, quàm contemptus fuerit & irriſus Dei filius. Mortem non timeo, hæc enim fores cæli effringit. Somnum non timemus, quid vero aliud eſt noſter, obitus, niſi prolixior ſomnus? Dei mater, Dei filius eſt mortuus, amici Dei quotidie moriuntur. Diabolum non timeo; quo enim magis me dolis tentat, & vexat, hoc ego Deum arctius complector & ſtringo, plus inde præmii ſpero. Gehennam, damnatorum carcerem non timeo, pro ſolis enim diabolis & Dei inimicis ædificatus eſt; Ego Deum amo, &

Dei

Dei amicum esse me censeo, saltem esse laboro. Tyrannos afflictores, carnifices, tortores non timeo; nam hi sunt Dei aurifices, qui aureas nobis & gemmatas fabricant coronas. Sed neque Deum timeo; quia in Orbe toto fideliorem amicum non habeo, amicorum omnium fidelissimum, optimum. Ita nec inferos, nec diabolos, nec humanas miserias, nec cruciatus ullos timeo. Nihilominus in timore magno sum. Quid ergo, inquiunt, times? si nihil times, & interim plurimum times? Quibus ille demum apertissimè hunc in modum respondit: Nihil, hoc est, peccatum supra omnem modum timeo. Nam, ut nostis, peccatum eruditis est non ens, seu, nihil. Ita unicè timeo hoc solum, Nihil, seu peccatum, quod à divina lege & recta ratione difformitas est.

Atque hæc illa est Larunda, a quæ filium suum diabolum in cælo quidem peperit, sed non in cælo educavit. Hoc monstrorum omnium prodigiosissimum monstrum revera solùm & summe timendum. Abjiciamus tot vanos & superfluos timores. De fiducia in Deum multa dixi & scripsi, sed nunquam hactenus satis eam commendare potui. Nil enim æquè Deo placet, quàm cum summa in eum fiducia nos illi totos integerrimè committimus. Tunc autem exercendæ hujus fiduciæ maxima est occasio, cum animus metu suspensus & fractus plerosque omnes alios advertit pavidos, formidinis plenos.

a Teuffelsmutter.

Tunc enim maximus votorum locus,cum ſpei nullus. Non immerito Navarchus orta tempeſtate prætrepidos illos & effeminate pavidos objurgat,eiſque in os exprobrat: Apparet vos maris & navigationum planè inexpertos: Hi maris mores ſunt: mare fugiat, qui procellas adeò formidat. Hæc timidis & metu abjectis occinenda: Nunc animum exere, & oſtende, quod fidas Deo. Tunc plurimum ſit animi,cum plurimum eſt periculi. Et certè, quo magis humana deſunt auxilia, hoc magis nitendum eſt divinis. Corde vanum metum excute. Lorica nulli telo penetrabilis eſt, *Nil timere, niſi peccatum.* Nec enim ullum in Orbe malum eſt niſi ſolum peccatum, è quo mala omnia naſcuntur. Tobias etſi ſciret jam ſeptem maritos Saræ ſubita morte oppreſſos, nihilominus velut omnis periculi ſecurus hanc ipſam Raguelis filiam,quę virorum ſeptem interfectrix habebatur,in conjugem ſibi animoſiſsime depopoſcit. Comiti ſuo credidit ad iſtam ſeſe petitionem animanti.Ita nec jugulantem diabolum, nec improviſum fatum, ſed ſolum timuit peccatum. Animus Tobiæ in rebus ceteroqui formidoloſiſsimis impavidus. Pellamus igitur vanum timorem,& quod vir ille ſanctus maximo ſubſidio habuit. Nihil, hoc eſt, unum atque unicum peccatum timeamus. Sapientia clamat: Qui me audierit, abſque terrore requieſcet, & abundantia perfruetur, timòre malorum ſublato. *a* Fugit impius nemine perſequente, juſtus autem quaſi leo

a *Prov. c.1.v.33.*

leo confidens absque terrore erit, a Quod Siracides confirmans: Qui timet Dominum, inquit, nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipse est spes ejus. b Enimvero cur paveat? si Deus pro illo, quis contra illum? c

a *Prov.c.28.v.1.*
b *Eccle.c.34.v.16.*
c *Rom.c.8.v.31.*

CAPUT XVIII.

Tobias ad bene agendi occasionem attentissimus.

Cum Raguel ad Tobiæ petitionem de filia ipsi nuptum locanda cunctaretur annuere, Angelus partes suas interponens, animum Raguelis erexit, suasitque ne assensum extraheret, sed potius divinam laudaret providentiam, quæ sibi generum submisisset tam bonum. Ergo matrimonium contrahitur, matrimoniales tabulæ scribuntur, dos filiæ despondetur, dantur sponsalia, nuptiæ junguntur.

Quàm Deus res humanas mirandis temperat eventibus! Tobias à parente mittitur ut decem argenti talenta apud Gabelum deposita repetat; ille non pecuniam tantum, sed & uxorem omni pecunia longè digniorem domum revexit feminam oppido prudentem & piam, virtutibus ornatam, gemmis omnibus præstabiliorē. Hanc nactus est, quā non quæsivit, sed ab occasione oblatam accepit.

Hinc Raguel divinam providentiam extollens: Non dubito, inquit, quod Deus preces & lacrymas meas in conspectu suo admiserit. Et credo, quoniam ideo vos fecit venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ. *a* Ita Deus bene agendi occasionem suppeditat. Apprehendis? Facile ducis capillatam, quo vis. Negligis? Mox calva erit, in nullum trahenda commodum. Hic igitur explicandum, quàm occasione oblata utendum sedulo.

a *Tob.c.7.v.13.*

§ I.

Hesiodus sapienter dixit: Opportunitas in omni re optima. Et Germanorum vetus verbum submonet: Para tibi tibias, dum inter salicetum ambulas, in pratis extra non licebit. *a* Occasionis frons comata est, occiput calvum. In sacro Salomonis carmine narratur sponsus è cælo animæ dilectæ fores adiisse, pulsasse, aditum petiisse. At illa morabatur, & deliberabat, lentè moliebatur surgere; & tandem cubitu surrexit. Sed sero nimis; jam recesserat sponsus. Hinc illæ dolentis querulæ voces: Pessulum ostii mei aperui dilecto meo; at ille declinaverat, atque transierat. *b* O bona filia, dilectus homines promptos & celeres quærit, qui non diu deliberent & morentur. Si redierit, vide ut ipsius pulsare, sit tuum aperire; quam-

a Schneid Pfeiffen/weill du vnder den Felbern sitzest? Auff dürrer Haid thuts nimmer.

b *Cantic. cap. 5. vers. 6.*

quamprimumadeſt, arripienda eſt occaſio.

Nautæ, ut primum ſecundus & favens adſpirat ventus, mox navim impellentes clamant. Agite nunc ſultis, agite, pergamus dum ventus dat operam. Idem in virtutis ſtudio, & in rebus actuoſis omnibus obſervandum. Opportunitas in omni re optima.

Mercatores nec minimum lucelli tempus negligunt, nec enim ignorare poſſunt, multa modica in acervum denique ingentem excreſcere. Rutha egeſtatis ſuæ non ignara tempus colligendis ſpicis opportunum ſtudioſiſſimè obſervavit. Qua quidem re opes magnas feliciter eniſa eſt. Semiramis Aſſyriorum regina dum calceatur, dum veſtitur, dum caput & capillus componitur nuntium non lætum audit, Babylonem defeciſſe. At illa, ut illico in rem præſentem veniret, paſſos, turbatoſque crines ventis involitandos præbens, omnia moliri & ſatagere, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantam urbem in ſuam poteſtatem redegit. Ita demum factioſa urbe compoſita & alteram crinium partem colligendam dedit. Quocirca ſtatua ejus Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit *a*.

Parva momenta ſæpe maximas rerum attulerunt mutationes. Nocuit differre paratis. Jam tunde ferrum, tunde, tunde, dum candet. Prudenter dixit Romanus

a *Valer. Max. lib. 9. cap. 3. inter Externa mihi pag. 361.*

orator Tullius: Minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt. *a* Philippus Bosquier è divi Francisci familia vir eruditus asserit, Ernestum Comitem Mansfeldium centum pænè annorum senem sæpius dicere solitum, quod ab ore dicentis exceperit. Qui tempus expectat, cum tempus habeat, in tempus incidet, quo eum moræ pœniteat. *b* Nimirum.

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Occasio actionum anima, & rerum omnium bene gerendarum mater est. In eam rem hortatur regius psaltes: Hodie, si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra. *c* Si hodie, si hac hora sit occasio bene agendi, arripite occasionem. Si hodie, si hac hora dilectus ad fores pulset, quàm primum aperite, ne declinet & alio transeat.

a *Cicero Philip.5.*
b *Bosq.in lentae.mihi pag.393.*
c *Psal.94.v.8.*

§. II.

M. Cato, quod Frontinus memorat, in Hispania brevissimo tempore loca munitissima occupavit complura primis insultibus. Interrogatus, quâ tandem arte, quibus viribus id effecisset, id unum respondit: Usus occasione iter quatridui, biduo confeci. *a* Eâdem usus occasione, ad omnes civitates, quas Romanis subjicere cogitarat, misit litteras, sed ejusdem omnino argumenti, & eodem prorsus tempore traden-

a *Frontin. l. 3. Strateg.c.2.*

tradendas, quibus imperavit, ut lectis litteris, quamprimum mœnia ſolo æquarent; ni parerent, eas vim experturas, & apud Romanos in offenſa futuras, Quælibet earum urbium ſibi uni id imperatum credidit, ita omnes obtemperarunt, & fecerunt juſſa. Quod ſi ſpatium dediſſet deliberandi, communicatis inter ſe litteris ac conſiliis, facta conſpiratione nunquam paruiſſent. Occaſionem capillatam Cato in rem ſuàm traxit.

Sanctiſſimi quique homines, quàm ſollerter & induſtriè omnem bene merendi occaſionem veſtigarunt, inventa quam accuratè & gnaviter ſunt uſi! Beatus Paulus Athenis à Stoicis & Epicureis philoſophis cinctus rationem poſcebatur ejus, quam ſpargeret, doctrinæ de Reſurrectione & Chriſto. Dum autem in Areopagum duceretur, tranſeundo vidit aram cum hac inſcriptione, *Ignoto Deo*. Hinc ille occaſionem arripiens, & ex tempore ſtruens exordium: Viri Athenienſes, inquit, per omnia quaſi ſuperſtitioſos *a* vos video, præteriens enim, & videns ſimulachra veſtra, inveni & aram, in qua ſcriptum erat: *Ignoto Deo.* Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis: Deus, qui fecit Mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic cæli & terræ cum ſit Dominus, non in manufactis templis habitat. *b* Occaſione uſus pulcherrime veri Numinis cultum inſtillabat.

Ita Ioannes Baptiſta diſcipulis eum ad

a *Superſtitioſiores; alia exemplaria.*

b *Actor, c. 17. v. 18. & ſeqq.*

Chri-

Christi dignitatem evehentibus, caussam & occasionem sumpsit, mittendi ad Christum duos è suis velut legatos, quibus dicendum illud commisit: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Noverat ea occasione discipulos suos actuosa Christi sapientia ita imbuendos, ut desituri sint falsa opinari. Ita Christus ipse artificiosissimè usus occasione, ad fontem Sichar ex itinere fessus substitit, quò venturam noverat Samaritidem adulteram. Ab ea velut sitibundus viator primulum fontanam petere, deinde sensim alio sermonem trahere, de Dei donis & aqua viva disserere, immortalis vitæ desiderium movere, denique ut accersat virum, jubere, & occulta quæque pandere. Ita mulier victa manus dedit Christo, religionem & mores mutavit. Haud aliter Christus occasione usus Hierosolymis, ad convivia & mensas se vocari passus; subinde etiam invocatus ultro venit ad prandium, quo scribas & pharisæos præsciverat venturos: Nempe omnem occasionem quæsiit hos homines alloquendi, erudiendi, ad se trahendi. Venator feras sequitur, non feræ venatorem. Oblata occasio, si non repudiatur, lucri maximi esse solet. Dum vivimus, horis singulis locus nobis datur exercendæ virtutis, Cuivis nostrum dicitur: Tempus oblatum noli prætermittere.

§. III.

Quod Paulus omnium animis infixum cupiens: Ecce, ait, nunc tempus acceptabile;

ſe; ecce nunc dies ſalutis. *a* Quanta occaſio largiendæ ſtipis! Nam, verbo Chriſti, ſemper pauperes habemus nobiſcum *b*. Hi petitores oblivioni noſtræ medentur, rogant, monent, vellicant, urgent & inſtant: Chriſtus ſponſor appromittit, & cautionem præſtat, eleemoſynas omnes cum ingenti fenore reſtituendas: nihilominus cunctamur, & occaſione non utimur. Quanta ubique precandi occaſio! tot templa, tot ædes ſacræ, tot ſacella, tot domi receſſus & loca ſola, tot exhortationes ad precandum, tot bene precantium exempla. Nihilominus occaſione non utimur, & tot horas garrulis nugis tranſmittimus. O aurea occaſio; ubi tranſieris, quàm eris plumbea! Et quanta occaſio jejunandi! monent ſtati dies, cineralium tempus, Eccleſiæ leges, Chriſti patientis memoria. Quanta porro eſt occaſio patiendi pro Chriſto! Nullius rei vilior eſt annona quàm afflictionis & pœnarum. Nuſquam deeſſe poteſt, quod vexet, torqueat, cruciet. Horis pænè omnibus ſua hæret cruciabilitas. O gemmea nunc occaſio, quàm omne perdis pretium neglecta! Nihilominus tot pretioſiſſimas negligimus occaſiones. Ecce nunc, ecce tempus acceptabile, & dies ſalutis. Qua in re duo potiſſimum expendenda ſummatim ſubjicio.

I. Occaſionis indoles hæc eſt, ut fugiat non illico arrepta. Occaſio enim eſt punctulum temporis ad ea, quæ conducunt vel

a 2. *Cor. c.6. v* 2.
b *Matth. c.26. v.* 11.

vel peragenda, vel providenda opportunum. Qui punctum illud temporis non tangit, procul ab ostio cæli per errorem abit. Idcircò Pittacus è septem Græciæ sapientibus prudenter monuit γνῶθι καιρὸν. Nosce tempus. A momento pendet æternitas, si ictus iste temporis negligatur, si tantulum offensum, titubatumque sit, æternitatis beatitudo intercidit. Serū est in mediis malis cavendi tempus.

II. Hæc, & hæc, & illa, & ista occasio, quæ hac hebdomade, hoc die, hac horâ, hoc temporis articulo venit, ubi abierit, in omnem æternitatem non redibit. Alia forsan, atque alia succedet, sed ea ipsa brevi avolatura. Hanc igitur hebdomadem, hunc diem, hanc horam, hunc ipsum temporis articulum fac tuum, tibi applica, in lucrum tuum converte.

Apud inferos summi, ac immensi erit doloris, desperatissimæ pœnitentiæ tot optatissimos dies, tot optimas horas, tot imò menses, tot annos, tot commodissimas occasiones neglexisse. Seræ nimium sunt voces illæ: O si vel horulam, ô si vel horulæ partem! Serum est in mediis flammis dolendi tempus.

Idcirco quisque sibi ipse dicat: Nunc igitur orabo, nunc jejunabo, nunc stipem dabo, nunc adversa quæque tolerabo, idque hac die, hac horâ. Quid die crastinâ, quid hebdomade altera, quid sequenti mense, quid anno proximo facturus, quam occasionem sim habiturus, incertissimum. Sed habeam sanè occasionem

non

non erit ista, si eam neglexero, sed alia. Vtar igitur præsente, occasionem hodiernam inutiliter elabi non sinam, quis novit, num secutura sit crastina, vel perendina. Hodie vocem Domini sequar, an eam cras iterum sim auditurus inter futura, ideò inter incerta numerandum, Ecce nunc tempus acceptabile. Dixi, nunc cœpi.

CAPVT XIX.

Tobias junior orationis crebræ studiosissimus.

INito matrimonio, datoque nuptiali epulo, conclave Raguel novis conjugibus habitandum assignavit. Tobias primitus in illud introductus, præceptionem sui comitis mente memori cœpit revolvere. Ergo jecoris è pisce sumpti partem imposuit prunis ad arcendum cacodæmonem. Hic variæ ponuntur quæstiones. 1. An per hepatis fumum expulsus sit dæmon? 2. An ulla naturalis huic fumo efficientia sit tribuenda. 3. Possentne alia sensilia, exemplo hujus jecoris adversus dæmones parari? 4. Quomodo & quare Asmodæus à Raphaële sit apprehensus & ligatus? 5. Quo loco, qua de caussa, quamdiu ligatus sit Asmodæus? Sunt, qui ad plura talia exactè respondeant. *a* Aliquam hujus rei jã supra mentionem fecimus. *b* Jam nobis ad ista non

a *Nicol. Serrarius in c. 8. Tobiæ; mihi pag.* 79.

b *Supra c.* 15.

non vacat. Nec enim faciunt hæc bonos, ſed doctos. Hic autem vitæ diſcimus, non ſcholæ.

Tobias igitur Raguelis filiam, quam in conjugem jam duxerat, illuſtri pietatis argumento ad preces cohortatus: Exurge, inquit, & deprecemur Deum hodie, & cras, & ſecundum cras. Et ejus rei geminas addit rationes. 1. Quia his tribus noctibus Deo jungimur. 2. Filii quippe ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita conjungi ſicut gentes, quæ ignorant Deum. Surgentes autem pariter, inſtanter orabant ambo ſimul. *a* E tanto precandi ſtudio recte aſſerimus: Tobias crebræ orationis ſtudioſiſſimus. Hic explicandum, qua ratione quotidie non ſemel duntaxat, iterumque, ſed ſæpius orandum.

a *Tob.c.8.v.4.& ſeqq.*

§. I.

Licet hic ſuccincta catecheſi quærere: Quoties, mi Chriſtiane, de die oras? num mane ac veſperi, num quando diſcumbis, aut è menſa recedis? Quod ſi oras, quamdiu? an orationem ut ceremoniam capeſſis, an verò ut debitum obſequium perficis? Da veniam, quòd hæc interrogem: plerunque ad precandum non perinde atque ad epulandum prompti ſumus. Sed aurem jam accommoda. Primum, quod ad crebriores preces impellat, eſt Tobiæ cohortatio: Exurge deprecemur Deum. *Exurge*, oremus, ſed animo alacri, prompto, volenti & attento, quique hoc unum, quod

quod agit, agat seriò. Rex David Salomonem filium ad templi structuram animans: Ego, inquit, lignorum & lapidum, ferri, argenti, & auri impendia paravi, Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum *a*. Creberrimè opus foret hominem languidè precantem his talibus extimulare: Surge, torporem excute : cum Deo loquendum est : age, quod agis, & quidquid in te cogitationum , quidquid virium est, in hoc unum impende, ut attentè ores. Quia Deo jungimur , inquit Tobias. Ad intimam cum Deo conjunctionem nobilissimum est adjumentum oratio. Vbi raro aut perfunctoriè oratur , mens Deo non conjungitur.

II. Tempus ipsum tam matutinum, quàm vespertinum, tam ante meridianum quàm promedianum orationis nos monet. An non æquissimum est , ut homo Christianus tam mane, quàm vesperi duo hæc attentissimè commeditetur. 1. Peracta est & ista nox , Bonus Deus ad hunc usque diem me pervivere concessit, Quot hominum millia hac ipsa nocte præterita transierunt ad plures? Ego etiamnum vivo! Ergo Domino meo, & Deo meo gratias omni jure debitas meminero. 2. Iam diem auspicor, quo, nisi me Deus tueatur ac dirigat, periculis & tentationibus plurimis expositus in exitium ruam. Quid enim mali vel dies unica invehere non potest? Perii, nisi dextera Numinis mihi opituletur. Toto igitur animo Deum precabor,

a 1. *Par. c. 22. v. 17.*

cabor, ut me ducat, regat, custodiat. Absque divino præsidio nullus sum. Quod manè nobis, hoc & vesperi præstandum, agendæ gratiæ, deprecandæ culpę per eum diem commissæ, tranquilla non efflagitanda. Hoc sane & nobis ipsis & Deo debemus. Pari modo mensa precibus initianda, & inter preces deserenda. Non priùs accumbendum, nec ante ab accubitu recedendum, nisi & præmissa & subjuncta oratione. Tam prandii, quàm cœnæ, omnisque refectionis exordium, & epilogus sit oratio. Verùm eò prolapsi sunt mores, ut multi Christianorum erubescant ad mensam stare, ac precari. Nimirum id officii pueris & puellis relinquunt. Interim ipsi circumspiciunt, fabulantur, garriunt. Pudet agere Christianum. Hem verecundiam prorsus stolidã & impiam! Omnes, mendicabula sumus; omnibus ad Magni Regis ostium mendicanda est sportula. *a* Hic nemo Rex, nemo Imperator eximius; nemo non succlamare cogitur: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod si nescio quam opulentiam jactare placeat, si eleemosynas petere, dotis gratias agere, mendiculum se profiteri verecundiæ sit & pudori, ad bestias ablegabimur: Ite pecudes ad vestra pascua, ad præsepia vestra, quæ nec prævia precatione, nec postera, sacratis: Ite boves, & asini, cibum ingerite ventri, nil opus gratias referre Deo largitori. Nos aliter erudiit Christus præceptis & exemplo. Nam cibum sumpturus

a Wir müssen alle an den Spend gehn.

rus,aut divisurus: Intuens in cælum benedixit & fregit. a Nos frangimus; at verò intuitus in cælum, benedictio, gratiarum actio ubi est? Exurgite, deprecemur Deum, & cras, & omnibus vitæ diebus.

a *Matth. c. 14. Marci c. 6. Luc. c. 9. Ioan. c. 6.*

§. II.

III. priscis philosophis, & ipsis idololatris hoc solenne fuit, statis per diem temporibus venerari Deũ. Pythagoræ religiosa præceptio est: Salutate Auroram. Apollonius Thyanæus, teste Philostrato, suos docuit, ad Auroram cum Diis versandum: ita quidem, ut in lucis ortu cum Diis loquerentur, & Diis in progressu. a Alexander Severus Imperator, quod Lampridius de illo prodit, matutinis horis in lalario rem divinam faciebat. Non litigẽ, vero an falso Numini id pręstiterit obsequii: illum certe veneratus est Deum, quẽ putarat esse verum. Illius mater Mammæa minimè exosam habuit religionem Christianã, quę illo ævo, maximè hymnos antelucanos Christo canere solebat. Nunquid deteriores esse idololatris placet? Et nec diluculo, nec crespusculo; nec ad Luciferum, nec ad Hesperum, Deum precibus venerari, sed neq; auroram, neque vespernam cultui divino consecrare. Quot homines sunt languidæ, imo sepultæ pietatis, & pecudes potiùs, quàm homines, qui diem ordiuntur & finiunt sine omni Dei & divinorum memoria?

a *Philost. l. 1. c. 2.*

rio? Nullæ preces, nulla gratiarum actio, nulli ad cælum gemitus eunt. Mane calentem nidum ægrè ac ſero deſerunt. E lecto ad laborem. Nec iſti tamen peſſimi ſunt. Alii è lecto ad fabulas recta & ad nugas, alii ad jentaculum via proxima, aut ad ipſum prandium. Vix ſemiſomnes oculos exterſerunt, & jam cochlear aut cyathum manu tenent, aut jam ad abacum luſorium ſedent, & fritillum movent, aut chartulas pictas miſcent. Nimirum hæ illorum ſublucanæ ſunt ad Deum aſpirationes. *a* Atqua hi prout diem incipiunt, ita eundem finiunt. Nempe qualis prologus, talis & epilogus eſt. Neglectis precibus & ſurgunt, & cubitum eunt. Diceres feſſos à tritura boves in ſtramenta procumbere. Salutis nulla cogitatio, cura conſcientiæ nulla. Vix veſtem excutiunt, & raptim lectum inſiliunt. Vix mane laciniam injiciunt, & ad ſua vel negotia, vel otia indocta convolant profaniſsimi. Si deteriores illis eſſe non recuſamus, tam mane, quàm veſperi ad Deum vigilemus, principium menſæ ac finem precibus frequentemus. Exurgamus & deprecemur Deum, quia ſic jungimur Deo.

a Schöne Morgengebett.

§. III

IV. Orationem tam matutinam, quam veſpertinam, eam etiam, quæ cibo præmitti & adjungi ſolet, plurimum urgebant priſci Patres; nam iſtud una cum Chriſtiana religione cœpit, & adolevit.

Ter-

Tertullianus disertissimè: Non prius, inquit, discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur: Editur, quantum esurientes capiunt; bibitur, quantum pudicis est utile; ita saturantur, ut qui meminerint etjam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, ut quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere. Hinc probatur, quomodo biberit. Æque oratio convivium dirimit: inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem curam modestiæ & pudicitiæ, ut qui non tam cenam cenaverint, quàm disciplinam. a In nostri ævi conviviis benedictio præmitti solita plerumque est brevissima, gratiarum actio nulla. Sed addens Septimius Florens: Plinius Secundus, inquit, cùm provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit tunc Trajanum Imperatorem, allegans, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cætus antelucanos ad canendum Christo & Deo. b Ipsius Plinii Secundi verba sunt: Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucē convenire,

Q carmen-

a *Tertul. in Apologetico c. 39. mihi p. 82.*
b *Tertull. in eod. Apolog. c. 2. mihi p. 27.*

carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem a.

Ergo Christianorum olim proprium erat summo mane, idque ante lucem convenire & Christum Dominum sibi precibus in diem præsentem conciliare. Quod Chrysostomus frequenter non immerito ac vehementer urgens: Hic sanè mihi, ait, & ad viros, & ad mulieres sermo est: flecte genua, ingemisce, ora Dominum, ut tibi misericors sit; imo inflectitur nocturnis precibus. b Et in exemplum monstrat David regem, qui mediis noctibus ad precandum surgere solebat. At dicis: Laboravi per diem multum, & non possum. Cavillum est, inquit Chrysostomus, & excusatio. Vide tot in castris excubitores, milites in pluviarum & nivium fœdissimis tempestatibus malè vestitos, ob vile stipendium, quod plerumque non accipiunt, sub dio vigilantes. Vide tot in urbibus opifices, lignarios & ferrarios fabros, sutores, pistores, viatores, totque alios, quorum opus hora matutina quarta jam fervet, quod adulta nocte deferuerunt. Et quorsum tam operosæ vigiliæ? ad extundendam farinam, ad lucrandum panem. Si nihil aliud, ait Chrysostomus, erubescamus, quod nocturni vigiles ac custodes propter hominum leges obambulant in frigore clamantes, & in vicis euntes sæpe compluuntur, rigentque propter te ac tuam salutem, pecuniarumque tuarum custo-

a *Plin. Sec. l.* 10. *epist. epist.* 101.
b *Chrysost. tom.* 3. *hom.* 26. *in Act.* n. 534.

custodiam. Illi pro tuis pecuniis tantam habent curam, tu neque pro anima tua. Quare ipse Christus pernoctavit in monte? nonne ut typus nobis fieret? a Non autem hoc agitur, ut precando totas noctes pervigilemus, sed ut saltem ad principium & finem noctis preces repetamus. Hic vigila, flecte genua, Dominum ora. Exurge & deprecare Deum, quia sic jungeris Deo.

a *Chrysost. loco cit.*

§. IV.

V. Ad hoc ipsum orandi studium tot prophetarum vocibus excitamur. Rex David geminati regni curis intentus, negotii plenus, at verò nihilominus: Memor fui, ait, nocte nominis tui Domine. Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi. a Nocte, inquit, nocte tui memor. Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent: b Vesper somniculosus, & venter epulis fartus orationis studium non promovent. Nihilominus: Nocte, ait, memor fui nominis tui. Imò, Media nocte surgebam ad confitendum tibi: sopor & quies mihi minimè tam chara, quin surgerem & orarem. Sed dicas: Quid magni, surrexisse hunc regem noctibus? Manè dormire potuit, dum libuit. Falleris, ô bone, & imperitissimè vigilias regias interpretaris Nam audi: Prævenì, ait, in maturitate & clamavi: Prævenerunt oculi mei ad

a *Psa. 118. v. 55. & 62.*
b *Ovid. l. 1. Amor.*

ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Mane summo diem anteverrens rex David cum Deo loquebatur. Etsi iis non urgeretur exemplis, quibus nostra somnolentia quot diebus excitatur. Hæc, obsecro, una cogitatio animum nostrum altè penetret, Jam media nocte, jam hora tertia, vel quarta matutina vigilant complura millia hominum, qui aut itineribus, aut laboribus, aut studiis, aut precibus intenti sunt; ego non solus vigilo. Hac cogitatione Rex David sese impellere non potuit, tamen surrexit & oravit. Ita Jobus exurgens diluculo offerebat holocausta per singulos. *a* Et una secum ad eandem vigilantiam alios cohortatus: Tu tamen, inquit, si diluculo consurrexeris ad Deum & omnipotentem fueris deprecatus, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ. *b* Dies cum Deo & ordiendus & finiendus est. Sumendum à Deo principium; omnis in eo finis claudendus, omnia Dei beneficia paratis gratiis accipienda. Exurgite ergo, & deprecemur Deum, quia sic jungimur Deo.

a *Iob c. 1. v. 5.*
b *Iob c. 8. v. 5. & 6.*

§. V.

VI. Ad hoc ipsum precandi studium Servator Orbis, Dominus IESUS torporem nostrum suis tam præceptis, quàm exemplis excitavit. Et erat, quod Lucas asserit, pernoctans in oratione Dei. *a* Ambrosius

a *Luc. cap. 6. v. 12.*

brosius hanc pervigilis orationis ideam nictantibus oculis opponens, Species tibi datur, Christiane, inquit, forma præscribitur quam debeas æmulari. Quid enim te pro salute tua facere convenit, quando pro te Christus in oratione pernoctat *a*? Illud Christiani frigidissimi argumentum est. Non tantum nec unicam quidem noctem, sed nec duas tresve horulas vel semel quidem pro Christo pervigilare velle. In conventiculis nocturnis quàm facilè vigilatur? *b* Chrysostomus id suis exprobans: Scitis etiam mulieres, inquit, si qua vos necessitas facit ire in agrum, vel ad vigilias progredi, quomodo per totam noctem vigilant. *c* Toto anno Christi Nascentis nox pervigilari solet, sed nec tota. Sunt, qui vel herilis officii, vel aliter coacti surgant, sed eam noctem pęne omnem lusibus consumant. Sunt & alii, qui surgant, sed etiam inviti, hinc angulos quærunt & latebras, ubi somno intempestivo indulgeant. Hinc jure Christus suum occinat: Siccine? Non potestis una hora vigilare mecum? Vigilare & orare vel semel in anno his talibus nemo persuaserit. Pari modo plurimos nemo Tullius permoverit, ut vel unico Parasceves die, *d* vel horam consueto somno detrahant, & ad matutinam de Christi cruciatibus concionem maturi conveniant. Nec objurgatio-

 nes

a *Ambros. l. 5. in Luc. c. 6. post initium.*
b Im Haingarten.
c *Chrys. t. 3. hom. 36. in Acta Ap. m. p. 534.*
d Am Charfreytag.

nes, nec preces apud ejusmodi pecudes quidquam proficiunt; ab assuetis vel latum unguem abduci se non ferunt. Christiani sanè frigidissimi, aut prorsus mortui hæc signa sunt. Interim quotidianum est pistoribus, *a* potatoribus, lusoribus, amatoribus, saltatoribus, nonnunquam & sartoribus, venatoribus, piscatoribus, viatoribus, aurigis, vectoribus, cursoribus publicis, castrensibus excubitoribus & urbicis noctes pervigilare totas. Illi ad pictas chartulas, ad calicem, ad choreas, ad fabulas & tibias amatorias, isti ad vestes pro nuptiis aut funeribus suendas, ad furnum instruendum, ad feras indagandas, ad onera transvehenda, ad litteras deferendas, noctibus totis sunt vigilantissimi. Et vos, ô Christiani torpidissimi, cum Christo horula vel unica non potestis, imo non vultis vigilare. Vel horulæ pars matutinis & vespertinis precibus danda, prolixum vobis & nimium videtur, auspicari mensam, & claudere precationibus puerile censetur. Eone mali moris prolapsi sumus, ut molestum sit & grave, initium diei & exitum ritu Christiano dare? eone vitiositatis degeneravimus, ut etiam erubescamus Deo preces adhibere? Exurgite, & deprecemur Deum, quia sic Deo jungimur. Præoccupemus faciem ejus in confessione, quod David monet, & in Psalmis jubilemus ei. *b* Priusquam

a *Pistor senex septuagenarius mihi fassus Anno* 1633. *se tota quadragesima pinsendis spirulis occupatum, duabus solum noctibus quietis aliquid in suo lectulo admisisse.*

b *Psal.* 94. v. 2.

quam alii hesternam crapulam edormiant, & stratis consurgant, divina nos obsequia paremus: Vigilemus ad Deum diluculo, nec vesperi sine Deo vigilare desinamus. Hoc nos Tobias, hoc Ratio, hoc ipsum Tempus, hoc sapientum voces, hoc exempla optimorum, hoc prisci Patres; hoc Prophetæ & Apostoli, hoc ipse Christus nos docet. Nimium indocilis est discipuli, sub tot magistris nil proficere. Oratio nervus animi, caput omnis boni, Oratio nos Deo jungit. Sine intermissione orate *a*.

a 1. *Thess. c. 5. v. 16.*

PARS SECUNDA.

CAPUT I.

Tobias junior sanitatis à Deo impetrandæ cupidissimus.

TOBIAS & Sara matrimonio juncti tribus noctibus instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Orationis hæc erat formula: Miserere nobis, Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani. *a* An non erant alia potius à Deo quàm sanitas petenda? Petere valetudinem, sapiens petitio, quæ plurimum complectitur boni. Et consenescamus, rogant, ambo pariter sani. Quàm amabilis sit thesaurus sanitas, quæ plurimis tam neglecturi habeatur, dissertatione hac exponendum.

 Sanitas

a *Tob. c. 8. v. 6. & 10.*

§. I.

Sanitas divinum maximè suavissimumque vitæ condimentum semper habitum. Qui sanus est, sat dives est, etsi se divitem esse nesciat. Metro veteri ferebatur:

Quid sanitate vita habet præstantius?
Recte valere, res est jucundissima.
O sanitas, nobis bonum tu maximum es!
Monile nullum sanitate gratius a.

Latinis ad omnem epistolam solennissima coronis est, VALE. Hoc enim est dicere: Mi Domine, mi frater, mi amice inter corporis bona excellentius nullum est secunda valetudine; hanc tibi opto, voveoque, VALE. Ardens Tobiæ votum fuit. Consenescamus ambo pariter sani. Tam sibi, quàm conjugi longævam sanitatem petit. Multum profecto petiit, tametsi rem corporis solum petierit. Quærit Theologorum princeps: Vtrum debeamus aliquid determinate à Deo petere *b*. Socrates olim censuit, nihil à Diis petendum, quàm ut bona tribuerent; ipsi enim sciunt, ajebat, quid cuique sit utile, Tobias rogat valetudinem prosperam velut adjumentum maximum ad rectè ac laudabiliter Deo serviendum.

Revera tale corporis bonum est valetudo, ut omnis ab eâ hilaritas vitæ ac voluptas pendeat. Omnia amica, grata omnia reddit

a *Veteres jambi.* Wer gesund / ist unwissend reich. Gesunder Leib ist über allen Reichthumb. *German.*

b *S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 5.*

reddit sanitas: quid honores, aut quid opes absque sanitate magni conferunt? Mors est diuturna, quæ vivitur sine sanitate, vita, Valete regum deliciæ, si desit vobis contubernium sanitatis. Ille vere vivit, qui valet. *a* Arabes dicere solebant: Sicut omnia, quæ ambitus cæli continet, à sole, sic voluptas omnis à valetudine dependet. Hominem ægrotum doloribus correptum in argentea lectica, quàm blandissime componite, plumæ lectuli olorinæ sint mollissimæ, lecticam operiant phrygii operis cortinæ pretiosissimæ, apponantur exquisitissimi cibi, cerebrum Jovis, præstantissimum nectar, in ægri conclave Aulædi veniant peritissimi, & modulis ægrum mulceant suavissimis, hæc ægro sunt amara omnia; nil horum afficit. Lectus etsi mollissimus eum tamen urit, conopæum non delectat, cibus ac potus selectissimus non exhilarat, nobilissima musica non recreat, fastidit æger & nauseat omnia, quia æger est.

Idcirco Pythagoras tria suasit à Diis petenda, formam, opes, sanitatem. Inter quæ optatissimum semper censebatur sanitas, hoc quidem triplici gradu. Optimum & primum, Bene valere: alterum, formosum esse; tertium, divitias habere

Q 5 nulla

a Horatius:

Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis, nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
l.1.epist.ep.12, ad Ivium.

nulla fraude quæsitas. *a* Ita inter hæc bona ducit agmen valetudo.

Servitia Deo præstanda magnam partem pendent à valetudine. Nam subinde res minutissima, dens unicus, sed cariosus, aut corruptus, oculus læsus, digitus verminosus, vesicæ calculus ita hominem sibi rapiunt, ut nec legere, nec scribere, nec laborare, nec orare, sed nec sani quidquam aut serii cogitare libeat. Totum sibi hominem vendicat dolor. Hinc Pyrrhus Epirotarum rex, post Alexandrum Macedonem, non auctiorem potentiam, nec amplius regnum, nec horum quidquam petiit, sed unam, atque unicam sanitatem. Omnia cetera belle successura ratus, si non deesset sanitas. Satis sibi visus beatus, si satis esset sanus. Cælius Rhodiginus Pyrrhi mentionem injiciens, verbum è verbo ita expressit: Pyrrhum, qui Epirotis imperitavit, quiq; post Alexandrum rei militaris prudentissimus est adjudicatus, ferunt ubi immolaturus templa inviseret, non regni ampliorem modum, non de hoste victoriam præsignem, neq; item gloriam illustriorem, aut divitias & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: sed sanitatem modo à Diis comprecari solitum, seu parte hac bene constituta, prosperius cessura viderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat Fortunæ

b *Idem sentit Pla. l. 1. de legibus. Primum, ait, locum obtinet bona valetudo; secundum, forma; tertium, robur; quartum, opes non cacæ, sed acutum cernentes scilicet justitiam.*

tunæ afflatus, absit autem valetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod juvet. Propterea Antiochum cognomento Sotera, prælio cum Galatis congressurum legimus, in quiete arbitratum Alexandrum sibi assistere, monereque, ut prius quàm in aciem milites produceret, non aliud proponeret illis signum, quàm ὑγιαίνειν, id est, bene valere. Quod cum is non neglexisset, nobilem de hostibus victoriam assecutus. Scimus porro mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptum primum erat de sanitatis cura. Pythagoras quoque in epistolis non alia est usus consolatione, quam ut juberet ὑγιαίνειν. Id institutum & Pythagorici mox servarunt, veluti animæ, corporique nil amplius congrueret, hocque uno hominis bona universa comprehenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares uterentur, dicebatur ὑγίεια, id est, sanitas *a*.

Ejusdem animi priscus Satyrographus Junius canebat, & monebat:

Orandũ est, ut sit mens sana in corpore sano b.

Aristoteles Stagyræus libros de moribus ad Eudemum his omnino verbis orsus: Qui, ait, Numinis sententiam in Delo edisserit, vestibulo templi inscripsit: Non in eodem omnia convenire: Bonum honestum & jucundum. Nam justitiæ quidem cultum, rem esse pulcherrimam, sanitatem præstantissimam, rei vero amatæ con-

a *Celius Rhodi. l. 7. lection. antiq. c. 24. initio.* b *Iuvenal. sat. 10. v. 356.*

consecutionem suavissimam. *a* Ergo justitia res priscis venustissima; valere, præcellentissima. Sed sanctioribus nos agimus testimoniis. Siracides summo valetudinis encomio: Non est, inquit, sensus super censum salutis corporis. Melior est mors, quàm vita amara, & requies æterna, quàm languor perseverans. Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quàm dives imbecillis, & flagellatus malitia *b*. Quidquid argenti, quidquid gemmarum & auri acerves, id omne sanitati neutiquam poterit æquiparari. Sanitas melior est omni auro & argento, addit Ecclesiasticus, & corpus validum melius, quam census immensus. *c* Omnes Persicas gazas, montesque aureos antestat sanitas. Argæus mons Cappadociæ, Dardanus Apuliæ, Hæmus Thessaliæ, Caphareus Euboiæ, Alburnus Lusitaniæ, Pyrenæus Hispaniæ & Galliæ montium maximi, sint merum aurum, gemmæ meræ, census sanè immensus, sed melior illo est sanitas. Ergo verè dixerim: Quid sanitate vita habet præstantius? Rectè valere & sapere, duo vitæ bona maxima *d*.

Beatus Ignatius Lojola cùm Romæ in suburbano domum cœpisset struere, quæ suorum valetudini commodaret; fuerunt qui

a *Arist. tom. 3. l. 1. Moral. Eudemiorum c. 1. initio. mihi pag. 366.*

b *Eccl. c. 30. v. 16. 17. & 14.*

c *Ibid. v. 15.*

d *Aristoteles l. 2. Rhetor. Homini bene valere optimum est.*

qui dicerent, penuriam rei familiaris obſtare, neque verò id eſſe temporis, quo de ſtructuris, ſed de pane cogitetur. At verò Ignatius, pluris ſibi ajebat eſſe cujuſvis ſanitatem è ſuis, quàm omnes theſauros. Et illud porro addebat: Cum homo ægrotat, raro aliquid boni poteſt id aliorum utilitatem facere, quando vero ſanus eſt, poteſt multa bona facere *a*.

Albertus Imperator rogatus, quid demum in rerum natura ſibi cariſsimum haberet? Sanitatem reſpondit. Tam enim pretioſus eſt, inquit, ſanitatis theſaurus, ut quidvis potiùs, quàm hunc patiamur nobis eripi.

a *Ribaden l.5.c.8.*

§. II.

Eſt qui dicat: Non opus hic multis teſtibus; iſta de præfacili credimus. Quid porro? Certiſsimum igitur quod Siracides dixit; Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis. Jam ex te, mi Lector, paucula liber quærere.

I. Si ſummus, ſanitas, theſaurus, cur illum non pluris æſtimamus, cur Deo non frequentius de inæſtimabili hoc beneficio gratias habemus? Veriſsimè Franciſcus Petrarcha: Ingratiſsimi mortales, inquit, bona veſtra vix aliter, quàm perdendo cognoſcitis. *a* Si corporis ſanitas argenti & auri cenſum omnem excepit, aſsiduas Deo gratias de incomparabili bono referamus.

II. Li-

a *Petracha l. 1. de utraque fort. c. 4.*

II. Libet quærere: Si summus, sanitas, thesaurus, vel ex eo etiam capite, quod in morbo nihil loci sit seriis laboribus, cur igitur pœnitentiam & emendationem vitæ, labores maximè serios ac difficillimos differimus in morbum? Quàm temeraria hæc insania est! scilicet laborem exantlabit ægrotus, quem vix potest sanus? Tandem inter angustias deprehensus cogitur fateri: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio: *a* Non possum, heu non possum. Cur noluisti, cum potuisti.

III. Opportunè quæram: Si summus, sanitas, thesaurus, cur illum intemperantia tam frequenti, tam facilè dissipamus, imminuimus, projicimus? Apud plurimos nullus vitæ ordo est; omnia temere, & prout fert impetus, agunt. Nunc vesperi hora quinta, nunc septima, nunc octava, vel etiam nona cenant. Si necessitas id imperet, ferendum, legem ea non habet. At illi tales in ceteris quoque ordinis negligentes, promiscuè ac perturbatè agunt consueta immoderatione vitæ. Nam modo mature cubitum eunt, modo tarde, ac sero, jam summo mane de toro surgunt, nunc ipso pæne meridie adhuc stertunt, nunc velut sudaturi calefaciunt, nunc eorum fornacula nihil animæ habet; jam corpus exercent vehementissimè, jam omnis languet exercitatio. Eadem inconstantia, & perturbatione in aliis etiam feruntur. Vix quidquam tempestivè agunt,

a Rom. c. 7. v. 18.

gunt, aut ex ordine, nisi casu. Pleraque omnia indisposite, turbulenter, sine ordine, promiscue, ac confuse tractant, hinc intemperantia varia, diæta nulla. Moderatio, mundities, ordo plurimum sanitati conferunt. Immoderatio vitæ morbis & vitiis patrocinatur. Saluberrima Pauli præceptio est: Omnia honeste, & secundum ordinem fiant in vobis. [a] Si tantum ergo valetudinis pretium est, cur illud non pluris æstimamus?

IV. Jure quæsiverim: Si summus sanitas thesaurus, cur illum adeo negligenter custodimus, & frequentissime adeò petulanter perdimus, cibo, potuque nimio? Quot hominum millia intemperantiæ soli culpam & caussam sui morbi possunt impingere, quot millia vitam sibi adimunt potitando? seipsos jugulant vino. Non illos jam lectus, hos tumulus citaret, nisi cibo, vinoque prægraves expuncta temperantia valetudinem vitiassent. Ideo illi ægrotant, quia stomachum onerarunt epulis, certa valetudinis noxa, quæ tanto gravior, quanto crebrior; ideo isti præmaturo cadunt fato, quia sanitatem perdiderunt comessando.

[a] 1. *Cor. c.* 14. *v.* 40.

§. III.

Gorgias rogatus, teste Stobæo, quomodo tandem ad illud ætatis pervenisset? quem cibum potumque adhibuisset? At ille; Ego, ajebat, nihil unquā voluptatis causa comedi, aut feci. [a] Sapientissime factum, &

Chri-

[a] *Stob. serm.* 92.

Christiano dignum. Rogatus & Hippocrates qui tuenda esset valetudo? Elegans illud respondit: Σίτια, ποτά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια: Cibus, potus, somnus, venus, moderata sint hæc omnia.

Clarissimus medicinæ doctor Hippolytus Guarinonius abominanda humanæ gentis eruditè prosecutus, quatuordecim prolixis dissertationibus hoc unum solidis rationibus commonstrat, ad valetudinem corrumpendam & extinguendam vitam non esse promptius, deteriusque malum impura Venere, incontinentia, libidine. Hoc omnium sapientum est effatum, corporis viribus & valetudini summè noxia esse salacitatem ac lasciviam. a Hippocrates ergo rectissimè tam cibi ac potionis, quàm somni ac veneris moderationem b exigit ab iis quibus curæ sanitas est. Epulis se refercire, proximus ad morbum gradus est. Indignabundus olim Diogenes iis graviter succensebat, qui opimis sacrificiis bonam valetudinem postularent, & in ipso, quod facerent, epulis sese ingurgitarent, atque ita bonæ valetudinis facerent jacturam, dum ejus peterent gratiam. Democritus dicere solebat. Bellissimi homines sumus, quod ardentissimè optamus, id curamus negligentissimè Valetudinem omnes expetunt, interim immo-

a *Quod Nic. meus l. 1. c. 10. uberius exponit*

b Hic Maronis illud usurpare liceat:
Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem & caci stimulos avertere amoris. l. 3. Georgic. ante med.

immoderate vivendo ſuæ ipſi valetudinis proditores ſunt. Seſtertium vel unicum bis terve manu verſamus, antequam in alienos loculos emittamus, valetudinem rem omnium pretioſiſſimam intemperantia tam frequenti abjicimus.

Plutarchus conſervandæ ſanitatis præcepta tradens utiliſſima: Non refugere laborem, inquit, cibo non ſatiari, ſaluberrima ſunt *a*. Idem Lævinus Lemnius Medicus peritiſſimus præcipiens: Tria, inquit, ſaluberrima: Veſci citra ſaturitatem; Non refugere laborem; Naturæ ſemen conſervare. *b* His oppoſita totidem inſaluberrima: Cibo aut potu diſtendi; Ignavia torpeſcere, venere enervari. *c* Hinc priſci tres Deas, quæ vitam extenderent, Veneri adverſarias ſtatuerunt: Minervam Temperantiæ ac Sapientiæ præſidem; Dianam exercitationis; Caſtitatis Veſtam. Syneſius è pentapoli Africæ Chriſtianus philoſophus: Neceſſarium, inquit, bonum eſt cibi parſimonia, quam alius forſan irriſerit; tibi nefas, cum Hippocratem jactes, qui inediam dixit ſanitatis matrem *d*. Cælius Rhodiginus: Ad ſanitatem, ait, multò utiliſſima eſt in cibis temperantia. *e* At

R nos

a *Plutarchus in præcept. de ſanit.*

b *Lævin. in exhortat. ad vitam optimè inſtituendam, c. 29.*

c *VVolfgangus Kilian. in ſuis faſtis menſe Martio Anno 1637. his verbis utitur:* Buhl nit zu viel/ſo wirſtu alt.

d *Syneſius epiſt. 115.*

e *Cælius l. 30, lect. antiquar. c. 13. m. p. 1158.*

nos veterum præceptiones de tuenda valetudine non ignoramus, interim noſtris vivimus moribus. Potior nobis eſt gula, quàm valetudo bona. Germani veteres verbo tam celebri, quam utili monebant: Os hominis aut carnifex eſt, aut Medicus ſtomachi. Os guloſum & intemperantiæ aſſuetum, tam ſtomachum quàm alia corporis membra jugulat; os regi patiens, & temperantiæ amicum ſuo domino pro centum medicis eſt.

Hoc profectò certiſſimum, nec ullis argumentatiunculis convellendum: Quo cibus ac potus eſt parcior, hoc valetudo firmior, conſtantior, hoc vita vegetior, productior. Luculentiſſimum eſt illud Siracidæ oraculum: In multis eſcis erit infirmitas. Propter crapulam multi obierunt; qui autem abſtinens eſt, adjiciet vitam. *a* Si ergo non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis, tanto quiſque impenſiùs Deo gratias agat, quanto diutius hoc cenſu fruitur; doleat hunc cenſum ſæpius cibo, potuque turpiter imminuiſſe; ſtatuat ſumma moderatione ac cura, quod reliquum habet, tueri. Theſaurus ſummus ſanitas.

a *Eccli. c. 37. v. 33. & 34.*

CAPUT II.

Tobias junior divinæ gloriæ præco ampliſſimus

SPeraverat quidem Tobię ſocer Raguel ſuis precibus Deum annuiſſe, Aſmodeum

deum cacodæmonem profligatum esse: nihilominus nuptiali gaudio jam finito sollicitudinis curarum plenus summo mane in imam domum cum famulis suis descendit, & in omnem eventum, arbitris remotis, clam effodit sepulchrum, ita secum ratiocinatus: Ne forte simili modo evenerit ei, quod & ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam. *a* Parato tumulo ad conjugem suam reversus Raguel: Mitte, inquit, ancillarum unam, quæ videat, num conjuges novi etiamnum incolumes sint & sani. Sin minus, novo funeri, & nostro honori ante lucem consulemus. Ancilla brevi rediit, & ambos, quàm integerrimè valere nuntiavit. Raguel & Anna tam felici nuntio exhilarati, & continuo in divinas laudes effusi: Benedicimus te, ajunt, Domine Deus Israël, quia non contigit, quemadmodum putabamus. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti à nobis inimicum persequentem nos. Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine plenius benedicere te, & sacrificium tibi laudis tuæ, & suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. *b* Mox Raguel paratam foveam repleri jussit, priusquam illucesceret, ne quid terroris ea res moveret.

Pari modo Tobias in divinas laudes excurrens amplissimè: Domine Deus [illegible] trum nostrorum, inquit, benedica[illegible]

a *Tob. c. 8. v. 12.*
b *Tob.* [illegible]

li & terræ, mareque & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistique ei adjutorium Evam. Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ caussa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. *a* Hinc meritò Tobiam divinæ laudis præconem amplissimum appellamus. Hic geminum vitæ sanctioris caput explicandum. 1. Sibi nihil adscribere. 2. Deo adscribere omnia. De utroque nunc plura.

a *Tob.v.7.& seqq.*

§. I.

Primus Christianæ sanctimoniæ fons: Sibi nihil virtutis aut virium adscribere, suam vilitatem maximam agnoscere, se nil hominis esse profiteri. Qua in re regius vates David exercitatissimus: Tu es ipse rex meus, inquit, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob. In te inimicos nostros ventilabimus cornu (*uti bubulus cornibus prehensum hominem in altum eventilat*) & in nomine tuo (*non nostro*) spernemus insurgentes in nobis. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non salvabit me. *a* Nam etsi armamentaria mea omnia sint instructissima, etsi copiosi sub meis signis militent exercitus, etsi æraria mea sint auro refertissima, vanæ sunt, nullæ sunt vires meæ, si tua desit dextera. Non egredieris Deus in virtutibus

a *Psa.* 43 *v.5. & seqq.*

tibus noſtris. *a* Non acervata pecunia, belli nervus, nec miles veteranus & copioſus, nec expeditus & abundans commeatus bella reddunt felicia, & victorias donant, ſed invicta Numinis dextra. Quandoque illas nobiſcum ratiunculas conficimus, ut credamus non poſſe non feliciſſimos ſucceſſus tam bene conſtitutis rebus reſpondere. Toto ſæpiſſime cælo erramus. Ruunt omnia divinis præſidiis non fulta; vaniſſimum, nullum eſt omne humanum firmamentum potentia Numinis deſtitutum.

Cùm Samſon Philiſtæorum mille ſtrage in una unum velut cumulum jugulaſſet, nullam erexit aram, nullum obtulit ſacrificium, non audita gratiarum actio ulla, ſed illud: In maxilla aſini, in mandibula pulli aſinarum delevi eos, & percuſſi mille viros. Mox ea correptus eſt ſiti ut diceret: En ſiti morior. O Samſon, hæc ſitis aliter te docebit loqui, & victoriam hanc obſtupeſcendam non tibi, ſed Deo adſcribere. Igitur extremè ſitiens, jam Deo ſupplicans: Tu, inquit, dediſti in manu ſervi tui ſalutem hanc maximam atque victoriam. *b* Hæc verba præ primis multo commendabiliora; hæ voces Deo reddunt, quæ Deo debentur. Ita loquendum cum pſalte regio: Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriã *c*.

Iure

a *Idid. v. 10. In hac verba Ioannes Oſorius tres orationes ſcripſit, quas tomus 4. exhibet legendas.*

b *Iudic. c. 15. v. 18.* c *Pſal. 113. v. 9.*

Jure suo Deus hac in re neutiquam cedit, hoc debitum exactissime poscit; gloriam suam alteri non dabit: nostris promeritis nihil hic sperabile; homines nihili sumus, & sine Deo infirmissima, mera vanitas.

Hinc sæpissime Deus vilissimis utitur instrumentis, & quæ ad opus producendum minimè sint apta, ut tanto magis elucescat scientia opificis; sulphurato scribit, *a* ut scribæ peritia innotescat; ab infecundis arboribus uberes fructus colligit, ut magnifice laudetur hortulanus; exiguo militum numero ingentes fundit exercitus, ut Domino exercituum adscribatur victoria. Chananæus Dux Sisara ingens Hebræis terror feminæ manu cecidit, Jahelis clavo confixus morti soporem sociavit *b*. Vnica vidua universum Assyriorum exercitum, Holoferne cæso, profligavit. Ita Gedeon innumeram multitudinem Madianitarum, qui locustarum instar universa compleverant, cum trecentis militibus fudit & fugavit. *c* Deo soli debetur facti gloria. Domine, clamat Isaias, exaltetur manus tua: omnia enim opera nostra operatus es in nobis. *d* Rex David ne quid divinæ gloriæ decerperet: Benedictus es, inquit, Domine Deus Israël patris nostri ab æterno in æternum. Tua est, Domine, magni-

a Er schreibt gar schön mit einem Schwebelhöltzlin.

b *Iudic. c.4.v.21.*

c *Iudic.c.7.v.2.*

d *Isa.c.26.v.11.& 12.*

magnificentia, & potentia & gloria, atque victoria, & tibi laus; cuncta enim quæ in cælo, & in terra, tua sunt: tuum, Domine, regnum, & tu es super omnes principes. Tuæ divitiæ, & tua est gloria; tu dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia; in manu tua magnitudo & imperium omnium. a Hoc ipsum, ne quid nobis tribueremus, sæpius commendans Paulus: Deus est, inquit, qui operatur in nobis, & velle & perficere, pro bona voluntate b. Non solum Deus cuique rei perfectionem, & animam adspirat, sed & ipsum velle nostrum, ab ipso est. Hoc autem fatemur quidem verbis, nihilominus crebro & verbis & factis negamus. Hinc illæ voces turgidæ: Absq; me si fuisset, successum sanè nullum res habuisset, hoc meo consilio confectum, sine meis viribus negotium istud intercidisset; hoc meis patrociniis, hoc promeritis meis, hoc industriæ, hoc vigiliis meis tribuendum. Ita profecto videmur nobis aliquid esse, valere, posse. O homo bulla, quæ demum tua est potentia? Vociferantem Paulum audi: Qui existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. c Incredibile dictu est, quā- ti referat, hoc pectori alte infigere, ne quis sibi quidquam tribuat, omnia Deo.

Hominis est dicere: Instrumentum ego sum, animatum quidem, sed ineptum & vile, nisi divina me dextera moveat

 in

a 1. *Paralip. c. 29. v. 11. & 12.*
b *Philip. c. 2. v. 13.*
c *Gal. c. 6. v. 3.*

In opificis mei manu ſum, quemadmodum malleus & lima in manu fabri, ſubula in ſutoris, rota in figuli, dolabra in arcularii, trulla in cæmentarii, aſcia in fabri lignarii, arcus & filum in ſartoris, infurnibulum in piſtoris, penicillum in pictoris, calamus in ſcribæ manu eſt. Si tali opificis inſtrumento vox eſſet, ita loqueretur: Nihil unquam operis non tantum non abſolveretur, ſed nec quidem inciperetur mea ſolius opera: meus omnis motus ab artificis dextera eſt, hac ceſſante omnis mea actio perit. Ego dies & annos otior inutilis truncus, ſi abſit meus artifex; hic unus & ſolus omnem mihi motum omnemque vitam tribuit. Iſaias aſſerit: Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eum, à quo trahitur? quomodo ſi elevetur virga contra elevantem ſe, & elevetur baculus, qui utique lignum eſt. Propter hoc mittet Dominator Dominus exercituum, in pinguibus ejus tenuitatem, & ſubtus gloriam ejus ſuccenſa ardebit quaſi combuſtio ignis *a*.

a *Iſ. c.* 10. *v.* 15. *&* 16.

§. II.

Nos igitur opificis ſummi, divinæ manus inſtrumenta, ſed animata ſumus, idcirco aſſidue, pro ſe quiſque roget: DIRIGE ME, ô mi opifex, meam ne ſperne opellam tenuiſſimam; utere me, prout vis; habes me tibi ſubjectiſſimum, & ad

ad omnem motionem paratiſſimũ, in tua manu ſum, ad omnes nutus tuos ſervire promptiſſimus; ecce me, quocunque volueris modo, me applica: tibi uni laus operis debetur. Ita de Deo, deque ſeipſo ſentire maximi momenti eſt. Nam hæc arcanæ ſubtilitatis ſunt, & quæ Deus ſingulariſſimè obſervat, gloriam ſuam alteri non daturus. Hæc notitia nobis ſummè neceſſaria eſt, ſcire ac profiteri quantum in rebus omnibus à Deo pendeamus. Inſtrumentum pondus inutile, ni artificis manu regatur. Hunc ergo malleum, hanc limam, hanc ſecurim, hanc aſciam, hunc calamum, hoc penicillum, hunc, inquam, hominem Deus artifex neceſſe eſt moveat, alioqui conatus omnes vaniſſimi, nulli ſunt. Deus eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere. Nemo ſe aliquid poſſe ſomniet, nemo ſibi quidquam virtutis aut virium adſcribat. Hoc autem tum demum præſtabimus, ſi divinam opem aſſiduè imploremus, non tantum ut rectè perficere, ſed etiam ut bene velle poſſimus. Primum igitur omnium eſt ſibi nihil bonæ actionis adſcribere.

Alterum à primo eſt, Deo adſcribere omnia, ad majorem Dei honorem dirigere univerſa, niſi ea ſit actio, quæ ſuopte genio honoribus divinis obſtrepit. Exemplo rem monſtramus. Eſt, qui animo fraudem, inſidias, vafritiem, perfidiam, dolum malum coquat, ut alterum quoquo modo lædat. Hic etſi millies, iterumque millies dicat, ad majorem Dei

gloriam; hæc sua Deo non probabit. Ohe, religiose nequam, hoc quidem cum Deo ludere est. Tu si serio divinos honores ampliare cupis, divinas leges ne sperne. Quod accurate Chrysostomus monens: Homo colonus, inquit, cujus terram possidet, illius auxilio opus habet. Qui justitiam tenet, nullius patrocinio indiget, nisi Dei. Qui in diaboli iniquitatibus ambulat, diaboli adjutorium necessarium habet. Colonus enim Dei, diaboli auxilium non requirit, colonus autem diaboli auxilium Dei etsi quærit, non invenit. Vidisti aliquando euntem ad furtum, Deum orare, ut bene prosperetur in furto? aut qui vadit ad fornicationem, numquid sibi signum crucis ponit in fronte, *a* ut non comprehendatur in crimine: Quod si fecerit non solum non adjuvatur, sed adhuc amplius traditur, quia nescit justitia Dei patrocinari criminibus. *b* Si ergo actio ex se mala sit, ea dicendi formula (ad majorem Dei gloriam) emendari non poterit. Pilatus parricidium in Christo designatum in lavatione manuum non eluit. Actio in se corrupta melleis verborum globulis non reddetur sancta. Non verbis Deus, sed factis colendus. Quod si actio vel bona, vel certe sit adiaphora, *c* ea omnis plane in unius Numinis gloriam est reducenda. Ita divinus Paulus præ-

a *Ita expresse Chrysost. de signo crucis.*

b *Chrysost. tom.2. in c. 22. Matth. hom. 22. post initium, mihi pag. 907.*

c *Nec bona in se, nec mala.*

præcipit: Sive manducatis, five bibitis, five aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. a Paulinam hanc præceptionem eximie Bernardus explicans: Quidquid hic, inquit, favoris captas, quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim unde gloria putide pulvis, tibi unde? De vitæ sanctitate? Sed spiritus est, qui sanctificat, spiritus dico, non tuus, sed Dei. Etsi prodigiis aut signis effulgeas, in manu tua fiunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis favor, quod verbum bonum, & bene forte deprompseris: sed Christus donavit os & sapientiam. Nam lingua tua, quid nisi calamus scribæ? Et hoc ipsum mutuo accepisti. Talentum crepitum est, repetendum cum usura. Si inventus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Si quo minus, tolletur à te talentum, & nihilominus exigetur lucrum, & vocaberis servus nequam & piger. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus; laudabilium siquidem universorum auctorem, & largitorem. Idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis, nec sola consuetudine, sicut à sæcularibus; sed neç quadam necessitate, ut jumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos sinceritate fida, devotione sollicita, hilaritate grata, sed non dissoluta. b

Ita-

a 1. *Cor. c.* 10. *v.* 31. b *Bern. tom.* 1. *serm.* 13. *in Cant. post med. mihi pag.* 774.

§. III.

Itaque omnia in Dei gloriam facienda. Hoc unum ſemper & oculis & animo ſit affixum. Non ita pridem illuſtris dux belli centum grandiores auri monetas a ſacculo clauſas aſſumpſerat itineri, quod duobus famulis comitatus confecit. In hoſpitio non vanè ſollicitus de tuendo auro. Quid faciam ajebat ipſe ſecum, ut ſervem aurum itineris comitem neceſſarium. Tradam cauponi? Quid ſi perfidus ſit? depoſitum negabit. Cuſtodiendum famulis committam? Quid ſi mercurium non pedibus tantum, ſed & manibus ferant? aufugient cum præda. Includam arcâ? quid ſi effringatur? nemo damnum fatebitur & ſarciet. Ergo pulvino ſubjiciam & cuſtodem caput meum apponam. Suo ipſius conſilio paruit, & cervical. ſuppoſuit. Mane altero accelerans iter hoſpitio abiit, ſed aurum lecto ſepultum ex oblivione reliquit. Aliquantum viæ progreſſus aurum deeſſe deprehendit: Mox equo ſubdens calcaria viam omnem relegit, & ad illam mollem auri ſepulturam avidus properavit. Reperit etiamnum fido loco celatum, quod oblivio deſtituerat, nobile metallum. Hic ille theſaurum inventum exoſculatus, ſanctioribus curis cenſuit aſſervandum. Ideo illum non ſacciperio, ut minus fido immiſit, ſed intimæ veſti aſſui curavit, ut pæne citius perderet ſeipſum quàm iſtum tam carum comitem

a Doplonet bey 500. fl.

comitem suum. Quam solliciti, ô bone Deus, quàm & seduli sumus in custodiendis numis, in auro servando, capiti supponimus, vesti assuimus, nonnunquam glutimus aurum, ne perdamus, imò ipsam sæpissime vitam amore auri perdimus. Hoc nimirum est cum ratione furere. Quin potius divinum illud pronuntiatum (ad majorem Dei gloriam) non tantum assuimus vesti, sed incidimus fronti, aut manui, ne ullus oblivioni locus sit, ut oculis semper obversetur: Sibi nihil, omnia Deo adscribenda.

Hoc Augustinus alte cujusvis animo defixurus, tam succinctè, quàm verè: Redditur meritis, inquit, quæ contulit gratia. a Si herus famulo debitori nonaginta novem florenos donet, dicatque: Florenos mihi centum debes: hoc age; his unicum appone, & contractum apud me nomen expunge; nunquid non hic meritis redderetur, quæ gratia contulisset. Ita prorsus facile ac commodum est alieno ære exire, si prius dono accipias, quod postmodum ex debito redhibeas. Sed Augustinus priora luculentius edisserens: Omne meritum, inquit, in nobis non facit nisi gratia: & cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat nisi munera sua. a Ergo jure meritissimo ad unius Numinis gloriam referenda sunt omnia. Hoc pii conjuges, Raguel & Anna, hoc Tobias & omnes virtutis amatores docent.

a *Aug. l. de corrept. & gratia, c. 13.*
b *Aug. epist. 105. ad Sixtum.*

cent. Conjugum illorum voces sunt: Benedicimus te Domine Deus Iſraël, fe- cisti enim nobiſcum miſericordiam tuam. Tobias ſe unum & ſolum laudibus divinis imparem nimis indicans: Benedicant te, inquit, cæli & terræ, mareque & fontes, & flumina & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis ſunt. Sed quid tandem eſt Deum benedicere, omnia Deo adſcribere, lau- dem & gloriam in omnibus & de omni- bus impertiri?

Cyrillus Alexandrinus illa Malachiæ verba explicans: Si ergo pater ego ſum, ubi eſt honor meus? a Quærenda, inquit, à nobis, quæ Deo ſunt honorifica. Glori- ficabitur à nobis, ſi non, quod nobis ju- cundum & amicum eſt, agere ſtuduerimus, ſed illi potius mentem noſtram de- dicaverimus, & in omnibus ad ejus nu- tum conformaverimus. Non ſingulis ſo- lum hebdomadibus, ſed & diebus plu- rima obveniunt, quæ mollior natura re- fugit, & horret. Hic exurgat animus, & in Deum ſeſe attollat, dicatque grandi ſpiritu: Mi Deus, hæc & hæc à cibo, po- tuque abſtinentia mihi difficilis eſt, ſed *propter te*, abſtinebo. Coërcere vagos ſen- ſus mihi moleſtum, ſed *propter te*, coërce- bo. His aut illis me ſubmittere, nimis quam arduum mihi videtur, ſed *propter te*, ſubmittam me. His aut iſtis ignoſcere, injuriæque gratiam facere, mihi multo difficillimum eſt, ſed & hoc *propter te*, fa- ciam, & promptam illis veniam dabo. Has

a *Malach c. 1. v. 6.*

Has aut illas preces extendere, has & illas eleemosynas erogare mihi grave, sed *propter te*, preces liberaliter extendam, eleemosynas largiter erogabo. Quæcunque mihi demum, vel factu ardua, vel perpessu nimis aspera videbuntur, ea omnia paratissimus sum facere & pati propter te. Quidquid autem vel sanctæ cogitationis, vel actionis bonæ à me fuerit susceptum, id uni & soli tibi referam acceptum. Tibi laus & gloria ab omnibus & de omnibus. Tuum munus est, quod meremur, ære tuo nostra dissolvimus debita, tuis te donis honoramus. E tuæ bonitatis mari bonum omne defluit, æquum est ut omne bonum à nobis in illud refluat. Omnia in Dei gloriam facienda.

CAPUT III.

Tobias junior mansuetæ comitatis plenissimus.

PEractis nuptiis, Tobias ad iter se accinxit, & ad parentes reditum paravit. Hic Raguel omnia molitus, ut generum paullo diutius liceret retinere, adjuravit eum, ut duas hebdomades moraretur apud se. a Tobias precibus armatis soceri expugnatus, cum cælesti tabellario agens: Azaria frater, inquit, peto ut auscultes verba mea. Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ. Tamen obsecro, ut assumas tibi animalia, sive servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, reddasque ei chirographum

a *Tob. c. 8. v. 23.*

phum ſuum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas. Scis enim ipſe, quoniam numerat pater meus dies: & ſi tardavero una die plus, contriſtatur anima ejus. Et certè vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum ſpernere non poſſum.

Cæleſtis nuntius Raphaël Archangelus, Tobiæ, quem ut herum ſuum coluit, ſeu preces, ſeu imperia diligentiſſime prorſus ac fideliſſime executus eſt: Non ſervus Domino, non fratrum ullus fratri ſuo tam integrè prompteque obſequitur, atque aliger hic nuntius ſuo, cui ſerviit, hero. Id profectò Tobias facile potuit obſervare, hinc illum humaniſſime affatus: Azaria, frater, inquit, peto, & auſcultes verba mea. Tobias manſuetæ comitatis pleniſſimus. Hoc igitur loco explicandum, quanti referat erga homines humanum & comem eſſe, commodis omnes delinire dictis, leniſſimis & amantiſſimis verbis uti, ita omnia hoc verborum melle ac ſaccaro condire. Res maximi momenti. Rationes adferimus.

§. I.

I. Hic nullis impendiis aut ſumptibus eſt opus; nil arcæ, nil crumenæ demitur; tam facile bona verba dicere quàm mala, incommoda, aſpera. Hoc tamen fatemur: homo duri oris, & calidæ mentis, ſeipſum neceſſe eſt vincat, dum ſuavius loqui addiſcat. His ſolis expenſis, ſui victoria, hoc omne

omne negotium agitur. Sed hic labor nemini ſit difficilis, qui mille commodis penſatur. Salomon id pollicitus: Manſuetis, ait, dabit gratiam. *a* Hanc ſapientiſſimi regis promiſſionem Chryſoſtomus expendens: Mirabile, inquit, Salomonis promiſſum. Et an iis nihil dabit gratiæ, qui jejuniis, qui caſtimoniis, qui eleemoſynis, qui virtutibus aliis ſuo ſe conditori commendarint? Imò vero dabit. Sed mites erunt primi. qui optimam partem, qui totos principatus auferent in præmium. Quod Siracides apertiſsimè confirmans: Sedes ducum ſuperborum, inquit, deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. *b* Inhumanos illos, immites, aſperos, inſolentes, ferrei oris homines ſede ſua excutit, in eadem mites reponit & imperat: Mutate vices; tu ſurge, & ſta; tu conſide, & bona hujus occupa. Cum igitur verborum ſuaviorum plauſtra integra nil penitus crumenæ demant, cur hac in re parcimus, parſimonia proſus damnoſiſsima?

II. Quærit doctiſſimus Aquinas: Utrum hæc, de qua agimus, mitis humanitas ſit virtus? Ad quæſtionem dilucidiſsimè reſpondens his omnino verbis ſententiam pronuntiat: Affabilitas, eſt quædam ſpecialis virtus, ſecundum quam inter ſe homines bene diſponuntur, ſimul conviventes. Imò vero etiam hæc addit: Affabilitas, cum ſit ad alterum, ſecundum

S aliquam

a *Prov. c.3. v.36.*
b *Eccli. c.10. v.17.*

aliquam debiti rationem, eſt pars juſti-tiæ. *a* Perit omnis humana ſocietas ejec- è cœtu hominum hac virtute. Non ho-mines, ſed feræ ſumus, quæ mutuis in morſibus eunt, ſi virtutem hanc neglig-mus. Idem & priſcorum ſapientum ſen-ſus. Naturali debito ac jure homine obligari, *ut aliis delectabiliter conviv at.* b

III. Hæc comitas, ſive affabilitas, ſe ſuavis humanitas maximum amicitiæ vin-culum eſt. Quid autem magis cupimus & ambimus, quàm omnes habere benevo-los faventes, amicos, omnium flore gratia, omnes noſtri cupidos & ſtudioſ eſſe, neminem inimicum, malevol infenſum, neminem de nobis malè l-qui. Atqui reverà potentius philtr non eſt ad omnium voluntates & a-nimos nobis conciliandos, quàm huma-tas, comitas, affabilitas: mel verbor gulam etiam hoſtium delinit & propi homo ſuaviter humanus, & dulcis quii, non difficulter omnium ſibi be-volentiam & favorem parat. Hoc Sir-des teſtatiſſimis verbis affirmans: Ve-bum dulce, ait, multiplicat amicos, mitigat inimicos, & lingua eucharis (gratioſa) in bono homine abund. Aſperrimus homo eſt, & è mordaciſ aceto ſubactus, cui hæc Siracidæ cohor-tio mel verborum in os ingerere non p

a *S. Thomas* 2. 2. *q.* 113. *art.* 1. *&* *concluſ. mihi pag.* 820.

b *Macrob. l.* 3. *Saturnal, ante med.*

c *Eccl. c.* 6. *v.* 5.

sit. Tria dixit Siracides. 1. Gratiosa lingua multiplicat amicos. Qui plurium amicitiam ambit, facundi mellis copiam paret, bona verba in promptu habeat, norit omnibus benedicere. Vetus & notum illud: Verbum, mentis vehiculum; dulce verbum, dulcis animi signum. 2. Gratiosa lingua mitigat inimicos: sermonis enim suavitas mirè penetrat mentem, nam uti falernum, aut Creticum per guttur, dulces Musicorum moduli per aures blandissimè illabuntur, ita affabilitas animum audientis subit, eumque sibi devincit. 3. Lingua gratiosa & eucharis in bono homine abundat. Deus mare dulcedinis est: In hoc saccari, mellisque mari lingua hominis boni quotidie natat & lavat. Hoc ajo: Dei omnes patientissimam suavitatem, summamque benignitatem quotidie commeditatur homo cælestium gnarus. Hinc illi verborum suavitas. Ergo lingua gratiosa, eucharis, cælesti melle imbuta non tantum amicos multiplicat, sed & inimicos mitigat, & in homine bonæ mentis abundat. Beata Mechtildis miti suaviloquentia ita rapiebat omnes, ut loquentem Angelum audire sibi viderentur. Hanc illa suavitatem sermonis, ex illo, quod diximus, mari hauserat.

Tullius olim de virtute hac disserens: Difficile dictu est, inquit, quantopere conciliet animos hominum comitas, affabilitasque sermonis. a Hinc priscis Hercules Gallicus visus est, non rosas tan-

a *Cic. l. 2. de officiis.*

tum, ſed & torques aureos loqui, adeo ſermonis dulcedine trahebat & vinciebat auditorem. Hinc Perſæ, Plutarcho teſte, *a* humaniſsimos ſe præbituri poculum mellis & lactis plenum propinarunt, tanquam ſi maximos favores & ipſam propinarent concordiam, quàm certè ſermonis mel ſive affabilitas maxime conſervat. Quod Salomon affirmans: Favus mellis, ait, compoſita verba. *b* Abigail femina ſanè prudentiſsima quantum incendium hoc oris melle reſtinxit? Ibat David Nabalis domum everſurus cædibus; in via occurrit Abigail, eaque orationis ſuada, tamque mellitis precibus placavit militarem animum, ut in vaginam redierit gladius cæde nulla cruentatus.

a *Plutarch. in Artaxerxe.*
b *Proverb. c. 16. v. 24.*

§. II.

IV. Ad manſuetudinem Chriſtianam ſeu comitatem exercendam maximorum præceptis & exemplis impellimur. Tarſenſis Paulus neophytos Romanos erudiens: Obſecro vos, fratres, inquit, per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem. *a* Rogat, cùm potuiſſet imperare ejuſcemodi juſſu. Hoc faciendum, aut adverſarium me veſtrum ſentietis. Non ita Paulus, ſed precibus agit, quod Dei ſpiritus amat facere. Nimirum medicus, uti Chryſologus loqui-

a *Rom. c. 12. v. 1.*

tur, cum austerior est medicina non imperio agit, sed precibus. Idcirco idem Paulus à falsis Apostolis tanquam vir vilis & sui commodi sectator pessime traductus, non excanduit, neminem fulminavit, sed mitissime: Obsecro vos, inquit, per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. *a* Pari modo Ephesios cohortatus: Obsecro, ait, ego vos vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis. *b* Vide, inquit Chrysostomus, quàm nihil imperiosum, nihil authenticum, sed contractum ac submissum scribat! Non illud obtrusit: Ego, qui verba ineffabilia audivi, sed, Ego vinctus in Domino, meis vos precibus convenio, & obsecro. Ita plurima suavissime juberi possunt precando.

V. Christus ipse hanc affabilitatis, seu comitatis pulcherrimam virtutem, & verbis docuit & exemplis divinissimis monstravit. Nam velut ludimagister ludum aperiens: Discite à me, inquit, quia mitis sum, & invenietis requiem animabus vestris: *c*, alioqui vitam omnem inter litigia & turbas acturi. Cum apud superbum Pharisæum Simonem Christus ageret, hospiti suo civiliter deferēs, & prius dicendi facultatem postulans: Simon, ait, habeo tibi aliquid dicere. Discamus hæc cuivis

 facile

a 2. *Cor. c.* 10. *v.* 1.
b *Ephes. c.* 4. *v.* 1.
c *Matt. c.* 11. *v.* 29.

facile imitanda. Siracidæ frequens hac de re præceptum est: Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris. a Subinde stimulos iræ senties, bilis effervescet, manus prurient in verbera, vocis fulmen eruptionem molietur: sed tu, si sapis, frange hos æstus, effervescentia verba contine, lenitatem adhibe, & omnium in te amorem trahes. Revera hæc una res summi momenti est. Quantæ ubique lites ac discordiæ caverentur, si suavis verborum lenitas & mansuetudo in promptu foret. Austera & aspera verba tam provocant rixas, quàm inflammant & alunt. In omnibus pæne domibus litigia perstrepunt, quia nemo ferè discit benedicere, ac comiter loqui. Tumultuamur passim ac vociferamur, cultros & gladios loquimur, acerbis asperisque dictis nosmet mutuò proscindimus, nil mellis ore gerimus. Hinc jurgiorum ac bellorum ubique plurimum, ob penuriam tam pretiosi mellis.

Quo tandem modo Moses ultra sedecim centena millia hominum; rebellem, refractarium, durissimæ cervicis populum gubernare potuisset, nisi hoc oris melle uti voluisset? Moses vir erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. b Hac unâ re ita omnes in sui amorem rapuit, ita omnes sibi devinxit. Ut plus eum, inquit Ambrosius, pro mansuetudine diligerent, quam pro factis

a *Eccli. c.3. v.19.*
b *Num. c. 12. v. 3.*

factis admirarentur. Quamvis enim cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili & grata appellatione affari solebat. Ita Moses monstra placavit verbis; *a* leones & tigrides humana disciplina imbuit, hoc est, efferos ac pervicaces populi sui mores suo melliloquio cicuravit. Nam bonitas, eodem Ambrosio teste, si mansuetudine morum adjuvetur, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. *b* Rex David cum Mose certans mansuetudine morum Deum armatis pæne precibus invadit: Memento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus. *c* Idcirco & Ambrosius regium hoc affabilitatis exemplum ingerens: Rex David, ait, quam mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu? fortis in prælio, mansuetus in imperio, patiens in convivio, ferre magis promptus, quàm referre injurias, ideo tam charus erat omnibus, ut juvenis ad regnum etiam invitus peteretur, & resistens cogeretur; senex, ne prælio interesset, à suis rogaretur, quòd mallent omnes prò ipso periclitari, quàm illum pro omnibus. Itaque parentes eum filiis, filii parentibus præferebant. *d* Tan-

S 4 tarum

a *Eccli. c. 45. v. 2.*
b *Ambr. to. 5. l. 2. de offic. c. 7. m. p. 477.*
c *Psal. 131. v. 1.*
d *Ambros. loco proxime cit. De his vide etiam Bernard. serm. 12. in Cant. ante med. mihi pag. 767. Vide & Philonem libro: Quis rerum divinarum sit hæres. mihi pag. 376.*

tarum virium eſt affabilis manſuetudo ad conciliandos animos. Ius ea ſibi vendicat in omnes, & in omnia, ſed modo ſuavi prorſus & amabili. Homo manſuetus, ſuavis eſt Orpheus, qui lapides movit canendo. a

VI. Promiſſum Chriſti eſt: Beati Mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. b Promiſſum prorſus admirabile, ſi eo terra, quam calcamus, deſignetur. Nam in hoc Orbe noſtro ubique ferè locorum mites accedere faciles ſuis ſedibus expelluntur & exagitantur. Quomodo igitur terram poſſident? Ne deſimus quæſtioni, reſponſione breviſſima exponimus promiſſum. 1. Sunt, qui manſuetis ac melliloquis hominibus productiorem vitam promitti aſſerant. 2. Nemo dignior manſueto poſſidere terram. 3. Manſueti tantis & ſolatiis & gaudiis perfunduntur, ſatietate tam jucunda vivunt, ac ſi neſcii quot prædiis, ac latifundiis abundarent. 4. Hic ſane agrum, civitatem, ditionem poſſidet, qui annuos inde cenſus, qui vectigalia, indictiones, tributa, collationes recipit. Terra malis hominibus plena eſt, manſuetudo verò ab iis omnibus ſuum vectigal & tributum percipit. Non enim ullum eſt malum, quod homo mitis non in ſuum derivet commodum. Ita certè is terram poſſidet, cui omnia terræ mala tributaria ſuas deferunt penſiones, ſu penſitant vectigalia. Revera mitis colligit

a *Horatius l.3. Carm. Oda 11. initio.*
b *Matth. c. 5. v. 4.*

git de spinis uvas, & de tribulis ficus. *a*
5. Adamus, etiamnum incola paradisi, terrarum dominus fuit; terra utique jam serpentes, viperas, noxias herbas, spinasque aluit, sed non in damnum aut noxam Adami. At ubi jam furti reus agebatur, denuntiatum illi: Spinas & tribulos germinabit *Tibi b*. Homini miti velut Adamo alteri, nil nocet dum mitis est. Conviciis appetitur, calumniis configitur, injuriis afficitur, varie contemnitur; at ille his spinis ac tribulis non pungitur, non uritur: Terram possidet, cujus est Dominus. Promissum Christi certissimum. Prædixit hoc psaltes: Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. *c*.

a *Matth. c.7. v.16.*
b *Gen. c.3. v.18.*
c *Psal. 36. v. 11.*

§. III.

Sed objicias: Quis semper mella loquatur: & quis semper adeò ad amussim mitis sit? Multi sunt, qui turbant; & subinde aliis mersi cogitationibus paullulum asperius loquimur. Quis hæc ita in numerato habet, quis ista usquequaque semper adeo ad perpendiculum faciat? *a* Hoc, ô bone, artis est: ideò, huic arti gnaviter studendum est. Ab exemplo rem disce. Agendum mihi est cum homine inhumano, agresti, tetrico, diffici-

 li,

a Wer kans allezeit also am Schnür haben.

li, acerbo, immiti, aſpero, à quo vix quiſquam ſuavius, mitiuſque verbulum impetret. Ergo nec ego ab eo roſas & mella expectabo, nempe audiam, quod alii, ſed audiam paratus & ad omnem manſuetudinem compoſitus, dictis illius aſperrimis ego molliſſima rependam; non proritabit nec inflammabit me, non aſperiorem me faciet, quantumvis ore ſæviat. Mordaciſſimum fel ipſius melle meo vincam: ita me Deus juvet. Si paribus certare velim, & aſperis improbiſque dictis, improba, aſperaque ejuſdem ſtyli reddere, victus, occiſus ſum.

Hoc, mi Chriſtiane, artis eſt, nolle vinci à malo, ſed vincere in bono malum: *a* pro aceto mulſum, murinam, nectar, lene ac dulce vinum reddere: non reddentes malum pro malo. *b* Hoc diſcamus, aut à mãſuetudinis magiſtro Chriſto tanquam indociles diſcipuli minerval repetamus. E ſchola Chriſti proſcribitur, quiſquis manſuetudinem & chriſtianam comitatem diſcere recuſat. Iratus & furens elephas, ut ajunt, ad aſpectum agni miteſcit. Aſpice & audi Dominum JESUM, manſuetudinis præceptorem mitiſſimum; & non poteris non miteſcere.

Sed objicias iterum: Aſperum eſſe, ac iraſci non nunquam neceſſarium. Sit ita: Iraſcimini; ſed nolite peccare. *b* Objurgatio duriuſcula melle ſit temperata. Ita beatus

a *Rom. c.* 12. *v.*21.
b 1. *Pet. c.*3. *v.*9.
c *Pſal.* 4. *v.*4.

beatus Paulus præcipiens: Hunc notate, inquit, & ne commiſceamini cum illo, ut confundatur, & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem. a Servum Domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, cum modeſtia corripientem. b Ergo acetum, ſi opus inſtilla, ſed cum melle. Ita, quod veteris eſt proverbii; Melle merces tuas contege.

Interrogatus Democritus, qua ratione ſanus quis ac valens in annos plurimos producat vitam? Hoc dedit reſponſi: Intus melle, foris oleo. Si valetudo ſit, conſervanda, exercitationem ſive oleum corpus, hilaritatem ſive mel animus ſibi depoſcit. Nos idem aſſerimus: *Intus melle.* ſed ſenſu paullulum mutato. Iſtud mel oris de quo loquimur, à cordis ſinceritate promendum. Quod Ambroſius ſingulariſſime requirens: Hanc affabilitatem, inquit, volumus eſſe ſinceram, ac ſobriam ſine ulla adulatione. Quales haberi nolumus, tales ſimus. c Si impoliti, horridi, inſuaves, ruſtici, immites, barbari, oris ferrei haberi nolumus, ergo nec ſimus. Emanuelem divinum infantem prædicat Iſaias, quòd butyrum & mel comeſturus. d Sponſam laudans cæleſtis ſponſus: Mel & lac, inquit, ſub lingua tua. e Ita

olim

a 2. *Theſſ. c. 3. v. 14. & 15.*
b 3. *Tim. c. 2. v. 25.*
c *Ambroſ. l. 2. de officiis c. 7.*
d *Iſ. c. 7. v. 15.*
e *Cantic. c. 4. v. 11.*

olim infantulis recens lustratis melli lac mixtum in os inserebatur. Locupletissimus testis Tertullianus: Inde suscepti, ait, mellis, & lactis concordiam prægustamus. *a* Qui ritus commonebat, ad virtutem comitatis & mansuetudinis infantes è cunis erudiendos, ut à teneris unguiculis maturè discerent non acetum & fel, sed rorem lacteum & mel lingua regere. Ajunt sub canum lingua vermiculum, *b* quem Lyrtam vocant, abscondi, catulis eximendum maturius, ne rodere assuescant. Quam multi hominum sub lingua caninum vermem hunc ferunt, mordent, rodunt, lacerant, perrodunt omnia. Mores prorsus canini. O homines! non obrodentes vermes, non asperos sermones, sed promulsidem lacteam, sed mansuetudinem, & suaviloquentiam. *c* gestate lingua, dicta omnia saccaro, sesamoque *d* spargite. D. Aquinas ita erudiens. Affabilitas, inquit, specialis virtus est, ad cujus munus officiumque pertinet, dicta omnia alios attingentia ad decori regulam prudenter moderari. *e*

VII. Qua in re Tobias etiam noster, affabilis, suavidicus, mansuetæ comitatis plenus

a *Tertull. l. de corona militis, initio mihi pag.* 341.

b *Venula est. Hinc dicitur*, dem Hund den Wurm nemen.

c Sanffte hüpsche Reden.

d *Placentæ olim e melle sesamoque conficiebantur.*

e *S. Thom.* 2. 2. *quæst.* 113. *init.*

plenus exemplo luculento famulum conpuctitium compellans ut fratrem: Azaria frater, inquit, peto ut auscultes verba mea. Obsecro te, ut assumas tibi animalia, sive servitia & vadas ad Gabelum. Ita servi cum dominis, non verò domini cum servis aut rarò sic loqui assolent. Nihilominus suaviloquens Tobias suo se servo, quem certe nesciebat esse Angelum, tam affabilem se præbuit. Ita Iobus: Servum meum vocavi, ait, & non respondit mihi, ore proprio deprecabar illum. *a* Ita Turonum episcopus Briccium sacerdotem de se pessime loquentem mitissime toleravit, nec adduci unquam potuit, ut eum officio moveret. Ejus rei geminam assignans rationem. 1. Meam ego ipse injuriam, inquit, neutiquam ulcisci debeo: est, qui judicet & vindicet; illi vindicta omnis est transcribenda. 2. Christus Iudam ferre potuit proditorem suum, cur ego non feram Briccium? Mansueti hæreditabunt terram. Sui victor, Orbis possessor est mansuetus.

Eam ob caussam Paulus hoc Tito summa cura commendans: Admone illos, inquit, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. *b* Omne genus comitatis, mansuetudinis, affabilitatis vult exhiberi, & quidem omnibus tam servis, quam dominis, tam egenis, quam opulentis, doctis, indoctis, juvenibus, adultis,

a *Iob. c. 19. v. 16.*
b *Tit. c. 3. v. 1. & 2.*

tis, ſapientibus, & rudibus. Quod & Siracides monet: Congregationi pauperum affabilem te facito, *a* nempe ſuaviter & comiter loquendo. *b* Suaviloquus homo, nemini non gratus. Vultuoſus, aſper, auſterus, ſermonis acidi, oris ferrei homo, nemini non exoſus.

Telecrus, quod Plutarchus memorat, fratri ſuo conqueſtus: Qui fit, ajebat, mi frater, quod nemo civium mei ſtudioſus bene mihi cupiat. Tibi volunt, ad te voluntatum inclinatio incumbit; qui fit? Cui frater: Pace tua dixerim, ait, Tu homo extra omnem comitatem poſitus injuriam ferre neſcis; ego autem ſcio. Hinc mei favore imbuti, mihi favent, ſtudentque; utor ego populo ſane meo. Tetricam moroſitatem tuam nemo non odit, & horret, & fugit.

Nimirum ſuaviloquentia mater eſt benevolentiæ. Alios tibi cupis benevolos? Sis tu illis ſuaviloquus, mel oris liberaliſſime ſparge, cum omnibus affabilis & humanus, oportet enim manſuetum eſſe ad omnes. Qui pacem & concordiam in cœnobio, in domo, in conjugio cupit alere, hoc agat, ut & ipſe & omnes alii inter ſe verbis utantur bonis; comiter, placide, ſuaviter loquantur. Sumptus hic nulli, fructus maximi. Videbit mitis, quod Iobus vaticinatur, torrentes mellis & butyri. *c*

Prol-

a *Eccli. c. 4. v. 7.*
b *Ait Nicolaus Liranus.*
c *Iob. c. 20. v. 17.*

Prolixior fuit hæc dissertatio, sed eo fine, ut linguæ omnium discant non acetum, non fel, non acerbitatis oris, & insuaves acrimonias, sed lac & mel, sed christianam ac decentem suaviloquentiam omnibus propinare, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. Ita Deus jubet, ita Christus docet, ita exigit justitia. Res est maximi momenti. Ita domus, civitates, regna, Orbis universus longe rectius gubernari, ita innumeræ lites, & discordiæ aut penitus caveri aut multo citius ac facilius poterunt sedari. Oris mel, Orbis tranquillitas. Oportet mansuetum esse ad omnes.

CAPUT IV.

Tobias pudicæ sobrietatis amantissimus.

Tobiæ tabellarius è cælo Raphaël pecuniam à Gabelo non solum recepit, sed & Gabelum ipsum adduxit summo totius domus gaudio, quod & lacrymas insoliti gaudii testes excivit. Lacrymis effusa in divinas laudes oratio jungebatur. A divinis laudibus itum ad mensam, epulumque sobrium. Nam cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant. *a*

Hoc loco prorsus necessarium, si ævi nostri mores considerem, de vulgatissimo Ebrietatis vitio disserere. Ego hic more

a *Tob.* c. 9. v. 12.

more meo non colligam, ſed ſeligam; rem ſummam paucis complectar, omniaque conferam ad compendium. Ab annis jam triginta vinolentiam deterrimum flagitium nec ſcriptis publicis, nec dictis inſecutus ſum. Aliqua cauſſarum erat: Ajebant fœdum compotandi morem per Germaniam paſſim aboleri. Nimirum tunc famuli ſobrii ſunt & frugi, cum teſtes adſunt dominorum oculi: his amotis quidlibet audendi animus eſt. Iamque eo vitioſitas invaleſcit, ut apud quoſdam inter minora piacula cenſeatur vino ſepeliri; apud alios virtutis etiam ſit, plurimum vini capere & inter plures ultimum fieri ebrium. Hic, mi Lector, rumpendum eſt ſilentium; faciet indignatio verſum. Sed, ut dixi, agam quam breviſſime potero, atque Ebrietatis damna & noxas, unaque cauſſas, cur ea modis omnibus fugienda, ſummatim ediſſeram.

§. I.

I. Ebrietatem Deus ſeveriſſime prohibuit ſub pœna capitis. Supplicium æternum Temulentiæ decretum. Hoc Paulus promulgans: Ebrioſi, ait, regnum Dei non poſsidebunt a. Hoc edictum, hæc unica capitalis ſanctio inſtar mille concionum ſit. Ebrietas jactura cæli punitur, ad æternos ignes ablegantur ebrioſi. Idcirco Chriſtus tam ſollicitè monens: Attendite vobis, inquit, ne fortè graventur corda veſtra in crapula & ebrietate.

a 1. *Cor. c.6. v.10.*

brietate. *a* Perinde, si dixisset: Pater meus sobrietatis legem capite sanxit. Attendite; transgressionem legis brevissimam supplicium excipit æternum: Ebriosi regnum Dei non possidebunt.

Quærit Ambrosius, cur Deus Israëlis populo, non vinum scaturire jusserit è petra, quæ facilitate ac sumptibus iisdem præstantissimum fudisset nectar, si Deus annuisset. Sed providentissimus Deus non ebrium, sed sobrium sibi populum conservare voluit. Oblato vino ingurgitassent sese, saltitassent, in omne genus nequitiarum degenerassent. In officio contineri non poterant, dum aquam bibebant; vini flamma in omnia eos scelera egisset. Quod Basilius egregiè testatus: Ebrietas, inquit, malitiæ mater, virtutis inimica, justitiam ignorat, prudentiam extinguit *b*.

II. Ebrietas optimum quod habet homo, rationem adimit, facitque hominem belluam, & bellua tetriorem. Nullæ pecudes ultra sitim bibunt, cum sitim extinxerant; à nemine ad bibendum se cogi ferunt. At homo jam satur & ebrius bibit, & seipsum, ut bibat, stultissime cogit. Hic quæstio fit, quandonam in bibendo noxæ letalis fiat initium? Ajunt Theologi: Cum notat quis vino se gravari, & esse periculum, ne largius bibendo inebrietur, & tamen bibit, mortifero se crimini exponit.

T Hoc

a *Luc. c. 21. v. 34.*
b *Basil. hom. in Ebrietat.*

Hoc peccati principium etiamsi post unam alteramve horam, ebrietatis sequatur complementum, Oseas clamat: Fornicatio & vinum, & ebrietas auferunt cor *a*,

Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent b.

Tiberius Cæsar Attilio Butæ viro prætorio cum ad inopiam per luxum & temulentiam esset redactus, false objiciens: Sero, inquit, experrectus es. Excordes vivunt imo non vivunt, sed vitiose dormiunt, aut mortui sunt, qui vino se mergere consuerunt. Ideo vociferatur Joël: Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine; *c* quoniam periit ab ore vestro. *d* Bernardus hic paucis multa complexus: Ebrietas, inquit, ita alienat mentem, ut homo nesciat seipsum. Ebrietas mortale crimen est. Ebrietas ejicit hominem è paradiso, è regno Dei. Ebrietas demergit hominem in infernum. Multi per ebrietatem à dæmonibus capti sunt, nec est aliud Ebrietas, quam manifestissimus dæmon. *e* Vinum & ebrietas auferunt cor, rationem sepeliunt.

III. Ebri-

a *Osea c.4.v.4.*

b *Ovid.l.1.de Arte.*

c *In dulcedine, non in necessitate, sed in delectatione.*

d *Ioel c.1.v.5.*

e *Bern. l. de modo bene viv. c. 25. mihi p.1656*

§. II.

III. Ebrietatem ſemper angue pejus & cane oderunt omnes Numinis amici, omnes imo amantes recti ac honeſti. Anna Samuelis mater vinum nunquam bibit, Magdalena & Martha poſt Chriſti in cælos reditum vino, ut fertur, omni abſtinuerunt. Hoc virorum plurimi, quos alibi a laudamus, abſtinentia laudabili præſtiterunt. De ſeipſo Salomon: Cogitavi in corde meo, inquit, abſtrahere à vino carnem meam. b Quod ille cogitavit facere, hoc tot centeni alii fecerunt, non neceſſitate, ſed virtute omnis vini abſtemii. Noverant ii blandimenta noxia & vim hujus potus. Sed non agitur, ut omne poculum vinarium manibus excutiatur, ſed ut intemperantia caveatur, quæ licitum vini uſum turpiſſimè corrumpit. Lacedæmonii ſervos obruerunt vino, & flagellis admoverunt ſub oculis filiorum. His indecoros geſtus ab ebriis editos monſtrarunt, ut eos tanto facilius ab omni ebrietate abſterrerent. Laudatiſſimus Arragonum rex Alphonſus interrogatus, cur adeo ebrietatem & ebrios odiſſet: Quia ſcio, ajebat, Furorem & Libidinem Ebrietatis eſſe filias. Romanus Sapiens Annæus: Quàm turpe, inquit, plus ſibi ingerere, quàm capiat, & ſtomachi ſui non noſſe menſuram! quàm multa ebrii faciunt, de qui-

a *In Pharmaco Pharmacorum. l. 1. c. 3. §. 1. & 2.*

b *Eccleſ. c. 2. v. 3.*

quibus sobrii erubescunt. Nihil aliud est ebrietas, quam voluntaria insania. Extende in plures dies illum ebrii habitum, numquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior. Alexander Macedo Clitum carissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit: & intellecto facinore, mori voluit, certe meruit *a*.

IV. Crumenæ, Valetudini, Famæ nocumentum infert maximum Ebrietas. *Crumenæ.* Locupletissimus testis Salomon: Qui diligit epulas, inquit, in egestate erit; qui amat vinum & pinguia, non ditabitur *b*. Homo bibulus pecunias suas perforato sacculo commendat. Quod Aggæus vates dixit: Qui merces congregavit, misit eas in sacculum pertusum *c*. Quàm multi uxore ac liberis esurientibus, ipsi in tabernis potitant, & lucellum omne gula profunda abliguriunt. Hoc prorsus est nummos in sacculum pertusum mittere. At ego, inquis, gratis bibo; aliis me adjungo. *d* Sed illi alii, num & ipsi gratis bibunt? Nam raro dominis suis furantur, aut suis familiis, ut dixi, subtrahunt. Cum morbus, aut senectus adest, nummarium omne præsidium deest. Miseri, ter miseri, nisi ope aliena subleventur. Crumenas exhaurit Ebrietas. Sed & *Valetudinem* hoc idem

a *Seneca epist.* 83. *mihi pag.* 548.
b *Prov. c.* 21. *v.* 17.
c *Aggeus c.* 1. *v.* 6.
d Ich schlag mich zu.

idem vitium rapit. Res certiſſima Siracidæ oraculo: Propter crapulam multi obierunt, qui autem abſtinens eſt, adjiciet vitam.a Quot millia ſingulis hebdomadibus hoc fati genere cadunt & tumulo merguntur, ante toties merſi vino? Plinius Secundus ebrietati, & ebriis jure merito inſenſiſſimus: Solem orientem, inquit, non vident, ac minus diu vivunt. Hinc pallor & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus, effundentes plena vaſa, & (quæ ſit pœna præſens) furiales ſomni, & inquies nocturna, præmiumque ſummum ebrietatis libido portentoſa, ac jucundum nefas. Poſtera die ex ore halitus fœdi, ac fere rerum omnium oblivio morſque memoriæ. Rapere ſe ita vitam prædicant, cum priorem diē ſemper perdant, imo vero & venientem. Quod addit veriſſimum: Nulla in parte mundi ceſſat ebrietas. Nam & hæc neceſſitas vitium comitatur, ut bibendi conſuetudo augeat aviditatem. Quanto plus biberint, tanto plus ſitiunt b. Ebrietatem non minus Seneca deteſtatus: Adjice, inquit, illam ignorationem ſui, dubia & parum explanata verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipſa mobilia, velut aliquo turbine circumagente totam domum; ſtomachi tormenta cum efferveſcit merum, ac viſcera ipſa diſtendit. Quid

 cum

a *Eccli. c. 37. v. 34.*
b *Plin. l. 14. Nat. hiſt. c. 22.*

cum somno vitiatur, & quæ ebrietas fuit, cruditas facta est. Inde pallor & nervorum vino madentium tremor, & miserabilior ex cruditatibus, quàm ex fame macies: inde incerti labantium pedes, & semper qualis in ipsa ebrietate titubatio: inde in totam cutem humor admissus, distentusque venter dum malè assuescit plus capere, quam poterat: inde suffusio luridæ bilis, & decolor vultus, tabesque in se putrescentium, & retorri digiti articulis obrigescentibus, nervorum sine sensu jacentium torpor, aut palpitatio sine intermissione vibrantium. Quid capitis vertigines dicam? quid oculorum, auriumque tormenta, & cerebri æstuantis verminationes, & omnia, per quæ exoneramur, internis ulceribus affecta? Innumerabilia præterea febrium genera, aliarum impetu sævientium, aliarum tenui peste repentium, aliarum cum horrore, & multa membrorum quassatione venientium! Quid alios referam innumerabiles morbos, supplicia luxuriæ? *a* Alexandrum Macedonem tot itinera, tot prelia, tot hiemes, per quas, victa temporum, locorumque difficultate, transierat, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiserunt, intemperantia bibendi, & ille Herculaneus ac fatalis sciphus *b* condidit.

a Senec. epist. 95. mihi. pag. 599. post med.
b Der Willkumb hat ihn in die Grub bracht. *Bicongius erat.* hält 6. Maß.

dit *a*. Hunc Athenæo teste, bis exhausit, & concidit; aliquot dies decubuit, & obiit *b*. Augustinus in ebrietatem & ebrios sæpius excandescens: ô ebrietas, ait, nunquid non cuncta membra debilitas, nunquid non mortem acceleras *c*? Et valetudinem & vitam rapit ebrietas. Nec *Famæ* parcit, quã inficit & extinguit. Grande mirum, nemo se contemni patitur, & tamen homine potulento contemptibilior nemo est. Quoties sermones isti obambulant? Bonus homo, vir bonus, bonus dominus, sed cum ebrius est, stultus, insanus, amator sordidus, obscœnus, prodigus, tyrannus, turpissimus homo est, in quem Plautinum illud ex asse conveniat: Neque perjurior, neq; pejor alter usquam est gentium, neque tam luteus, neque tam cœno pollutus, quam herus meus est. Ita laus omnis periit, quisquis sit. Si de belli duce cetera cordato, & qui sese præclarè gesserit, sit sermo, si ejus encomiis addatur, *Bibit*, jam omnia conciderunt encomia. Si de famulo aulico fiat mentio, dicaturque sedulus, comis, urbanus, intelligens, doctus: si tamen adjiciatur, *Bibit*, jam elogium omne evanuit; à nemine magni fit, nec à suis dominis, tanquam homo minimè frugi, amatur. Profecto notam nimis luculentam gerit inustam, hac macula quisquis affectus est. Lauda, quan-

a *Sen. epist. 83. & epist. 95.*

b *Ath. l. 1. Dypnosophn. & 12.*

c *August. tom. 10. serm. 31. ad fratres in eremo mihi pag. 731.*

quantum velis, si addis: At bibulus est, jam laudem omnem corrupisti. Homo potulentus & calicum traho, pluribus necessario vitiis obnoxius. Ebrietas nusquam incedit sola; catervam secum trahit scelesti agminis, quod jam dicemus.

§. III.

V. Vitiorum omnium mater, & caussa Ebrietas, Effatum hoc Augustinus testimoniis clarissimis firmans: Ebrietas, inquit, malorum mater, omnis luxuriæ soror *a* Sed non opus hic testibus; res ipsa loquitur. Annæus, quem dixi, philosophus verissimè pronuntiavit. Omne vitium ebrietas incendit, & detegit. Obstantem malis conatibus verecundiam removet. Plures enim pudore peccandi, quàm bona voluntate prohibitis abstinent. Ubi possedit animam nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Tunc libidinosus cupiditatibus suis, quantum petierint, sine dilatione permittit, tunc impudicus morbum profitetur ac publicat tunc petulans non linguam, non manum continet. Crescit insolenti superbia, crudelitas sævo, malignitas livido: omne vitium detegitur & prodit. Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc acerrimas gentes, bellicosasque hostibus tradidit; hæc multorum annorum pertinaci bello defensa mœ-

a *Aug. tom.* 10. *serm.* 33. *ad fratres in eremo, mihi pag.* 731.

mœnia patefecit; hæc invictos acie, mero domuit. Non eſt animus in ſua poteſtate ebrietate devinctus. Quemadmodum muſto dolia ipſa rumpuntur, & omne, quod in imo jacet, in ſummam partem vis caloris ejectat: ſic vino exæſtuante, quidquid in imo jacet abditum, affertur & prodit in medium. Onerati mero, quemadmodum non continent cibum, vino redundante, ita ne ſecretum quidem, quod ſuum alienumque eſt, pariter effundunt. Quæ autem gloria eſt (ô Chriſtiani) multum vini capere? Cum penes te palma fuerit, & propinationes tuas ſtrati ſomno ac vomitantes recuſaverint, cum ſuperſtes toti convivio fueris, cum omnes viceris virtute magnifica, & nemo meri tam capax fuerit; vinceris à dolio. M. Antonium, magnum virum, & ingenii nobilis, quæ alia res perdidit, & in exteros mores ac vitia trajecit, quàm ebrietas? Hæc illum res hoſtem reipublicæ, hæc hoſtibus ſuis imparem reddidit, hęc crudelem fecit. Ferè vinolentiam ſequitur crudelitas, violatur enim, exaſperaturque ſanitas mentis *a*. Ebrietas omnium vitiorum fecunda parens. Hoc ipſum Plinius deplorans: Tanto labore, inquit, & impendio conſtat, quod hominis mentem mutet, ac furorem gignat, millibus ſcelerum huic deditis tanta dulcedine, ut magna pars non aliud vitæ præmium intelligat. Jam vero quæ vaſa adulteriis celata? tanquam per

a Seneca epiſt. 83.

ſe parum do eat libidines temulentia. Ita vitia ex libidine hauriuntur, atque etiam præmio invitatur ebrietas. Tunc avidi matronam oculi licentur, tunc animi ſecreta proferuntur; alii mortifera loquuntur, rediturasque per jugulum voces non continent, quam multis ita interemptis. Sed etſi ſileant hi teſtes, unus Bernardus loco mille teſtium: Ebrietas, inquit, corpus debilitat, animam illaqueat. Ebrietas generat perturbationem mentis, ebrietas auget furorem cordis, ebrietas nutrit flammam fornicationis. Ebrietas inter homicidia, & adulteria, & fornicationes reputatur *a*.

Interrogarat Chriſtus à malo dæmone inſeſſum: Quod tibi nomen eſt? Cui promptè dæmon: Legio, inquit, mihi nomē eſt, quia multi ſumus. *b* Idem de ſe dixerit Ebrietas: Mihi nomen eſt Legio, innumeros mecum traho comites; omne vitiorum agmen me unam comitatur. Hominem cetera non malum dæmon importuniſſimis, ut ſolet, illecebris obtundens: Aut vicini conjugem ajebat, in tuos amores pertrahe, aut ipſum occide, aut meliuſcule bibe, ac vino te ad jucundam ebrietatem merge; nec enim à me quietem impetrabis ullam, dum aliquid horum audeas. Diutiſſimè reſtitit illecebroſo ſerpenti religioſus homo. Tandem ebrietati, ma-

a *Bern. l. d. de modo bene vivendi, ſer. 25. mihi pag. 1655.*
b *Marci c. 5. v. 9.*

ti, malo dulci succumbens, & feminam corrupit, & feminæ maritum sustulit, scelerato prorsus compendio. Sed isto magis tragicum e cathedra singulari oratione percensuit Augustinus. Atque ut omnes id probè caperent, universum urbis Hipponis populum in concionem ad hoc unum audiendum cogi voluit. Hæc præsul sanctissimus pro suggestu dixit: Ecce Cyrillus civis vester filium habebat, ut nostis, unicum, quem perditè diligebat, & idcirco à vitiis minime coercebat. Filius hac patris indulgentia pessimè usus, ruebat in omne genus scelerum. Jam nota vobis recito. Sed non refert, recentissimè facta publicè narrare non erubesco, ut sit in omnem vitam, quod vos à vitiis, ab ebrietate absterreat. Ille ipse Cyrilli filius hac ipsa die de vino ebrius matrem gravidam nequiter oppressit, patrem occidit, unam sororum vitiare voluit, duas mortiferè vulneraverat *a*. Hæc ebrietatis pulchra sunt strata-gemata. O Ebrietas vere omnium malorum mater!

Hic quadrigis albis diabolus invehitur, & triumphat, ubi hominem ad crebriorē Ebrietatem tot scelerum epitomē adegerit. Quod Ambrosius sapienter advertens: Diversa, inquit, singulis peccatoribus mala eveniunt, temulentis omnia *b*. Hoc certum:

a *Aug. tom. 10. serm. 33. ad fratres in eremo, mihi pag. 731.*

b *Ambros. l. 1. de Isaac & anima. c. 5.*

certum: Qui ſacrificat Baccho, ſacrificat & Veneri: Et quæſo, eſtne in Orbe, aut fuitne aliquis obnoxius temulentiæ, qui obnoxius non eſſet luxuriæ? Vinolentia & luxuria pari plerunque paſſu incedunt, ſorores ſibi conjunctiſſimæ. Apertiſſimè Salomon: Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit ſapiens *a*. Plato epiſtola, quam ad Dionis propinquos dedit: In vita parum ſobria, inquit, nemo unquam ſapiens, multo minus moderatus: addò, multo minus caſtus efficitur. Caſtus & Ebrioſus, niger cygnus, corvus candidus. Idcirco Paulus monitor fideliſſimus: Nolite, inquit, inebriari vino, in quo eſt luxuria. *b* Crapula impudicitiam, ſordes, omnis generis ſpurcitiam ſecum vehit. Quod Hieronymus candide, ac nervoſe adſtruens: Vbicunque, ait, ſaturitas & ebrietas, ibi libido dominatur. Nunquam ego ebrium putabo caſtum, qui etſi vino conſopitus dormiverit, tamen potuit peccare per vinum. Venter mero æſtuans deſpumat in libidinem. Dicat quiſque, quod volet, ego loquor conſcientiam meam: Scio mihi abſtinentiam & nocuiſſe intermiſſam, & profuiſſe repetitam *c*. Heu Lothum, non vicit Sodoma, ſed vicerunt vina. Omnia vitia Ebrietas incendit,

a *Prov. c.20. v.1.*

b *Epheſ. c.5. v.18.*

c *Hieron. in c.1. ad Titum v.7. & epiſt.83. ad Oceanum.*

dit, omnium primo luxuriam: deinde rixas, altercationes, discordias, pugnas, cædes. Hinc Bromio recte appinguntur cornua. Alciati metrum est:

Tympana non manibus, capiti non cornua desunt.

Quod Salomon luculenter exprimens: Cui væ, inquit, cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet *a*. Hoc ipsum Augustinus contentissime crebrius inculcans: Majora, inquit, pocula providentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Inde lites & rixæ nascuntur; inde diversis & horrendis saltationibus membra torquentur: inde adulteria & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquam in paralysin resoluti, suis pedibus ambulare non possunt. Hinc oculorum caligo, vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur, quod scriptum est: Cui væ, cui iræ, cui rixæ? &c. Nonne his qui morantur in vino, & eis, qui investigant, ubi potus fiunt,

a *Prov. c. 23. v. 39. & seqq.*

fiunt, *a* & ſtudent calicibus epotandis *b*.

a *Auguſtini verba.*

b *Aug.tom.10.ſerm.231.mihi pag.176.*

§. IV.

VI. Ebrietas vitium eſt inter omnia omnino vitia periculoſiſſimum. Atque hoc huic uni vitio proprium eſt, in periculum certum ac inevitabile mortis æternæ conjicere. In aliorum viriorum uſu, cum mors adeſt, ingemiſcimus, & de noxis dolemus, homo ebrius nec pœnitentiæ, nec ſacramentorum capax, nihil ad Deum ſuſpirii mittit, nihil doloris de peccatis concipit. Truncus eſt, ſaxum eſt, rationis jam expers veluti brutum animal eſt. Quàm autem iſta ſunt frequentia? Gravedines & diſtillationes ſubitæ, apoplexia, & nervorum ſideratio, lapſus ex equo aut curru, pręcipitium per ſcalas, repentina vulnera, ænearum fiſtularum glandes, mors præpropera, ſubitanea. Quid hic faciat ebrius? Ad Deum ſe vertat, de noxis doleat, veniam poſcat? ſui & mentis impos eſt. Hic nulli penitus bonæ, ſeriæque cogitationi locus. Ita ebrietas letale crimen, licet, abſint alia omnia, hunc hominem tradit morti, mors cacodæmoni æternis ignibus torquendum. Hæc vitæ ratio eſt. Idcirco Chriſtus toties, tam contentè monet: Videte, vigilate, & orate; neſcitis enim, quando tempus ſit. Vigilate ergo, neſcitis enim, quando Dominus domus veniat;

niat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cum venerit repentè, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate *a*. Quis autem minus vigilat, quis magis dormit, quis magis veterno impio sepultus quàm ebrius? Periit & quidem æternum periit, si repente veniat Dominus, & inveniat non tantum dormientem, sed ita mortiferè dormientem, ut excitari non posit ad ullam pœnitentiæ vigiliam. Vitiorum omnium longè periculosissimum Ebrietas. Eam ob caussam excitat & hortatur Petrus: Sobrii estote, & vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens, quem devoret *b*. Ad eandem vigilantiam Paulus severissimis minis excitans: Manifesta sunt, inquit, opera carnis &c. homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnũ Dei non consequentur *c*.

VII. Deus etiam in hoc Orbe gravibus suppliciis ebrietatem affecit. Jam olim minatus Isaiat: Væ, inquit, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem; tanquam ad perdenda vina geniti, & tanquam illa effundi non posint, nisi per humanum corpus. Atque utinam, ait Augustinus, potum tantummodo perderent, & non etiam ipsi

a *Marci*. 13. *v*. 33. *& seqq*.
b 1. *Pet*. *c*. 5. *v*. 8.
c *Galat*. *c*. 5. *v*. 21.

ip ſi pertinent. Lothus Dei amiciſſimus ab illecebris Sodomæ invictus, ad inceſtum geminum ab ebrietate impulſus eſt. Noëmus poſt tot centurias annorum ebrius à ſuomet filio irriſus eſt. Samſon mero gravis, à Dalila hoſtibus eſt objectus. Temulentus Holofernes non victoriam tantum & exercitum, ſed & caput ſuum perdidit. Liberi Iob dum poculis, & conviviis vacant, ruina domus ſepeliuntur. Herodes vino madens Ioanni Baptiſtæ caput auferri jubet. Purpuratus heluo quotidianis epulis ſaginatus apud inferos ſepultus à Lazaro nec guttulam aquæ impetrat. Vltimus Babyloniorum rex Balthaſar, dum convivatur, & mero ſe onerat, ad parietem manum ſcribentem cernit, proxima nocte & regnum & vitam amittit. Ebrius, jam ſui compos factus, hæc tria ſolum verbula ſæpius expendat, *Mene*, dies vitæ tuæ numerati, & decurtati ſunt. *Thekel*, appenſus es in ſtatera, inventus es ſobrietatis minus habens. *Phares*, dividetur regnum tuum; corpus toties vino repletum vermibus; animus in prædam cedet dæmonibus. Ergo, attendite vobis, ne graventur corda veſtra crapula & ebrietate. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt: Sed quid hic remedii? In verba conferam pauciſſima.

§. V.

1. Fel & acetum in theatro crucis Chriſto propinatum ſæpius expendendum, iis maxi-

maximè, qui vino solent madere. 2. Et quanta innumerabilium hominum, quorum aliquos etiam ipsi novimus, fuit abstinentia, qui vino se nunquam obruerunt. Idem de plurimis aliis affirmare licet: nec iste, neque hic, nec ille, mero se unquam onerat; & ego solus homo spurcus, vini bibulus, & potator sim? 3. Quanti sunt, quibus nec aridus panis in prandium aut cenam est? Tu ergo, qui victu uteris tam commodo, datorem agnosce tuum, & beneficium vertas in injuriam datoris & probrum. 4. Attende igitur, & vigila, ne per eandem portam diabolus sub vino irrepat, per quam ingreditur Christus sub sacramento. 5. Hæc edendi & bibendi voluptas quantilli spatii, seu loci & temporis est. Locus vix duorum digitorum: Tempus brevissimum; dum cibus scilicet ac potus hæret in faucibus. Hinc ista qualis qualis voluptas velut somnium evanescit, & tamen sui avidos ad Orcum dejicit. Voluptas bonum pecoris, inquit Annæus, cui indulgere, initium omnium malorum est *a*. Chrysostomus hominem hujus voluptatis avidum hoc modo interrogat: Nunquid voluptatem quæris amice? hanc à frugalitate parabis. Num sanitatem? etiam hanc inde: num securitatem? & sollicitudinis immunitatem? etiam hanc: num animæ sobrietatem? num alacritatem? ita omnia hic. In crapula autem contraria insuavitas, mala

 vale-

a Seneca epist. 92. & epist. 110.

Valetudo,infirmitas,illiberalitas,ſumptus. Unde igitur ad illam currimus omnes?inquit. Ab infirmate. Dic enim mihi, quare nocivum ægrotans inquirit, nonne & iſtuc ipſum ſignum eſt ægritudinis?Quare claudus non recte incedit? iſtuc ipſum autem nonne ab ignavia, & quòd non vult accedere ad medicum? Rerum enim aliæ temporariam voluptatem habent, & perpetuum ſupplicium: aliæ contra temporarium laborem, & perpetuam fruitionem. Qui igitur ſic diſſolutus & ignavus, ita ut præſentes delicias præ futuris non contemnat,ſtatim capitur.a Voluptas ergo maxima,voluptatis victoria. 6.Vinolentus non tantum inediam,famemq;Lazari,ſed & ſinũ Abrahami ſæpe cogitet;una etiam opulenti epulonis hic lautam menſam,& illic apud inferos æternam abſtinentiam cum animo ſuo expendat. Quid poſt omnes delicias & voluptates remanet niſi vacua crumena, effætum ac morbidum corpus, imminuta, & deturpata fama, læſa & deſperata conſcientia. Hoc autem unum tibi manet, quod tibi ſubtraxeris. Gulam & ebrietatem viciſſe, ſolatium ſuaviſſimum. 7. Sed, inquis, hujus Domini aut fautoris magni, aut principis tanti gratiam amitto, niſi bibo, & ultra neceſſitatem bibo. Solent ebrioſi, ait Auguſtinus; ita ſe excuſare,ut dicant, Perſona potens me coëgit, ut amplius bibam, & in convivio regis non

a *Chryſ.tom.3.in c.13. Actuum Apoſtol, hom.27.mihi pag.538.*

non potui aliud facere. Ad excuſandas excuſationes iſta in peccatis prætendimus. Quid autem hac in re faciendun? continuo ſubjungens Auguſtinus. Etiamſi, ait, ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, Aut bibas, aut morieris: Melius erat, ut caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. a Imo illa plerunque objiciuntur falſo. Nam illi tales domini, quia prudentes & Chriſtiani, ubi vident virili ac conſtanti animo potum nimium & ebrietatem repudiari, etiamſi indignationis aliquid oſtendant, poſtea tamen tacitè admirantur & laudant, & ſecumipſis non ſine profectu reputant: quantis cum illo egimus, quot illum minis ac terroribus fatigavimus, & tamen à ſobrietate abducere nequivimus. Subjungens Auguſtinus: Nam & Deus, inquit, qui te videt per ejus amorem inebriari non velle, ipſe tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te, ut amplius biberes, videbantur hortari & cogere b.

Hæc à ſe dicta conceptiſſimis verbis Auguſtinus confirmans: Tolerabilius eſt, inquit, in carne mori, quàm per ebrietatem in anima interfici. Non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus, & ſuus eſt inimicus. Si & te & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideo

a *Aug. tom.* 10. *ſerm.* 232. *de Tempore, mihi pag.* 377.

b *Idem loco cit.*

ſapienter conſidera, ſi juſtum ſit, ut te à Deo ſepares, dum te ebrioſo conjungis. O infelicitas generis humani, quàm multi inveniuntur, qui ebrioſos & luxurioſos amplius, quàm oportet cogunt bibere, & ante oſtium pauperibus petentibus vel unum calicem diſſimulant dare; nec attendunt, quia illud, quod luxurioſis videntur ingerere, Chriſtus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod feciſtis uni ex minimis meis, mihi feciſtis. Ideo autem tanta infelicitate ſe inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut parvum, aut nullum peccatum eſſe. Sed pro iſta ignorantia maximè Sacerdotes in die judicii reddituri ſunt rationem, ſi commiſſis ſibi populis, quæ, vel quanta mala de ebrietate naſcuntur, aſſiduè noluerint prædicare. Qui ergo credit ebrietatem eſſe parvum peccatum, ſi ſe non emendaverit, & pro ipſa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis (*hæc, quaſo, non effluant*) æterna ſine remedio illum pœna cruciabit, ſecundum illud: Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Et ideo definiat ac deliberet unuſquiſque apud ſe, ebrietatem grave eſſe Peccatum, & tunc aut nunquam aut difficilè eum ebrietas poterit ſuperare. Et ideo rogo, & per tremendum diem judicii adjuro, ut quantum poteſtis, ebrietatis malum, auxiliante Deo, fugiatis, quia etiamſi reliqua peccata Chriſtiani non admittant, ſola eos, ſi frequens fuerit ebrietas, & emendatio ac

pœni-

pœnitentia non ſubvenerit, in inferni profunda præcipitat. Luxurioſa res vinum *a*. Chryſoſtomus dicta omnia velut compendio complexus. Vbi ebrietas, inquit, ibi diabolus *b*. Ebrietas malorum omnium mater. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt.

a *Idem loco cit. & priori Serm.* 231.
b *Chryſ. hom.* 57 *ad pop.*

CAPVT V.

Tobias ſenior ob moram filii reducis vehementer anxius.

CVm Tobias junior ob conjugium recens initum, atque celebratas nuptias, & ob Raguelis preces validiſſimas aliquantulum moraretur, hinc ſerius ſuſciperet iter, eamque ob cauſſam ſtato tempore domi non eſſet, parentes mœſti ac ſolliciti abſentiam filii luctu non levi deplorarunt. Mœrorem Pater non diſſimulans: Quare, inquit, moratur filius meus, aut quare detentus eſt ibi? Putaſne Gabelus mortuus eſt, & nemo reddet illi pecuniam? Cœpit autem contriſtari nimis, & Anna uxor ejus cum eo; & cœperunt ambo ſimul flere, eo quod die ſtatuto minimè reverteretur filius eorum ad eos *a*. Hic anxia in adverſis ſollicitudo nonnihil etudienda, mala trepidatio in improſperis corrigenda, erigendus animus ad providentiam divinam in omni eventu conſiderandam.

a *Tob. c. 9. v. 1. & ſeqq.*

§. I.

Si res ad vivum revocanda, & origo nostrarum pæne omnium miseriarum scrutanda sit, eam esse comperiemus, quod divinam providentiam revera non satis capiamus. Hinc vanæ sollicitudines, vani metus, inanis luctus, & plurima perturbatio. Adversa gravius sentire, nil ex se mali. Hoc humanum est, quod à nobis alienum non putemus; sed turbari fluctuare, angi, animi discruciari, id vero laudem non habet, hoc denique vitiosum est. Istius mali origo, divinæ providentiæ est ignoratio. Huc igitur & oculos & mentem advertite Christiani, ad divinam providentiam digitum intendo.

Divinæ providentiæ ita omnia sunt subjecta, ut nihil penitus nec minimum quidem ulli hominum evenire posit, quod providentia divina non prævideritaut noluerit, aut male permiserit. Invita vel nesciente Dei providentia neminem vel catellus allatrat, nec musca tangit, nec culex mordet. Quod si hæc etiam minutissima divinæ providentiæ decreto fiant, utique graviora illa, nempe ab homine objurgari, lædi, & vulnerari (infinita alia conglomerentur) absque decreto ejusdem providentiæ non fient. Nil rerum uspiam fit, quod non ab omni æternitate Deus futurum prævideri, & ita prout sit, fieri voluerit, unicum si demam peccatum, quod permittit fieri, ipsa permissio

in nostrum tendit emolumentum. Melius enim judicavit Deus, Augustino teste, de malis benefacere, quàm mala nulla esse permittere, bene utens bonus malis, & faciens bona de malis, ad faciendos bonos ex malis. a Exempli gratia: Est, qui me invadat, vituperet, carpet, objurget, laceret verbis mordacissimis. Quid ego hic faciam? Primum omnium sit, cogitare: Deus, divina providentia hunc hominem in me immisit, hanc plagam Deus, hunc ictum, hoc vulnus tergo meo, & quidem ab æterno, destinavit, b voluitque ut me hic homo his modis exagitaret. Atqui, dices, hic homo peccat, dum tale quid patrat. Esto: peccatum Deus non vult, sed permittit, idque in bonum nostrum, atque ita voluntate mala, voluntate pessima velut instrumento utitur ad suos exercendos, ad improbos puniendos & corrigendos. Qua de re clarissimè Augustinus: Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, inquit, ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem: quia non fieret, si non sineret; nec utique nolens finit sed volens. Nec fineret bona fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene c. Hæc centies, hæc millies occentanda, quia

V 4 etiam-

a *Aug. tom. 9. tract. 112. in Ioan. c. 18. mihi pag. 217.*

b Den Straich hat er auff mich gemessen.

c *Aug. tom. 3. Enchirid. ad Laurent. c. 100, mihi pag. 82.*

etiamnum plurimi ea non cupiunt, atque hinc mœrores, perturbationes, angores vani & mali. Nec enim illud Siracidæ perpendunt: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt *a*. Ea prorſus mala omnia, quæ nos appellamus mala à Deo ſunt, & quidem à volente Deo. Subinde malis alienis moti dicimus: Grande malum hanc domum occupavit: Vir mortuus, inops vidua octo liberos habet, è quibus tres ægrotant, nec tota domo vel buccea panis reperienda eſt. Sed & tempus urget mercedes annuas habitationum ſolvere, *b* nec obolus in arca eſt. Non ſolvit? in plateas ejicitur omnis ſupellex. Immites conſanguinei juvare nolunt, quia cognatæ paupertatem erubeſcunt. Hinc iſtæ lacrymæ. Atqui hæc mala à Deo ſunt omnia. Et plerunque hæ tales ærumnæ malè initi matrimonii ſunt ſupplicia. Nam ſæpe ſpreto Deo nubitur; conveniunt ut pecudes, junguntur nuptiis ante nuptias. Non claudo pede ſequitur pœna divinæ legis contemptores. Subinde tamen etiam ejuſmodi mala experimentum ſunt pauperis ac probi hominis cujus promerita mirifice augent. Quod de malis illis affirmavi, de malis omnibus, quæ in Orbe ſunt, affirmo. A Deo mala omnia *c* proveniunt, ſolum demo peccatum.

a *Eccli. c. 11. v. 14.*

b Der Haußzins iſt vor der Thür.

c *Pœna ſcilicet, quod in Heliotropio fuſius explicatur.*

catum. Ita Deus vult, ut iste sit opulentus, hic egenus, iste sanus, ille ægrotus, hic honoratus, iste abjectus; ita in omnibus sentiendum. Hæc Dei providentia ante oculos assidue obversetur.

Ad rem instruens Paulus: Nihil solliciti sitis, ait, sed in omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Atqui, ut dictum, hæc ab æterno Deus novit. Nihilominus *innotescant*. Hic diversa quatuor edocemur. 1. Oratio, est animi ad Deum elevatio, quo quidem modo ad Deum accedimus. 2. Petitio est, qua victum, valetudinem, sapientiam, alias à Deo virtutes poscimus. 3. Gratiarum actio est, qua nos Deo memores & gratos sistimus ob accepta ab eo beneficia, quæ una res nostras preces plurimum commendat. 4. Obsecratio est, qua precibus nostris vim & pondus ad impetrandum addimus, quod ipsa Dei bonitas est, & promeritorum filii thesaurus infinitus. Hinc preces ita concipimus: Domine JESU, per nativitatem tuam, per baptismum & sanctum jejunium tuum, per crucem & passionem tuam libera nos. Sed quomodo hæc Deo jam omnia scienti *innotescant*? Vult Paulus. 1. Ut Angeli etiam, quid petamus, sciant. 2. Assiduitatem & vigilantiam orationis extimulat. 3. Ut caussas physicas ad æternam veritatem referamus. Hoc explicans Augustinus: Dicuntur Angeli, ait orationes, & vota nostra offerre Deo, non quia

Deum doceant, qui omnia, antequam fiunt, ficut & poftea facta funt, novit: fed quia ejus voluntatem fuper his confulant, & quod jubente Deo completum effe cognoverint, hoc nobis evidenter, vel latenter reportent. Unde Angelus hominibus ait: Cum oraftis, orationem veftram obtuli Deo. Similiter & nos cum oramus non Deum docemus, quafi nefciat, quid velimus & quo indigeamus, fed neceffe habet rationalis creatura temporales cauffas ad æternam veritatem referre, five petendo, quid erga fe fiat, five confulendo, quid fiat *a*. Hoc pectori altiffimè infigendum: *Neceffe habet rationalis creatura temporales cauffas ad æternam veritatem referre.* Hoc igitur age, mi homo, & Auguftini monitu. Temporales cauffas ad æternam veritatem refer. Deo te fifte, & dic: Scio Domine, fcio paupertatem, injurias, morbos, & quidquid eft horum malorum, à tuâ Providentia & Voluntate provenire. Scio & agnofco, fed in his, fi fieri poteft, levamen peto. Hoc revera eft cauffas temporales ad æternam veritatem referre. Ita innotefcunt apud Deum petitiones noftræ. Subfidii hujus ignorantia humanas omnes miferias incredibiliter exafperat. Rem exemplo monftramus.

Ala-

a *Aug. tom. 9. l. de diligendo Deo, c. 3. mihi pag. 367. Illa tamen ab Auguftini ftylo difcrepant.*

§. II.

Alaricus Gothorum rex Anno Christiano quadringentesimo nono, cum exercitu Romam movit expilaturus. Urbem & eversurus, quod Socrates & Sozemenus me docent a. Vir sanctus magni animi, professione monachus regem adiit & rogavit, parceret urbi & humano sanguini, mala inde ingentia oritura. Cui Alaricus rex, se pænè invitum expeditionem hanc suscepisse. Sed esse monitorem latentem, qui animum cunctantem urgeat, ac si quotidie hæc auribus ingerat: Iter capesfito, Romam vastato. Tantæ urbis eversio, malum ingens, malum, maximum, sed hoc Deus voluit, quia voluit his bellorum flammis punire sontes ac purgare. Nihilominus è tantis malis plurimum eliquavit boni, velut pharmacopola è floribus pretiosum liquorem. Inter bona eversæ urbis numero Augustini duos libros de Civitate Dei, grande opus, multoq; nobilissimum, quod pro suo agnoscit sanctissimus scriptor & fatetur scribendi caussam fuisse eversionem Romæ sub Alarico. Atqui hoc unicum est è multis bonis tam miserandæ vastationis. Quod si nihil aliud boni eversam Romam sit secutum, nihilominus quæstio planè sit, an Reipublicæ Christianæ non magis expediat, hoc Augustini divino scripto jam posse frui, quàm urbem eo tempore non expilari.

Supe-

a *Socrates l. 7. hist. Eccles. c. 10. Sozomenus l. 9. c. 6.*

Superiores annos in memoriam revocemus. Ab anno millesimo sexcentesimo trigesimo secundo, ad trigesimum quintum, Deus bone, quale triennium fuit, quo Germania pæne omnis in cadaver & miserabile bustum extabuit. Sentimus etjamnum flammas, & ustulationes bellicas, sed utique ex his incendiis Deus plurimum boni collegit, quod supremo die cominus & luculentè spectaturi sumus. Quemadmodum vero Deus, cum urbe tota, cum provincia, cum regno, ita prorsus cum quovis homine agit, & sicut mala urbis, provinciæ, regni, universi Orbis, ita mala cujusvis hominis universa à Deo, à divina Providentia, & Voluntate proveniunt, quæ illa ipsa mala ad unguiculum, ad drachmæ partem minimam, ad granum *a* dimensa, in hunc ipsum hominem, bono ejus, destinatissimè & ex decreto æterno immittit. Idcirco Paulus. Nihil, ait, solliciti sitis: hæc vos non turbent, supra vos curat providentissimus Deus, & vestra vobis mala in vestrum usum attemperat. Vos caussas physicas ad æternam veritatem referte.

Atque hæc, quæ audimus, quæ legimus, quæ Christiana religio docet, non nictante oculo consideranda, sed eo mentis ardore, ac si præsentem cerneremus Christum Dominum, qui sua nobis manu amariorem calicem propinet, ac dicat: Sume

a Beym Quintlim/ beym Pfeffrkörnlin/ wie in der Apoteck/ außgemessen.

me fili, ſume filia, & honori meo, propter me hos amarores exhauri; erunt ſaluti. At nos homunciones queruli & in perniciem noſtram ſtolide cati noſtras hic conſideratiunculas opponimus & vociferamur: Quomodo homo ille ſanctulus hoc in me audet; non ſibi religioni ducit, tam iniquè mecum agere? mea mihi doloſa vi eripere? tantis me incommodis afficere? fas omne temerario inſultu proterere? Num hoc æquum & juſtum? quid à me unquam mali paſſus eſt? Quid, obſecro, argutamur miſeri? æquum an iniquum, juſtum an injuſtum ſit, priores læſerimus, an lædamur primi. Ad rem non faciunt hæ quæſtiunculæ. Hoc quæramus, quid pati nos velit Deus. Si mutare, aut mitigare non poſſimus, quo premimur, malum, divinam Providentiam & Voluntatem venerabundi agnoſcamus; feramus, quod ferre nos vult Deus; exhauriamus, quem propinavit pater, amarum calicem; mala, quæ nos urgent, toleremus ſine hæſitatione, ſine murmure, ſine querimoniis, ſine perturbatione, in unam Dei voluntatem animo intentiſſimi. Ita cauſſas temporales phyſicas ad æternam voluntatem referamus.

§. III.

E Chryſoſtomo quærebant auditores Conſtantinopoli: Cur permiſiſſet Deus, ab homicida ſceleſtiſſimo Herode tot millia infantum jugulari. Etſi enim, ajebant,

bant, ille egit injuste, cur tamen Deus ista permisit? Ad ea Chrysostomus: Quid igitur, inquit, ad hujusmodi objecta respondeam? Illud profecto, quod semper, & in ecclesia, & in domo, & in publico, & omnino ubique inculcare non desino, quodque à vobis summa cum diligentia cupio servari. Stat enim certa illa, fixaque regula, & una contra omnes hujuscemodi aptissima ac validissima quæstiones. Quænam igitur hac regula est, quæve ratio? *Quod videlicet, qui lædere velint, multi sint; qui verò ab alio lædatur, omnino nullus.* Et ne in longum vos sententiæ hujus conturbet ambiguum, rem absolvam. Quidquid illud à quolibet hominum passi fuerimus injustè: aut remissiore peccatorum Deus, aut amplioris mercedis retributione compensat. a Exemplis dicta consignemus. Servorum aliquis suo Domino septingentos florenos debet, quos tamen reddere non potest, variè impeditus: nam quædam illi erepta sunt furto, quædam malis artibus & fallaciis adempta; deinde multam satis pecuniam à suis debitoribus habet exigendam, sed nullus ei, vel obolum reddit. Hinc servus ille ad suum sese Dominum vertens: Here, ait, paratissimus sum, omne æs alienum, quo apud te laboro, exactissimè vel ad teruncium dissolvere, & illos septingentos florenos vel hac ipsa luce reddere. Sed

a *Chrys. tom. 8. hom. 9. in c. 2. Matth. mil. pag. 70.*

Sed ab aliis ita mecum agitur; mei debitores multa satis apud me nomina contraxerunt, nulla expediunt, isti, & isti, & illi, quod meum est, vi etiam eripiunt. Here adjuva. Herus debitores sui famuli & raptores facillime coërcere, & ad nomina expungenda posset adigere. Verum hoc agamus, inquit, versuram faciamus, & æquemus rationes; *a* ego tibi florenos septingentos, tu creditas minores pecunias tuis debitoribus condona. Quid obsecro, & à quibus huic servo nocitum est? Pari modo viri pauperis tugurium ab hoste incenditur. Tota hæc moles ducentis, ad summum trecentis stetit florenis. Vir iste pauper inflammata ædicula profugus mendicat, florenos colligit quingentos reparandæ domui largam prorsus collationem. Quis hostium huic viro nocuit? Profuit ad lucrum.

Ita igitur ratiocinemur, quidquid denique injuriarum ab aliis patiamur. Aut nostra nobis in Deum delicta condonantur; aut si ea non sint tanta (quod longè rarissimum) copiósior in cælo merces ob illatas & patienter toleratas injurias reddetur. Hoc nobile compendium non ignorans David: Respice, inquit, inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo

a Wir wollen Schulden mit Schulden bezahlen. Alles / was du mir schuldig / laß ich abgehn / wann du von deinen Gläubigern nichts mehr fordern wilt.

iniquo oderunt me : Vide humilitatem meam & laborem meum , & dimitte universa delicta mea *a* Mi Domine, par sit calculorum ratio : Tu mihi, ego meis hostibus dabo veniam.

Ergo erigamus oculos ad divinam Providentiam, quæ omne malum, omnemque peccati pœnam & supplicium destinatione certissima in nos immittit, sed ideo, ut vel contractas à nobis noxas condonet, vel injurias æquanimiter toleratas , aliave mala patienter accepta in sublimi regno remuneret. Revera quisquis hoc probè capit , in adversis omnibus , in ærumnis maximis est erectissimus. Obfirmat animum , quem cum Deo jungit. Ruat jam cælum, collabatur Orbis , stabit erectus, qui divinam sibi Providentiam posuerit firmamentum.

a *Isa.24. v.18. & 19.*

CAPUT VI.

Tobias junior Raguelis soceri facultatibus & obsequiis ditatus.

VOluisset quidem Raguel generum suum diutius in suis ædibus retinere, viri præsentia mirificè delectatus. Impetrandæ huic moræ pollicebatur certum ad parentes nuntium ablegare, qui cunctationis caussas exponeret. At vero Tobias suaviter obluctatus; Ego novi, ait, quia pater

ter meus, & mater mea modo dies computant, & cruciatur ſpiritus eorum in ipſis; Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis ſubſtantiæ ſuæ, in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & in pecunia multa & ſalvum atque gaudentem dimiſit eum à ſe, dicens: Angelus Domini ſanctus ſit in itinere veſtro, perducatque vos incolumes, & inveniatis omnia rectè circa parentes veſtros, & videant oculi mei filios veſtros, priuſquam moriar. a Vir fuerit ſanè honeſtus, & animi liberalis ac ſinceri Raguel, qui cum genero ſuo tam non parca manu, ſed prælargè ac munificè & quidem ex æquo ſua diviſerit. Beneficus & liberalis animus divinæ bonitatis nobiliſſimum ſimulacrum. Hic explicandum, quàm obligati ſimus ut alter alteri adjutorem ſe præbeat, præſidium ferat, opem porrigat conſiliis, manu, obſequiis, pecuniis, patrociniis, quibuſcunque demum poterit modis. Alter in alterius bonum nati ſumus. Hoc exponemus.

a *Tob. c. 10. v. 9. & ſeqq.*

§. I.

I. Homo facilè obſequioſus & in alios benignus pulcherrima Numinis eſt effigies; Deo aſſimulatur. Eleganti dictionis nervo Gregorius Nazianzenus: Nihil, in-

 quit,

quit, tam divinum habet homo, quàm de aliis bene mereri. Et scimus neminem sibi nasci, neque nos nobis tantum vivere. Idcirco Christus toties. Patrem divinum monstrans: Estote ergo vos, inquit, perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est *a* Liberalissima patris vestri natura vobis est æmulanda; omnibus benefacit, ipsis etiam hostibus. Suum solem astrorum regem nemini negat; summe misericors & liberalissimus in omnes. Eam etiam ob caussam Paulus: Nemo, inquit, quod suum est, quærat, sed quod alterius *b*. Cum vero istud minime quotidiani usus esse comperisset: Omnes, inquit, quæ sua sunt, quærunt *c*. Suum quisque commodum, suam crumenam, suum attendit quæstum, quisque suis adest rebus, nemo alienis. Atqui hoc patrissare non est; Hoc à patris virtute turpiter est deflectere; ... degeneres filii à parentis ingenio fœdum declinant. Verus Dei filius imago patris cupit omnibus benefacere. Indoles Boni est se diffundere, ac communicare *d*.

II. Angeli hac in re nobis exemplo sunt, qui licet longe nobilioris sint prosapiæ, quam nos, nihilominus obsequiis omnium nostrum apparent; serviunt & ministrant nobis. Nonne enim omnes sunt administra-

a *Matth.c.5.v.28.*
b *1.Cor.c.10.v.24.*
c *Philipp.c.2.v.21.*
d *Bonum sui communicativum, paræmia notissima.*

ftratorii spiritus, in ministerium missi *a*? Non illis vile nimis est sensili luto sua officia consecrare; non dedignantur nostris crepundiis pervigiles interesse, cum tamẽ inde nec minimũ quid commodi, vel voluptatis hauriant. Vna atque unica Dei Voluntas eos ad ista ducit servitia. Quia sic visum Deo, ideò res nostras vigilantissimè curant. Hęc ipsa quam explicamus, historia omni admiratione dignissima, Raphael Angelus, unus ex septem, qui astant ante Dominum, *b* è primis cæli princeps, sex hebdomadibus bajulum & mercenarium agit, iter facit, jumentorum curam gerit, inter servos & mercenarias operas se numerari non refugit, humano ritu comedit, bibit, huc illuc Tobia etiam absente, mitti se sinit, Tobiam suum Dominum agnoscit, ad nutum obedit. Verbo; exactissime servit, Angeli profecto non quærunt, quæ sua sunt, nostris commodis non suis inserviunt. Siracides divinæ bonitatis æmulator: Respicite, inquit, quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam *c*. Eadem de se genii cælestes dixerint: Non tantum non solis nobis, sed nec nobis quidem laboramus, universus labor noster saluti, & bono hominum subservit. O homines non placet imitari exempla tam illustria, tam vicina, tam vobis fructuosa?

a *Hebr. c.* 1. *v.* 14.
b *Tob. c.* 1. *v.* 15.
c *Eccli. c.* 33. *v.* 18.

III. Raguel vir fidus, liberalis, obſequioſus, æqui amantiſſimus fuerit neceſſe eſt, qui Tobiæ tradidit dimidiam partem omnis ſubſtantiæ ſuæ, nam præter mancipia & jumenta, grandem pecuniæ acervum in manus conſignavit. Id pæne inauditum eſt, ſocerum univerſas opes ſuas in partes geminas ad æquam bilancem dividere, ſibi unam, genero aſſignare alteram. Quàm non ſuo ſolum quæſtui vigilavit Raguel? quàm iſtud paciſci nihil habuit iniqui? Admiranda hic liberalitas, & ingens benefaciendi ſtudium. Tradidit ei dimidiam partem omnis ſubſtantiæ ſuæ, idque ſine dilatatione, ſtatim, monetam præſentem, ceteraque omnia in manus conſignando. Quod verbis iteratis ſacer hiſtoricus exprimens: De omnibus, inquit, quæ poſſidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit hanc ſcripturam, ut pars dimidia, quæ ſupererat, poſt obitum eorum, Tobiæ dominio devenirent a. Non quæſivit Raguel, quod ſuum erat, non ſibi ſoli laboravit. Vt alter alteri proſimus, nati ſumus. Quod Annæus præclariſſimè confirmans: Quantulum eſt, inquit, ei non nocere, cui debeas prodeſſe? Magna ſcilicet laus eſt, ſi homo manſuetus homini eſt. Præcipiemus ut naufrago manum porrigat, erranti viam monſtret, cum eſuriente panem ſuum dividat? Quando omnia, quæ præſtanda ſunt, ac vitanda, dicam, cum poſſim breviter hanc formu-

la

a Tob. c.8.v. 24.

lam humani officii tradere? Omne hoc, quod vides, quo divina, atque humana conclusa, sunt, unum est; membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem, & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit: illa æquum justumque composuit: ex illius constitutione miserius est nocere, quàm lædi, & illius imperio paratæ sunt ad juvandum manus. Iste versus, & in pectore & in ore sit.

Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Habeamus in commune, quod nati sumus. Societas nostra lapidum fornicationi simillima est: quæ casura, nisi invicem obstarent, hoc ipso sustinetur *a*.

IV. Hæc Dei per Orbem constitutio, hoc decretum est, ut alter alteri succurrat, & adjumentum ferat: eam etiam ob caussam uni non concessit omnia, nec enim omnes omnia possumus, ut alter alterius indigeat, uti provinciæ ac regna subsidiis serventur mutuis, prout diversa cælo dona defluunt. Huic Deus provinciæ singulariter præ cæteris frumentum, vinum illi, pecus isti, lanam & pannos alteri, huic fructus arborum, illi thesauros montium metalla, isti divitias hortorum aromata concessit, ut altera provinciæ alteri opem tendat, ab altera petat, quod sibi deest. Eadem hac lege societatem humanam optimus pater voluit coalescere.

 Hinc

a *Seneca epist.* 95 *mihi pag.* 598.

b 1. *Cor. c.* 12. *v.* 4. *& seqq.*

Hinc uni robur corporis & vires, alteri potentiam & imperium, illi ſapientiam & ingenium, illi facultates & aurum, alii ſcientias & artes contulit. Diviſiones gratiarum ſunt: diviſiones miniſtrationum ſunt: diviſiones operationum ſunt a. His utendum non arbitrio & libitu noſtro, ſed Eccleſiæ ac Reipublicæ bono. Nemo ſibi naſcitur. Hinc ille vecors & nihili homo non objurgatus tantum graviſſimè, ſed & multatus eſt, qui acceptum à ſuo Domino talentum argenti defodit humi. Cumque pecunia commiſſa, una cum ejus lucro repeteretur, pigerrimus nebulo ore promptior, quàm manu: Scio, ajebat, quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas, ubi non ſparſiſti, timens abii, & abſcondi talentum tuum in terra: ecce habes, quod tuum eſt. Cui dominus: Nimirum hæc ſciebas, inquit, ſerve male & piger, meamque parſimoniam metuebas, quomodo igitur tam temerarius & nequam eſſe poteras, ut pecuniam meam otioſam, numos ſepelires vacuos, unde jam ad me nec minimum lucelli, nec aſſis quadrans redit. Nec mihi, nec tibi, ſed nec ulli alteri quidquam profuiſti. Ergo, heus famuli, tollite ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. Et inutilem ſervum ejicite in tenebras exteriores b. Cuique ſua ſunt talenta; Argentum & aurum mutuum omnes ab illo divite domino accepimus, modo illud

a 1.*Cor.c.*12.*v.*4. *& ſeqq.*
b *Matth.c.*25.*v.*26. *& ſeqq.*

illud occupemus, exerceamus, fenori locemus. Possemus mutuam dare operam, & commodare manum, si vellemus, plurimis occasiones quotidianæ non desunt, officiis & servitiis, præsidiis & auxiliis alios juvandi. Sed plerunque nemo domi est, cum auxilium subministrandum est. Nos nobisipsis nascimur. Socordia, tædium, somnolentia, subinde & avaritia vincunt, & omne mutuæ opis officium tollunt. Hoc aliud non est, quàm divinam ordinationem omnem eliminare, suis sibi vivere legibus, suo solum marsupio, suis commodis studere, sibi uni & soli prodesse velle. De his severissima exigetur ratio: servus inutilis, qui pecuniam commissam non occuparit, in exteriores tenebras ejicietur.

V. Proborum hominum exemplis ad alternas operas & obsequia mutua provocamur. Quantas Moses, quod Ambrosius dilaudat, à populo illatas absorbebat contumelias, & cum Dominus insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, ut indignationi divinæ plebem subduceret. Quàm miti sermone post injurias appellabat populum, consolabatur in laboribus, delinibat oraculis, fovebat operibus a. Vir mitissimus, omnium obsequiis erat intentus. Eandem laudem Mosi tribuens Chrysostomus: Moses, inquit, multa & magna operatus est miracula, sed nullum tam magnum eum

a *Ambros. tom. 5. l. 2. offic. c. 7. in pag. 476.*

fecit, ut beata illa vox, quam ad Deum habuit, cum inquit. Aut dimitte eis hanc notam, aut si non facis, dele me de libro tuo *a*.

Rex David ante regnum, eodem Ambrosio teste, se pro omnibus offerebat suam cum omnibus æquabat militiam, partiebatur laborem. Non suam, sed Dei gloriam affectabat, non tam præesse, quàm prodesse cupiebat. Pascebat oves, non ut suas, sed ut sui domini, non ut herus, sed ut servus à domino, in omnium obsequia constitutus. Zabulon & Nephthali summis præconiis efferuntur, quod, cum indiceretur bellum per prophetidem Deboram, contra ducem Sisaram, illi relictis oppidis, in quibus quietos agebant annos, relictis domo & liberis, postpositis viæ commodis ad subsidium Reipublicæ ultro se morti obtulerint *b*. Eandem ardui obsequii laudem sibi vindicans Paulus; Græcis ac barbaris, inquit, sapientibus & insipientibus debitor sum *c*. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem. Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer: Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem: iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege esse, ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerē, omni-

a *Exod.c.32.v.32.* b *Rom.* 1. v. 14.
c *Iud.c.5.v.18.*

omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos *a*. Hæc autem Paulus, non mentiendo, sed compatiendo, non simulantis astu, sed commiserantis affectu dixit. Hæc, inquit Augustinus, dicuntur compassione misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tanquam ægrotus, qui ministrat ægroto, non cum febres habere mentitur, sed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi ministrari vellet, si ipse ægrotaret *b*. Ergo Paulus omnium servus, omnium ultro debitor, officii erga omnes & obsequii plenissimus.

VI. Atque hoc summi est promeriti, sua in omnes, quantum quidem fieri potest, obsequia dispensare, omnibus velle bene ac cupere, auxilium omnibus, qua licuerit, subministrare. Hoc indolis est divinæ, hoc Deum est æmulari. Hoc actiones omnes alias cum pietate susceptas multum superat. Quod Chrysostomus luculentè docens: Hæc, inquit, perfectæ Christianæ religionis regula est, hic certissimus terminus, hoc supremum cacumen quæ communem omnium comprehendant utilitatem. Nihil enim adeo potest nos Christi imitatores efficere, ut erga proximum cura (observemus, obsecro, has oris aurei voces). Pergit Chrysostomus: Licet jejunando, ait, & humi dormiendo corpus maceraveris, nullam autem proxi-

a 1. *Cor. c. 9, v. 19. & seqq.*
b *Aug. tom. 2. epist. 2. mihi pag. 16.*

mi curam habueris, nihil egregium feceris, ſed adhuc longè ab hujuſmodi abfueris imitatione. Tu igitur, mi frater, quamvis fame conficiaris, quamvis humi jaceas, quamvis cinerem comedas, quamvis ſemper lacrymis madeas, ſed nihil cuiquam proficias, nihil magnum facis *a*. Ita locupletiſſimo teſte Chryſoſtomo precatiunculis, atque peregrinatiunculis, & neſcio quibus devotiunculis aliis omnibus longè anteponenda proximi cura. Nihil agis, ſi hoc non agis, & tam aliorum ſtudes commodis quàm tuis. Aſperrima cilicia, rigidiſſima lectiſternia, triduana jejunia, jugiter fluentes lacrymas, prolixas & frequentes vigilias tanti Deus non æſtimat, quanti obſequia, quæ alteri ab altero mente ſincera deferuntur. Hinc illa toties à Paulo inculcata: Omnia veſtra in charitate fiant *b*. Super omnia autem, charitatem habete *c*. Finis præcepti eſt charitas *d*. Sed eam commendat charitatem Paulus, quæ proficiſcitur de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta *e*.

Eſt quædam aulæ charitas minimè laudanda. Quotidianum eſt, ut ſubſidium aliquis & patrocinium petat à Domino è palatina familia. At vero aulicus, qui rogatur,

a *Chryſoſt. tom. 4. hom. 25. in 1. Cor. 11. mihi pag. 451.* b *1. Cor. c. 16. v. 14.*
c *Col. c. 3. v. 14.*
d *1. Timoth. c. 1. v. 5.*
e *Ibidem.*

tur, effugii urbani jam gnarus ſuaviſſime illum à ſe ablegans : Hoc, inquit, age amicorum optime, & Dominum illum, quem monſtro, accede; certa tibi ab illo ſalus eſt, Accedit. At iſte aliter iiſdem artibus hunc ſupplicem à ſe dimittens : Si quid impetratum cupis, ait, iſtum, quem dico, Dominum adi; in ipſius manu eſt te tui voti compotem fieri. Paret, & tertium adit, eademque rogat. Sed tertius eaſdem ſtrophas callens hominem oratione mellea priùs delibutum humaniſſimè amandans: Ego, inquit, non leviter te juvero, ſi monſtrem cujus genua oporteat incerare. Illum è palatinis officiis virum noſti? Novi, ait ſupplex. Ergo hunc ipſum conveni, & tuam illi cauſſam expone. Conſilii te mei non pœnitebit; quod cupis, impetratum auferes. Ita itur ad quartum. Hic ejuſdem farinæ ac ſimulationis, jam eminus odoratur hominem ductari verbis; igitur ore, quàm maxime compoſito: Quin tu meo paras conſilio, inquit, & itionem non differes. Si tua tibi cauſſa cordi eſt, dominum illum in illiſce ædibus habitantem ſaluta, & ſuccinctè, quid velis, explica; patronum ſenties quem optas. Ita infelix irrito, inani, caſſo itu [a] mittitur ad quintum. Ita quintus ad ſextum, alii ad alios verbis à ſe blandiſſimis amittunt. Omnes rogantur, nemo juvat. Cujuſ-

[a] Man ſchickt ihn umb die Holtzſcheer/ vnd in Aprilen; muß etlich Narrengäng thuen.

Cujusvis aulicum artificium est, negotio illi civiliter se subducere, & à se in alios atque alios, quod ingratum, vafre, sed humaniter amoliri *a*. O viri, hæc charitas non est de corde puro, nec de conscientia bona, sed de fide ficta. Ita Pilatus Christum vinctum misit ad Herodem, Herodes denuo ad Pilatum. Hic cujusvis est cogitare: Tibi derelictus est pauper (Tibi, Tibi, non aliis) orphano tu eris adjutor *b*.

VII. Hortatur & jubet Salomon: Deriventur fontes tui foras & in plateis aquas tuas divide *c*. Non te unum, sed & alios attende; non tuos solum loculos, sed & aliorum dignos cense, qui augmentum capiant. Ne, quæso, tibi tam benignus, aliis tam iniquus; ne in alios tam illiberalis, tam largus, in teipsum sis; ne, obsecro, tuis omnia commodis metiaris, Foras deriva fontes tuos, foras, ut & alii ex illis hauriant. Quot tibi vis fieri ab aliis; hoc tu aliis facito. Vis alios in te benignos, faciles, promptos, obsequibiles, parati esse auxilii? & tu talis in alios esto. Revera hac unâ in re sæpius gravissime delinquimus, cum adeo restricti difficiles, cunctabundi officiosi, adjumenti tam parci, & lenti sumus. Iure meritissimo, permittit Deus, ut tandem & ipsi hęreamus in luto, & nemo sit, qui manum porrigat, qui extrahe-

re ve-

a Fein hüpschlich den Kopff auß der Schlingen ziehen.

b *Psal. 9. v. 34.*

c *Pro. c. 5. v. 16.*

re velit, qui suppetias ferat. Hic illud rectè occinitur: Recordare fili, quod idem aliis feceris. Subinde charitas, subinde ipsa etiam justitia nos obligat subsidio venire, non raro neutrum curamus. Talentis à Deo concessis non caremus, intelligentia, auctoritate, scientia, opibus pollemus, & non juvamus cum postulat opportunitas. Solent nonnunquam rusticorum avarissimi cum multi peregrinorum transeunt, fontes occludere, & publici usus elementum negare, qui cupit aquam, porrigat pecuniam; nemo bibit, qui potum non emit; dignissimi prorsus hi barbari, qui siti moriantur. Ita nos quandoque agimus inter nos, opellas mutuas, vel leviter molestas abnuimus: qui poscit, obsequium emat; qui gratis gratificetur gratiam, nemo est. Tinnulæ rationes plurimum habent virium ad persuadendum *a*. Non est indolis divinæ nemini precario auxiliari velle. Idem Dominus omnium, dives in omnes *b*. Dives tantum? Liberalissimus in omnes. Hoc patris divinis mores sapit operam, manumque omnibus, quibuscunque demum licuerit, commodare. Hoc prisci, hoc & veri nostri Salomonis præceptio est: Deriva fontes tuos foras Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii altissimi, quia ipse benignus

a Die Wort Lappenthaler klappen/Ducaten seynd die kräfftigiste Redner.

b *Rom. c. 10. v. 12.*

gnus est super ingratos & malos *a*. Estote ergo invicem benigni *b*.

a *Luc.c.6.v.35.*
b *Ephes. c. 4. v. 32.*

CAPVT VII.

Tobias senior mœroris nimii praclarus medicus.

TObias pater principio quidem, ob filii moras in itinere, non leviter sollicitus & mœstus; sed ubi rem perquisitius examinavit, recepit in mœrore animos, & uxorem etiam solatus est. Venia seni optimo danda, ut patri filium valde amanti. Res est solliciti plena timoris amor *a*. Quod in Tobiæ matre clarissimum. Flebat illa irremadiabilibus lacrymis atque dicebat: Heu, heu me, fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ? spem posteritatis nostræ? Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere ire à nobis. Cui dicebat Tobias: Tace, & noli turbari, sanus est filius noster; satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem. Quanto majus desiderium præsentem cernere, tanto gravior

a *Ovid. in epist. Penelopes.*

erat luctus absentem non redire. Hinc mœror impatiens solatii. Hunc pæne nimium animi dolorem verbis suaviter castigans Tobias: Tace, ait, & noli turbari, Saluberrimum & duplex doloris remedium, *Tacere* & *non Turbari*. Hic duo nobis explicanda. Primum, in omni perturbatione, ira, & tetriore affectu, maxime cum quis ab alio læditur, optimum esse atque utilissimum, silere. Alterum, quam eximiæ ac conducibilis sit artis necessitatem vertere in rationem *a*. Gemina hæc præceptio capite hoc expendenda.

a Auß der Noth ein Tugend machen.

§. I.

Prima præceptio. In omni turbamento, ægritudine, ac commotione animi, præsertim cum vulneris aliquid ab ore maledico inflictum est, homo conturbatus aut læsus digitum imponat ori, & ipsi sibi dicat: Sile, sile, impetum contine, alioquin à teipso gravissime læderis. Exemplum regis Davidis æmulare, qui de seipso: Turbatus sum, inquit, & non sum locutus *a*. Lex sapienti certa sit: Turbor, ergo non loquar. Si verbis habenas laxem pręsentissima est noxa. Tacere summa aliquando est sapientia. Aut, quod Ennodio placet, aliquando pro facundia silentium est *b*. Silentio peccata linguæ

a *Psa. 76. v. 5.*

b Mit Schweigen verredt man sich nit.

guæ excluſeris. Si vinum caupo cellæ mandet hodie cras ſtatim publico vendat, rem utique inſulſam fecerit, & artis cauponariæ imperitiſſimus habebitur. Vinum adhuc turbidum terret bibentem. Ergo aliquot dies concedat vino, dum ſubſidat, & ſuum recipiat colorem: ita cum vehementior affectus, ſive iracundiæ, ſeu impatientiæ occupavit animum, ori ſilentium imperandum, cohibenda lingua, ne voces ejiciat plurimum nocituras. Nam ſi mentis ſaniſſimæ homo locuturus bis terve conſideret, priuſquam loquatur; Bernardi ſuaſu: Antequam verba proferas, bis ad limam, quàm ad linguam veniant; Multò magis id faciat homo iratus aut aliter turbatus, qui ſalubria toto animo cogitare non poteſt, eo namque tempore nec ſuus eſt, nec domi ſuæ eſt; immoderatior eum affectus hac illac rapit. Igitur, quod proximum, & ſecuriſſimum eſt, taceat. Semper facere præſtat, quàm loqui indecentia. Loqueris tali affectu concitatus. Spumam rabidi canis, pus merum, abominandam peſtem evomes.

Ea ebrioſorum hominum peſſima eſt indoles; aliis ſe ultro ingerunt, cum latebras deberent quærere, ac ſeſe abdere; loqui volunt, cum maximè tacendum. Nam teſte Plinio, ſecreta proferunt, & mortifera loquuntur, rediturasque per jugulum voces non continent: *a* retractanda eis ſunt

a Plin. l. 14. Nat. hiſt. c. 22.

ſunt dicta & reſorbenda, aut etiam ſubinde capite luenda. Ita iracundi nil magis quærunt, quàm vociferari & clamare. Hic illud Tobiæ opportuniſſimè ingerendum; Tace, & noli turbari. Turbatam animadvertit conjugem ſenex optimus, ideò ſilentium ſtatim imperavit. Silentium tali tempore præſtantiſſimum medicamentum.

Medicorum ſententiis cibum capere, dum ira fervet, dum mœror inſidet, aut dum animus cogitationibus ſeveris mergitur, valdè noxium & pæne venenum eſt. Nam qui tali affectu, aut cogitationum æſtu abreptus prandet aut cenat, plerumque properat, tuburcinatur, malè manſa raptim ingerit, quod nocentiſsimum rectè tradunt: Si cibum corpori velimus accedere, depuratus ſit affectus neceſſe eſt, ſedata ſit ira, excluſa triſtitia, luctus mitigatus, tumultus cogitationum compoſitus, alioqui venenum potius eſt cibus, quam alimentum: ita prorſus ſicut in ira, ſimilive gravi affectu paſci, ita & loqui damnoſum; extrudentur verba in omnem vitam pœnitenda.

Artis ſummæ, virtutis eſt maximæ turbari & non loqui. Amici Iob iſtud lubricum linguæ confeſſi: Si cœperimus loqui tibi, ajunt, forſitan moleſte accipies, ſed conceptum ſermonem tenere quis poterit? a Prurit ſermo & exitum quęrit in ira-

a *Iob* c.4.v.2.

cundo : qui ſapit, cohibet molientem erumpere cum noxâ. Verbum vetus eſt: Tangi & ſilere, lædi & non mordere, ſummæ eſt fortitudinis. Hoc canes neſciunt, hoc ignorant ſtulti, hoc nondum compotes ſui, & ſeipſos vincere neſcii non poſſunt. Hoc autem docet ratio, hoc frequentiſſima ingerunt exempla, hoc quotidiana perſuadet experientia. Turbatus ſum, & non ſum locutus. Quod Bernardus alte infixurus animo : Turbatio tua, inquit, ibi moriatur, ubi oritur, nec permittatur exire, quæ mortem portat. *a*. Vis loqui ? Tecum ipſe loquere, teipſum objurga, & dic : Adeone ſtultus es, ut poſtquam toties incurſitaſti & offendiſti, iterum & iterum, iterumque redeas, inque eandem oris effrenem ſtultitiam impingas? Nec quidem piſcator ictus ſapis? Veriſſime dixit Seneca : Nihil æque proderit, quàm quieſcere, & minimum cum aliis loqui, plurimum ſecum *b*. Turbari & non loqui, hoc artis ſummæ, virtutis eſt maximæ.

a *Bern. ſerm. 29. in Cantica.*
b *Senec. epiſt. 505.*

§. II.

Altera præceptio artis eſt majoris; neceſſitatem vertere in rationem, ſeu, prout Livius loquitur, oblata caſu flectere ad conſilium. Tobias pater cœpit quidem

contriſtari nimis, & cœperunt ambo ſimul flere *a*. Mox tamen idem Tobias, veluti jam alius homo: Tace, inquit, & noli turbari; ſanus eſt filius noſter, ſatis fidelis eſt vir ille, cum quo miſimus eum. Hæc longe alia eſt cantilena. Solatium prius omne reſpuebat, nunc abundans ſolatiis ipſam etiam conſolatur uxorem. Quàm cito mutatus in meliorem! Nimirum prius oſtenderat, quid animi pars inferior ſenſilis vellet, quàm ea ſeſe intorqueret in adverſis, quàm trepidaret, ac paveret rebus afflictis. Jam vero monſtrat, quàm potenter appetitiones & motus animales, atque ſenſificos gubernet, & quomodo neceſſitas in rationem ſit vertenda.

Heli ſacerdos hac una re inſignis, dextre profecto neceſſitatem vertit in rationem. Eum à Numine accepit nuntium, qui exanimare potuiſſet, & neci dare. Nam Deus eum alloquio non dignatus, Samuelem adoleſcentem accerſens: Ecce ego, ait, facio verbum in Iſraël, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures ejus. In die illa ſuſcitabo adverſus Heli, omnia, quæ locutus ſum ſuper domum ejus; incipiam & complebo. Prædixi enim ei, quod judicaturus eſſem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios ſuos, & nõ corripuerit eos. Idcirco juravi domui Heli, quod expietur iniquitas

Y 2 domus

a *Tob.* c. 9. v. 3.

domus ejus victimis & muneribus in æternum. Hæc omnia Samuel jussu Dei ad sacerdotem suum candidissime referens: Indicavit ei universos sermones, & non abscondit ab eo. Sed enim Heli non expostulavit: Cur ego noxas liberorum meorum luam, ætatem habent; ad ista ipsi respondeant. Num ego in alienum arbitrium dominus sum? Cur Deus non ipse mihi hæc significat? Ego filios meos profecto de his monui. Si parere nolunt & sequi, quid ego possum? Nil horum Heli objecit, sed necessitate in rationem versa: Dominus est, inquit, quod bonum est in oculis suis faciat. *a* Revera Heli oblata casu in consilium flexit, & necessitatem in rationem vertit. Hinc pronuntiatum de eo: Meruit Heli remissionem peccatorum suorum, & pro eis temporaliter est punitus, non æternaliter damnatus *b*.

Hieronymus in litteris ad Paulam: Rem, inquit, dicturus sum incredibilem, sed, teste Christo, non falsam. Melaniæ, inter Romanas feminas nobilissimæ, mortuus est maritus. Nondum tepere funus desierat, cum duos insuper filios una perdidit. Matres aliæ tam acerbis casibus prostratæ planxissent pectus, crines vulsissent, mente tota excidissent. Melania stetit immobilis, & tanquam ad Christi præsentis pedes advolveretur, suo se conditori quàm integerrimè permittens: Nunc, inquit, expedi-

a 1. *Reg. c.* 3. *v.* 11. *& seqq.*
b *Dionysius Carthus. in hunc locum.*

peditius tibi servitura sum, Domine, quia tanto me onere liberasti. Factum illustrissimum. Hoc prorsus est arte quæstuosissima necessitatem vertere in rationem.

§ III.

Tabellio fuit, qui aliquot annis solitum iter emensus est equo vehens. Videri poterat hic homo religiosus, & qui plurimum odisset pecuniam, vix enim unquam cubitum ibat, quin prius æs omne hilariter expendisset. Ita homo potulentus facultates suas omnes obliguriit comessando. Cumque jam nummus fundo suspiraret in imo, non tantum non equum, sed seipsum alere vix potuit. Ex equo igitur dejectus in pedes, renidenti ore: Gratiæ, inquit, sint superis summæ, qui mihi pedum usum tamdiu amissum restituerint *a*. Profecto & iste vir oblata casu acerbo in hilare flexit consilium, & necessitatem vel coactus ancillari jussit rationi.

Sanctius illo Remensis Præsul Remigius, qui cum tristem nuntium accepisset omni ejus frumento ignes subjectos, ille extemplo equum conscendit, & advolavit pernix ad triste incendium. At ubi vidit flammis grassantibus nil moræ posse inji-

 ci, ex

a Hat mir GOtt widerumb auff die Füß geholffen.

b *Vide Heliotropium meum l. 4. c. 3. § 4. Vbi hæc fusius narrantur.*

ci, ex equo desiliens, & vultu ad hilaritatem composito ignes proprius accedens: Seni, ait, bonus est focus quovis tempore. Ita ingens damnum ore hilari, mente placida concoxit, Sapienter plane necessitatem in rationem vertit, & tristi casu objecta in hilare flexit consilium. Hoc ipsum Sapiens Romanus monito longe utilissimo instillans: Unum est, inquit, levamentum malorum ingentium. Pati. & suis necessitatibus obsequi *a*.

Vel ab ipsis canibus hoc discamus. Bruxellæ canis fuit ex illis grandioribus, Britannici generis, quibus cerdones Belgæ uti solent ad currum coriis onustum in forum & è foro trahendum. Ille, præter hanc operam, doctus fuit ad macellum ire, pecuniam ferre, carnem referre. Id ita fiebat corbem vimineum collo appendebant, pecunia in tot libras carnis impositâ. Ille rectâ & nusquam insistens ferebat, in macello apud notum lanium se sistebat; carne accepta redibat. Sed eveniebat interim, ut in via canes alii odore moti adspirarent, & accederent erepturi. Tum ille corbem deponere, in orbem propugnare, fugare. Cum copia & robore vinceretur, una irruere, & partem de prædâ capere *b*. En ut gladiator iste in arena ceperit consilium, & suis necessitatibus sit obsecutus. Carnes defendit quamdiu potuit. Hostium multitudine victus neces-

a *Seneca l.3. de Ira, c.16.*

b *I. Lipsius Centur. 1. epist. ad Belgas, epist. 44. mihi pag. 45.*

necessitati cessit, & prandium jam commune una sumpsit. Non minus, obsecro, sapiamus bestiis, & quæ mutare non possumus, tolerare non recusemus, necessitatibus nostris tranquilla mente obsequamur.

Israëli vates Isaias ingentia mala vaticinatus, Hierosolymam urbem vastandam, cives captivos in Babyloniam abducendos, eam servitutem annis septuaginta duraturam: addidit nihilominus: Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester *a*. Perinde si dixisset vates: Agite, stat Numinis sententia, decretum immutabile, migrare illud non licet; in Babylonem transferemini. At vos duriorem hanc necessitatem vertite in rationem, parete Numini, & destinatum vobis supplicium parato animo subite. Ita & vos, ô Christiani, licet ærumnis oneremini, calamitatibus affligamini, nihilominus Consolamini, consolamini; Deo, divinæque Providentiæ ac Voluntati plenissimè, in solidum vos tradite, necessitates vestras omnes in rationem vertite. Ita necessitas ipsa minus erit dura, malum omne multo erit mitigatius. Nempe omnium malorum levamentum est opportunissimum, pati, & suis necessitatibus obsequi.

Ad œconomum appositissimè, dixit Tullius: Sed quanti, quanti: bene emitur, quod necesse est. Subinde longissimam teximus malorum seriem narran-

a *Is.c.39.& c.40.v.1.*

do. Eſt, qui dicat: Ego tot & tantis difficultatibus circumventus, tot & tantas patior ærumnas. Alius: Tanta, inquit, & tanta, atque tanta perfero. Iſte ſibi miſer & infortunatus: Maximam, ait, calamitatem capio. Ille afflictus & jacens: In ſummas, inquit, miſerias projectus ſum. Hic ſua opinione miſerè perditus: Graviſsimis, inquit, incommodis conflictor. Alius, ut ſibi videtur, coopertus miſeriis: Talia & tam acerba tolero, ait, in infinita mala præcipitatus ſum, omnibus undequaque urgeor. Sed, ô mei homines, ſed quanti, quanti: a bene emitur cælorum regnum, quod emere neceſſe eſt. Ad hoc emendum conditi ſumus; ad hoc naſcimur, ad hoc vivimus, ad hoc emendum morimur, periimus æternum, niſi hoc emimus. Hic omnium neceſſitatum ſumma nos urget. Bene ac vili emimus, quanti quanti emamus, quia neceſſe eſt emere. Hæc una neceſsitas nullas admittit leges, nullas horret difficultates, nullos metuit dolores, nullas ſentit calamitates, nullos refugit cruciatus, nulla formidat ſupplicia, tormenta ſumma, innumera non recuſat tolerare mala. Quanti, quanti, minimo emitur, quod emere neceſſe eſt.

a Es koſt gleich was es immer woll.

ÇA-

CAPVT VIII.

Tobias junior parentum suorum thesaurus optatissimus.

Tobiæ mater, cum filius peregrè moras traheret, nec stato die se sisteret parentibus, in querelas amarissimas effusa: Heu, heu me, fili mi, ajebat, ut quid te misimus peregrinari? omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere ire à nobis *a*. Tu ocellus noster, tu nostrum delicium, tu spes una nepotum, tu thesaurus noster, tu nobis omne pretium. Ergo parum prudenter egimus, qui te à nobis peregrinatum misimus, cum in te uno omnia habeamus. Homo, Dei amans, has voces identidem usurpat: Deus meus, thesaurus meus, & omnia, quidquid velle, aut optare possum, in Deo invenio, Deus mihi omnia, & plusquam omnia. Ita prorsus animo penitissimo sentiendum. Hic igitur exponendum, quàm fatuum sit hujus rei perfunctoriam cogitationem suscipere, facile obsequiis divinis obnuntiare, levi de caussa Deum deserere, & velut venalem exponere, cum verè in Deo habeamus omnia. Hæc hujus capitis summa.

a *Tob.c.*10.*v.*4.*&* 5.

§. I.

Rex Persarum Xerxes non ab una fatuitate notissimus, insigniora quinque deliria commisit. 1. Montem Athon ad mille quinquaginta passuum longitudinem perrodit, ea amplitudine ut maximarum navium duæ juxta se in occursu commodè transierint. Atque hoc, Herodoto teste, potentiæ monstrandæ, & memoriæ propagandæ fecit *a*. 2. Oceanum *b* frenavit ponte, & Abydum Sesto conjunxit, ut Græciæ pavorem injiceret. 3. Cum ipsius classem dissipasset maris tempestas, mari colaphos, & trecenta verbera infligi, stigmata inuri, compedes non sine gravi convicio in illum dejici jussit *c*. Juvenalis non sine risu hanc dementiam sugillat.

In Corum atque Eurum solitus sævire flagellis
Barbarus, Æolio unquam hoc in carcere passos
Ipsum compedibus, qui vinxerat Ennosigaeum d.

4. Cum

a *Herod. l. 7. hist. Iust. l. 2. Plutarchus in Themistocle.*

b *Hellespontum.*

c *Convicium quod ingestum est mari, hoc fuit: O amara aqua, Rex, compedes has injicit, quod illum injustè laseris, abs quo nihil mali passum fuisti. Etenim Rex Xerxes, velis nolis, transmittet, meritoque tibi nemo amplius sacrificabit, ut amaro dolosoq; fluvii.*

d *Iuvenal. sat. 10. v. 180.*

4. Cum iter faceret per Lydiam, ad Platanum proceram, & diffusis largè brachiis umbrosam est delatus. Hic diem integrum, non sine damno exercitus placuit morari. Hanc insuper adeò venustè comatam, arborem armillis & torquibus ad eam suspensis veneratus est. 5. Sed & virum è suis reliquit, qui ligneæ hujus Amasiæ custodem, nutricium, procuratorem ageret. Illustrissima fatuitas: Quam & Ælianus risu excipiens: Ridendus profectò, inquit, Xerxes ille est, quod cum mari terrisque Jovis operibus posthabitis nova itinera & insolitam navigationem sibi parasset, servivit platano, & arborem coluit, a quam ventus deijcere, securis exscindere, ignis comburere potuit, quæ non solum ratione, sed & sensu caruit.

Verum, ô Christiani, hæc videmus, & similia facimus, nonnunquam & stultiora. Vnde hominem, qui cæli, qui suiipsius, qui Dei oblitus oblectatiunculas sterilissimas quærit sub opaca platano; huic tempus pretiosissimum, huic cogitationes & curas, huic suas pecunias, huic imo valetudinem suam impendit, nam aut gloriam vanam, aut mulierculæ formam, aut aliam voluptatem putidam adeò insanè deperit, ut non dissimulanter fateatur: Hi amores mei, hoc meum delicium, hoc gaudium, hoc melliculum meum, hoc mihi volupe est. Miser & cœcus, pro conditore rem è con-

a *Ælian. l. 2. Var. hist. c. 14. initio.*
b *Laur. de ligno vitæ tit. Fides. c. 5.*

è conditis vilissimam amat, & ut Laurentius Iustinianus loquitur, a peregrinationem, atque exilium diligit pro patria. Creatus à Deo ad obtinendam beatitudinem, ad intuendum Deum, at ille crepundiis, nugis, somniis, deliriis, vitam consumit. Hunc talem Bernardus acriter, prout par est, extimulans, & ad meliora erudiens: Verum, inquit, qualibus ista tu tibi impedias rebus, utinam sine dissimulatione attendas: Væ, væ, vapor est ad modicum parens, quod æternæ felicitatis aditum intercludit, quod perennis luminis incircumscriptam claritatem abscondit, quod universitatis scientia fraudat, quod summæ privat dignitatis honore. Quousque tu tantæ gloriæ præfers fænum, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, carnem dico & ejus gloriam? Siquidem omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni. Si sapis, si habes cor, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine jam ea sequi, quæ & assequi miserum est. Beatus, qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. An non ea satius cum honore spernis, quàm cum dolore perdis? An non ea prudentius Christi cedis amori, quàm morti? Est in insidiis prædo, cujus manibus nec te, nec tua potes subducere. Non poterit prævideri, quia tanquam fur in nocte ita veniet. Nihil intulisti in hunc mundum, haud dubium, quia nec quicquam

a *Laur. de ligno vitæ tit. Fides. c. 5.*

quam auferes. Dormies somnum tuum, & nihil invenies in manibus tuis *a*. Eadem paucis Innocentius instillans: Quid prosunt, inquit, divitiæ, quid epulæ, quid deliciæ? non liberabunt à morte, non defendent à verme, non eripient à fœtore. Fluxa illa omnia, in quæ tantopere ardemus; Platani umbra, frondes sunt & folia, sub initium hiemis casura. Inter eam voluptatem, quam quis è re caduca, & quam à Deo haurit, immensa, nimia est differentia. Sit, qui omnibus mundi deliciis ac voluptatibus, omnibus exteriorum sensuum oblectationibus abundet ac diffluat magis, quàm Hebræus rex Salomon; crescant acervatæ voluptates diebus singulis, idque annis plurimis, eò tamen nunquam excrescent, ut cælitum voluptatibus æquari possint: mel illud cæleste ex alveario longè alio hauritur, hinc illius suavitas omnem aliam suavitatem infinitè superat. Hinc guttam unicam cum Oceano toto rectius comparavero, quàm omne mundi gaudium cum gaudio cæli minimo. Res liquet: guttula maris & mare totum solo differunt quanto; nam maris guttulæ ita multiplicari queunt, ut mare fiant: At verò mundi gaudia quomodocunque multiplicentur, gaudium cæleste nunquam æquabunt. Omne mundi gaudium quantumcumque grande ac cumulatum, semper tamen sordidum, turpitu-

a *Bern. tom. 2. epist. 103. mihi pag.* 141.

pitudinis & luti, pavoris, sollicitudinis, mœroris & cæni plurimum habet.

§. II.

Experientia hoc quotidiana testatur. Eò deliciarum Salomon est progressus, quò mortalium, putem, nullus. Tandem post omnem omnium voluptatum affluentiam, hanc demum cantilenam cecinit, hoc unicum ei remansit: Vanitas vanitatum, & omnia Vanitas. Hæc omnia inane magnum, afflictio spiritus, merum fastidium, grande nihilum. Experientissimo regi, obsecro, credamus. Sapienter credidit Augustinus. Hinc illius voces illæ: Quidquid mihi præter Deum est, dulce non est: quidquid mihi vult Dominus meus dare, auferat totum, & se mihi det *a*.

Tobiæ mater sibiipsi & marito querimoniam tristem occinens: Heu, heu me, fili mi, ait, omnia simul in te uno habentes te non debuimus dimittere. Deliri senes fuimus, rem sanè stultam fecimus, cùm filium in regionem exteram amandavimus. Debita omnia infra hunc filium erant collocanda. In eo simul habuimus omnia.

Sed quomodo, ô bona mater, omnia in uno filio habuistis? *Appretiative* ajunt, in scholis, nam filium supra omne cimelium

a *Aug in ps.26. Enarr. 2.*

lium æſtimarunt, hinc eis univerſa filio viliora.

Si fatuum, dimittere filium adeò charum, quantò magis fatuum deſerere Deum, ſuper omnia ſummè amandum, ſectari gaudium in rebus vanis caducum, cum in uno & ſolo Deo, non *appretiative*, ſed reipſa verè omnia omnino habeamus bona. Roganti Moſi: Oſtende mihi gloriam tuam: Humaniſsimè Dominus gloriæ reſpondit: Ego oſtendam tibi omne bonum a. Seipſum erat oſtenſurus, in vita certè meliori.

Præceptum Chriſti Domini eſt. Verumtamen quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. Quærite Deum, & ſimul omnia in Deo poſſidebitis. Hoc optimè, putem margaritarum & unionum piſcatu explicavero. De illo eruditè Plinius naturæ præco: Origo, inquit, atque genitura conchæ, haud multum oſtrearum eſt differens. Has ubi genitalis anni ſtimulaverit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione, impleri roſcido conceptu tradunt, gravidas poſtea eniti, partumque concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepti: ſi purus influxerit, candorem conſpici; ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere; eundem pallere, cœlo minante conceptum. Ceterum in aqua mollis unio, exemptus protinus unio. Concha ipſa cum manum videt, comprimit ſeſe, operitque opes ſuas, gnara propter

a Exod. c. 33. v. 19.

pter illas se peti; manumque si præveniat, acie sua abscindit, nulla justiore pœna, & aliis munita suppliciis, quippe inter scopulos major pars invenitur. Dos unionum omnis in candore, magnitudine, orbe, levore, pondere, haud promptis rebus, in tantum, ut nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam id apud Græcos non est, nec apud barbaros quidem inventores ejus aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipso magna differentia. Quidam tradunt sicut apibus, ita concharum examinibus singulas, magnitudine, & vetustate præcipuas, esse veluti duces, miræ ad cavendum solertiæ; has urinantium cura peti: illis captis facilè ceteras palantes retibus includi *a*. Hic duo quædam singularius observanda.

a *Plin.l.9.Nat.hist.c.35.*

§. III.

I. Piscator unionum subinde temeritatis suæ præmium asportat, quod nollet, nam manum aut perdit, aut lædit: Nulla, inquit Plinius, justiore pœna. Nam concha mater insidiatricem manum cernens contrahit sese, & arma parat suam aciem, qua nonnunquam piscatoris dexteram, si possit prævenire, abscindit. Ita prorsus & nobis extra Deum delicias quærentibus sæpissime contingit. In pœnam peccati malè mulctamur, pro gaudio luctum auferi-

ferimus, & veluti felis aut canis in furto deprehensi, os probè contusum referimus *a*, cor inde amarum, inquietum, perturbatum, saucium, terrore, stimulis, angore, morsibus, scelerum commissorum cruciatu miserè vexatum. Hæc animi vulnera, hæc conscientiæ laniena, justissima peccati pœna. Hic ultro cogimur fateri: Vanitas vanitatum & omnia vanitas; & agnovi, quod in his quoque esset labor, & afflictio spiritus *b*. Ista satis agnoscimus, sed ista non perinde satis cavemus. Cupediarum nimis amantes catillamus & ligurimus non sine damno: quod tamen non cavemus. Jacturam facultatum, famæ, valetudinis, conscientiæ, corporis, animique facimus, & tamen non cavemus. Monemur, rogamur, dictis & exemplis ad saniora excitamur, & tamen nociva non cavemus. Deprehendimur quandoque in ipsa flagranti noxa & punimur, sed nihilominus non cavemus; Mel ipsum nobis amarescit, ut muribus jam melle saturatis, & tamen pestiferum mel istud lingere non desinimus. Morbos inde contrahimus, crumenam vacuamus, ignominiam incurrimus, & tamen oblectationes vanas, veritas, gaudia lasciva, noxia usque & usque & usque sectari pergimus. Filii hominum usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem? Hic nostrum quemvis

Z incla-

a Man stösst uns das Maul drauff.

b *Heu omnes multo corrupta dolere voluptas. Horat. l. 1. sat. 2.*

inclamat Hieremias vates : Scito & vide, quia malum & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum Deum tuum, *a* in quo uno habebas omnia.

II. Piſcator unionum, ſi ducem ſeu regem concharum capiat, levi negotio ceteras omnes includit retibus : Qui Deum habet, omnia habet, theſauros, gaudia, voluptates omnes poſſidet, ut veriſſimè poſsit dicere : Deus meus & omnia. Mens proba & juncta Deo non vel centies, vel millies die uno dicat : Mi Deus, omnia ſimul in te uno habens, non debeo te dimittere, Deus meus & omnia. Ita divus Auguſtinus cum Deo ſuaviſsimè loqui ſolitus: Domine Deus meus, inquit, da cordi meo te deſiderare, deſiderando quærere, quærendo invenire, inveniendo amare, amando mala mea redimere, redempta non iterare. Da mihi Deus meus te, redde mihi te, en amo te; atque ſi parum eſt, amem validius. Non poſſum metiri, ut ſciam, quantum mihi deſit amoris tui ad id, quod ſatis eſt, ut currat vita mea in amplexus tuos, nec avertatur, donec abſcondatur in abſcondito vultus tui. Hoc tamen ſcio, quia malè mihi eſt præter te Domine, non ſolum extra me, ſed in meipſo. Omnis enim copia, quæ Deus meus non eſt, egeſtas mihi eſt. *b*

O ergo Deus meus, & omnia. Extra te omnia

a *Hier.c.2.v.19.*

b *Aug. de diligendo Deo c.1.& c.18. initio & medio.*

omnia vanitas, amaritudo, tædium, ſollicitudo, deformitas, ſorditudo, mera umbra, mors meriſſima. Qui te unum deſerit bona ſimul omnia à ſe projicit. Bonum namque, quod neque in deterius commutari poteſt, tu ſolus es, qui ſimpliciter ſolus es, cui non eſt aliud vivere, & aliud beate vivere, quia tua beatitudo tu es. Nos verò, quibus eſt aliud vivere, & aliud beate vivere, omne quod vivimus, & beate vivimus, tibi debemus. Deum deſeruiſſe, eſt bonis omnibus excidiſſe. Hic denuò Hieremias vates vociferatur. Duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ; & foderunt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas *a*. Heu quàm inſana fatuitas! In proximo ſalit fons ſaluberrimus, & ſtolidi ad volutabrum properant immundiſſimum, ut inde hauriant.

O tandem iſti piſcatores ſapite! Quid conchas venamini labore tam vano, tam noxio? Deus eſt gemmarum, unionum, margaritarum, bonorum omnium mare immenſiſſimum. Veſtrum eſt hoc mare totum, ſi vultis eſſe veſtrum.

a *Hierem. c. 2. v. 13.*

CAPVT IX.

Tobias senior, cæcus, piscis felle curatus.

IAm patriam repetebat Tobias cum comite suo Raphaële Angelo. Vbi verò ad urbem Charan, quod itineris dimidium erat, devenerunt, comes cælestis, Tobia frater, inquit, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. Si placet itaque tibi, præcedamus & lento gradu insequantur iter nostrum familiæ simul cum conjuge tua, & cum animalibus. Placuit consilium comitis & ad eum omnino modum iter est institutum. Mox iterum comes: Tolle tecum, inquit, ex felle piscis, erit enim necessarium. Nam ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum, & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum, statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum. Scias enim, quoniam mox aperientur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen cæli, & in aspectu tuo gaudebit *a*. Omnia ex ordine fecit Tobias; oculos parentis felle inunxit. Nec parens hoc collyrium recusavit, sed hora ferme dimidia illud sustinens sua ipse manu gramias *b* ab oculis abstersit, & ita visum felicissime recipit. Tantarum viri-

a *Tob.c.* 11. *v.* 2.
b *Pelliculam.*

virium fel fuit. Hoc loco differendum, mordaci felle rerum adversarum intelligentiam mirè collustrari, ideoque quidquid ejusmodi fellis allinitur, patienter & æquo animo tolerandum esse. Humanæ miseriæ fel illuminat, & visum hebetatum vel perditum restituit. Ita de utilissimo hoc collyrio jam plura.

§. I.

In domibus, quibus nihil tapetiorum est, & tamen munditiès cordi est, omnia lignea, sellæ, scamna, mensæ, lacunar, parietum crustæ juniperino gummi *a* præliniuntur. In hoc Orbe, in hac lacrymarum valle omnia obliniuntur felle humanæ miseriæ. Quocunque vertas oculos, mœroris, sollicitudinis, doloris, amaritudinis & afflictionis plurimum ubique videas; omnia felle lita. Quod testatus Hieremias vates: Dominus Deus noster, inquit, silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis, peccavimus enim Domino *b*. In luctu sumus, & fel bibimus. Ita minatus olim Deus: Ecce ego, inquit, cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. *c* Idem Hieremiæ Threni loquuntur: Circumdedit me felle & labore. *d* Vbique mœror, ægrimonia, dolor,

a Furneiß.
b *Hierem. c. 8. v. 14.*
c *Ibid. c. 9. v. 15.*
d *Thren. c. 3. v. 5.*

lor, & plurima mortis imago. Nulla domus tam felix, ubi fel istud in cibum ac potum non apponatur.

Non domus & fundus, non æris acervus & auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. ——— a

Sed quisquis es, mi Christiane, tolle fel istud non invita manu, est enim necessarium ad reparandam oculorum aciem. Revera si quidquam est, quod oculos mentis vegetet, acuat, novo donet lumine, fel istud est. Quæ nocent, docent. Adversa intelligentiam mirifice collustrant. Afflictio Christianę prudentiæ mater. Multa cernimus errando. Fellea calamitatis amaritudo certum ac nobile pharmacum ad visum marcentem ac hebetem corrigendum, ad cæcam oculorum caliginem abstergendam non est potentius nec salubrius collyrium, quàm afflictio. Homo afflictus in seipsum descendit; præterita deplorat, futura sperat, æternitatem cogitat, tam Deum, quàm seipsum rectius nosse orditur. Vexatio dat intellectum. *b* Siracida teste: Flagella & doctrina in omni tempore sapientia *c.* Hinc & ejusdem votum est: Quis superponet

a *Horat.l.1.epist.epist.2.ad Lollium.*
b *Is. c.28.v.19.*
c *Eccli.c.22.v.6.*

ponet in cogitatu meo flagella. *a* Glaucoma demit oculis fel iſtud afflictionis *e*. Hic in exemplum Triumviros ſingulares Numinis amicos, Hieremiam, Petrum, Tobiam, ſub aſpectum dare proderit.

Hieremias multis lacrymis infuſus: Ego, inquit, Vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus. *c* Non pauperem tantummodo ſe fatetur, nam Iſraëlitarum nemo non pauper illo ævo; captivi omnes erant: Sed inſuper ſuam à ſe paupertatem videri ait, perinde ſi dicat: Ego, meique cives ac tribules oculis jam cernimus; quod Iſaias, Sophonias, aliique vates prædixerunt. Vera ſunt, veriſsima eorum oracula. Pauperes facti ſumus nimis. Nunc demum capimus, quam ſerium habeamus patrem Deum, qui connivere aliquantulum videtur & indulgere filiis petulantibus, correptis demum virgis & baculo ferit nocentes. Nunc oculi noſtri ad hæc omnia aperti. Caſtigaſti me, & eruditus ſum, quaſi juvenculus indomitus. Converte me, & convertar; quia tu Dominus Deus meus *d*.

a *Idem c.23.v.2.*

b *Vide, obſecro, Gymnaſium patientiæ parte 2.c.4.§.1.2.3.*

c *Tren.c.3.v.1.1.*

d *Hier.c.31.v.18.*

§. II.

Petrus chariſsimus quidem Chriſto diſcipulus, ſed à magiſtro crebrius mor-

daci hoc felle aſperſus. Monuerat Chriſtus de futuris cruciatibus ſuis & morte. Et aſſumens ei Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Abſit è te Domine, non erit tibi hoc. O Petre, quàm parum conſideras iſta? Hæc pia cæcitas felle curanda eſt: Vade poſt me Satana, ait Chriſtus, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea, quæ hominum *a*. Ita etiam cum ad olivarium clivum præfervidus Petrus gladium ſtringeret, & vim pararet, audiit à magiſtro: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. *b* Quàm parum oculata fuit hæc audacia, ſe unum tot armatis opponere? Sed dixerit Petrus: Hoc potentiæ divinæ non difficile. Sane non eſt. At ſi modo defenſione foret opus, An non illa Numinis potentia, plus quàm duodecim legiones Angelorum exhibere potuiſſet? Petre, ſcripturarum rudis es. Quomodo enim implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri? *c* Mordere poterat fel iſtud, ſed oculos Petro reddidit, ut gladium conderet vagina. His annumerandum & illud. In Herodis carcere ſervabatur Petrus quatuor quaternionibus militum traditus, geminis catenis vinctus, ad capitale ſupplicium die altero producendus. Ea ipſa nocte Angelus carcerem ingreſſus adſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri excitavit eum,

a *Matth. c. 16. v. 22. & 23.*
b *Matth. c. 26. v. 52.* c *Matt. c. 26. v. 54.*

eum, dicens, Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic, Et dixit illi, Circumda tibi veſtimentum tuum, & ſequere me *a*.

Quanti, ô Deus, jacent captivi vario ſcelere contaminati, quos vitiorum conſuetudo inolita, ſocietas prava, & mali affectus cuſtodiunt, ne carceres effringant. Catenæ geminæ, *Dulcedo peccati*, & *Horror pœnitentiæ*. His ligantur, ne ad veram animi libertatem evolent. Inter tot ac tanta corporis animique pericula ſæpe cogitatio nulla de Deo, de inferis, de cælo nulla. Heu miſeri & cæci! Luce craſtina, ducentur; jam hiant inferi & expectant; animi ſalus agitur æterna; Æternitas viciniſsima eſt. Si malus eſt obitus, immortalis ſequitur interitus. Et quomodo tandem nil horum metuunt? Quia dormiunt. Monet Angelus, Eccleſiaſtes urget, conſcientia vellicat, homines probi erudiunt, & cavere jubent; Non cavent, quia dormiunt: Exempla ſub oculos ponuntur ſanctiora, ingeruntur libri, memoria mortis inculcatur. Sed fruſtra: Oculi ſunt clauſi; dormiunt. Tandem adeſt excitator Deus, & gravi morbo, aut grandi pecuniæ damno, aut acerbo caſu alio dormientis pigrum latus tundit, fel inſpergit, acerba redditur vita, evaneſcit voluptas, tædet vivere. Hic jam pandun-tur

a *Actor. c. 12. v. 5. & ſeqq.*

tur oculi, jam vigilant, jam cernitur adstare Angelus. Quod si nec percussi quidem evigilent, non jam inter dormientes, sed inter mortuos numerandi. Quibus fel istud nil adfert medelæ, jam depositi, conclamati sunt, moriantur, abeant, quò adeò festinant. Evigilabunt demum, sed nimis serò. Epulo purpuratus, elevans oculos suos, vidit Abraham, sed vidit à longè, sed vidit, cum jam esset in tormentis. Vera quidem, sed sera nimis vigilia. Sed hoc ipsum Petri dormientis speculum vertamus; alia & meliora cernemus.

Petrus inter milites duos sibi proximos jacet, duplici catena vinctus jam capitis damnatus, die altera supplicio afficiendus, ille tamen tranquilla conscientia, exclusis curis, omni metu posito securus dormit, ac si mollissimo cubaret lectulo, in hominis amicissimi cubiculo: Ita prorsus placidissime conquiescit & respirat, qui divinam providentiam erecta mente considerat, & illud alto pectori gerit infixum. Ita Deo visum est, ita supremo Numini placet, ut hoc, & hoc, & illud atque istud patiar. Lubens volens. Hic certè dormit suaviter, licet ærumnarum medius agat; nam velut tutissima navi recubat, qua vel dormiens provehitur semper tam magnis itineribus, quàm tutis. Navarchum habet Deum, cui se suaque omnia plenè commisit. Ita Jacob indormit saxo, & amœnissimo pascitur spectaculo;

lo. *a* Ita idem fatali lectulo jam compositus ad mortem placidissime supremam horulam exspectavit. Quod divinæ paginæ dicunt : Adoravit Israël Dominum, conversus ad lectuli caput. Quod septuaginta interpretes ita efferunt : Adoravit Israël summitatem virgæ ejus. *b* Providentia divina lectulus est suavissimus consideranti eam. Hic sine metu securus conquiescit, quisquis divinæ se providentiæ integrè committit. Supplicia & pœnæ omnes, quibus hic afficimur, patris amantissimi virgæ sunt, quibus ad cælestem sapientiam erudimur. Idcirco Hebræorum regum optimus : Virga tua, inquit, & baculus tuus ipsa me consolata sunt *c*. Hæc alios terrent & dejiciunt, me consolantur & erigunt, aliis molestiam & fastidium, jucunditatem mihi pariunt & gaudium, me docent & illuminant.

Tolle igitur tecum ex isto felle, est enim necessarium. Mordet quidem, & urit, sed oculos aperit, visum restituit. In Tobia Triumvirorum hic tertio id cernere licebit. Tobias pater, cum ejus oculos hoc felle piscis linivisset filius, sustinuit quasi dimidiam fere horam, & cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. Extemplo senex optimus in divinas laudes

a *Gen. c.18. v.11.*
b *Gen. c.47. v.31.*
c *Psal. 27. v.4.*

laudes effusus: Benedico te Domine Deus Israël, inquit, quia tu castigasti me, & tu salvasti me. *a* Cæcitatis meæ caussam non fortunæ malæ, non hirundinibus, non eventui fortuito impingo: Tu castigasti me, perinde ac si hirundinum sordes in oculos meos tua manu conjecisses. Quidquid hoc mali fuit, à te fuit. Tu hoc fecisti, tu visum, quem dederas, jure ademisti in meam castigationem justissimam. Tu meæ cæcitatis auctor, tu meus, & omnium hominum castigator es æquissimus. Tibi ad inferendam mihi cæcitatem hirundines pro instrumento sunt famulatæ. Sicut igitur mihi à te uno cæcitas est immissa, ita etiam à te solo sanitas est restituta, & visus redditus, illitum fel palpebris instrumenti vicem habuit. Tu castigasti sicut filium amantissimus pater. Scio, Quem diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi *b*. Tu quoque salvasti me. Tibi uni ut medico longe peritissimo sostrum debeo. Eadem manus tua, & vulnerat & sanat.

Atque hæc talis cogitatio totum hominem mirifice illuminat. Ita cogitemus, ita loquamur: Hæc amaritudo, Domine, hæc afflictio, hæc ærumna, hæc calamitas & ægrimonia, à te uno & solo est; te auctore, te volente ac jubente hoc mihi contingit. Ita fieri melius tibi visum, quam non fieri. Scio, ab omni æternitate voluisti,

a *Tob.c.15.v.14. & seqq.*
b *Prov. c.3.v.12.*

ſti, ut ego hoc, & hoc, atque hoc quoque paterer. Patiar libenter, quia tu voluiſti me iſtud pati; quia tibi ſic placet. Tu caſtigas me, tu ſalvas me.

Tobias viſu jam reſtituto, actiſque Deo gratiis: Et ecce, inquit, ego video Tobiam filium meum. An non ſuam quoque conjugem, filii ductorem, ſuam familiam vidit? vidit utique & iſta. Sed oculis ſingulariter in filium defixis: video, inquit hominem mihi chariſsimum, & alterum me, proximum mihi. Ita homo cujus oculis fel illitum afflictionis: Nunc demum, ait, Deum meum video, & meipſum: Nunc agnoſco, quàm paterno animo me corripias. Vrit quidem fel tuum, ſed oculorum tenebras extergit: ita ſuam quilibet paupertatem, ſuas ita miſerias cernit, & oculos identidem ad te Deus reflectit: Benedictus Deus Dominus Iſraël, quia tu caſtigas & tu caſtigando ſalvas.

Non tantum acetum felle mixtum Chriſtus præbibit, ſed & nobis eundem fellis calicem propinavit; reſpondendum eſt propinanti. Hic illud legis eſt certiſsimæ: Aut bibe, aut abi: Lex iſta, teſte Tullio, a in Græcorum conviviis obtinebat. Iſtius moris Diogenes Laërtius mentionem injiciens: At noſtri Mnamones, inquit, has quoque leges præſcribunt. Aut bibe, inquiunt, aut hunc cantharum, quantus eſt, in caput impingam tuum. In cena tam profana poculum oblatum non reſpui-

a *Cicero l. 5. Tuſculanar. quæſtion.*

ſpuimus, & Chriſto ad ſuum calicem bibendum exhortanti obluctabimur? Hunc morti jam vicinus nobis omnibus deſtinavit. Ita enim inter oliveta Patrem rogavit: Tranſeat à me calix iſte; ad meos à me tranſeat; & ipſi felleum hunc potum hauriant meo honori, ſuæ ſaluti.

Hic ego Chriſtianos omnes Angeli verbis altum inclamo: Tollite vobiſcum ex iſto felle, eſt enim neceſſarium. Nemo abnuat, nemo tergiverſetur, aut gravate id faciat. Fruſtra recuſamus. Bibendum & reſpondendum eſt. Aut ergo bibite, aut abite, cum Chriſto partem nullam habituri. Fel iſtud afflictionis oculos claros, acres, vegetos reddit; tam Dei, quam ſuiipſius notitiam ingerit. Initium veræ ſapientiæ, deſiderare Deum, & ſeipſum noſſe.

CAPVT X.

Tobias uterque divinis beneficiis mirè gratus.

TAbellarius è cælo herum ſuum Tobiam in via inſtruens: Vbi introieris, inquit, domum tuam, ſtatim adora Dominum Deum tuum, gratias agens ei. Perinde ſi dixiſſet: Mi Tobia hoc agamus ante omnia, divinorum beneficiorum memores ſimus. At nunquam erimus grati, niſi ſtatim ſimus. Qui grate beneficium accepit, primam ejus penſionem ſolvit. Quamprimum igitur paternæ domui pedem intuleris,

tuleris, mox Domino Deo tuo gratias memineris. Magnis & compluribus à Deo beneficiis aucti ſumus. Iter ſani confecimus, pecuniam mutuo elocatam referimus, uxorem cenſu & virtutibus dotatam adducimus, una cum grandi familia, parenti collyrium reportamus. Omnia nobis è voluntate Dei proſpere ſucceſſerunt. Simus grati. Optima monenti paruit integerrime Tobias. Quod ſacer hiſtoricus affirmans: Cumque, ait, adoraſſent Deum, & gratias egiſſent, conſederunt. *a* Itaque in rebus omnibus, & ante omnia, deque omnibus beneficiis jugiter Deo gratiæ ſunt agendæ, quod capite iſto explanabimus.

a *Tob.c.* 11.*v.*12.

§. I.

I. Deus ſub ipſa conditi Orbis principia Creationis beneficium ſeptimo quovis die venerationi eſſe voluit, ſingulari, grataque ejus diei memoria. Quod Moſes aſſerens: Complevitque Deus, inquit, die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat, & requievit die ſeptimo ab univerſo opere, quod patrarat. *a* Hoc ſui laboris præmium ſemper exegit Deus, gratum animum. Ita Gubernationis divinæ ac Conſervationis beneficium menſibus ſingulis reſtaurari juſſit. Huic rei dies feſtus Neomenias decretus. *b* Ita beneficium libertatis poſt ſervitutem Ægyptiam conceſſæ, quot annis cele-

a *Gen.c.*2.*v.*2.
b *Num.c.*28,*v.*11.*&* 18.

celebrando Phase recoli præcepit. a Datæ legis memoriam Pentecoste reducebat. Ob subministratam annis quadraginta alimoniam è cælo festi dies tabernaculorum instituti, qui habitatæ solitudinis monebant. Primitiæ, decimæ, stata certis ceremoniis sacrificia hoc uno fine imperata sunt, ut beneficiorum memoria identidem refricaretur, ne unquam gratus animus & gratiarum actio deesset.

II. Gratiarum actio utilis, sancta, necessaria. Vtilis prorsus est, nam prima gratiarum actio, quid aliud est, nisi alterius & secundi beneficii suavis petitio atque impetratio. Beneficiorum mater gratitudo. Verbo veteri jactatur: Ferrum ferro acuitur, simile simili delectatur, donum dono honoratur, obsequium obsequio paratur, beneficium beneficii memoria elicitur b. Ista mutuis crescunt adminiculis. Gratus animus novis identidem beneficiis ornatur.

Sancta est gratiarum actio. Rex Ezechias, ut primum è letali morbo revaluit, amplissimam gratiarum actionem non verbis solum, sed & scriptis consignavit. Quod Isaias vates testatus: Scriptura, inquit, Ezechiæ regis Juda, cum ægrotasset, & convaluisset de Infirmitate sua.

a *Exodi c.* 12. *v.* 14.

b Lohn umb Lohn/gleichs umb gleichs: Eisen wetzt Eisen/Dienst wird umb Dienst zu Hauß geladen / Danck umb Gutthat/ains bringt das ander auff.

sua *a*. Nam statim rex optimus hoc restitutæ valetudinis beneficium publicis monumentis mandari jussit, ut ad posteros etiam ejus memoria propagaretur. Quoties Rex David gratissimo in Deum affectu recentissima veterum beneficiorum memoria exclamans: Quid retribuam Domino, inquit, pro omnibus, quæ retribuit mihi. *b* Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. *c* Quod amplius, Christus ipse absolutissimum virtutis specimen gratias agendo velut voce præivit: In desertis locis quinque millia virorum pisce & pane refecturus: Accepit panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus. *d* Lazarum à morte reducturus ad vitam: Pater, ait, gratias ago tibi, quoniam audisti me *e*. Suum corpus & sanguinem in cibum ac potum daturus: Accepto pane gratias egit. *f* Pari modo, Et accepto calice gratias agens dedit eis. *g* *Sancta* est gratiarum actio, quod suo nos exemplo Christus docuit.

Sed & *Necessaria est* gratiarum actio tam frequenter in nova & veteri lege, nostro bono imperata. Hoc unicum habemus,

 quod

a *Is. c.38. v. 9.*

b *Psal. 115. v.3.*

c *Psa. 135. psalmo toto, vicies septies hoc repetit.*

d *Ioan.c.6.v.11.* e *Ioan c.11.v.41.*

f *Luc.22.v.19.*

g *Marc.c.14.v.23.*

quod tantis totque Dei beneficiis rependamus gratias agere. Deus infinitè bonus, & qui bonorum noſtrorum non eget, hoc tamen pretium noſtræ gratiarum actioni poſuit, ut eo pretio beneficia quodammodo exæquemus, & æquale aliquantula proportione reddamus æquali. Idcirco Auguſtinus ad aſſiduam gratiarum actionem impulſurus: Cultus Dei, ait, in hoc maxime conſtitutus eſt, ut anima ei non ſit ingrata. Vnde in ipſo veriſsimo & ſingulari ſacrificio, Domino Deo noſtro gratias agere admonemur *a*.

III. Gratiæ beneficia non ſecutæ beneficiorum fontem penitus exhauriunt. Nos, hac in re promptiſsimi ſolemus dicere: O he, non agit gratias, me benefactorem non habebit unquam amplius. Ego meos panes, meum butyrum, vinum meum in ingratos non effundam. Vale, vale mortalium ingratiſsime, in poſterum à me nec obolum extundes. Hæc noſtra in ingratos non iniqua eſt ſententia. Ita & Deus jure multo potiori beneficam manum ſubducens: Tu ingrate, dixerit, nec iſtud quidem mercedulæ tuo benefactori reddis, ut gratias agas. Auferam ergo quæ in te contuli beneficia, dotibus, quibus te ornaveram, ſpoliabo, deinceps mea dona in alios diviſurus, te excluſo. Quod Bernardus alte affixurus animo: Peremptoria res, inquit, eſt ingratitudo, hoſtis gratiæ, inimica ſalutis. Dico ego vobis, quoniam

a *Aug. l. de ſpiritu, & lit era. c. 11.*

niam pro meo ſapere, nihil ita diſplicet Deo, præſertim in filiis gratiæ, in hominibus converſionis, quemadmodum ingratitudo. Vias enim obſtruit gratiæ, & ubi fuerit illa, jam gratia acceſſum non invenit, locum non habet. *a* Felix qui ad ſingula dona gratiæ redit ad eum, in quo eſt plenitudo omnium gratiarũ: cui dum nos pro acceptis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur. Omnino enim ſola nos à profectu converſationis impedit ingratitudo noſtra, dum quodammodo amiſſum reputans dator, quod ingratus accepit, cavet ſibi de cætero, ne tanto plura amitteret, quanto plura conferret ingrato. Felix proinde, qui etiam pro quibuſque minimis beneficiis, non minimas refert gratias *b*.

Animus ingratus eſt urens ventus, qui omnem divinæ pietatis fontem exſiccat. A rebus creatis aliis licebit hoc diſcere. Si arbor hortulano ſuo non reſpondeat, ſi terram infecunda occupet, ſi fructus nullos reddat, ſucciditur: ſi ager coloni ſui vota non expleat, ſi non multa gratiarũ millia rependat, ut effœtũ ac defatigatum ſolum deſeritur. Ager revera gratus tricies, ſexagies, centies pro granulo vel unico gratias agit. Ita beatus Lucas: Et ortum, in-

 quit,

a *Bern. ſer. 2. de ſeptem miſericordiis, p.298.*

b *Idem l. de diligendo Deo ſerm. contra peſſimum vitium ingrat, mihi pag. 528.*

quit, fecit fructum centuplum. a Ita flores & herbæ cum eliquantur igni, mox ſuccos & liquores medicos per vitreum ſiphonem in ſubjectum vas exſudant. Ita nos peræquè ſtatim accepto beneficio meritam benefactori gratiam perſolvamus. Vbi differri grates & procraſtinari incipiunt, ibi languet gratus animus: *Deo gratias* tardum, eſt pænè nullum. Hanc ob cauſſam Angelus Tobiæ ſingulari monito inſtillans: Statim, inquit, adora Dominum Deum tuum, gratias agens. Gratiarum actio ſi eſt vera, eſt celerrima. Qui gratus futurus eſt, ſtatim dum accipit, de reddendo cogitat. Mora & dilatione nimium intepeſcunt grates, velut ferculum bonum, ſed jam frigidum.

Verum deſidia humana, ne dicam, malitia, hac in re ſæpe maxima. Nullum vitium frequentius, quàm ingrati animi. Mille in nos iterumque mille congeruntur beneficia, vix gratias de uno referimus. At dixeris: Dies toti agendis gratiis forent deſtinandi. Ita ſane, mi homo, dies toti inter gratiarum actiones expendendi. Non dico totis diebus ſubmittenda humi genua, attollendas cælo manus, laudes divinas voce decantandas. Hoc, aio, crebrius de die iteratis vicibus, & quàm poteſt ſæpiſsime gratias Deo tribuendas his talibus voculis: Gratias tibi ago, mi Deus, gratias ago. Cum autem ſingulare beneficium, quamvis id videri poſſit minimum, acci-

a *Luc.c.8.v.8.*

accipitur, mox ſuo ſe conditori ſiſtat animus,& quibuſdam velut ſaltibus attollens dicat. Ago tibi, mi Deus, ago mille gratias, ago decē millia, ago centies millia, ago decies centena millia, ago gratias immenſas, infinitas. Hoc nimirum eſt, ut ſacræ paginæ loquuntur exultare. Quod toties in pſalmis David factitans : Exultabo, inquit, & lætabor in miſericordia tua. *a* Idem & alias quàm creberrime repetit. Ita & Sophonias : Lætare, ait, & exulta in omni corde. *b* Ita & Lucas de Chriſto : In ipſa, inquit, hora exultavit in ſpiritu, & dixit: Confiteor tibi Pater. *c* Idem de Chriſtianorum primis: Sumebant cibum, ait, cum exultatione. *d* Maxima laus hominis defuncti, ſi ei funebris oratio hoc tribuat elogii : De beneficiis omnibus , minimis, maximis, de rebus lætis, triſtibus; de ſuavibus, acerbis; de proſperis, adverſis jugiter Deo gratias egit *e*.

a *Pſal. 30. v. 8.*
b *Sophon. c. 3. v. 14.*
c *Luc. c. 10. v. 21.*
d *Actor. c. 2. v. 46.*
e *Dictum de Sereniſ. Mechtilde Sereniſ. Alberti principis &c. defuncta conjuge, quæ Anno 1634. Cal. Iunii ſanctè obiit.*

§. II.

Videte vel barbaras gentes, quàm gratum animum idolis ſuis, Diis falſiſsimis exhibuerint. Qui è præliis, è naufragiis, è

morbis, è gravibus periculis evaserunt incolumes, ut sese gratos sisterent, impleverunt templa tabulis votivis. Quod affirmans Tullius: Tu, inquit, qui Deos putas humana negligere, non animadvertis ex tot tabulis pictis, quàm multi vim tempestatis effugerint, in portumque salvi advenerint *a*. Strabo memorat Epidauri templum Æsculapio sacrum ægrotantium multitudine confertissimum, suffixis passim tabellis, quæ redditam sospitatem magna grati animi significatione testarentur *b*. Aristoteles Gratiarum templum medio urbium collocari solitum ait, ut omnes opportunius discerent dari beneficia, & reddere, Stagiræi philosophi verba sunt ista: Vnde etiam Gratiarum templum obviam statuunt, ut retributio efficiatur. Quippe cum id proprium gratiarum sit, ut & ei, qui nobis gratificatus est, vicissim inserviamus, & ipse rursum gratificando nos provocet *c*.

Ad eandem dandi & reddendi beneficii memoriam conservandam priscis celebratior nomine quàm pretio fuit *Batti annulus*. Battus in Africa Cyrenem urbem condidit. Cives ne ingrati essent urbis Con-

a *Cic. l. 2. de nat. Deor.*

b *Stabo l. 8. Tibullus eleg. 1. ad Isidem.*

Nunc Dea, nunc succurre mihi, nam posse mederi
Picta docet templis multa tabella tuis.

c *Aristot. parte 3. l. 5. Moral. Nicomachiorum c. 5. ante med. mihi pag. 120.*

Conditori Silphium, *a* unaque annulum, in quo ea herba erat insculpta, obtulerunt. Munus non magnum, sed magni affectus testimonium. Quidquid nos Deo gratiarum referimus, heu quàm modicum, quàm nullum est munus, nisi & annulum addamus, æternitatis memoriam, & eo, quo possumus modo, infinitas gratias agamus. Sed & ejus rei nos Batti annulus monet, ut, qui gratum animum in seipso cupit fovere, ea oculis opponat, quæ identidem ad beneficiorum memoriam inducant, & gratiarum moneant. Hic quivis res sibi opportunas circumspiciat, quas ante oculos ponat. Sunt qui strophii aut cinguli nodum, chartulam humi abjectam, memorialem annulum, alii alia sub aspectum collocant, ne quid eorum, quæ sibi facienda sciunt, oblivione obruant.

Nec ullum beneficium velut exiguum spernendum. Ita scriptor religiosissimus docet: Esto gratus pro minimo, & eris dignus majora accipere. *b* Si dignitas datoris inspicitur, nullum datum parvum, aut nimis vile videbitur. A viro principe vel flosculum accepisse, magni æstimamus; è tali manu pretiosum venit munus,

 quod-

a *Pharmacopolæ laserpitium Gallicum & Benzuim vocant. Angelica nobis dicitur, & Sphondylium, Rutinalis, Panaces Herculeum, Radix sancti spiritus.*

b *Thom. de Kemp. de Imit. Christi, l. 2. c.10.n.5.*

quodcumque venit. Qui gratiam Dei retineri desiderat, sit gratus pro gratia data, patiens pro ablata *a*.

Beatus Paulus in agendis gratiis summe asiduus fuit. Hinc de beneficiis tam in se, quàm in alios collatis millies agens gratias: Gratias ago, inquit, Deo meo per IESUM Christum pro omnibus vobis *b*. Hoc ipsum ingeminans: Gratias Deo, inquit, quod servi fuistis peccati, obedistis autem ex corde *c*. Idem alias repetit, Gratias ago Deo meo semper. Nec cessat eadem epistolis inserere: Gratias ago Deo meo, cui servio. *d* Ita non Romanis solum & Corinthiis, sed etiam Philippensibus, Ephesiis, Colossensibus, Thessalonicensibus, assiduè hoc ipsum commendans: *In* omnibus, inquit, gratias agite, hæc est enim voluntas Dei in Christo JEsu in omnibus vobis *e*. Nec, fere aliud quidquam est, quod adeò frequenter & contente ingerat, quàm istud ipsum: *Grati estote:* Quod Colossensibus unice commendans: Pax Christi, ait, exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis, in uno corpore. Et grati estote *f*. Hic ego Christianos omnes voce magna vel millies, atque millies iterumque millies inclama: *Estote grati*. Verendum sanè ne hac

a Ibid fine.
b *Rom c.1.v.8.*
c *Rom. c.6.v.17.*
d *1. Thessal. c. 5. v. 17.*
e *2. Tim. c. 1. v. 3.* f *Col. c. 3. v. 15.*

in re nimis modici ſimus. Neque enim placet Deo, ut ei ad pecuniam numeratam, ſeu nummo, *a* ut Juriſconſulti loquuntur, ſemel pro tota hebdomade, vel menſe, ſed partibus, pro ſingulis quibuſcumque beneficiis gratias agamus. Ita ipſe ſanctorum hominum quoſdam erudiit, ut ad ſingulas quantum fieri poſſit, buccellas, quas ori ingererent, gratias agerent. Ita divæ Mechtildi dictum: *Etiam dormiturus quiſque deſideret, ut ſingulas reſpirationes, quas nocte illa faciet, tanquam eximiam mei laudem ſuſcipiam.* *b* Ergo, quod Paulus imperat, in omnibus gratias agite, hæc eſt enim voluntas Dei. Id nos profecto docent optimorum exempla, id ratio jubet & conſcientia. Nec enim aliud habemus hoſtimenti, quod divinis beneficiis reddamus, quàm iſtud unicum. *Deo gratias.* Aut nimium avarus, aut certè deſidioſus nimium eſt, qui gratias meminiſſe benefactori, cùm poſſit, nolit.

a Vberhaupt.

b *Ludov. Bloſias in Monili ſpirit. c. 9. mihi p. 93. Vid. Amuſſim meam l. 1. c. 5. §. 4. & l. 2. c. 8. §. 7.*

CAPVT XI.

Tobias uterque orationi, jejunio, eleemoſynæ deditiſſimus.

TObias uterque tam pater, quàm filius ſerio deliberarunt inter ſe, quid præ-

mii viro illi fidelissimo darent. Tandem tot ejus beneficiis enumeratis, in eam sententiam conspirant, eorum omnium, quæ allata sunt, partem dimidiam offerre. Neq; verò nimiam fore liberitatem istam, quæ optimè merito, cùm deberet totum, assignaret partem. Vocant igitur auctorem viæ, unaque ambo plurimum rogant, dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere. *a* Quibus ille suavi humanitate: Benedicite Deum cæli, ait, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Etenim sacramentum regis abscondere, bonum est: opera autem Dei revelare, & confiteri honorificum est. Mox subjungens: Bona est, inquit, oratio, cum jejunio, & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere. Quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam *b*.

Hic mihi, mi Lector, mens neutiquam est de oratione, jejunio & eleemosyna differere. Id libris singularibus jam factum *c*. Animus est hoc loco solum de mixtura, conjunctione, ac concordia orationis, jejunii, & eleemosynæ compendio differere. Aures obsecro vacivas dissertationi

a *Tob. c. 12. v. 5.*

b *Tob. c. 12. v. 6. seqq.*

c *Vide è meis Rethoricam cælestem, Gazophylacium Christi, & Pharmacum Pharmacorum omnium singulares libros.*

tioni præbe. Ab ore Angeli hæc doctrina fluxit, pectori penitiſsimo inſcribenda.

§. I.

Bonam eſſe orationem cum jejunio & eleemoſyna ſapientiſsimi quique ac ſanctiſsimi viri ac fæminæ omni ævo cenſuerunt. Ita Moſes, Elias, David, Ezechias, Daniel, Judith, Eſther, totque alii priſcæ legis optimates judicarunt. Chriſtus ipſe hoc ſermonibus & exemplis docuit. Moſes, ut audientiam ſuo ad Deum acceſſui impetraret, in monte non tantum precationibus ſubmiſsiſsimis egit, ſed quadraginta diale jejunium præmiſit inſtituendis cum Deo colloquiis. Illiberalem aut immitem in pauperes fuiſſe Moſen nemo cogitet. Erat enim Moſes, quod ſacra pagina teſtatur, vir mitiſsimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. *a* Cum Imperator Joſue conflictu acerrimo in Amalecitas pugnaret, in rupe Moſes paſsis ac ſublatis brachiis oravit. Tamdiu verò Iſraëlis populus vincebat, quamdiu Moſes hoc precantis habitu perſiſtebat. Sin autem paullulum remiſiſſet brachia, vincebant Amalecitæ *b*. Quid hoc quæſo ſuperſtitionis eſt? Num oratio non ſatis ex ſe nervoſa, niſi eam diductæ ac cælo elatæ manus commendent? Num bonitas divina his ceremoniarum legibus adſtricta à Moſis

a *Num. c. 12. v. 3.*
b *Exod. c. 17. v. 11.*

Mosis brachiis pendebat? En imaginem & ideam planè luculentam: Qui orat, & non jejunat, nec eleemosynas erogat, contractis manibus Deum invocat. Audit has preces Deus, sed audire dissimulat, cadit Israël, vincit Amalec & triumphat. Qui orat, & simul jejunat, nec non eleemosynas dat, hic vere Deum expugnat. Quando igitur fatigatæ Mosis manus defluebant, Aaron & Hur sustentabant eas ex utraque parte. *a* Aspice Archetypon. Bona est oratio, & victoriæ potens conciliatrix, si tamen manus utraque sit extensa, si orationi jejunium jungatur & eleemosyna. Hac triga evehimur cælo.

Rex Hebræus David hac ipsa triga usus habitabat cælum dum diversaretur etiamnum in terra. Quoties quamque calide vel uno die precari solitus est? Tot arduis, regiisque negotiis districtus, nihilominus septies in die precari, media nocte divinas laudes iterare, summo mane somnum abrumpere, preces repetere consuescebat. In promptu testimonia: Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ *b*. Memor fui nocte nominis tui Domine *c*. Media nocte, surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ *d*. Anticipaverunt vigilias oculi mei. *e* Præveni in maturitate & clamavi:

Præ-

a *Exod.c.17.v.12.*
b *Psa.118.v.164.*
c *Ibid. v.55.* d *Ibid. v. 62.*
e *Psa.76.v.5.*

Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. *a* His tam crebris aut pæne assiduis precibus eleemosynas iungebat largissimas, qui pauperum egenorum caussam disertissimus orator toties commendans: Beatus vir, inquit, qui intelligit super egenum & pauperem; in die mala liberabit eum Dominus. *b* Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria. *c* Porro David ad Arcam honorificentius destinato loco collocandam triginta millia hominum (quod Regum fasti memorant) electos ex Israël congregavit. Quàm autem largifica stipe, quàm gratis sportulis omnem Israëlis multitudinem, tot millia hominum refecit? Nam partitus est universæ multitudini Israël, tam viro, quàm mulieri singulis collyridam *d* panis unam, & assaturam bubulæ carnis unam, & similam frixam oleo. *e* Ita vero hic idem Rex jejunavit, ut vires inedia prostratas persentiscens dixerit: Genua mea infirmata sunt à jejunio. *f* Pro infantuli morituri valetudine, jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum jacuit super terram. *g* In hanc con-

a *Psa.* 118. *v.* 147. & 148.
b *Psa.* 40. *v.* 1.
c *Psa.* 111. *v.* 9.
d *Tortam panis.* 1. *Par.* c. 16. *v.* 3.
e 2. *Reg.* 9. *v.* 19.
f *Psal.* 108. *v.* 24.
g 2. *Reg.* c. 12. *v.* 16.

concordiam David orationem, eleemosynam, & jejunium redegit; ita primarias virtutum actiones sibi attemperavit, ut neutra neutri deesset. Haud aliter Regum optimus Ezechias. Ita rex Josaphatus, cum mœstissimi ad eum nuntii pervolarent, dicerentque; Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare sunt, & de Syria *a*. At ille totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Iuda. En promptissimam orationis & jejunii mixturam. Eleemosynas ab Ezechia in plebem sparsas satis indicat illud: Totum se contulit ad rogandum Dominum: omnem placandi Numinis rationem iniit. Neque vero pientissimus rex ignorare potuit, bonam esse orationem, sed cum jejunio, quod prædicavit, sed cum eleemosyna, quam utique liberalitate regia erogavit. Neque verò ullus tam piorum principum unquam dixit: Parcamus ærario, parcamus & corpori; satis est, si oremus. Bona est oratio, sed tunc demum bona est, si geminis comitibus, jejunio & eleemosynis stipata est.

a 2. *Paralip. c.* 20. *v.* 2.

§. II.

Hoc orationis, abstinentiæ, ac eleemosynæ temperamento assidue usa est Iuditha sanctissimi nominis vidua. Eo seipsam & totam urbem Bethuliam ab hoste potentissimo servavit illæsam. Juditha suo conjuge defuncto (quod sacra pagina testatur) fecit

fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur, habens ſuper lumbos ſuos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbatha & neomenias, & feſta domus Iſraël *a*. Cum autem Holofernes Bethuliam arctiſſima obſidione cingeret, ingreſſa Judith oratorium ſuum, & induens ſe cilicio poſuit cinerem ſuper caput ſuum, & proſternens ſe Domino clamabat ad Dominum: cumque jam in caſtris Holofernis ageret, & cibus è menſa Imperatoris ad eam deferretur, illa jejunii tenaciſsima & lautitias ſuaviter recuſans: Nunc, ait, non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat ſuper me offenſio: ex his autem, quæ mihi detuli manducabo. Ita vili, arida, & tenui prorſus annona, quam ſacciperio attulerat, victitavit. Imo cum jam ipſam Imperatoris menſam accumberet, exquiſitiſſimis epulis intactis, non aliud in cibum & potum admiſit, quam ſuas aliquot eſcuriales bucceas ab ancilla miniſtratas: Manducavit & bibit coram ipſo ea, quæ paraverat ancilla ejus *b*. Decuſſo jam Holofernis capite, obtentaque victoria collectiſque ſpoliis Juditha ſeſe non orationis tantum & jejunii, ſed & piæ liberalitatis amantiſsimam oſtendit: nam univerſa vaſa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipſa ſuſtulerat de cubili ipſius, obtulit in anathe-

a *Iudith. c.8. v.6.*
b *Iudith. c. 12. v. 19.*

anathema oblivionis. *a* Ita hęc herois divina per istam precum, abstinentię, eleemosynæ temperantiã, & sibiipsi, & omnibus civibus suis salutem atque incolumitatem omnibus sæculis obstupescendam attulit.

Hac ipsa ratione jejunio, precibus, eleemosynis Regina Esther omnẽ Israelis populũ ab interitu vindicavit. Vrgebat modis omnibus Mardochæus, ut Assuerum Esther accederet, pro populo suo deprecatura. At illa sapienter cauta persuaderi non poterat, ut regi supplicem libellum porrigeret non vocata. Sed Mardochæo impensius instante, demum illa: Vade, inquit & congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. En oratio pars vitæ impetrandæ prima. Addit: Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus. En jejunium pars altera. Ne verò videretur Regina sibimet indulgere, & omnem jejunii austeritatem aliis injungere, subjunxit: Et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens non vocata tradensque me morti & periculo. *b* Credibile prorsus omnem cibum & potum reginæ ac ejus pedissequis apponendum in aula, in pauperum domos eo triduo fuisse deportatum. En eleemosyna, tam ardui negotii pars tertia. Ita demum Esther Regina hoc triplici præsidio, precibus, jejuniis,

a Iudith.c.16.v.23.
b *Esther. c.5.v.16.& seqq.*

niis, pia liberalitate firmata, eam animo audaciam concepit, ut ultro regem adire non dubitarit. Res omnis ex voto longè feliciſſimè ſucceſſit. Servati Hebræi, Aman auctor exequendæ cædis pependit ſolus. Videte neceſſariam orationis, abſtinentiæ ac eleemoſynæ temperaturam. Hæc una tot hominum millia à deſtinatiſſimo interitu ſervavit. Hæc triga cœlum expugnat, hæc Dei ſolium terræ propitiat, hæc quidquid impetrabile non difficulter impetrat. Quod Petrus Chryſologus facundia erudita explicatiſſimè tradens: Tria ſunt, inquit, tria fratres, per quæ ſtat fides, conſtat devotio, manet virtus: Oratio, Iejunium, Miſericordia. Quod oratio pulſat, impetrat jejunium, miſericordia accipit. Oratio, Miſericordia, Iejunium, ſunt hæc tria unum, dant hæc ſibi invicem vitam. Eſt namque orationis anima jejunium: jejunii vita miſericordia eſt. Hæc nemo reſcindat: neſciunt ſeparari. Horum qui unum habet, & iſta ſimul non habet, nihil habet. Ergo, qui orat, jejunet: qui jejunat, miſereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit ſibi, qui ſuum ſupplicanti non claudit auditum. Iejunium jejunator intelligat, eſurientem ſentiat, qui vult Deum ſentire, quòd eſurit: miſereatur, qui miſericordiam ſperat: pietatem, qui quærit, faciat: qui præſtari ſibi vult, præſtet. Improbus petitor eſt, qui, quod aliis negat,

ſibi poſtulat. Homo eſto tibi miſericordiæ forma, ſic quomodo vis, quantum vis, quàm citò vis, miſericordiam tibi fieri tam citò alii, tantum, taliter ipſe miſerere. Ergo oratio, miſericordia, jejunium, ſint unum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc advocatio ſint una, una hæc pro nobis oratio ſit triformis. Hæc ſunt fratres, hæc ſunt, quæ tenent cœli arcem, quæ ſecretum Dei judicis pulſant, quæ ante tribunal Chriſti cauſſas humani generis exequuntur, quæ injuſtorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cæleſtibus non aſſiſtunt, ipſe non ſubſiſtit in terris; hæc cùm teneant in cæleſtibus principatum, in terris rerum ſummam moderantur, hæc regunt proſpera, hæc adverſa propellunt, vitia extinguunt iſta, virtutes iſta ſuccedunt, hæc reddunt caſta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos iſta ſenſus, ſcholam faciunt diſciplinæ: per hæc in templum Dei pectora humana conſurgunt, hæc hominem præſtant Angelum, homini deitatis deferunt hæc honorem. Et nos fratres, ſi volumus Moyſi gloriæ, Eliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium Sanctorum meritis applicari, inſiſtamus orationi, vacemus jejunio, miſericordiæ ſerviamus: qui in his vixerit, qui per iſta fuerit communitus, jacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuncos, mala carnis, voluptatum laqueos,

queos, arma mortis, Christianus armiger, bellator dominicus non timebit. *a* Bona igitur oratio, sed bona cum jejunio, & eleemosyna.

Daniel Nabuchodonosori regi somnium explicaturus ad id muneris cum Hebræis tribus Satrapis precando & jejunando se disposuit. Idem rogaturus è servitute Babylonica libertatem, tres hebdomades inter orationem, jejunia, consuetam in egenos liberalitatem exegit. In diebus illis, ait, ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum. *b*

a *Chrysol. serm.* 43. *mihi pag.* 115.
b *Dan. c.* 10. *v.* 2. *&* 3.

§. III.

Eadem in lege nova orationis, & misericordiæ fuit observata conjunctio. Anna vidua octoginta quatuor annorum, turtur castissima, non discedebat de templo jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte. *a* Dux belli Cornelius Christianis sacris nec initiatus, sed solo naturæ melioris instinctu, *Vir religiosus ac timens Deum cum omni domo suâ faciens eleemosynas multas plebi.* b Primum largitionis elogium. *Et deprecans Deum semper.* c Assiduæ

a *Luc. c.* 2. *v.* 37.
b *Actor. c.* 10. *v.* 2.
c *Actor. c.* 10. *v.* 2.

ſiduæ orationis alterum. Sequitur jejunii tertium. A nudiuſquarta die,uſque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir ſtetit ante me in veſte candida, & ait: Corneli, exaudita eſt oratio tua, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei. *a* Perinde ſi dicat: A diebus quatuor, ab hora nona verſpertina, *b* quando mihi apparuit Angelus,manſi orans & jejunus. *c* Ita Cornelius preces & inediam quatriduo continuavit. Videte,amore Domine JESU, videte, quid miles diſciplina Chriſti nondum imbutus rationis ductu fecerit quanta pietate jejunium & eleemoſynas orationi junxerit. Quid hîc amplius egemus teſtibus? Quid porrò nos Chriſtiani? Quid agimus his exemplis dignum? ſi præire non lubet, cur ſequi dedignamur? Sunt qui orent, ſed hoc tantum: abſtinere cibis, erogare nummos non placet. Sunt qui eleemoſynas ſpargant: ſed hoc tantum; oratio eorum frigida & rara, jejunium nullum. Sunt etiam, qui ſubinde inediæ aliquid ferant, ſed hoc tantùm, cetera deparci ac ſordidi nec aſſem partiuntur in ſtipem. Vbi hoc neceſſarium orationis, jejunii, & eleemoſynæ temperamentum? Servatoris dictum hîc uſurpem:

a *Ibid. v.31.*

b *Hora tertia noſtrate promeridiana.*

c *Gloſſa ordinaria: Iejunium, oratio & eleemoſyna digna opera ſunt viſione Angli.*

pem : Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. *a*

Servator ipſe, Dominus JESUS, hanc doctrinam non ſolùm verbis, ſed ipſe ſuis exemplis tradidit. Noctes totas orando pervigilavit, Luca teſte : Et erat pernoctans in oratione DEI. *b* Teſte Matthæo, Quadraginta diebus, & quadraginta noctibus jejunavit. *c* Et quamvis eleemoſynarum ſubſidio vixerit, nihilominus & ipſe quoque dedit eleemoſynas ſui œconomi Iſcariotæ manu. Res liquet. In ſuprema cena Chriſtus proditori Iudæ dixerat : Quod facis, fac citius : Excepta voce hac. Quidam putabant, inquit Ioannes, quòd dixiſſet IESUS, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut egenis ut aliquid daret. *d* Ergo ſolebat Chriſtus è ſuo ſuorumque diſcipulorum ærariolo in egentes ſtipem conferre. Idcirco Cyprianus orationem jejunio & eleemoſyna deſtitutam rectè appellat ſterilem & infecundam : Ineffi cax, inquit, eſt petitio cùm precatur Deum ſterilis oratio.

Sed eſt, qui dicat : Cùm Hebræus Daniel Nebuchodonoſori Regi modum ſuggereret expiandorum ſcelerum, ſolius eleemoſynæ mentionem faciens : Peccata tua, inquit, eleemoſynis redime, & ini-

a *Luc. c.11. v.42.*
b *Ibid. v.12.*
c *Matth. c.4. v.2.*
d *Ioan. c.13. v.27.*

quitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis. *a* Respondemus: Quid enimverò Idololatriæ studium orationis suaserit? Piacularem inediam inculcare regi, dura nimis concio. Ergo solas eleemosynas suasit, sed & addidit: Forsitan ignoscet: Non usquequaque certum. Inefficax petitio cùm precatur Deum sterilis oratio.

Primitias olim Deus decimasque omnium frugum ab omnibus accuratione summâ exigens: Decimas tuas, inquit, & primitias tuas non tardabis reddere. *b* Tolle de cunctis frugibus tuis primitias. *c* Boni triplicis usumfructum concessit nobis Deus; Animi, Corporis, Facultatum, seu fortunarum. Par est omnino, ut è singulis bonis illis nos usufructuarii primitias & decimas demus, nisi usumfructum amittere velimus. Det igitur orationem Animus, abstinentiam Corpus, Arca facultates. Oratio bona est, bonum jejunium, eleemosyna bona, sed hæc invicem jungenda, Domino, ut Esdras loquitur, in holocaustum omnia. *d* Hoc autem censendum est verum holocaustum, cui de suo totus homo impendit, quod offerri possit: cùm ab animo preces, à Corpore Abstinentia, à crumenâ facultates in hujus holocausti pretium conferuntur. Hic omnium priscorum Patrum sensus fuit.

§. IV. Cy-

a *Dan. c.4. v.24.*
b *Exodi c.22. v.29.*
c *Deut. c.26. v.2.* d *1. Esdr. c.8. v.35.*

§. IV.

Cyprianus, quem dixi, hac de re disertissimus: Orantes, inquit, non infructuosis nec nudis precibus ad Deum veniant: inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur & in ignem mittatur, utique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fecundus. Et ideò scriptura divina instruit, dicens: Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna. Nam qui in die judicii præmium redditurus est, hodie quoque orationem cum operatione adferentis benignus auditor est. Nam & Raphaël Angelus ostendit orationes nostras, & jejunia minus posse, nisi eleemosynis adjuventur. Revelat Angelus, & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis animas à morte liberari. *a* Tam eximiè, quàm succinctè dixit Augustinus: Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, jejunium & eleemosynam. *b* Beatus Leo ejusdem animi ac sententiæ: Hæc, ait, triplex observantia omnium virtutum comprehendit effectus. In oratione permanet fides

a *Cypr. l. de oratione Dominica, & l. de opere & eleemosyna.*

b *Aug. Enarr. in Psal. 42. fine.*

recta, in jejunio innocens vita, in eleemosyna mens benigna. *a* Bernardus de triplici petitione differens: In his ergo tribus, inquit, ut cordis petitiones sint, tria nobis sunt observanda. Nam & in primâ quidem superfluitas, & in secundâ impuritas, & elatio interdum surrepere solet in tertiâ. Nonnunquam, enim temporalia quæri solent ad voluptatem, virtutes ad ostentationem; sed & vitam æternam fortassis aliqui non in humilitate quærunt, sed tanquam in fiducia suorum meritorum. *b* Ergo animi bona impetraveris? Da orationem, & cave impuritatem, ne cor tuum curis sæculi gravetur. Corporis bona postulas? Da jejunium & abstinentiam, & cave superfluitatem, ne corpus delicias, otium, libidines, saliares mensas sectetur. Æternitatis præmium ambis & bona cælestia? Da eleemosynas & cave injustitiam, è bonis tibi commodatis cœlum eme. Inefficax petitio, cùm precatur Deum sterilis oratio.

Paulus Apostolum cœpit agere ab oratione & jejunio, quod toto triduo continuavit. Erat enim tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit. *c* Loco omnium illi oratio fuit. Ecce enim orat, ait Dominus Ananiæ. Eleemosynas & pecunias collatitias Paulus epistolis sæpius

a *S. Leo serm. de jejun. sept. mensis.*

b *Bern. serm. 5. in Quadr. de triplici modo orationis, mihi pag.* 150.

c *Actor. c. 9. v. 9.*

vius commendat, & monet, ut eæ ordine animoque benevolo fiant.

Sapuit profectò Rex Ninives, qui civibus universis ita jussit edici: Homines & jumenta, boves & pecora non gustent quidquam, nec pascantur & aquam non bibant. En jejunium. Et clament ad Dominum in fortitudine. En orationem. Et convertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. *a* En Eleemosynas, quæ manuum iniquitates, avaritiam, & in pauperes duritiam emendant.

In cœnobio Divi Theodosii (quod explicatius alibi narramus *b*) nec orationis, nec jejuniorum usus, sed eleemosynarum largitas desiderata est. Solebat quotannis die cænæ Dominicæ triticum & vinum in egenos liberalius distribui. Eo autem anno, quo agri malignius respondebant, stulta providentia eleemosynas illas censuit subtrahendas specioso hoc nomine, ne annona monasterio deesset. Paullò pòst quidquid in horreis condebatur tritici in frondem effusum est. *c* Ea jactura quinque mille modiis æstimata. Hîc Abbas suis tam stolidè cautis in os objectans: Nimirum, ait, hoc lucri jam habemus. Eleemosynæ pro more dandæ modios quingentos tritici haud excessissent: nunc iis negatis modiorum

a *Iona c.3. v.7. & 8.*

b *Vide Gazophylacium Christi.*

c Ist außgewachsen.

diorum quinque millia perdidimus. Perbene factum. Has ſegeres metit fatua diffidentia. *a*

Ergo quod ſedulò Paulus hortatur: Sobriè, & juſtè, & piè vivamus in hoc ſeculo. *b* Sobrietas abſtinentia & jejuniis, juſtitia eleemoſynis, pietas orandi ſtudio nutritur. Quod Franciſcus Georgius Venetus pulchè proſecutus: Cur oratio, inquit, cum eleemoſyna, & jejunio (Raphaële teſte) Deo gratiſſima eſt? An quia, cum oratio ſit (ut Damaſcenus inquit) elevatio mentis in Deum, tantò magis mens ipſa elevatur, quantò orans à gravaminibus expeditior exiſtit? Duo enim ſunt gravamina, quæ mortales valdè deprimunt; oblectamentum carnis videlicet, & terrenorum affectus. Illud autem gravanti corpori animam ſubjicit, & hic fæcibus terræ ipſe animam ſuffocat. Hinc ab utroque expeditus homo facilius ad Deum mente conſcendit. An quia, ſi oratio eleemoſynæ aſſocietur, operi charitatis Deo gratiſſimo conjungitur; & ſi jejunium addatur, quantò magis animalis homo per ipſum debilitatur, tantò magis ſpiritualis roboratur. His igitur, tanquam duabus alis, evolat oratio.

Ergo bona eſt oratio cum jejunio & eleemoſyna. Et, ut nemo neſciat quàm hoc bonum ſit, Angelus ſubjungit, magis quàm

a *Saphronius in Prato ſpirituali, c.85. mihi pag.*398.

b *Tit.c.2. v.12.*

quàm thesauros auri recondere. E cœlo descendit hoc scitum. Non hoc Pythagoras aut Plato, non Augustinus, aut Chrysostomus, sed Angelus dixit: Suas Deo decimas demus, & non tardemus. Si non orare solùm, sed & impetrare cupimus, quod oramus, geminas orationi alas affigamus. Iejunium & Eleemosynam. Orator sobrius, justus & pius; orator optimus, potentissimus, victoriæ certus.

CAPUT XII.

Tobias uterque ad remunerandum liberali voluntate paratissimus.

IN eâ deliberatione, quam Tobias parens unà cum filio instituit, ut filii animum exploraret, sententiam illius exquirens: Quid possumus, inquit, dare viro isti sancto? Cui filius: Pater, ait, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse ejus beneficiis? Me duxit & reduxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab eâ ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum à devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cœli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare? Et vocantes eum, pater scilicet & filius, tulerunt eum in partem, & rogare cœperunt, ut dignaretur

retur dimidiam partem omnium, acceptam habere. *a*

Si ævi noſtri ſordidos quorundam & illiberales mores conſiderem, fuiſſent, qui dixiſſent: Heus bone vir, eam tibi mercedem ſolvo, quâ tuam mihi operam conduxi. En illam ipſam. Ampliorem, puto, non poſtulabis. Vtrimque pactis conventis ſtabimus. Qui lautiſſimus haberi voluiſſet, gracile auctarium adjiciens dixiſſet: En honorariam ſtipem, philippeorum aſſem. *b* Omne reliquum ſibi retinuiſſet. Ad has ſordes liberalitas Tobiæ neutiquam deſcendit. Paratiſſimi erant, tam pater, quàm filius, non dimidiam tantùm partem, ſed dare omnia, modò verecundiam accipientis non haberent repugnantem. Arbitrabantur, quidquid dediſſent, minus quàm promerita poſtularent, eſſe daturos. Quid dignum poterit eſſe beneficiis ejus? Eximia remunerandi voluntas, inſignis in bene merentem liberalitas. Hæc ſemper dives & abundans eſt; hæc dat etiam cùm non dat. Hîc explicandum quantæ divitiæ in unâ lateant voluntate; quid probitatis, ac ſanctitatis deſiderium, quanta ſit opulentia feriò velle probum eſſe.

a *Tob. c. 12. v. 1. & ſeqq.*

b Dutzet Thaler Trinckgelt.

§. I.

Ad virtutem & omnigenam probita-

tem assequendam, princeps subsidium est seriò velle ac cupere probum fieri, virtutem adipisci. Ad honestissimum hoc desiderium variis agimur impulsibus.

Hebræis olim Deus per Isaiam: Si quæritis, ait, quærite: convertimini, venite. *a* Si urbem ab hoste defensam vultis, hoc agite, ut seriò velitis, consilium pacatum, auxilium opportunum non respuatis. Ita & Moses: Cumque, ait, quæsieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quæsieris, & totâ tribulatione animæ tuæ. *b* Nimirum invenietur Deus à seriò quærentibus & cupientibus invenire. Virtutis acquirendæ pars prima, & sanè præcipua, velle virtutem acquirere. Lucilium equitem Romanum Annæus Seneca hortabatur, & ad optima quæque formabat. Eò & illa spectat Annæi epistola: Quid aliud, inquis, adhuc? Volo. *c* In hoc plurimum est. Nam sic quomodo principia totius operis dimidium occupare dicuntur, ita res animo constat: pars magna bonitatis est velle fieri bonum. *d* Vatis Venusini Sapiens monitum est:

Dimidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude:

Incipe

a *Is. c.21. v.12.*

b *Deut. c.4. v.29.*

c *Hæc Lucilii sunt verba: Quid ultra hortaris, mi Seneca? Iam volo, cui Seneca, multum hoc quidem est, non tamen omnia.*

d *Seneca epist. 34. fine.*

Incipe vivendi qui rectè prorogat horam,
Rusticus expectat, dum defluat amnis --- a

Ergo velis & tanta sapere: dimidium rei erit. Ergo fieri sanctior velis, & optimum sanctimoniæ fundamentum posuisti. Nec enim totum est positum, neque sola voluntas sufficit: sed videndum, ut recta ea sit, & firma. Actio enim recta non erit, nisi voluntas sit recta, siquidem ab hac est actio. Rursus voluntas non erit recta, nisi habitus animi rectus sit, ab hoc enim est voluntas. Habitus porrò animi non erit sine scientiâ. Quemadmodum verò, ait Seneca, primum militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deserendi nefas; tunc deinde facilè cetera exiguntur, mandanturque jusjurandum adactis: ita in his, quot velis ad beatam vitam perducere, prima fundamenta jacienda sunt, & insinuanda virtus; hanc ament, cum hac vivere velint, sine hac nolint. *b* Sed hæc in divinis libris longè affirmatius traduntur, altius inseruntur discenti. Liber Sapientiæ, amorem virtutis, desiderium sanctitatis efficacissimè commendat his verbis: Initium sapientiæ, verissima est disciplinæ concupiscentia; & invenitur ab his, qui quærunt illam. *c*

a *Horat. l.1. epist. ep.2. ad Lollium.*
b *Seneca epist. 95. mihi pag.*602.
c *Sap. c.6. v.14. & 18.*

§. II. Sed

§. II.

Sed hîc in antecessum probè capiamus, Quid sit seriò velle, quantumque distet ab eo, quod in scholis *Volitionem* aut *Velleitatem* vocant. Torpidum velle. De leviter volente Salomon pronuntians: Vult, inquit, & non vult piger. *a* Desidiosis solennissimum est fortunas amplas, prosperos successus, felicitates maximas desiderare: sed admoliri manum & ad illa adipiscenda seriam navare operam horrent & refugiunt. Ita & volunt, quod desiderant, & nolunt, non enim quidquam ultra inania vota procedunt. Vult piger, quia impensissimè optat; & non vult, quia nullam industriam optatis applicat. Desidiosi votum est: Vellem esse doctus, dives, probus. Finem cupit, sed viam refugit, quâ pertingitur ad finem. Est, qui vellet ire Venetias, sed via homini pigro longa nimis videtur & operosa. Est, qui vellet nummos jam partos arcâ claudere, scientiam jam acquisitam ingenio complecti, sanctimoniam obtentam animo possidere. Mi bone, sed piger Christiane, vis opes? Ergo aut venum expone merces:

Impiger extremos curras mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes. b

Aut

a *Prov.c.13. v.4.*
b *Horat.l.1. epist.ep.1. ad Mecanatem.*

Aut Galéni ſcholas frequenta, dat Galenus opes; aut certè principum ſervitiis para ſalarium. Hac ad opes itur. Via, inquis, laborioſa, fatigari nolo. Ergo vis & non vis. Eruditionem ambis & honorem? Ludus litterarius eſt ſubeundus, excipienda ferula, volvendi libri, diſcendæ litteræ, idque ſeptem aut octo annis, dum ex inferioribus paullulum emergas. Ubi ferulæ manum ſubduxeris in Lycea & Academias proficiſcendum, ubi etiam anni complures exigendi, dum philoſophiam haurias, dum aut Iuriſprudentiæ, aut Medicinæ, aut Theologiæ exactiorem ſcientiam adjungas. Hos labores refugis? hos ſumptus metuis? Ergo eruditus eſſe cupis, ſed modum, quo comparanda eſt eruditio, rejicis: finem quæris, ſed ea, quæ ducunt ad finem, ſpernis. Ergo vis & non vis. Sed ſcias eruditionem minoris non vendi. Aut eme tanti, aut illiteratus aſinus abi. Sine labore nihil felix, à Sophocle ſapienter dictum.

Pari modo vis eſſe ſanctus & probus, virtutis cultor? Finis optimus: ea igitur, quæ ad finem hunc ducunt, ſectare. Virtutis ſtudioſus ſuſtinere, & abſtinere, ante omnia os & linguam frenare, gulam ſubſtringere, ſibimet, ſuiſque cupiditatibus imperare, animum frangere diſcat; crebrius precari, inediam tolerare, egentibus benignè facere. His gradibus ad virtutem aſcenditur. Tu autem iter arduum fortaſſis horres, nec ſudare,

nec

nec algere ſuſtines? Hoc prorſus eſt velle, & non velle, finem quærere, veram ad finem viam declinare. Ergo apage ignavum pecus. Romam non pervenies, ſi Romam proficiſci nolis, Pegaſorum alis eò non deportaberis. Eò ire licet aut equo, aut rhedâ, aut pedibus; volare non licet. In editam virtutis rupem licet evadere, ſed per ardua eluctandum eſt. Hic aſcenſus emitur ſudore. Sudare non vis? ergo aſcendere non vis. Hic reverà vulgatiſſimus eſt error; à nobis ipſis perſuademur nos velle, cùm nolle totis viribus obſiſtat. Sed hoc ipſum explicatiùs tradamus.

§. III.

Plurimi ſunt ejuſmodi Volones frigidiſſimi. Eſt, qui ſecum ipſe dicat: Quàm meæ valetudini conduceret, ſi poculis valedicerem, ſi ebrietatem omnem caverem. Sobrietatem iſte cupit, ſed ſobrietatis imperium ſpernit, ubi ubi ſympoſiolum, popinationem, conviviolum vultur iſte olfacit, mox advolat, & glutit; placet, quod ſapit. Sobrietatem iſte vult & non vult. Eſt, qui ipſe ſibi dicat: Quàm decorum eſſet, & verò etiam neceſſarium caſtiores mores induere, pudicitiam ſanctiùs habere, leges divinas non violare? Occaſiones interim nullas fugit, oculos non continet, genium re nullâ fraudat, cupiditatibus nihil impe-

rat. Hîc certè castitatem seriò non amat, Vult esse castus & non vult. Haud aliter iracundus mansuetudinem laudat, & eâ præditus esse desiderat, sed mansuetudinis leges observare recusat, sibiipse in omnibus assentitur, habenas bili laxat, adversus tam improbum affectum vi nulla utitur. Vult esse mansuetus & non vult. Hi tales non sunt absimiles ei, qui sub fecunda ceraso ore stat hianti, quàm vellet cerasis vesci! sed cerasum ascendere, aut brachia paullò laboriosius in altum mittere non vult. Maturos fructus cuperet in os defluere. Ita illi omnes pigerrimi Volones nucleum volunt, nucem nolunt frangere. Hoc sanè non est serio velle. Hæc Voluntas, seu Velleitas adeò non seria, non robusta, inferos non claudit, cœlum non referat. Hinc vetus & verum verbum: Cœlum, bonis operibus, gehenna bonis desideriis est plena. Quod asseverans Salomon: Desideria, inquit, occidunt pigrum, noluerunt enim quidquam manus ejus operari. *a*

Ore Salustii perorans Cato. Non votis, inquit, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene consulendo prosperè omnia cedunt. Ubi socordiæ te, atque ignaviæ tradideris, ne quidquam Deos implores; irati infestique sunt. Tam ignavas preces & vota somni plena sic irridet Maro:

alitur

a *Prov. c. 21. v. 25.*

alitur vitium, vivitque tegendo
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora Deos sedet omina poscens a

Hoc *Velle* tam lentum ac frigidum parum facit ad virtutis ſtudium. Idcirco ſuam quiſque conſcientiam interroget: Num ſerius & animo cupis virtutem, & mores repræſentare emendatiores? Hoc verè totoque animo Velle ad Virtutem aſſequendam plurimum conducit. Huc ſpectant conſolatoria dicta pſalmographi: Animam eſurientem ſatiavit bonis: *b* Et beati Lucæ. Eſurientes implevit bonis. *c* Et ipſius Chriſti: Si quis ſitit, veniat ad me,& bibat. *d* Iam ſatur aut ebrius ſi potum poſcat, non ſitire judicatur, nec facilè,quod poſcit,impetrat; ita deſideriis languentibus non obtinetur Virtus.

Verè ac ſeriò Velle eſt acquirere.Quod Lactantius Firmianus adſtruens: Quid eſt,inquit, virtutem colere, niſi eam animo comprehendere? quod unuſquiſque ſimul ac cœpit velle, aſſequitur. *e* Thomam Aquinatem ſoror germana interrogans: Quâ ratione, mi Pater, inquiebat, ſalvari poſſum? Continuò vir ſanctus reſpondit: Si volueris, ſalvaberis.

a *Virg. l.3. Georg. post. med.*
b *Pſal. 106. v.9.*
c *Luc. 1. v.53.*
d *Ioan. c.7. v.37.*
e *Lactant. l.5. divin. Inſtit. c.20.*

ris. *a* In eo res vertitur; hîc cauſſæ cardo eſt. *b* Si volueris, mi homo, proficies; ſi volueris eſſe ſobrius, caſtus, manſuetus; erit. Si volueritis, ait Iſaias, bona terræ comedetis. *c* Si deſit facultas, remuneratur voluntas. Auguſtini pronuntiatum eſt: Non attendit Deus facultatem, ſed voluntatem, ſed cupiditatem. Coronat Deus intus voluntatem, ſi non invenit facultatem. *d* In rebus omnibus, ut philoſophi docent, præſertim moralibus amor, ac deſiderium finis, eſt cauſa prima, quæ alias omnes ad agendum movet, ita quidem ut quò majus eſt deſiderium finis, major etiam ſit induſtria illius obtinendi. Hinc languente deſiderio cadit virtutis aſſequendæ conatus.

Quàm promptus, paratus fuit Rex David templum ædificare Domino! Hæc voluntas tam fuit robuſta, ſimul & opulenta, ac ſi reverà templum ædificaſſet. Nec dilatum eſt præmium. Mox enim Nathan divinæ liberalitatis interpres: Domum, inquit, ædificabo tibi, regnum tuum uſque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus jugiter. *e*

§. IV. Se-

a *Hiſtoria Prædicator. parte* 1. *l.*3.*c.*17.
b Da hafftѕ/da ligt der gantze Handl.
c *Iſ. c.*1. *v.*19.
d *Aug. tom.* 8. *in Pſal.*131. *fine*, *mihi pag.*629.
e 2. *Reg. c.*7. *v.*16. *&* 27.

§. IV.

Seriò velle ſanctiorem fieri, res maximi eſt promeriti. Nam quemadmodum Chriſtus cupiditatem pravam, velut ipſam actionem flagitioſam puniturus pronuntiat: Omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo: *a* Ita ſancta proficiendi deſideria, velut ipſa virtutis opera remuneraturus laudat: Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vivæ gratis. *b* Ita & Paulus: Qui volunt, inquit, divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. *c* Hîc Auguſtinus: Cupiditates, ait, non facultates accuſat. *d* Ita prorſus, qui plurimum ſtipis erogare, plurima pro Chriſto tolerare, multos ad Chriſti diſciplinam, aut ad meliorem vitam adducere ardenter deſiderat, nec poteſt, facti præmium recipiet: ita, qui modeſtiæ, ſubmiſſionis, patientiæ, temperantiæ virtutem ſeriis conatibus ſectatur, jam aſſecutus cenſebitur. Abrahamus filium Iſaacum non jugulavit in victimam, ſed jugulare voluit. Hîc etiam voluiſſe ſatis fuit. Coronavit Deus voluntatem, ubi juſſio abſtulit facultatem.

Petierat à Deo Daniel Hebræi populi libertatem è ſervitiis Babylonicis. Mox

 Gabriel

a *Matth. c.5. v.29.*
b *Apoc. c.21. v.6.*
c *1.Tim. c.6. v.9.*
d *Aug. l.50. homil. hom. 13.*

Gabriel Archangelus responsum deferens: Exaudita sunt, inquit, verba tua, Ratione hac adjunctâ: Quia vir desideriorum es. Hoc Danieli è cœlo sæpius nuntiatum: Noli timere, vir desideriorum, Pax tibi. *a* Nimirum toto pectore sincerisque studiis adniti & cupere Deo placere, servire, Dei voluntatem exequi, res summi meriti est. Pari modo ex animo velle alios juvare, stipem plurimam erogare, sibimet acriter imperare, cupiditates pravas frangere, inediâ corpus macerare, inquilinum, familiare vitium superare, quàm creberrimè orare, virtutibusque ceteris graviter studere; licet non sint adeò in expedito posita, nihilominus coronabit Deus voluntatem, ubi conjunctam non invenerit facultatem.

Tobias obsequia sui comitis, si conventa pacta spectamus sex florenis exsolvere potuisset, nec amplius quidquam debuisset: at ille liberalissima voluntate, ultra sex millia florenorum, quod infrà demonstrabimus, obtulit. Hanc pronissimam largiendi voluntatem pro facultate Deus coronavit. Dimidiam allatorum partem expendere Tobias paratissimus fuit, sed nec assem expendit, adeò hæc tam dives & liberalis voluntas Deo placuit.

Gertrudi sanctæ virgini fertur dixisse Christus: Latus meum semper est apertum donis ac gratiis plenum, quicunque vult

a *Dan. c. 8. v. 23. & c. 10. v. 11. & 19.*

vult haurire, poteſt, modò aureum applicet ſiphunculum, bonam voluntatem. Hac fiſtula è divino pectore diverſa dona trahimus, hac ſugimus ſalutem. Quiſquis hoc probè capit, ſæpius de die hunc ſyphonem ſuum admovet, ſpiritum Chriſti attrahit, & erudita jam ſiti gratias bibit. Quàm juvat hîc caſtis ſanctiſque deſideriis, ardenti Deo ſerviendi voluntate, ac cupiditate inexplebili totos Mundos, mille Orbes implere ad meliora ſemper tendere, jugiter velle proficere. Quiſquis es, ſi volueris, ſalvaberis: ſi volueris, & hoc vitium expugnare, & virtutem hanc adipiſci, & hoſti tuo ignoſcere, & quod vetitum vitare poteris. Quin igitur pro ſe quiſque dixerit vel uno die centies, vel millies. Volo, Domine, volo: Fac velis, & eris, quod eſſe volueris.

CAPVT XIII.

Tobias uterque cum Deo familiariſſimus.

NOn ſatis fuerat Tobiæ patri familiariſſimè cum Deo agere, à Deo totum pendere, ſed hos inſuper affectus optimos, in ſuos poſteros, in nepotes, & pronepotes ſtuduit propagare. Hinc cohortationes illæ pietatis pleniſſimæ: Audite filii mei patrem veſtrum: ſervite Domino in veritate, & inquirite, ut faciatis, quæ placita ſunt illi: & filiis veſtris mandate, ut faciant juſtitias

& eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore, in veritate & in totâ virtute suâ. Hæc Tobias senex filio & septum adolescentibus suis nepotibus unicè commendarat. Hinc discere licet, quibus Tobias affectibus, quàm calidis Deum complexus, quàm arcanà cum Deo familiaritate sit usus. Tobiam assiduè memorem suprà sub aspectum dedimus. Ex istâ porrò assidua Dei memoriâ, familiaritas cum Deo suavissima enascitur. Hanc ipsam cum Deo intimam familiaritatem hoc capite pertractabimus.

§. I.

Quæstio sit, an esse possit jugis & assidua Dei memoria, in hac turbatiore vitâ? Sunt enim, qui dicant: Occupationibus variis implicamur, negotiorum pleni sumus; hac illac trahimur, cogitationes sparsas huc illuc volvimus, inquietum animum per omnia versamus, vel cibi ac mensæ oblivisceremur, nisi fames moneret. Quâ igitur ratione jugiter Dei meminisse possimus? Possumus, mi Christiane, possumus, modò velimus. Nec enim Deus id à nobis exigeret, si humanam facultatem excederet. Hoc Abrahamo scimus imperatum: Ambula coram me & esto perfectus. *a* Hoc age, tuos in me oculos defige; nunquam non præsens sim

a *Gen. c.17. v.2.*

ſim tuis obtutibus. Par eſt, ut famulus fidelis hoc ſuo Domino præſtet obſequii. Servientis oculi ſint in manu operantis, & ad omnem nutum attendant. Hoc juſſus eſt facere Abrahamus. Atqui hoc omnino eſt Dei aſſiduè meminiſſe. Rex David hoc unicè ſummis religionibus obſervans: Providebam, inquit, Dominum in conſpectu meo ſemper. *a* Non exigit à nobis Deus, quod fieri non poſſit. Hoc quidem non die uno, nec hebdomade aut menſe, forſan nec anno uno ad uſum facilem perduci poteſt; Aſſuetudo conſtans hæc talia leni progreſſu docet. Volenti hoc facillimum, quia ſolatii refertiſſimum. Sapientiâ teſte. Non habet amaritudinem converſatio illius, nec tædium convictus illius, ſed lætitiam & gaudium. *b* Inter amiciſſimos aliàs litigii aut faſtidii aliquid facillimè obrepit. Aſſiduè Dei meminiſſe, omnia cum Deo peragere, merum mel ab omni amarore defecatum. Atque per hanc Dei memoriam aſſiduam, & orationem quàm frequentiſſimam aditus patet ad conflandam cum Deo familiaritatem arctiſſimam.

Nobiliſſima hujus rei idea Moſes, quem Deus faventiſſimo teſtimonio commendans: At non talis, inquit, ſervus meus Moſes, qui in omni domo meâ fideliſſimus eſt; ore enim ad os loquor ei. Quare ergo non timuiſtis detrahere ſervo meo

a *Pſal. 15. verſ. 8.*
b *Sap. cap. 8. v. 16.*

meo Mosi? *a* Sciveratis illum tantâ apud me gratiâ pollere, nihilominus dentes in eum stringere non estis reveriti: Ego hunc virum mihi charissimum amicitiæ jure tueor. Hoc Moses obtinuit mansuetudine incredibili, & oratione jugi, toties locutus cum Deo. Hic modus est; ita nos in familiaritatem Dei insinuamus.

Samuel etiamnum adolescens ad Dei tamen familiaritatem admissus est. Heli Sacerdotem omittens & inhonoratum transiens Deus, Samuelem ter unâ nocte accersiit, familiarissimè cum Deo locuturus. *b* Neque verò Samuel ad familiaritatem istam segniter sese applicans: Loquere Domine, ait, quia audit servus tuus. Hîc imperia Deus prolixiora dictans, ad Heli omnia suo nomine fideliter perferri jussit. Pertulit Samuel fideli obsequio.

Tobias cum Deo familiarissimus fuerit necesse est, quando talem à Deo accepit è cœlo tabellarium, qui non sermonis tantùm, sed & itineris iniit commercium; qui humano ritu comedere, bibere, dormire, ambulare, equitare, carpento vehi, navigare; qui pecuniæ, matrimonii, medicinæ, omnis generis negotia tractare visus est per complures hebdomades. Nil simili nec vetus, nec nova lex in annales misit. Tobias utique, perinde

a *Num. c. 12. v. 7.*
b *1. Reg. c. 3. v. 4. & seqq.*

inde ut Moses, in omni domo Dei fidelissimus fuit. Quàm autem illa Tobiæ senioris ad virtutem valida cohortatio: Servite Domino in veritate, & inquirite, ut faciatis, quæ ei placita sunt semper. Sincero animo serviri vult Deo, & summa cura indagari, ne quid fiat, quod Deo displiceat, cùm vitæ nostræ lex unica sit, Deo in omnibus placere, cupere. Addit: Filiis vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas; ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore, & in veritate, & in tota virtute sua. Ad auream justitiæ libellam cum omnibus vult agi. Neque hoc tantùm, sed & egenis debitum, quod justitiæ pars est, jubet persolvi. Neque solùm continuam Dei memoriam, sed & Dei orationes ac Dei laudes exigens continuas: Benedicant eum, inquit, in omni tempore. Neque hoc oscitanter, aut perfunctoriè, sed in veritate, & in totâ virtute suâ: summo studio, nervis omnibus, ac facultatibus, omnibus opibus, viribusque, tota mente, omni cogitatione & cura, contentione maxima. Hic Tobiæ sensus fuit de obsequiis Deo præstandis, quæ, si ardens adsit constantia, è servo non difficulter faciunt amicum.

Rex David quàm familiari ac dulci confidentia dixit: Memento Domine David, & omni mansuetudinis ejus. *a* Fruar obsecro mansuetis moribus tibi

a Psal. 34. *v.* 1.

tibi amicissimo, ni fallor, probatis. Subito in angustiis deprehensus exclamat, & suppetias ab amicorum familiarissimo flagitat: Apprehende arma & scutum, & exurge in adjutorium mihi. Effunde frameam, & conclude adversus eos, qui persequuntur me: dic animæ meæ: Salus tua ego sum. *a* Hæc amicorum sunt mutuas inter se operas communicantium.

Ananias Pauli Magister Christo familiarissimus fuisse credendus est. Cùm enim Christus legationem ei demandaret ad Saulum Tarsensem, Ananias grandi prorsus, & perquam familiari fiducia. Domine, ait, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit Sanctis tuis in Hierusalem. Et hic habet potestatem à principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum. Tergiversatur suaviter legationem hanc obire, & amicam adfert excusationem. Sed non minus amicè Christus: Vade, inquit, vas electionis est mihi iste. *b*.

a *Psal.34. v.1. & 2.*
b *Actor. c.9. v.13. & seqq.*

§. II.

Atque hæc cum Deo familiaritas summi est momenti, fructusque nobilissimus, quem parit assidua Dei recordatio. Nihil beatius in hoc Orbe tali amicitia, cum duo inter se adeò peramanter, candidè, sincerè,

cerè, fideliter loquuntur, velut unus aliquis secum ipse: Iudicio Siracidæ: Fideli amico nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. *a* Deus verissimè talis est amicus. Inter homines id rarissimum, vix ullis exemplis commonstrandum. Sed dictis addit Siracides: Amicus fidelis, protectio fortis, qui invenit illum, invenit thesaurum. Amicus fidelis medicamentum vitæ immortalitatis. Nimirum illud Euripidis decantatissimum:

Amicus in malis amico est gratior
Quàm navigantibus serenitas maris.

Omnibus thesauris pretiosior thesaurus benevolus & prudens amicus. Quod Darius Rex Persarum ad Histiæum scripsit. Hinc Socrates rectè solebat dicere: Vero & bono amico pretiosiorem nullam esse possessionem, nec aliunde plus fructus & voluptatis capi: itaque præposterè illos facere, qui gravius ferant dispendium pecuniæ, quàm jacturam amicitiæ, quique beneficium clament perditum, quo sibi conciliarint amicum quovis lucro potiorem. Quem autem, mi Christiane, amicum tibi eliges, qui sapientior, qui magis benevolus, qui fidelior sit Deo, aut Domino JESU Dei filio? Amor à Romanis pingebatur juvenis, nunquam enim senescit amor: veste lacera, cum enim omnia

a Eccles. c.6. v.15.

omnia largiatur aliis, ipse pauper efficitur: in vestis limbo scriptum erat *Vita & Mors*: in fronte *Hieme & Æstate*: Apertum & nudum præferebat latus: in ipso hæc legebantur verba, *Et longè & propè*. Hæc Christo ex asse conveniunt. Immortalis Christi vita senii est expers. Adeò autem liberaliter Christus omnia largiebatur aliis, ut ipsæ vestes illius sub cruce sint divisæ. In manu Christi vita & mors. Amicorum integerrimus, fidelissimus est Christus, hieme, æstate, omni tempore. Pectus gerit patulum in cruce lancea reseratum. Et longè, & propè Christus est; Longè deserentibus se, propè diligentibus se. Uti, quod Ambrosius dixit, dormit tepidis, vigilat perfectis. *a* Ergo apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei. *b* Phrasi Græca: Apparuit amor hominum. Verissimè Christus non tantùm homines amans, sed amor hominum, qui amicitiâ humana plurimum delectatur.

Hîc quærat nonnemo: Quid est arcana hæc cum Christo, cum Deo familiaritas? Est amor benevolentissimus utrimque cognitus. Explico. Est qui corde sincero ac perfecto quàm potest fidelissimè Deo serviat, & cui servit, quàm integerrimè in omnibus fidat. Hunc talem hominem Dei Potentia, Bonitas, Misericordia, Providentia, Iustitia, Sapien-tia

a *Ambros. l.4. in c.5. Lucæ propè finem.*
b *Tit. c.3. v. 4.*

tia mirificè delectant. Huic ex æquo ſummè placent omnia Dei decreta, leges, præcepta, conſtituta; illi omnis Dei tam nutus, quàm permiſſus gaudio eſt. Hic animum gerit Deo tam devotum, ut mille orbes, mille capita, millies vitam & fortunas omnes pro Deo relinquere paratiſſimus ſit. Hinc illud medullitus & ex animo ſæpius pronuntiat: Deus meus, & omnia. Hunc certè amorem ſui Deus novit, qui novit omnia. Ergo amor ille, quem dixi, benevolentiſſimus jam una parte notus eſt. Sed & parte altera ſic innoteſcit. Ille ipſe homo beneficiorum divinorum non immemor: Ea, inquit, beneficia in me congeſſit Deus, tam potenter & ſuaviter ſua me hactenus providentia duxit, ut ſignorum ſatis & argumentorum habeam me denique cœlo recipiendum, Dei aſpectu, ſumma beatitudine donandum. Hinc illæ prorumpunt voces: O amantiſſime Deus, tibi nihil, quod à me petas, negare poſſum. Dic nutu, & impetraſti. Paratum cor meum, Deus paratum, paratiſſimum, Domine, quid me vis facere? Hinc in homine illo novum & mirabile lumen oritur. Cui augendo pſaltes invitans: Accedite, inquit, ad eum, & illuminamini. *a* Ita prorſus, ita ille quem dixi, inter Deum & hominem amor benevolentiſſimus utrimque fit cognitus. Hinc arcana, & contra mel omne ſuavis illa cum Deo

a *Pſal. 33. v. 6.*

Deo familiaritas contrahitur. Cogitari hoc rectius, quàm dici poteſt. Nec contemptorem habet ullum, niſi talia non expertum. Guſtate, & videre, quoniam ſuavis eſt Dominus. *a* In hujus multò ſuaviſſimæ familiaritatis notitiam ſola ducit experientia.

Sed plebeium illud hîc objeceris: Familiaritas parit contemptum. Hîc neutiquam. Abſit metus. Quò quis melius Deum, hoc melius novit & ſeipſum. Hinc excitatior in Deum amor, reverentia ſubmiſſior: hinc major ſui deſpicientia, virtutum omnium caput. Deinde famulus licet hero commendatiſſimus, non ei tamen ad lubitum, quavis horâ, ad colloquium cum hero ineundum, in conclave licet erumpere. Humani mores hoc non ferunt: At verò cum Deo cujuſvis horulæ parte decies ac ſæpius, momentis omnibus, & quotieſcunque demum lubet, licet colloqui. Vt amici, ac familiares, ut domeſtici benevolentiſſimè admittuntur. In hanc fiduciam Paulus nos animans: Iam, inquit, non eſtis hoſpites & advenæ, ſed eſtis cives Sanctorum, & domeſtici Dei. *b* Oculi Domini ſuper omnes quidem mortales, ſed quod pſaltes regius dixit, Oculi Domini ſuper juſtos. In familiares & amicos ſingulariter tendunt hi oculi amoris & benevolentiæ pleni. Vultus autem Domini ſuper facientes

a *Pſal*. 33. *v*. 9.
b *Epheſ*. 2. *v*. 19.

cientes mala: *a* Vultus terribilis & minarum plenus.

a *Psal.33.v.16.*

§. III.

Sed quæras, quibus modis, quo adita hæc cum Deo familiaritas possit contrahi? Aio, triplici: Orationis assiduitate, Voluntatis concordiâ: Rerum omnium communicatione. Primum Oratio. Ea autem *Orationis assiduitas* hîc requiritur, ut de die quàm sæpissimè oremus, imò nunquam à Deo amoveamus oculos, qui sub ipsis negotiis identidem meliore aliquo affectu sunt erigendi. Quâ in re plurimum juverit, vel duas solùm voculas (Domine JESU) continuis, piisque motibus ore aut corde volvere. Exemplum hujus nobilissimum Tobias, qui memor fuit Domini in toto corde suo. *a* Hæc assidua DEI memoria, oratione quàm creberrimâ sed brevi, facilè conservatur, ut follibus prunas iterum, ac iterum, iterumque animamus ad vitam igneam, ita Deum sæpius cogitando, frequentius invocando animum restauramus ad jugem Dei memoriam. Huc ea potissimum spectant Apostolorum & Christi monita: Quoniam oportet semper orare, & non deficere. *b* Sine intermissione orate. *c*

a *Tob.* 1. *c.*13.
b *Luc. c.*18. *v.*1.
c 1.*Thess.c.*5. *v.*17.

Multum valet deprecatio justi assidua. a Hinc tot ac tanti è Dei familiaribus totas horas, totas dies, totas noctes pervigilarunt orando; totam alii vitam inter preces & colloquia cum Deo exegerunt. Fuerunt, qui septies interdiu orationem repeterent; alii de die centies; fuerunt, qui centies vel ipsa nocte precationem restaurarent; alii etiam trecenties in preces effusi Deum venerabantur. Maria Oegniacensis *b* die uno centies supplicare Numini, trecentis plagis corpus lacerare, pane atro famem vexare potius, quàm extinguere solebat. *c* Orationis assiduitas vel geminis solum voculis *d* continuata jucundissimam cum Deo familiaritatem conflant.

Alterum, *Voluntatis Concordia.* Idem velle ac nolle amicorum est proprium. Mirificè solatur & roborat hæc una atque unica cogitatio. Errare non possum, si semper velim, semperque nolim, quod vult & non vult Deus. Et quamvis id nesciam, modò hoc intendam. Volo, quod vult Deus; quod Deus non vult, æquè nolo. Hæc humanæ cum divina voluntate concordia, nullis erroribus est obnoxia, aut ipsos errores, si qui interveniant, reddit fructuosos. Christi Domini Mater, Virgo beatissima suam divinæ Voluntati

a *Iacobi c. 5. v. 16.*
b *Aliis Doigneis, vel Ogniet.*
c *De hac Surius, alii die 23. Iunii.*
d *Domine* JESU.

luntati ita subjunxerat, ut si nullus uspiam mortalium commodare operam voluisset filio in crucem agendo, suas ipsa manus, Deo ita volente, admovisset, & suum mater ipsa filium fixisset cruci. Adeò suam attemperaverat divinæ Voluntati: Eruditè dixit Aristoteles: Concordia simile quid esse videtur amicitiæ. a Vbi ergo hæc, quam diximus, animorum ac voluntatum concordia, illic & amicitia.

Tertium, Rerum omnium communicatio: hæc docet de agendis & omittendis cum Deo sermonem prius conferre, & cum Deo transigere omnia, suas illi necessitates omnes, non ut ignaro, sed ut amicorum fidelissimo detegere, & opem poscere. Ita vicissim Deus non rarò cum suis familiaribus agens: Num celare, ait, potero Abraham, quæ gesturus sum: Perinde si dixisset: Ea mihi cum Abrahamo amicitia est, tanta inter nos consuetudine conjuncti sumus, ut non possim, quin illi aperiam consilium meum de Sodoma & Gomorrha delendis. Ita quilibet, qui Deo familiaris esse cupit, secum ipse statuat. Deum de re nulla, nec de intimis quidem & arcanissimis cogitationibus, aut cogitationum umbris celare possum. Quid facturus, imò quid cogitaturus sim per

a *Aristot. parte 3. l. 8. moral. Nicomach. c. 1.*

b *Gen. c. 18. v. 17.*

omnem vitam ab omni æternitate novit; sed ea sibi vult exponi, ut inter nos sit non sermonis tantùm, sed rerum omnium familiarissima communicatio. De his Dei familiaribus Sapientia: Participes facti sunt, ait, amicitiæ Dei. Et in amicitia illius delectatio bona. *a* Qui autem, ait Paulus, adhæret Domino, unus spiritus est. *b* Vt igitur in divinam familiaritatem sese insinuet homo, triplex ei accessus patet: Orationis assiduitas, Voluntatis concordia, Rerum omnium communicatio. Amici Numinis, si esse volumus, sumus. Ab Augustini calamo hoc scitum est: Amicus Dei, si esse voluero ecce nunc fio. *c*

a *Sap. c.7. v.14. & c.8. v.18.*
b *1.Cor. c.6. v.17.*
c *Aug. l.8. Confess. c.6. n.6. post. med.*

CAPUT XIV.

Tobias uterque hostis peccati maximus.

QUàm verè canit psaltes regius: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. *a* Idem Angelus in ædibus Tobiæ pronuntiat: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. *b* Qui meditatur & secum agitat, ut peccet; qui modos excogitat, quibus malignè cogitata mandet operi, hoc agit, pugionem acuit, quo animum suum perimat. Qui homi-

a *Psal. 10. v.5.*
b *Tob. c.12. v.10.*

hominem verberat, vulnerat, occidit, id judice, magiſtratu vel ære luit, vel pelle; qui verò animum ſuum ita lædit, ut æternum curari non poſſit; qui eum ita occidit, ut inter mortuos reviviſcere, nil ei profuturum ſit ad vitam; qui animum graviſſimè ſaucium ad inferos præcipitat, & in flammis ſepelit, hoſtis eſt animæ ſuæ capitaliſſimus. Nullus hominum, ſed nec diabolorum ullus ei animæ ita nocere poteſt, atque is ipſe, cujus eſt anima.

Ideo Tobias pater id filio documenti dedit: Cave, ne aliquando peccato conſentias. *a* Non tantùm nullum committas, ſed nec committere in animum inducas. Qui faciunt peccatum, hoſtes ſunt, carnifices, latrones ſunt animæ ſuæ. Duo maximè ſpectat latro, ut ſpoliet, ut jugulet. Hoc quivis facit, qui gravius delinquit; Animam ſuam & ſpoliat & jugulat. Quod iſthoc capite diſſerendum.

a *Tob. c.4. v.6.*

§. I.

Qui peccat, animam ſuam ſpoliat. Anima divinæ gratiæ non expers velut Attalica veſte *a* induta, & gemmis ornata nitet. Hanc veſtem, hæc ornamenta diripit, qui mortiferè delinquit, animam omni gratia divina exuit, omnia prioris temporis promerita perdit. Nam etſi an-

a Guldins Stuck.

nis quinquaginta solo pane, modico & fonte tolerasset vitam, inediâ quotidianâ emaceratus, etsi nudos lumbos ferreo strinxisset cingulo, etsi bis quotidie corpus flagris cecidisset, etsi omnes facultates suas in pauperum alimoniam erogasset, etsi diebus singulis, flexis genibus orando septem horas consumpsisset, adeoque ad omnem sese virtutem exercuisset, & promeritorum collegisset plurimum, jam id omne tot annis collectum, unico peccato perditum, omnis gratia Dei, amor omnis extinctus: Dei professus hostis est. O utinam ergo saperent, & intelligerent, *a* quid mali sit gratia divina spoliari, Dei hostem esse. Quòd si homo divina gratia spoliatus annos sibi quinquaginta alios sumat, & eadem illa jejunia, rigoresque ceteros vitæ repetat, nil grati obsequii exhibebit Deo, nihil cælestis gaudii emerebitur, dum animæ suæ latro, dum Dei hostis est. Dein commisso peccato vel unico plerunque impetus, & furor peccandi non sistitur, ad alia atque alia & graviora proceditur: qui semel ausus est libidinosis cogitationibus assentiri, sæpius audebit; ebrietas semel admissa sæpius admittetur; furtum primum gradus est ad alterum; adulterium semel patratum ad plura provocabit. Felis gustatâ semel arvina crebrius redibit. Ita Rex David adulterii scelere suscepto, mox in homicidii flagitium incidit. Hoc nimirum est

peccata

a *Deut. c. 32. v. 29.*

peccata nectere peccatis, & catenam texere;unum alteri viam pandit. Quem diabolus semel sui juris & mancupii fecit, ex uno in aliud crimen facillimè propellit. Hinc non miremur tam fœdas à bonis moribus,ab avita pietate ac prisca religione defectiones,tam crebra è religiosis familiis transfugia, tam execrabiles à Christo ad Satanam transitiones[e]. Quisquis venenatam vitiorum dulcedinem semel gustaverit, ad eandem frequentius lingendam revertetur, qui animam in miserabilem hunc casum vel semel dedit, sæpius dabit; audacia successu primo roboratur. Amicis Christi gratulatus psaltes: Ibunt, inquit, de virtute in virtutem. Sic animæ suæ latrones & Dei hostes de vitio eunt in vitium: Neque id quisquam miretur: In letale crimen prolapsus fit infirmissimus, & pronissimus ad lapsum alterum jam scilicet omni gratia Dei exutus. Hîc summa ad peccandum proclivitas est. Et qui per se cecidit, per se nequit resurgere, nisi Deus singulari excitante, ut vocant, ac præveniente gratia dextram porrigat dejecto. Peccatum omni bono spoliat.

§. II.

Hic talis homo, quem diximus, Dei gratia spoliatus longè miserrimus est: nec enim rerum creatarum ulla, nec ullum animal esse potest tam detestabile:

infra canem, porcum, felem, ſerpentem eſt. Nam animantes illæ unam naturæ mortem debent, huic geminata mors decreta eſt; prima brevis, immortalis altera; nec infelix ullum ab hac morte ſecurum habet momentum; ſingulis horæ partibus ad inferorum fauces obambulat, & ignorat quo puncto temporis eò abripiendus ſit. Quis enim novit, an ſomno, an conflictu, an ſubito lapſu, an temulentia, an defluxione repentina obrutus ad judicem, à judice ad ſupplicium trahatur ſempiternum. Æternum periit, qui è vita ſic diſcedit. Sed eſto, vigilantem & intelligentem in letali tamen noxa hærentem mors impetat, nihilominis æternum periit, ni Deus illi efficacem, quam nominant, reſipiſcendi gratiam nemini debitam, ultro largiatur. Hæc verè nemo cogitat, nemo; illi omnium minimè, qui maximè deberent.

Hic homo letali noxa, vel unica inquinatus, planè ſurdus, cæcus, mutus, à malo dæmone obſeſſus eſt, haud aliter quàm ille, quem Matthæus, Marcus, Lucas, memorant Chriſto adductum. *a* *Surdus* eſt: quidquid ei ſpiritalium rerum occinas, quidquid de cœli gaudiis, de tartari tormentis memores; ſurdo fabulam; non capit à ſenſibus tam remota. Narra facetias, ſympoſia, choreas, convivia, voluptates, mox utramque aurem

a *Matth. c.* 12. *v.* 22. *Matth. c.* 7. *v.* 32. *Luc. c.* 11. *v.* 14.

autem porriget; rebus divinis surdus. Nemo miretur dominicis ac festis diebus omnibus omnia templa personare cohortationibus, pæne rumpi pulpita concionatorum clamoribus, acerrimè perstringi vitia, virtutum officia centies, ac sexcenties inculcari, & interim mutationes morum vix ullas sequi, stare vitia, virtutes eliminari: hoc, inquam, nemo miretur: auditorum plurimi divina gratia sunt vacui, hinc audientes ista non audiunt, & intelligentes non intelligunt, *a* surdi sunt, ridentes è concione abeunt.

Ita concionatores cantant quidem, si autem nemo sit, qui saltet, abeunt illi, & rem Deo committunt, illud olim exprobraturi: Cecinimus vobis, & non saltastis; lamentavimus, & non planxistis. *b* Surdus est, qui gratia divina vacuus est. Nec surdus tantùm, sed & *Cæcus*, æternitas ei monstratur digito, non expavescit, non tremit, quia nihil videt; monstrantur ei corporis & animi pericula proxima, summa, non horret, quia nihil videt. Judex ei proponitur cernendus sententiam decretoriam brevi pronuntiaturus, æternus ignis depingitur. Cæco colores. Nec illum, nec istum metuit, mentis oculos peccando perdidit; Cæcus est. Nec tantùm surdus & cæcus, sed & *Mutus* est: nihil orat, nec orare potest, dum

a *Matth. c. 13. v. 13. & 14. Luc. 8. v. 10.*
b *Matth. c. 11. v. 17.*

letali noxa obſtrictus eſt. Nam etſi precatorios orbiculos centies quot menſibus decurrat, libellos precatorios mille evolvat, precationes iſtæ Deo non ſunt acceptæ; peccator ingratus animæ ſuæ latro, Dei hoſtis eſt. Quemadmodum in templo Phariſæus, quia ſuperbus, multum quidem locutus, ſed nihil precatus eſt. Quid rogaverit Deum, ait Auguſtinus, quære in verbis ejus, & nihil invenies. Aſcendit orare; noluit Deum rogare, ſed ſe laudare. *a* Ita homo ille mortifero crimine impeditus nil orat, niſi de peccatis doleat, & reſipiſcere ſtatuat. Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur. Iuſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum. *b* Verum non *ſurdus* tantùm, & *cæcus* & *mutus*, ſed & à cacodæmone inſeſſus eſt, qui letali noxa vinctus, qui Dei gratia ſpoliatus eſt. Res aperta. Seipſum vendidit & mancipavit diabolo, ſpectat ad diabolum, qui rem mancipi poſſidens gloriari poteſt ac dicere: propriè meus eſt, à Deo deſertus nunc inter meum pecus numeratur. Et certè ſi vel nutu Deus (ſic loquimur) hunc hominem juberet tolli, perditiſſimus foret, & occiſiſſimus in omnes æternitates. Talis revera eſt anima, Dei gratia ſpoliata. Spoliat eam mortiferum quodlibet peccatum. Idcirco clamat Oſeas: Væ eis, quoniam receſſerunt à me vaſtabuntur.

a *Aug. ſerm. 36. de verbis Dom. circa med.*
b *Ezech. c. 18. v. 20.*

tur. *a* Sicut urbem hoſtis vi occupatam incendiis, cædibus, rapinis, deprædationibus, latrociniis miſcet: ita diabolus animam ſuam dolis expugnatam modis miſerrimis vaſtat. Væ eis, cùm receſſero ab eis. *b* Hoc primum peccati nocumentum, *ſpoliat.*

a *Oſ. c. 7. v. 13.*
b *Oſ. c. 9. v. 12.*

§. III.

Alterum, *Iugulat.* Qui facit peccatum hoſtis eſt animæ ſuæ, perinde ac ſi eam gladio confodiat, ita enim unico invidiæ, vel libidinis, vel vindictæ latentiſſimo etiam crimine occidit. Oraculum iſtud non fallit: Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur: Omnes juſtitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione, qua prævaricatus eſt & in peccato ſuo, quod peccavit, in ipſis morietur. Et dixiſtis: Non eſt æqua via Domini: Audite ergo domus Iſraël: Nunquid via mea non eſt æqua? (æquiſſima) Viæ veſtræ pravæ ſunt. Cùm enim averterit ſe juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injuſtitia, quam operatus eſt, morietur. *a* Certiſſimum: Sicut enim corporis vita, eſt anima, ſic animæ vita eſt Dei gratia. Hac ſublata extincta eſt omnis vita. Quid igitur eſt peccatum? Animæ

a *Ezech. c. 18. v. 20. 24. 26.*

Animæ mors æterna. E beato Paulo liquet: Stipendia peccati mors. a Nil certius, Stipendium peccati, æterna mors animæ. Quandoque etiam corporis prima, æternitatis famula. In Babylonio Monarcha id clarum, Balthasari regi dixit Daniel: Appensus es in statera, & inventus es minus habens. Eadem nocte interfectus est Balthasar Rex Chaldæus. b Idem tot aliis evenit, qui sceleribus suis vitam rapuerunt corpori suo, & incurrerunt mortem animæ suæ. Carolus Sigonius illustris scriptor de Occidentis regno memorat, Anastasium Imperatorem non uno flagitio infamem præcipiti morte sublatum. De imminente tamen fato præmonitus est hoc modo. Imperatori secundùm quietem vir terribilis spectandum sese objiciens, & librum manu præferens: *Ecce*, ait, *ob perversitatem tuam quatuordecim annos vitæ tuæ deleo.* Imperator nonnihil territus, quid sibi hoc somnii vellet studiosissimè indagavit, non tamen mutavit mores. Denique velut ab oraculo responsum, igne pereundum Anastasio. Ille, ut hoc fati genus evaderet, cisternam in palatio meatibus aquarum plurimis fecundam aperuit. Huic inditum nomen. Frigida. Sed frustra humanæ sunt molitiones adversus consilia divina. Cum Deo pugnare nimis difficile. Non est, ait Tobias noster, qui effugiat manum

a *Rom. c.6. v.23.*
b *Dan. c. 5. v. 27. & 30.*

num tuam. *a* Adfuit demum fatalis hora Cæsari. Fulgoribus & tonitu multiplici cœpit irasci cœlum. Anastasius jam à suâmet fulminatus conscientiâ locum ex loco mutavit, & aliam atque aliam lecticam subiens in latebras huc illuc correpsit. Frustra sunt diverticula. Fulmine percussus in regio cubiculo impius imperator occubuit. *b* Stipendium peccati mors animi, & quidem æterna, quam sæpe præit præcipitata mors corporis. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Quod Chrysostomus expendens: Peccatum, inquit, ita se habet, ut mox atque patratum fuerit, sententiam ferat judex. *c*

Hinc conclusiones istæ: Peccatum morte, & quavis pœnâ, & ipsâ gehennâ gravius multò ac deterius. Unicum orbis malum, peccatum, malorum omnium & æternæ mortis seminarium. Præstat millies mori, quàm vel semel peccare; suavius rogum insilias, quàm peccatum committas. Anselmi dictum est: Si hîc peccati pudorem & illic cernerem inferni horrorem, me potius inferno mergerem, quàm peccato. *d* Ita Ludovicum nonum Galliarum regem etiamnum adolescentem Blancha mater assiduis monitis docebat, mori potius, quàm letali culpâ inquinari.

a *Tob. c.13. v. 2.*

b *Sigonius de Occidentis imperio, l. 7.*

c *Peccatum sequitur excommunicatio latæ sententiæ, ipso facto incurrenda.*

d *Anselm. de similitudinib. cap. penult.*

quinari. Ita Ludovicus Philippo filio inter præceptiones ſeptemdecim hanc dabat ſecundam: Cave unquam peccatum admittas mortiferum: Omne potius feras tormentum quàm tali culpa offendas Deum. Ita idea pudicitiæ Suſanna: Melius eſt mihi, ait, abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini. *a* Ita omnes veri numinis amici ſentiebant. Accenſam prius pyram inſilire, ipſam potius gehennam ſubire, quàm letali ſe noxa obſtringere.

Nam eo Deus in peccatum odio fertur, ut Ludovicus Granatenſis ſcriptor religioſiſſimus litteris hoc conſignarit. Si omniũ & Angelorum & hominum intellectus in unum, ſi & lingua omnium in unam conflaretur linguam, nec ille ſatis capere, nec iſta ſatis exprimere poſſet odium, quo Deus proſequitur peccatum. Hinc nemo miretur peccati ſupplicium, mortem æternam. Nemo etiam ſeipſum fallat, & dicat: Quid iſtud adeò magni ſit flagitii, num ideo animæ latro, Dei hoſtis ero? Humana ſunt iſta & parvula.

Ne ſpernamus modica. Luculenta nimium exempla in oculis ſunt. Vnicum Luciferi & aſſeclarum ſuperbum NOLO, cùm homini Chriſto nollent ſe ſubmittere, æternis eos flammis addidit. Pomum unicum, quia vetitum, protoplaſtos cum poſteris omnibus in extremas calamitates præcipitavit. Punit Deus omnem à ſe averſionem,

a *Dan. c.23. v.23.*

ſionem, quomodocunque demum ea, vel quantulacunque ex cauſsâ fiat, imò quò minus eſt illicii, eò plus eſt delicti & gravior à Deo averſio: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ, ſeipſos ſpoliant, jugulant.

Hæc equidem ſcimus, ah ſcimus probiſſime! hæc nobis centies iterumque centies occinuntur, cuilibet letali noxæ decretam mortem æternam. Scimus, quod quotidiana nos docent funera, quàm noſtra omnis vita ſit incerta, ſingulis horæ partibus ad interitum fatiſcens, quàm nullum à morte tutum ſit vel momentum. Hæc, inquam, ſcimus, at nihilominus, inolitas conſuetudines pravas non emendamus; tam audacter peccamus perinde ſi peccatum nulla lege vetitum ſit; tam impudenter & præfractè delinquimus, perinde ſi Deus non audiat, non cernat delinquentes, nec animi penetralia ſcrutetur. Intelligite hæc, qui obliviſcimini Deum. *a* Siracides unumquemque noſtrum inclamat: Miſerere animæ tuæ placens Deo, & contine, & congrega cor tuum. *b* *Contine*, quanta vi potes, à noxiis te abſtrahe. *Congrega*, ad ſalubria teipſum urge ac impelle, theſauriza tibi fundamentum bonum in futurum: apprehende vitam æternam. *c*

CAPUT

a *Pſal.* 49. *v.* 22.
b *Eccleſ. c.* 30. *v.* 24.
c 1. *Tim. c.* 6. *v.* 12. & 19.

CAPUT XV.

Tobias uterque admodum longævus.

DE annis, quos vixit Tobias Senior, divinæ paginæ ita pronuntiant. Postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum suorum. Completis itaque annis centum duobus, *a* sepultus est honorificè in Ninive. *b* De juniore Tobiâ filio divinus codex asserit: Et completis annis nonaginta novem in timore Domini cum gaudio sepelierunt eum. *c*.

Dixerat Tobias parens oculorum usu jam privatus: Non delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis, & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis. Sit nomen tuum, Deus Israël, benedictum in sæcula. *d* O mi amantissime Deus, post tempestatum furias, post ventos, grandines, pluvias, post fulgores & tonitrua, serenum aperis cœlum. Ita Deus cum Jobo egit, ita cum amicis suis omnibus solet agere, non quod vivendi spatium in geminas partes dividat (hic error noster est) sed post tempestates & fletum brevissimæ hujus vitæ, tranquillitatem & gaudia

a *Græca pagina ait vixisse illum annis* 158.

b *Tob. c.* 14. *v.* 2.

c *Tob. c. eodem v.* 16.

d *Tob. c.* 3. *v.* 22. *&* 23.

gaudia vitæ melioris jubet ſuccedere. Hoc in Tobia & paucis aliis velut in ideâ monſtravit, quantum amicis omnibus præmii eſſet largiturus in patria, & in ipſo voluptatum loco, qui aliquibus ſuorum tam multum ſolatii & gaudii dediſſet in exilio. De Tobia patre dicitur: Reliquum vitæ ſuæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace. *a* Tobias ſanè uterque admodum fuit longævus. Quis eſt homo, qui non vult vitam, qui non diligit dies videre bonos? *b* Anno Chriſtiano 1628. Claudius Deodatus Baſilienſis Pontificis medicus trigeminũ volumen edidit Bruntruti, quo fusè ac eruditè docet, quâ demum ratione vita humana âd annos centum viginti quatuor ſit producenda. Nobis non licet eſſe tam diſertis. Contractius hîc agendum. Geminas ego radices porrigam, quibus vivendi ſpatium ſi non ad centeſimum vigeſimum quartum, in multos certè annon prorogari poſſit.

a *Tob. c.14. v.4.*
b *Pſal.33. v.13.*

§. I.

Illæ, quas dixit, radices vitæ producendæ perutiles non ex India, nec ex Arabia, non à Sinarum regno, nec à Thule ultima, ſed nec ex Hiſpania, Cantapi, *a* aut Italia inter peregrinas merces adferendas;

a *Calecut.*

In cujusvis horto succrescit, imò ante fenestras in testa fictili exsurgit, uti rusticis sua medicina sebum minus *a* provenit in straminis tectis. Radici primæ nomen est *Sobrietas*, *Pietas* alteri.

Prima radix utilissima extendendæ vitæ Sobrietas. Res longè certissima, neque hîc congerendis testimoniis opus. *b* Hoc oracula & paginæ divinæ satis abundè pluribus assertionibus dilucidè tradunt. Ad rem Siracides: Propter crapulam, inquit, multi obierunt; qui autem abstinens est; adjiciet vitam. *c* Si scias escæ aliquid demere, mensæ non necessaria subtrahere, scies etiam annos addere vitæ; parca mensa, longa vita. Quot hominum millia jejuniis, & vigiliis quotidianis ad octogesimum, ad nonagesimum, & centesimum, ad plures imò annos pervixerunt. Videte Paulum Thebæum inter Anachoretas primum, cui eadem palma & victum & vestitum dedit, latex è vicino rivulo sitim sedavit. Vir iste ad annum centesimum decimum tertium pervenit abstinendo. A Paulo longissimam licebit seriem hominum eorum texere, qui unâ & unica vitæ sobrietate admirandam lævi longitudinem sunt assecuti. Hos inter numerandi veniunt, politici, sacri, docti, indocti, pauperes, opulenti, rurestres, civici, summi,

a Haußwurtz.
b *Vide hîc supra c. 1. & 4.*
c *Eccl. c. 37. v. 24.*

mi, imi, principes, reges, imperatores, Præſules, Pontifices, qui ſobrietate, radice hac ſcienter uſi, inter longævos meruerunt cenſeri. *a* Certiſſimum: vita ſobria, vita diuturna. *b*

Hoc omnium eruditorum placitis firmatur. Ante annos pauculos. *c* Medicorum celeberrimus venuſtè ac eruditè ſuadens: Domine, inquit, ſi teipſum curare velis abſtinentia, crede mihi non opus erit ſocculata. *d* Medicorum Phœbus, Hippocrates, quid ad vitam producendam magis requirit, quam exercitationem & Abſtinentiam? Ipſo Hippocratis verba ex ejus aphoriſmis quàm integerrimè adnumerabo. Ita igitur Hippocrates de hac re ſentiens: Non pura corpora, inquit, quantò plus nutries, tantò plus lædes. Ubi cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, hic morbum facit. *e* Platonem in Timæo aſſerentem veneror: Diæta conveniente initia morborum curare oportet. Eadem mens Celſi eſt: Multi & magni morbi abſtinentiâ & quiete arcentur. Eadem & Chryſoſtomi ſententia eſt: Quod neceſſitatem in edendo excedit,

a *Horum plurimos nominamus in Pharmaco Pharmacorum de Abſtinentia ſingulari libro.*

b *Cæteris paribus.*

c *Anno* 1623.

d *Bolus eſt, ut vocant, novum medicinæ genus.*

e *Hipp. ſect. 2. aphor.* 10. *&* 17.

id non alimentum, ſed peſtis & venenum eſt.

Quotidiana hoc docet experientia, quod quivis in ſeipſo facillimè obſervarit, niſi plus æquo ſibi credulus indulgere ſoleat, appetentiæ plerumque avidius in noxia ruenti. Quamvis & hic ipſe non ægrè deprehendet, quantæ ſint ſobrietatis vires ad obtinendum longævæ ſenectutis votum.

Nicolaus Serarius è ſcriptis notus ex fide narrat, quod ipſe ſuis & oculis & auribus hauſit memoratu dignum, quodque ad inſtitutum mirè faciat; Ante annos quinque, ait, cum Vogeſum montem, qui Alſatiam intermedius & Lotharingiam dividit, tranſirem, in Senonenſi cœnobio diverſatus ſum. Cœnobii Abbas ex ejus montis pago longiuſculè diſſito grandem natu ruſticum, qui jam annis pluribus centeſimum exceſſerat, accerſiri & ad menſam dominicam vocari juſſit. Promptè adfuit vocatus, non equo, non ciſio, aut vectabulo uſus; pedes venit incanus viator. Jamque menſa vocabat lotas manus ad epulum. Inter hoſpites ceteros ad prandium aſſedit etiam ille ipſe decrepitus ſenex, abbate ita jubente. Dum prandetur, lautè ac hilariter, dum alia, atque alia fercula inferuntur menſæ, grandævus ille ruſticus limis ea oculis intueri, eſcariam ſeriem illam mirari, ſecum neſcio quid muſſitare, ac muſinari; viſum eſt aliquid deeſſe ſilicernio. Hic abbas:

bas: Mi Pater, ait, (id reverentiæ dedit ſenio) quid dicis? num aliquid deeſt? Effare, juvabimus. Cui ſenex: Iſtud enimverò eſt, inquit, quod mecum ipſe loquor: ſi menſam tam offertam ſemper habuiſſem, tamdiu profectò non vixiſſem. Ab omnibus arriſum ſuaviter. Nec unus omnium fuit, qui dicta vellet refellere: Oraculum ex tripode cenſuerunt. Hic ipſe longævus agricola jam abiturus, ſcipionem ſuum Serario monſtrans: Adhuc hodie, inquit, hic meus equus ligneus domi me ſiſtet. *a* Rectiſſimè addit Serarius: Nulla hominum viribus peſtis capitalior, nulla longiori vitæ infeſtior ſecuris quàm intemperantia, quam, qui ſectantur, fiunt imbecilles, pallidi, cadaveroſi, tremuli, enerves, antequam ſenes. *b*

a *Serarius in c.14. Ioſue, mihi pag.* 348.
b *Ibid. Serar.*

§. II.

De M. Porcio Catone temperantiſſimo ſene Livius: Invicti, ait, cupiditatibus animi erat, & rigidæ innocentiæ: contemptor gratiæ, divitiarum. In parſimoniâ, in patientiâ laboris, periculique, ferrei propè corporis, animique: quem ne ſenectus quidem, quæ ſolvit omnia, fregerit: qui ſextum & octogeſimum annum agens cauſſam dixerit, ipſe pro ſe oraverit, ſcripſeritque: nonageſimo anno Sergium Galbam ad populi adduxerit judicium.

Ausonii pater escariis deliciis aut intemperanti potu minimè fractus de seipso potuit gloriari.

Nonaginta annos, baculo sine, corpore toto
Exegi, cunctis integer officiis.

Gulielmus Postellus Barensonius de quadam Æthiopum gente: Multi, ait, centum octoginta annos nati etiam operas ditioribus locant. *a* Neque desunt in Germania nostra longævi, qui viam ultra centesimum annum produxerunt una radice illa sobrietate. Homo Dilinganus *b* non ita pridem de avi sui senectute ad annum centesimum vigesimum, de proavi ad annum centesimum quadragesimum propagata sanctè testatus est. In Polonia Felix à Schrensco Palatinus & Plocensis Præfectus avo suo paterno epitaphium scripsit, quo publicè testatur eum annos centum quadraginta vixisse. *c* Hebræus explorator Caleb ætatis suæ robur, & annos apud Josue ducem exponens: Quadraginta annorum eram, inquit, quando misit me Moses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nuntiavique ei, quod verum videbatur. Hodie octoginta quinque annorum sum, sic

a *Postellus in sua Cosmographia.*

b *Dilinga urbs Sueviæ Academ. celebris.*

c *Eminentissimus Cardinalis Hosius de ceremoniis c. 91.*

ſic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum : illius in me temporis fortitudo uſque hodie perſeverat, tam ad bellandum, quàm ad gradiendum. *a* Hîc ingentem poſſim eorum catalogum conſcribere, qui temperantia & ſobrietate ad ætatem ſpectatiſſimam, ſenectutem ſummam pervenerunt. *b* Ipſa, inquit Tullius, defectio virium adoleſcentiæ vitiis efficitur ſæpius, quàm ſenectutis. Libidinoſa & intemperans adoleſcentia effætum corpus tradit ſenectuti. Arbitror te audire, Scipio, hoſpes tuus avitus Maſiniſſa, quæ fecit hodie nonaginta annos natus; cùm ingreſſus iter pedibus ſit, in equum omnino non aſcendere: nullo imbre, nullo frigore adduci, ut capite operto ſit: ſummam in eo eſſe corporis ſiccitatem: itaque exequi omnia regis officia & munera. Poteſt igitur exercitatio & temperantia etiam in ſenectute conſervare aliquid priſtini roboris. *c* Rex Maſiniſſa comeſſabundus & potator adeò non erat, ut prandere tantùm ſolitus, quod Frontinus aſſerit, nam meridie ſtans vel inambulans ante tabernaculum ſuum in caſtris jentaculum, & prandium, & merendam & cenam & poce-

a *Ioſue c. 14. v. 7. & ſeqq.*

b *Plures nominat Ioan. Rudolphus Camerarius Sylloge ſeu Centuria 2. c. 68.*

c *Cic. l. de Senec.*

pocenium *a* ſimul ſumpſerit frugali ſanè compendio grandi ſobrietatis encomio. De Spurinna exercitationis & temperantiæ obſervantiſſimo ſene Plinius Junior: Apponitur, ait, cena non minus nitida, quàm frugi. Inde illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum, aurium, oculorumque vigor integer, inde agile & vividum corpus, ſolaque ex ſenectute prudentia. *b*

Galeno medicorum principi ſeptuaginta vitæ annos Suidas, liberalius longè Cælius Rhodiginus centum quadraginta tribuit. Eò ætatis venit Galenus, quia crudi nihil guſtavit, arboreis fructibus abſtinuit, ad ſatietatem nec comedit unquam, nec bibit.

Quo minus tam illuſtria ſobrietatis exempla nos æmulari conemur, duo ſunt, quæ retrahant: Incredulitas & aſſuetudo. Non credimus ſobrietate vires firmari, vitam extendi. Ita corpus epulis & potionibus in noſtram perniciem farcimus, vires perdimus, vitam non extendimus. Aut certè ſi credamus ſobrietate valetudinem & vitam conſervari, aſſuetudine contraria à victu ſobrio avocamur. Nimirum aliter aſſuevimus; quotidie bis ad præſepe plenum ſtare à puero aſſuefacti ſumus; hæc imò in cunis didicimus, eſca ſtabilire ventrem, & famem ut grande malum horrere. Ita malam aſſue-

a Schlafftrunck.

b *Plinius Iunior l. 3. epiſt. 1. mihi pag. 73.*

assuetudinem in quotidianum morem perducimus: Inde sobrietatis leges aut contemnimus ac ridemus, aut certè victi assuetudine, in leges, quas non nescimus esse saluberrimas, assiduè peccamus. Si audes, mi Christiane, cum sapientissimis sapere, si tibi valetudo prospera, si longæva vita cordi est, resiste consuetudini, & imperium sobrietatis tam jucundum senties, quàm fructuosum. Qui abstinens est, adjiciet vitam.

§. III.

Pietas, radix altera prolongandæ vitæ multò aptissima. Affirmatissime dixit Salomon: Timor Domini apponet dies, & anni impiorum breviabuntur. *a* Leges divinæ jubent & pollicentur: Honora patrem tuum, & matrem tuam ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. *b* Virtutis præmium prolixior vita. Hanc ob causam tam sedulo Hebræus sapiens hortatur: Fili mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiant. Longitudinem dierum & annos vitæ, & pacem apponent tibi. *c* Divinæ paginæ sub oculos constituunt ingentem numerum eorum, qui ob pietatis defectum, quos potuissent, annos minimè attigerunt.

a *Prov. c.10. v.17.*
b *Exodi. c.20. v.12.*
c *Prov. c.3. v.1.*

runt. Obliti ſunt legis divinæ, ideò longitudo dierum, & anni vitæ, & pax eis non eſt appoſita. Inter eos Saul, Balthaſar, Antióchus, Abſalon, alto quidem ſanguine reges, ſed vario ſcelere infames ad canos non pervenerunt. Ita Core, Dathan, Abiron, Achitophel, quadraginta duo pueri irriſores Eliſæi; quinquaginta, iterumque alii quinquaginta milites cum ſuis ducibus ad Eliam miſſi, opulentus, ſed fatuus & ſuperbus Nabal quem percuſſit Dominus & mortuus eſt. *a* Hos forſitan ad certum calculum revocare liceat, ſed totam gentem humanam, quæ Noëmi ævo, aquarum ſupplicio periit, quis numeret? Tot millena millia, tot milliones hominum, quos Noëticum mare ſepeliit, una & ſola impietas extinxit. Profligata pietate libidines ſuas ſecuti vitam egerunt tam fædam, ut in ſupplicium illis fuerit non vivere.

Sed omiſſo hoc infinito hominum numero, quibus vitam ante vitæ finem rapuit impietas, & intemperantia, nosipſi quantos novimus, qui ſuaviter ad annos ſeptuaginta, octoginta & plures vitam potuiſſent perducere, ſi ſobriè voluiſſent vivere. Sed duas illi coluerunt Parcas, Iracundiam & Temulentiam, *b* quæ filum vitæ non tam præciderunt, quàm abruperunt. Ubi crebro pitiſſatur, ubi livor

a 2. *Reg. c.* 25. *v.* 38.

b Trunck vnd Zorn bringen vmbs Leben.

vor & excandeſcentia dominatur, ibi nec ſobrietas, nec pietas domi eſt. Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. *a* Longitudinem dierum & vitæ annos apponit pietas.

Moſes centum & viginti annorum erat, quando mortuus eſt: non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt. *b* Poſthæc mortuus eſt Ioſue filius Nun, ſervus Domini, centum & decem annorum. *c* Ita rex David mortuus eſt in ſenectute bonâ, plenus dierum, *d* annos natus ſeptuaginta; ex his quadraginta annis imperavit. Ita Tobias pater completis annis centum duobus, deſiit vivere. Tobias filius completis annis nonaginta novem in timore Domini cum gaudio abiit ad plures. *e* Quid iſtos totque alios fecit longævos? Geminæ radices illæ, Pietas & Sobrietas. Quid exigat ſobrietas, non ignoramus. Quid velit Pietas, inquirendum.

Salomonis eſt oraculum: Animus gaudens ætatem floridam facit. *f* Quod Siracides ampliſſimè confirmans: Triſtitiam, inquit, longè expelle à te, multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa. Zelus & iracundia minuunt dies.

a *Pſal.* 54. *v.* 24.
b *Deuter.* c. 34. *v.* 7.
c *Ioſue* c. 24. *v.* 29.
d 1. *Paralip.* c. 29. *v.* 28.
e *Tob.* c. 14. *v.* 2. & 16.
f *Prov.* c. 17. *v.* 22.

dies. *a* Vale è triviis notum, quod veteri metro canitur.

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum.
Curas tolle graves, irasci crede profanum.

Angores & mœrores præsentia vitæ mala non mitigant, sed geminant & duplicant, vires dejiciunt, denique vitam extinguunt. Iucunditas cordis, ait Siracides, hæc est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis. *b* Velim, ais, esse lætus, modò possim. Poteris, si volueris. Animus revera gaudens & hilaris firma lætaque in Deum fiducia sese attollit, divino nutu & arbitrio in omnibus acquiescit. Hæc animi tranquillitas, hæc vera est lætitia. Paradigma hujus nobilissimum Tobias. Erat is senex & æger, senectus enim ipsa est morbus, erat cæcus, erat egens & pauper facultatibus ereptis, in aula regem habebat hostem, importunam domi & acerbam conjugem, irrisores cognatos; & tamen non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis evenerit ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. *c* Ita divinæ voluntati ac providentiæ omnia commisit, se à Deo non penitus deserendum scivit, ita Deo placuisse tranquille tulit, ita reliquum vitæ suæ

a *Eccles. c.30. v.23.*
b *Eccles. Ibid.*
c *Tob. c.2. v.13.*

tæ ſuæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Domini in pace perrexit. Ita prorſus, ita ſanè, non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit. *a* Hæc Pietas vera, hæc ſincera eſt lætitia, hæc vita longa. Nam licet quandoque impii diu vivant, non tamen pergunt cum bono profectu timoris Dei in pace; quamvis pii citius moriantur, obdormiunt tamen in bona ſenectute. Melior vita bona quàm longa. Satis diu vixit, qui bene vixit. Vita quæ ſceleribus impeditur, non vivitur, ſed perditur. Præclarè dixit Ambroſius: Inſipiens in bello nutritur & in diſcordiis, juſtus in ſenectute bona vivit, quia bene ſeneſcit: Injuſtorum autem nemo quamvis cornicibus vivacibus diuturniore vita vixerit. Ille ergo bene ſeneſcit, qui bene ſeneſcit. *b* Hæc vitæ diuturnitas in omnium eſt poteſtate. Ita cuilibet volenti ſeneſcere permiſſum. Miſerat Hieronymus ad Paulum Concordienſem centum annorum vegetiſſimum ſenem epiſtolam: in ea ſenis optimi ſanctos mores, corpus validum, ætatem inſolitè prorſus longævam eleganter commendans: Ecce, ait, jam centenus ætatis circulus volvitur: & tu ſemper præcepta Domini cuſtodiens, futuræ beatitudinem vitæ per præſentia exempla meditaris. Oculi puro lumine vigent;

a *Prov. c.12. v.21.*

b *Ambroſ. tom.1. l.2. de Abraham c.9. mihi pag.335. Hæc in tomo 4. habent editiones aliæ.*

vigent: pedes imprimunt certa veſtigia: auditus penetrabilis, dentes candidi, vox ſonora, corpus ſolidum, & ſucci plenum: cani cum rubore diſcrepant, vires cum ætate diſſentiunt. Non memoriæ tenacitatem, ut in pleriſque cernimus, antiquior ſenecta diſſolvit. Non calidi acumen ingenii frigidus ſanguis obtundit. Non contractam rugis faciem arata frons exaſperat, non denique tremula manus per curvos ceræ tramites errantem ſtylum ducit. Futuræ nobis reſurrectionis virorum in te Dominus oſtendit, ut peccati ſciamus eſſe, quod ceteri adhuc viventes præmoriuntur in carne juſtitiæ, quòd tu adoleſcentiam in aliena ætate mentiris. Et quamquam multis iſtam corporis ſanitatem, etiam peccatoribus evenire videamus: tamen illis hoc diabolus miniſtrat, ut peccent, tibi Dominus præſtat, ut gaudeas. *a* Videte, obſecro, quàm peritè hîc juvenis centum annorum geminis radicibus illis *Sobrietate*, *& Pietate* ſit uſus ad vitam ultra ſeculum propagandam.

Hæc ergo lætitia prorſus vera, hæc Pietas eſt verè longæva, ita ſuam divinæ Voluntati ſubjungere, ut in eo ſolo ſuaviſſimè acquieſcat, quod Dei nutu conſilioque geritur. Inde nullæ ſuper ullo infortunio audientur querelæ, ſed quæcunque adverſa acciderint, animo, vultuque hilari excipientur, Dei conſilium in omnibus

a *Hier. tom. 1. epiſt. 21. ad Paulum Concord. mihi pag. 55.*

bus approbabitur: Non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit.

CAPUT XVI.

Tobias uterque in mercenarium ſuum munificentiſſimus.

PRiuſquam ad finem decurramus, liceat hîc aliquid curioſioris quæſtiunculæ movere de Tobiæ cane, de nepotibus, de ſalario, quod comiti cæleſti ab utroque Tobia eſt poſitum. Quid opus, dixerit quis, tam minuta in codices ſacros mittere? cùm è diverſo longè majoris ponderis videantur omiſſa. Paucis ad iſta reſpondendum.

§. I.

Cùm Tobias à paterna domo non procul abeſſet: Tunc, ait, hiſtoricus ſacer, præcurrit canis, qui ſimul fuerat in via, & quaſi nuntius adveniens, blandimento ſuæ caudæ gaudebat. *a* Nec illud videtur grandis momenti. Anna autem ſedebat ſecus viam quotidie in ſupercilio montis unde reſpicere poterat de longinquo. Et dum ex eodem loco ſpecularetur adventum ejus vidit à longè, & illico agnovit venientem filium ſuum, currenſque nuntiavit viro ſuo, dicens: Ecce venit filius tuus. Et conſurgens cœcus pater ejus.

a *Hic canis in colloquio Ratisbonenſi latratu ſuo multum litigii movit. Anno* 1615.

ejus, cœpit offendens pedibus currere, & data manu puero occurrit obviam filio suo. *a* Nec istud tanti ponderis videri posset, cùm alibi omissa, quæ scire cuperemus, mysteria.

Miratur Simon Cassianus de Dei filio humanam mortalitatem induente, hoc unum ab Euangelii præconibus dictum: *Et Verbum caro factum est.* De Christo nato hoc solum: *Et peperit filium suum primogenitum.* De Christo in crucem acto: *Crucifixerunt eum.* Nos seriem rei gestæ quærimus, & nosse avemus, an in jacente, an verò in erecta & stante cruce, num tribus aut quatuor clàvis sit fixus, myrrharum vinum acerbus an dulcis potus fuerit, quod acriter eruditi litigant. *b* Quis vulnerum in Christo numerus, quot millia spectatorum morienti adfuerint. Plurima sunt ejuscemodi, quæ memoratu digna, & pænè necessaria præ minutis aliis videantur fuisse recensenda.

Aio summatim. 1. Sunt quamplurima voluminis divini tam sublimia, ut ea verbis nequeant satis attingi. Hinc Spiritus divinus sæpe factum, non facti modum enuntiat. 2. Ut enim considerationis promeritum remaneret integrum, magis illa talia cogitari voluit, quàm dici. 3. Ut major daretur locus Fidei. Sic Eu- chari-

a *Tob. c.11. v.5. & seqq.*

b *Eminentissim. Cardinalis Cæsar Baronius, & P. Iacobus Gretserus libro singulari de hac re edito.*

chariſtiæ arcanum oratione anguſta clauſum, ut fides tantò eſſet valentior, quantò extrinſecus ad eam impulſus eſſet debilior. Fides enim, quod Gregorius dixit, non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. *a*

Quod illa, quæ videntur minutiora, ſpectat, complura ſunt divinis paginis mandata talia. Quàm illud priſcæ legis, non minutum duntaxat, ſed pæne ſordidulum videatur: Habebis locum extra caſtra, ad quem egredieris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo, cumque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies, quo revelatus es. Sed & cauſſam adjungit: Dominus enim tuus ambulat in medio caſtrorum. *b* Quàm accuratè ſcribit Matthæus iter Domini Jesu è Betphage in urbem Hieroſolymæ, ubi rami per viam ſparſi, ſubſtratæ venientis pedibus veſtes, cantus plebeji, aſina & aſellus vectaria jumenta, imò & ephippium, Apoſtolorum veſtimenta diligenti calamo conſignantur. *c* Quàm conquiſitè Ioannes cæci oculos ſubacta maſſula è luto, & ſaliva perlitos recenſet? *d* Idem jam redivivum Chriſtum in littore ſtantem, & diſcipulorum naviculam ducentis cubitis ab eo diſſitam, trecentos quinquaginta tres

a *Gregor. hom. 26. in Euang.*
b *Deut. c. 23. v. 13.*
c *Matth. c. 21. v. 7. & ſeqq.*
d *Ioan. c. 9. v. 6.*

piſces captos annotat cum cura. *a* Rem miram! Fuit, qui Babylonicæ fornacis flammas velut ad ulnam metiretur, & earum altitudinem quadraginta novem cubitos pronuntiaret: *b* Fuit igitur, qui cymbæ à ripa diſtantiam, fuit qui piſcium capturam numeraret, & non fuit, qui Chriſti flagellati & crucem acti plagas & vulnera ad aliquem numerum revocaret? Ita Paulus Timotheo Aſiæ primati rem viliſſimam commendans: Penulam, inquit, quam reliqui Troade apud Carpum, tecum affert, & libros, maxime membranas. *c* De regnis ad Chriſti diſciplinam traducendis agitur, & curæ eſt penula? *d* Ita præcurrentem ac blandientem canem hiſtoriæ Tobiæ memorat. Quod obſervans Ambroſius: Talis, inquit, carnis viator, & comes Angeli eſt, quem Raphaël in libro prophetico non otiosè ſibi & Tobiæ filio adjungendum eſſe putavit. Quando perrexit, ut Aſmodæum fugaret, firmaret copulam conjugalem. Memoris enim affectus gratia pellitur dæmonium, ſtabilitur conjugium. Mutæ itaque beſtiæ ſpecie ſanctus Raphaël Angelus. Tobiæ juvenis, quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non eru-

a *Ioan. c.*21. *v.*8.
b *Dan. c.*3. *v.*47.
c 2.*Tim.c.*4. *v.*13.
d Aines Regenmäntelins übrige Sorg.

erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cùm videat etiam bestias refugere crimen ingrati? Et illæ impartitæ alimoniæ servant memoriam, non servas salutis acceptæ? Quid nos dignum referimus nostro creatori, cujus cibo vescimur? *a* Nimirum, quod Iobus monet, interroga jumenta, & docebunt te; volatilia cœli & indicabunt tibi. *b*

a *Ambros. tom.* 4. *l.* 6. *Hexameron. c.*4. *init. mihi pag.* 74.
b *Iob. c.*12. *v.*7.

§. II.

Deinde mentionem canis injicit sacra historia veritati commendandæ, hæc enim verè sic gesta, prout narrata sunt, ne quis adeo admiranda visum aut figmentum crederet. Istas suas insuper figuras, significatus, allegorias habent, quas Doctores sacri explicant, uti hunc ipsum Tobiæ canem venerabilis Beda sibi sumpsit ad humanos mores transferendum, & nos supra de illo plura. *a*

Omnis igitur scriptura, Paulo teste, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia. *b* Idcirco Chrysostomus auditores suos ad summam reverentiam divinis paginis habendam excitans: Ego autem, inquit, omnes vos obsecro, ne simpliciter

a *Parte prima c.*14.
b 2. *Tim. c.*3. *v.*16.

ea, quæ in ſcripturis ſacris contenta ſunt, tranſeatis. Nihil enim hîc ſcriptum eſt, quod non multas ſenſuum habeat divitias. Quandoquidem divino ſpiritu afflati prophetæ locuti ſunt, ideo uti à ſpiritu ſcripta ingentem in ſe continent theſaurum. Neque enim vel ſyllaba, vel apiculus eſt in ſacris litteris, in cujus profundo non ſit grandis theſaurus. Atque hoc idem repetens: Neque enim ſyllabam, ait, neque apicem in divina ſcriptura præterire oportet. *a*

Ergo & domeſtici canis mentionem injicit divinus codex, ut vel hinc etiam Dei providentia & liberalitas tantò altius infigatur pectori. Deus in ſuis famulis remunerandis eſt liberaliſſimus. Anteà in Tobiæ domo mœror & luctus habitabat. Nunc omnia gaudiis referta: nec canis expers eſt lætitiæ. Quàm facili momento Deus omnia mutat! In luctu & excidio familiæ ſubinde nec canibus parſum, *b* ita communi familiæ lætitia nec ipſum canem divina liberalitas vult exclusum. Idcirco etiam Deus hæc in ſpeciem modica conſcribi voluit, ut ad omnia vel minutiſſima quæque vigilantiſſimam Dei providentiam extendi probiſſimè capere-

a *Chryſoſtomus tom.* 1. *in caput* 4. *Geneſis homilia* 21. *mihi pagina* 125. *& in cap.* 18. *Geneſis homilia* 42. *mihi pagina* 296.

b *David: Si reliquero, ait, de omnibus, quæ ad ipſum pertinent, mingentem ad parietem.* 1. *Reg. c.* 25. *v.* 28.

peremus. De eâ Christus pro concione differens non Eliam à dapiferis corvis nutritum, non Israëlis populum, *a* in solitudine quadraginta pastum in exemplum statuit, sed ad apicula, flosculos, animalcula vilissima nos amittit. Quæ omnia Deus perinde curat ut maxima. De hoc ad populum perorans Christus: Nonne, inquit, duo passeres asse *b* væneunt, & unus ex illis non cadet in terram sine patre vestro. *c* Passerculis etiam ita providet Deus, ut eorum nullus sine certa Dei destinatione involvatur reti. Capis hoc, Christiane? Ergo si quis obliquo te oculo stringat, verbulo maligno feriat, petulanti manu tangat, exerrante pede trudat, obvio de viâ non cedat; si ancilla focaria olus adurat, aut plus æquo carnes saliat, aut pultem malè condiat; si famulus offam effundat, aut inscitè vinum infundat; si uxor ogganiat, si filius non obediat; si amicus deserat, si labor non respondeat; si spes destituat, si feliciter cœptum sinistrè cadat; Cujuscemodi mille solent obtingere quotidie, quæ omnia singulaque non minus divinæ Voluntati ac Providentiæ, quàm summa rerum momenta sunt tribuenda; ab illâ siquidem origine fluunt. In minimis etjam agnoscendus Deus, qui illa omnia ab omni æternitate prævidit, & voluit ut essent,

a *Minimum decies sexies centena millia.*
b *5. obolis.*
c *Matth. c. 10. v. 29.*

ſent, vel delicti pœna, vel promerendi præmii materia.

Ergo in rebus etiam minutiſſimis ad Dei Providentiam & voluntatem horum omnium originem, & auctorem Deum identidem reſpiciendum, cùm non tantùm non paſſerculus ex aëre, ſed nec capillus è capite, ſed nec foliolum ex arbore defluat, quin Deus ita fieri & præviderit, & voluerit. Vox Chriſti eſt: Amen dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, jota unum aut unus apex non præteribit à lege. Facilius eſt cœlum & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere. *a* Lex æterna voluntas & Providentia divina, nec apice uno falli poſſunt nec fallere: omnia hoc circulo clauſa. Nec ullum punctulum hinc exerrat. Armatura in omnes acerbos caſus eſt optima, aſſiduè iſtud animo volutare: Deus ita prævidit, ita voluit, vel ut male meritum caſtiget, vel ut bene meritum remuneret.

a *Matth. c.5. v.19.*

§. III.

Quod Tobiæ poſteros & ſeros nepotes attinet, ita pagina divina loquitur: Omnem hæreditatem domus Raguelis ipſe percepit, viditque quintam generationem. *a* Prodigium pæne inauditum. Sed calculum ponamus. Tobias junior anno

a *Tob. c.14. v.15.*

anno ætatis ſuæ vigeſimo quarto conjugem duxit; annis nonaginta novem univerſè vixit; mortem obiit anno poſt Orbem conditum ter milleſimo quadringinteſimo decimo, poſt templum Hieroſolymis ſtructum trecentis octoginta octo. Ante diem natalem Chriſti ſexcentis quadraginta tribus annis. Additur, quod ſummè admirandum: Viditque quintam generationem. Ita Tobias junior fuit pater, fuit avus, proavus, abavus, atavus. a Ita idem habuit filios, habuit nepotes, pronepotes, abnepotes, & atnepotes, idque hoc ordine. Tobias natu minor habuit ſeptem filios, horum primogenitus Eleazar genuit nepotem Nadabum, Nadabus progenuit Salemothum pronepotem; Salemothus progenuit Iadiam abnepotem, Iadias progenuit Nathanaëlem atnepotem: hunc ipſum & priores alios omnes vidit, dum vixit Tobias: ita generationem quintam vivendo attigit. Res prorſus obſtupeſcenda, cui nec ſacra, nec profana, nec Græca, nec Romana, nec Barbara hiſtoria geminam probatis tabulis proferre poſſit. Potuiſſe id fieri, cùm ætatis primæ homines octingentos, nongentos annos excederent, nihil eſt dubii, factum eſſe non pronuntiat divinus ſcriptor. De Ioſepho Moſes Geneſeos auctor:

a War Vatter / Anherr / Anherrens Vatter / Vhranher / Vhranherrens Vatter / Er hett Söhn / Einigkle / Einigkles Kinder / VrEngkle / VrEngkles Kinder.

ctor: Et vidit Ephraim filios, inquit, usque ad tertiam generationem, nimirum proavus pronepotes. At verò abnepotes & atnepotes non vidit, abavus & atavus non fuit. Admirandum hoc pæne inauditum. Tobiæ hoc servatum. Nec enim otiosè id affirmant paginæ sacræ de pauperum laudatissimo benefactore. Non fallax Salomonis oraculum est. Anima quæ benedicit, impinguabitur. *a* Quidquid de virtutibus aliis eruditissima disserant volumina, encomium singulare obtinet eleemosyna. Hic nobilissimus Christianæ charitatis actus, *b* singulariter placet Deo præ ceteris virtutibus. In eleemosynæ largitorem Deus non liberalis tantùm & effusus, sed liberalissimus, effusissimus est. Pectus divinum thesauris omnibus immensè abundantissimum eleemosynis vult expugnari. Eleemosyna in cœlo gratiosissima apud Deum potest omnia. Quisquis id credere potest, id etiam sentire ac experire potest. Non fallunt, nec inaniter promittunt Christi voces. Veruntamen, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. *c* Fiducia magna, inquit Tobias, erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Quoniam eleemosyna ab omni peccato (*Ecce omnia munda sunt vobis*) & à morte liberat,

a *Prov. c.*11. *v.*25.

b *Ita D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 1. *conclus.*

c *Luc. c.*11. *v.*14.

rat, & non patietur animam ire in tenebras. *a* Anima, quæ benedicit, impinguabitur. Et en illuſtriſſimum ſpecimen piæ liberalitatis in utroque Tobiâ.

a *Tobiæ c.4. v.11. & 12.*

§. IV.

Tobias minor natu ſex hebdomades domo abfuit, quod tempus peregrè conſumpſit & in itinere. Hinc ſuo, quem conduxerat, mercenario Raphaëli Angelo, non niſi quinque noſtrates florenos & novem victoriatos debuiſſet locatæ operæ. *a*

Hoc autem in anteceſſum non ignoremus. Quod Romanis denarius, hoc Græcis drachma, Italis Iulius, Hiſpanis eſt Realis, octo trientes, vel crucigeros, aut duos victoriatos pretio æquans. Hinc denarius diurnus tam militum, *b* quàm operarum & mercenariorum merces diurna. Non neſcio denarium quandoque novem, imò etiam duodecim crucigeris æſtimatum. Pretium tamen denarii conſuetum octo crucigeri. Quocirca mercenarii opera ſex hebdomadibus impenſa florenos quinque, victoriatos novem exigebat. Hanc Angelo mercedem debuit Tobias. Hîc jam liberalitatem parentis & filii miriſſimam probè conſideremus. Uterque Tobias mercenarium ſuum vo-

a 5 Gülden vnd 9. Batzen Bottenlohn.

b *Militare in diem ſtipendium.*

cantes rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium quæ attulerant, acceptam habere. Tres attulit partes filius, easque sanè opulentas. Pars prima decem talenta, quæ Gabelus sibi commodata reddidit expuncto nomine; sunt hæc sex millia philippeûm. *a* Hoc debitum parens filio exigendum committens: Indico etiam tibi, fili mi, ait, dedisse me decem talenta *b* argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo in Rages civitate Medorum, & chirographum ejus apud me habeo. *c* Hoc igitur nomen Gabelus expedivit. Ita Tobias sex millia philippeorum, seu octo millia florenorum retulit, primam allatorum partem. Pars altera, dos Saræ, quam parens dedit Raguel vir inter Medos primarius, cui servi & ancillæ, familia copiosa, multumque pecoris fuit. Hic in suis facultatibus minimum decem millia florenorum numeravit. Atqui Raguel, quod sacræ paginæ affirmant, de omnibus, quæ possidebat, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit hanc scripturam, ut dimidia pars, quæ superêrat, post obitum eorum Tobiæ domino

a 8000. fl. oder 6000. Philipsthaler/ oder guldithaler / einer für 20. batzen gerechnet.

b *Talentum auri, seu majus habet 6750. philippeos. Talenti argentv, seu minus, habet philippeos 600.*

c *Tob. c. 4. v. 21.*

mino deveniret. *a* Ergo dotis nomine dedit Tobiæ Raguel, quinque millia florenorum, atque hoc pars altera. Pars tertia allatorum erat ſupellex, vaſa, multum pecoris, ſervi & ancillæ. Nam, quod ſacer hiſtoricus tradit: Poſt ſeptem dies ingreſſa eſt Sara, uxor filii ejus, & omnis familia, & pecora ſana, & cameli, & pecunia multa uxoris, ſed & illa pecunia, quam receperat à Gabelo. *b*

Sumamus igitur ex allatis triplicibus his bonis partem dimidiam hac ratione, ex octo florenorum millibus, millia quatuor, è quinque millibus, duo millia & quingentos florenos ſubtrahamus. Ergo dimidia pars allatorum erunt ſex millia florenorum, & quingenti. Hanc argenti ſummam obtulerunt mercenario pater atque filius; & rogare cœperunt, ut dignaretur accipere. Honeſta ſanè merces pro ſex hebdomadibus in itinere conſumptis ſex florenorum millia rependere; ſuppellectilem & pecora non computamus. Et tamen neſciverunt eſſe Angelum, quem ſiç remuneratum voluerunt.

a *Tob. c.8. v.24.*
b *Tob. c.11. v.18.*

§. V.

Videte, obſecro, videte liberalitatem ſummam utriuſque Tobiæ, quàm larga, & explicata manu, quàm prolixo & munifico

fico animo, quàm benigna & liberali voluntate in suum sese mercenarium effuderint! Tulerunt eum in partem, dimidium omnium, quæ allata fuerant, bonorum offerendo. Tenax alius, præparcus, & sordidus Nabal florenulos quinque deprompsisset, adjecisset forsan mercedulam, seu stipem honorariam non grandem; *a* & hanc liberalitatem suam aut cœlo appingendam, aut æternis annalibus dignam censuisset. Hi duo viri misericordiæ dimidiam summam, tam monetæ, quàm ceterorum benefica mente offerunt, idque non verbis solum honorificis, sed ingenuè, atque seriò; nam & precibus agunt, ut bene merentis verecundiam expugnent.

Hinc mira cœli effusio in hanc familiam, hinc abundantia & felicitas divina; quæ in his tribus potissimum eluxit. 1. Non filios tantùm & nepotes, sed & nepotum filios ponepotes; sed & horum filios abnepotes; denique, quod pæne fidem superat, abnepotum filios atnepotes, cum gaudio vidit. 2. Non paternam tantùm & maternam hæreditatem adiit, sed & soceri, & socrus, quibus oculos clausit, ex asse hæres fuit. Scriptoris sacri verba sunt: Invenitque eos incolumes in senectute bona, & curam eorum gessit, & ipsa clausit oculos eorum, & omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit. *b* Opulentia singularis, & divini favoris

a Trinckgelt. b *Tob. c. 14. v. 15.*

ris ſpectabile argumentum. 3. Super omia verò æſtimandum illud, quod additur. Omnis cognatio ejus, & omnis generatio ejus, in bona vita, & in ſancta converſatione permanſit, ut accepti eſſent tam Deo quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terrâ. a Elogium multò illuſtriſſimum. Nempe anima, quæ benedicit, impinguabitur. *Benedicere*, Salomoni eſt, eleemoſynam dare. Hinc Origeni, anima benedictionis ea eſt, quæ in egenos benefica eſt. Hoc ſenſu dixit Paulus: Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. b Divinis paginis idem eſt, Benedictio & Eleemoſyna. Hinc & Salomon ſeipſum explicans iiſdem monitis, phraſi diverſa: Alii dividunt propria, inquit, & ditiores fiunt: Alii rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt; Anima, quæ largiter dat, pinguefiet, & qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur; c & qui ſatiat pauperes, ipſe quoque ſatiabitur. d Ubi eleemoſynæ, ibi cæleſtium donorum copioſæ pluviæ. Hanc ob cauſam Tobias filio præcipiens: Quomodo potueris, inquit, ita eſto miſericors. Si abundes, da plena, da utraque manu, abundanter tribue: ſi difficultate domeſtica labores, & exiguum tibi fuerit,

a *Ibid. v.17.*
b *2. Cor. c.9. v.6.*
c *Hoc* inebriare *ſequentia verba explicant. x. c.11. v.24. & 25.*
d *Ita Cajetanus legit.*

rit, ne dicas: Largiri non est meum: res angustâ domi vetat. Da quantum potes, & etiam exiguum libenter impertiri stude. Nihil dispendii habet eleemosyna. Quidquid erogas in egenos lucrum est, thesaurus est expensis nullis minuendus. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Millies iterumque millies expendendum illud: Quidquid meis, id mihi fecistis. Manducat Deus panem in cœlo, ait Chrysologus, *a* quem pauper acceperit in terrâ. Da ergo panem, da potum, da pecuniam, da vestimentum, si Deum vis habere debitorem, non judicem. Misericordiam hominum nescit divinus ignis exurere. Si metuere non vis gehennam, animosè in egenos excute crumenam. Summus eleemosynarum largitor Deus est, cum æmulatorem videt, sibi similem, suam effigiem videt. Petrus Chrysologus, quem dixi, eleemosynas largiter dandas suadet & convincit brevi hac ratione: Clamat Deus; misericordiam volo homo: da Deo, quod vult, si vis tibi dari à Deo, quod vis. Fratres, prandium nostrum sit pauperis cena, ut Christi mensa fiat nostrum prandium. Homo, dando pauperi, das tibi, quia, quod pauperi non dederis, hoc aliis relinquere cogeris. Hoc solum tibi retinebis, quod pauperi dederis.

CAPUT

a *Petrus Chrysol. serm.* 42. *mihi pag.* 115.

CAPUT XVII.

Tobias Senior providentiæ ac justitiæ divinæ scientissimus.

UBi Angelus vale supremum dixit, & humanis oculis se subduxit. Tobias cum omni familiâ suâ in terram sese abjecit, & affusus humo continuis tribus horis divinæ bonitati gratias egit. Ita precando trihorium consumpsit. Historicus sacer testatur: Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum. *a* Divinis laudibus finitis, Aperiens Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit, Magnus es, Domine, in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum: quoniam tu flagellas & salvas; deducis ad inferos, & reducis: & non est, qui effugiat manum tuam. *b*

Oratio hæc quidem succincta, sed sensus optimi refertissima. Nempe Tobias etsi annis aliquot cæcus, animi tamen oculos in divinæ Providentiæ ac Iustitiæ solem assiduè defixerat. Hinc ista succi plena dictio, & vivax æternitatis memoria; *In omnia sæcula regnum tuum.* Singulariter illa veniunt expendenda: Quoniam tu flagellas, & salvas; tu deducis ad inferos, & reducis. Utrumque hoc dictionis membrum explicatu dignissimum: Quâ ratione Deus non flagellet tantùm & salvet,

a *Tob. c.12. v.22.*
b *Tob. c.13. v.1. & 2.*

vet, ſed etiam deducat ad inferos, & reducat.

§. I.

Aperiens Tobias ſenior os ſuum benedixit Dominum, & dixit, Magnus es Domine in æternum, *quoniam tu flagellas & ſalvas.* Quid hîc, ais, mi optime Senex, quid loqueris? Deum agnoſcere debemus ac venerari Salvatorem, & tu tortorem ac flagellatorem illum aſſeris? quæ deliramenta ſunt iſta, quid hæc dicis? ſed perſeverat ſenex, *quoniam tu flagellas.* Id quidem veriſſimum, ait, excrementis hirundinum in oculos defluentibus oculorum uſum fuiſſe mihi ereptum; ſed tu, ô Deus hirundines miſiſti, tu avicularum iſtarum ſordes in oculos derivaſti, tu voluiſti, ut lumina oculorum amitterem, ſicut etiam tu voluiſti, ut oculi mei in priſtinum reſtituerentur aſpectum, tuo nutu & arbitrio mihi cæco reluxit dies: te volente hactenus inops fueram, eodem te volente jam opes recepi: tu flagellas & ſalvas. Nihil fit fortuitò, & teſte Iobo, Nihil in terrà ſine cauſsâ fit. *a* Fortuna inane ſpectrum, larva picta, puerorum eſt terriculum: nullæ ſunt illius in nos vires. Sermones ſunt vaniſſimi: Huic fortuna favet, huic adverſatur, hunc deprimit, hunc attollit. Hæc idololatrarum ſunt ſomnia: Deus eſt, qui facit

a *Iob. c. 5. v. 6.*

facit hæc omnia, aut præcipiendo ut fiant, aut certè permittendo. Deus flagellat, Deus salvat. Augustini ævo fœdus serpebat error Manichæorum, qui duplex ajebant esse principium, bonorum unum, malorum alterum. Delirium & insania. Unum atque unicum est principium, *Deus*, Auctor omnium; bonum & malum ab ipso sunt. Sed quâ tandem ratione auctorem mali constituemus Deum?

Utinam capiamus, quod nunquam inculcari sat potest, geminum esse malum, illud *Culpæ*, istud *Pœnæ* malum appellari. Malum *Culpæ* peccatum est, & quidquid legibus divinis vetitum. Malum *Pœnæ*, fames, sitis, dolores, morbi, tempestates, grandines, eluviones, bella, seditiones, incendia, pestilitas, annonæ caritas, injuriæ, vexationes, tyrannides, & quidquid horum numeraveris. Mala sunt ista, & grandia, sed mala *Pœnæ*, quæ Deus & vult & infligit. Peccata verò seu mala *Culpæ*, quæ plerunque *Pœnæ* malis miscentur, ea permittit Deus, sed volens permittit, cùm impedire possit. Illa verò alia omnia *Pœnæ*, quæ maximè sentimus & dolemus, sunt pœnæ mala, quæ Deus in nos immittit; Deus, horum omnium Auctor, hæc infert; Deus flagellat. Quod Tertullianus dilucidè asseverans: Ad omnia, inquit, tibi occurrit Deus, idem percutiens, sed & sanans; mortificans, sed & vivificans; humilians, sed & sublimans;

condens mala, ſed & pacem faciens. a Res liquida, divinæ paginæ teſtimoniis confirmatiſſima.

Hebræus vates Hieremias urbis Hieroſolymorum deprædationem, famem, vaſtationem, excidium commemorans: Fecit Dominus, inquit, quæ cogitavit, complevit ſermonem ſuum quem præceperat à diebus antiquis: deſtruxit, & non pepercit, & lætificavit ſuper te inimicum, & exaltavit cornu hoſtium tuorum. Et dicta firmans: Præcipitavit Dominus, inquit, nec pepercit, omnia ſpecioſa Iacob: Deſtruxit in furore ſuo munitiones virginis Iuda, & dejecit in terram, polluit regnum & principes ejus. b An non hæc ſatis clara? ſed pergens & ingerens clariora: Quis, inquit, eſt iſte, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente? Ex ore Altiſſimi non egredientur nec bona, nec mala? c Egrediuntur veriſſimè & egreſſura ſunt tam mala, quàm bona ex Altiſſimi ore. Quod & Iſaias apertiſſimè confirmans: Ego Dominus, inquit, & non eſt alter, formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem, & creans malum. Ego Dominus faciens hæc omnia. d Neque aliter Amos: Si eſt, inquit, malum in civitate, quod

a *Tertull. l. 2. contra Marcionum c. 14. mihi pag. 777.*

b *Threnor. c. 2. v. 2. & 17.*

c *Threnor. c. 3. v. 37. & 38.*

d *Iſai. cap. 45. verſ. 6.*

quod Dominus non fecerit. *a* Sed omnium multò clarissimè Siracides pronunciat: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas *b* à Deo sunt. *c* Quid egemus ultrà testibus? Hoc sanè in adversis omnibus summo est solatio: habere persuasissimum, Nihil evenire, cujus Auctor non sit Deus, omniaque quantumvis gravia mala ab eo nobis attemperari ad nostram salutem, modò nostram fateamur culpam, ipsius opem imploremus, agnoscamus clementiam.

In rebus agitur humanis nihil homini contingit præter Dei voluntatem, præceptum, ordinationem, seu jubentem, sive permittentem. Quid murmuravit homo vivens, ait Hieremias, vir pro peccatis suis? *d* Nos infantes stulti modò malam fortunam, modò hanc aut illam provinciam, modò hunc aut illum tyrannum, hunc aut illum hominem perversum, hujus aut illius imperitiam, socordiam, malevolentiam accusamus, cùm pœnæ mala sentimus. O fatui! Deus flagellat. Ille Dominus est faciens hæc omnia. Homines, hominum peccata, humana imperitia, socordia, malevolentia, nequitia, instrumentum & flagellum seu lorum sunt, quo Deus, quo divina manus nos cædit: Quid, homo inerudite,

a *Amos c.3. v.6.*
b *Honestas, hoc est, Opulentia.*
c *Eccles. cap.11. vers.14.*
d *Threnor. c.3. v.39.*

ne dicam, ſtolide, contra lorum, quo verberaris, litigas? quid baculo indignaris, quid in flagellum excandeſcis? Illum, qui te flagellat, & flagellantis manum attende, huc reſpice. Deus te flagellat, ad Deum oculos flecte, horum auctorem malorum Deum agnoſce. Si iſtud, mi Chriſtiane, alta mente capias, nec boni, nec mali quidquam evenire tibi poſſe, cujus auctor non ſit Deus, longè alium in rebus turbidis te geres, adverſa omnia non difficulter vinces, à Deo flagellante, ad Deum ſalvantem confugias, in bonum tibi vertentur omnia. Sed addit Tobias

§. II.

Tu deducis ad inferos, & reducis. Infernus, ſi notionem nominis ſpectemus, eſt diverſus. Nam 1. Locum, quo Deus perduelles ſuos ignibus æternis cruciat, infernum Lucas appellans: Mortuus eſt, inquit, & dives, & ſepultus eſt in inferno. *a* Hunc ipſum locum lugubris vox Eccleſiæ deſignat: In inferno nulla eſt redemptio. 2. Inferni nomen ſortiuntur abominanda ſcelera; hæc Iſaias enumerans: Humiliata es, inquit, uſque ad inferos. *b* Synagoga quondam Dei templum, jam lupanar & proſtibulum. 3. Infernus appellatur acervata calamitas, ærumna-

a *Luc. c.16. verſ.22.*
b *Iſa. cap.57. verſ.9.*

ærumnarum cumulus, mare miſeriarum. *a* Diverſis malis conflictatus David: Circumdederunt me, inquit, dolores mortis, dolores inferni circumdederunt me. *b* Iis premebatur anguſtiis, ut jam ad inferos ſe dejectum crederet. Sed tu, ô Deus, qui flagellas, & ſalvas, tu quoque deducis ad inferos, & reducis. Permittit non raro Deus ad extremas calamitates, & miſerias devolvi ſuos; hîc demum opitulatricem manum porrigit, educit, conſolatur, reficit. Vt ſciatur divinæ id potentiæ fuiſſe non humanæ; Deum eſſe Dominum creantem hæc omnia. Si quis vitæ ſuæ periodos inſpiciat, facilè deprehendet ſe quoque ad inferos fuiſſe non ſemel dejectum. Subinde is mœror, horror, ægritudo, angor, pavor hominem invadit, ut ab omnibus tam ſuperis, quàm inferis, tam Deo, quàm hominibus ſibi videatur deſertus; omnia deſperationi proxima cenſentur: hic talis ad inferos præcipitatus eſt. Malis maximis Rex David ſeptus: Quantas, inquit, oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas: & converſus vivificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me. *c* Eſt tamen aliquis, imò maximus in hoc inferno ſpei locus eſt ex illo peropportuna redemptio. Deus deducit

 illuc

a *De hoc inferno meum Gymnaſium Patientiæ, Parte* I. *c.* 5. §. 5. *Vbi de ſacco.*

b *Pſal.* 17. *verſ.* 5.

c *Pſal.* 70. *verſ.* 20.

illuc & reducit. Hinc revocare gradum, & ſuperas evadere ad auras conceſſum. Nemo ad hos inferos præcipitatus deſperet: ductorem eò Deum habuiſſe ſatis eſt; qui duxerit, reducet. Dominus mortificat, & vivificat; deducit ad inferos, & reducit: Dominus pauperem facit, & dicat, humiliat & ſublevat. *a* Hunc luſum Deus cum ſuis luſit ſæpiſſime, bono ſuorum. In Ægypto populum ſuum flagellari, & modis diriſſimis permiſit opprimi, eduxit demum ex hoc inferno. Sed in ipſo egreſſu iterum infernus aliquis Iſraëlem uſſit. Fugienti opponebatur à fronte pelagus, utrinque montes claudebant, à tergo inſequebatur hoſtis Pharao. Iam capti videbantur Hebræi, nemo non occiſiſſimos cenſuiſſet. Vociferabantur illi: Forſitan non erant ſepulchra in Ægypto, ideo tuliſti nos, ut moreremur in ſolitudine &c. Multò melius erat ſervire eis, quàm mori in ſolitudine. *b* Subitò Deus aperuit mare, Filii autem Iſraël, quod Exodus teſtatur, perrexerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant, quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris: liberavitque Dominus in die illâ Iſraël de manu Ægyptiorum. *c* Deducti ſunt ad inferos, & reducti.

Bethuliam urbem obſidione arctiſſimâ cinxerat Holofernes, & ad extremam aquæ

a 1. *Reg. c.2. v.6. & 7.*
b *Exod. c.14. v.11. & 12.*
c *Ibid. v.29. & 30.*

aquæ penuriam redegerat. Nam, quod sacer historicus tradit, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem, unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. *a* At Deus per Juditham viduam in arctissimis rebus opportunissimè obsidionem solvit. Deduxit ad inferos, & reduxit.

Quoties Hebræus Rex David jam in ipsis mortis faucibus hærebat, desertus à suis, cinctus ab hostibus, nec ullam effugii rimulam, quâ elaberetur, habere visus; actum de illo dixissent omnes. Ille tamen animo commasculato, & ad Deum erecto: Omnes gentes, exclamat, circuierunt me: Circumdantes circumdederunt me: Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis: Impulsus, eversus sum, ut caderem. Ad inferos deductus clamat, sed denuò reductus, Dominus suscepit me, ait, fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. In tribulatione meâ invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi. Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam. *b* Deductus ad inferos, & reductus est.

Ipsos etiam suos discipulos Christus ad inferos duxit non semel, sed & reduxit. Mare navigabant discipuli absente

Gg 4 Christo.

a *Judith. cap. 7. vers. 11.*
b *Psal. 117. v. 10. & pluribus seqq.*

Christo. Nox & tenebræ horrorem navigantibus incutiebant, ventus vehemens augebat metum, intumescebat mare, stadiis compluribus navis à littore distabat, & quod omnium maximè terrebat, Christus aberat. Salute igitur jam prope desperata Christus aquis inambulans: Ego sum, inquit, nolite timere. *a* Deducti sunt ad inferos, & reducti. Eadem discipulorum navicula iis procellis quatiebatur, ut fluctibus operta jamjam mergenda videretur, præsente quidem Christo, sed dormiente. Hinc illi pereuntium clamores, *Perimus.* Jam visa est navicula undis expugnata, jam de salute actum, jam medio se mari natare putaverunt, brevi fluctuum impetu hauriundos. Continuò Christus imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. *b* Deduxit eos Christus ad inferos, & reduxit.

a *Ioan. c.6. v.16. & seqq.*
b *Matth. c.8. v.23.*

§. II.

Quocunque pæne vertamus oculos in hoc Orbe, conjuncta hæc duo *Flagellum* & *Sceptrum* appenso *Tintinnabulo* cernemus. Flagellat Deus & salvat, Deducit ad inferos & reducit: hoc flagrum adumbrat & sceptrum. Inter hæc duo nobis est mediis transeundem. Inter Timorem & Spem, Tormentum & Solatium,

tium, Supplicium & Præmium, Luctum & Gaudium, Justitiam & Misericordiam. Hîc medio ibimus tutissimi. 1. Transeundum, inquam, inter Timorem & Spem. Jobus sua omnia habens suspecta, & timoris plena: Verebar, inquit, omnia opera mea. *a* Spe tamen erectus: Reposita est, inquit, hæc spes mea in sinu meo. *b* 2. Transeundum est inter tormentum & Solatium, Castigari & flagellari non pœnæ tantùm, sed & solatii est: quia etiam filii, haud aliter tractantur. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. *c* Illud Augustini assiduè volvendum animo: Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. 3. Transeundum inter Supplicium & Præmium. Si labor fatiget, si dolor cruciet, ne frangaris animo, nam plurimum illa emolumenti ferunt, si ferantur toleranter. Placeat, obsecro, flagellum, quia proximum ei est sceptrum. 4. Transeundum inter Luctum & Gaudium. Hæc mixtura luctus & gaudii omnem vitam obtinet: in luctu sceptrum respice. Scriptus es hæres regni; quid est, quòd perhorrescas? age viriliter. In gaudio flagellum intuere, & animum subsultantem contine, nondum evasisti

 ferulam.

a *Iob c.9. v.28.*

b *Iob c.19. v.27.*

c *Hebr. c.12. v.6.*

ferulam. *a* 5. Transeundum inter Iusti-tiam & Misericordiam. O quantò beatius, nunc jam dum vivimus divinam sentire Justitiam, ut in meliore vitâ obtinere liceat Misericordiam, Isaias pollicitationibus suavissimus: Ad punctum, inquit, in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te: In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordiâ sempiternâ misertus sum tui: dixit redemptor Dominus. *b* Flagellum brevi desinet ferire; flagello substitueretur sceptrum nunquam eripiendum. Sed ne flagellum & sceptrum, quod monstravimus, excidant memoriâ. Tintinnabulum appendimus, quod identidem flagelli & sceptri aspiciendi commonefaciat. Romani veteres in triumphali curru servum collocare censuerunt, qui coronam lauream supra triumphantis verticem teneret: Ipsi verò currui flagellum & nolam ajunt appensam, quæ duo tacitè monebant; Meminerit triumphator humanæ imbecillitatis & inconstantiæ, ne sibi nimium placeret, neve insolesceret, aut superbiret; posse illum eò miseriarum fortunæ ludibriis devolvi, ut inter viros tintinnaculos *c* censeatur & ducatur ad suppli-

a Du bist der Ruthen noch nicht entwachsen. b *Is. c.54. v.7.*

c *Plauto viri tintinnaculi sunt, qui ducebantur ad supplicium appensa nola, nequis infami eorum occursu, aut tactu contaminaretur.*

ſupplicium. Auguſtæ Vendilicorum in turre civica *a* ingens campana eſt, quam Incendiariam, Martiam, Sanguinariam *b* vocant. Hanc viri ſex validi pulſant, quotieſcunque reus è carcere civico ad capitis ſupplicium educitur. At verò hæc eadem campana, ſolenniſſimo civitatis die, Auguſti menſis principio, *c* cùm urbis proceres, Duumviri, Septemviri, ſenatores ceteri recens electi è curia deſcendunt, pulſatur, eo etiam, ut ajunt, ſignificatu: Meminerint optimates, ſi contra jus faſque egerint, juſtitiam non parſuram, hanc ipſam campanam ſicut aliis reis, furibus homicidis, latronibus, ita & ipſis ſenatoribus pulſandam. Laudabilis ritus, civilis admonitio.

Nos Chriſtiani Flagellum & Sceptrum meditabundis oculis identidem contueamur; ſi memoria deſtituat, tintinnabulum moneat. Aſſiduè cogitemus illa: Si filii, & hæredes. *d* Si filii, certè & flagellandi. Si compatimur, ut & glorificemur. Si in labore hominum ſumus, ſi cum hominibus & Chriſto flagellamur, *e* cum Chriſto etiam coronabimur. Si commortui ſumus, & convivemus, ſi ſuſtinebimus,

a Auff dem Perlathurn.

b Sturm Blutglog.

c *Primo die Auguſti, aut proximo quoque* am Wahltag.

d *Rom. cap. 8. verſ. 17.*

e *Pſalm. 72. verſ. 5.*

mus, & conregnabimus. *a* Flagellum & Sceptrum nunquam non in oculis ſint. Quoniam tu, ô Deus, flagellas & ſalvas: Tu deducis ad inferos, & reducis. Tranſeundum igitur eſt inter Flagellum & Sceptrum. Deſcendendum eſt ad inferos, ſed inde denuo emergendum. Hac itur ad ſuperos, ubi nulli amplius metuendi ſunt inferi.

a 2. *Tim. c.* 2. *v.* 11. & 12.

CAPUT XVIII.

Tobias Senior relapſa in pejus Ninives interitum vaticinatus.

TObias Senior cum annum centeſimum ſecundum attigiſſet vivendo, demum illam Iobi cantilenam canere coactus: Solum mihi supereſt ſepulchrum. *a* Mors ultima linea rerum. Vltimus, ſed & optimus morborum medicus Mors. Cùm ergo jam fatalis horula Tobiam vocaret ad plures, ille filium, & filii filios, ſeptem nepotes ad lectulum accerſens ita eos cohortari orſus: Propè erit interitus Ninive, inquit, non enim excidit verbum Domini. *b* Vrbs Ninive flagitiis miſerè deformata & exoſa cœlo, ad voces Ionæ cæpit reſipiſcere, ac grandi conatu Pœnitentiæ luctum exorſa die uno videbatur cœlum expugnatura. Annuit benigniſſimus Deus, & ſcelerum patrato-

a *Iob. cap.* 17. *v.* 1.
b *Tob. cap.* 14. *v.* 6.

patratorum gratiam fecit. Sed non duravit hæc Ninives ſanctimonia, brevi iterum vitiorum dulcedini Ninive ſuccubuit; in antiquum & in pejus relapſa ſunt omnia. O Ninive, quàm bene cæpiſti, & quàm non bene finiiſti! Scelerum tuorum multitudo miniſtravit arma Nemeſi divinæ. Non potuit tandem non vindicare Deus in continuatam impietatem tuam. Peribis ô Ninive, peribis, quia voluiſti perire. Perditio tua ex te, auxilium tuum in Deo fuerat tantummodo. *a* Hoc Ninives exitium Tobias prævidens vaticinatur: Propè erit interitus Ninive. Idem iis occinendum, qui aſſiduè in priores noxas relapſi, in eandem inſolentiam, in eaſdem omnino libidines, in eandem temulentiam, in eaſdem ſcelerum turpitudines revolvuntur. De his hoc capite ultimo ſermo erit. Hîc tria nobis explicanda. 1. Eos qui toties in eadem peccata relabuntur, periculoſius ſemper & gravius relabi. 2. Hos ipſos difficillime avelli, & ad ſanctiores mores retrahi. 3. Deum in illos ipſos ſeverius animadvertere ac gravius punire.

a *Oſ. c.13. v.9.*

§. I.

Relapſus lapſu gravior. Hoc Bernardus eximiè demonſtrans: Si, ait, dixerit mihi JESUS: Dimittuntur tibi peccata

cata tua. Nisi ego peccare desidero, quid proderit? Exui tunicam meam, si reinduero eam, quantum profeci? Si rursus pedes meos, quos laveram, inquinavero, nunquid aliquid lavisse valebit? Sordens omni genere vitiorum jacui diu in luto fæcis: sed erit sine dubio recidenti, quàm jacenti deterius. *a* Ita prorsus est. Nam quisquis pœnitentia peracta non cessat iterum, iterumque pœnitenda facere, ita labitur in pristina, ut semper gravius relabatur, profundius mergatur, damnosius involvatur, arctius constringatur, dum denique velut ingratus & refractarius à Deo penitus deseratur. Quâ de re ita sentiunt Theologi. His talibus in pristina semper scelera recidentibus efficacissimum auxilium gratiæ Deus subministrat. Si repudient illi, & resistant, non redit amplius tam copiosa gratia, sed suis infelices cupiditatibus permittuntur. Pulsat quidem Deus iteratis monitis, sed una est ultima vocatio, quâ rejectâ, deseruntur cunctatores illi hominum miserrimi. Ita itur & interitur. Quapropter, vociferantur contentissimè diversis: Hodie, si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra. *b* Hodie audite, hodie; nescitis enim an eam cras sitis audituri.

Hos

a *Bern. serm.* 3. *in Cant. post. init. mihi pag.* 737.

b *Psal.* 94. *v.* 8. *& Hebr. c.* 3. *v.* 15. *& c.* 4. *v.* 7.

Hos ipſos homines aſſiduè ad antiqua vitia redeuntes velut digito monſtrans Petrus : Hi ſunt, inquit , fontes ſine aquâ , nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reſervatur. a Fontes ſunt , inquit, ſed aquâ carent. Quemadmodum calens furnus, aut clibanus ſine panibus, grandis piſcina ſine piſcibus, ampla cella ſine zytho aut vino, crumena pulchra ſine argento vel auro , ſpatioſus ager ſine frumento , magnum penu ſine omni eſculento nil juvat: ita illi homines in eadem crimina toties relabentes boni notitiam habent, ſed actione carent ; dicunt & non faciunt ; multa ſtatuunt , nihil exequuntur ; volunt & non volunt : exomologeſin obeunt, ſed peccata nulla corrigunt ; ob noxas ſuas ingemiſcunt, ſed mox eaſdem repetunt ; deſiderium eorum videri poſſet bonum , niſi eſſet tam frigidum ; hortulum ſuum venenatis herbis purgant, ſed radices non extirpant , hinc brevi eadem iterum veneni meſſis ſuccreſcit ; meliora ſibi ſæpius proponunt , ſed nihil ſequitur emendationis. Si enim, ait Petrus, refugientes coinquinationes Mundi in cognitione Domini noſtri & Salvatoris JESU Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur, facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Melius enim erat, illis non agnoſcere viam juſtitiæ, quàm

poſt

a 2. *Pet. c. 2. v. 17.*

poſt agnitionem, retrorſum converti ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reverſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in volutabro luti. *a* Petrus ipſemet expertus, multò graviorem eſſe lapſu relapſum. Nam altera Petri negatio gravior erat primâ, tertia gravior ſecunda. Matthæo teſte, iterum negavit cum juramento. Denique anatematizare auſus, & deteſtari, quia neſcio, inquit, hominem juſtum, quem dicitis. *b* Relapſus lapſu gravior. Beatus Eligius Noviomenſis Antiſtes rem oculis ſubjiciens; Crus, inquit, ſemel fractum difficili curâ reſtituitur, crus idem altera, tertiâque vice confuſum difficillimè curatur. Quod Cyrillus etiam confirmans: Animæ, inquit, febricitatio ſecunda eſt admodum periculoſa. *c* Peccatum auferre, & peccati affectum non tollere, vanus & ſterilis labor. Cicuta *d* horti centies convulſa, radice ſtante, centies recreſcit, & fertilior. Letalis noxa, cicuta eſt peſtilentiſſima, hanc millies convelle, recreſcet millies, niſi eam ſtirpitus, & radicitus evellas. Peccati radix, cupiditas & libido peccandi eſt; nihil agis, niſi radicem hanc ſuſtuleris.

Chry-

a 2.*Petr.c.2.v.21.& 22.*
b *Matth.c.26.v.74.& Marci c.14.v.71.*
c *Cyrill.l.5.in c.17.Ioan.*
d Wüterich.

Chrysostomus in eandem hanc curam intentus: Noli peccare, inquit, post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. Cogita, ô homo graviorem esse culpam, post concessam veniam. *a* Cicatricem jam obductam refricare, malum vix sanabile. *b* Si Hebræus rex David adulterium aut homicidium secundo tertiove ausu repetere voluisset, longè aliud à Nathan vate judicium accepisset. Quod diximus, Christi Domini dicta & facta reddunt confirmatissimum. Homini morbido qui annis triginta octo in Salomonis pensili ambulacro decubuerat, jam personato dixit Christus: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. *c* Adulteræ mulieri crimine jam condonato: Vade, inquit, & jam amplius noli peccare. *d* Relapsus lapsu gravior.

a *Chrysost. hom. de lapsu primi hominis.*

b Gehailten-schaden widerumb auffreissen schier ein vnhailbares Vbel.

c *Ioan. cap. 5. vers. 14.*
d *Ioan. cap. 8. vers. 11.*

§. II.

II. Relapsi corriguntur ægrius. Ambrosius disertissimè: Facilius, inquit, inveni, qui innocentiam servaverint, quàm qui congruè egerint pœniten-

tiam. *a* Ambrosio non est vera pœnitentia, quæ non est valde seria, & quæ non totum mutat hominem, & ab usque radicibus vitia extirpat. Nam addit: Renuntiandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum, quàm natura postulet, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus, vivendum ita, ut vitali huic moriamur usui; seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur. Sed eheu, quàm rarum est, ita totum mutari & ab imis radicibus extirpare vitia! *b* Sed à se dicta explicans Ambrosius: Quendam, ait, adolescentem ferunt post amores meritricios peregrè profectum, & amore abolito regressum, veteri occurrisse dilectæ, quæ ubi non interpellata putaverit se non recognitam, rursus occurrens dixerit: Ego sum; Responderit ille, Sed ego non sum ego. Etenim qui mortui, & sepulti Christo sunt, non debent iterum velut viventes de hoc mundo decernere. Ne tetigeritis, inquit, omnia, quæ sunt ad corruptelam. *c* Nimirum hoc est mutari totum, hoc agere pœnitentiam, hoc ad frugem corrigi. Hoc autem rarum, pæne dixerim, rarissimum est. Hanc ob caussam spiritalis medicus in istud omni

a *Ambros. tom.* 1. *l.* 2. *de Pœnitent. c.* 10. *mihi pag.* 219.

b *Loco proximè dicto.*

c *Ibidem.*

omni cogitatione, curâque incumbat, non tantùm ut ſanet ægrum, & à ſceleribus liberum demittat, ſed ut ſanato ita proſpiciat, ne in morbos eoſdem recidat. Vicinas igitur peccandi occaſiones amoliri ſtudeat antidota, & alexipharmaca præſcribat, ſincerè moneat, *a* hunc locum, hos homines cave, hoc ſceleris illicium vita; fuge libidinem, fuge, fuge vel omnem libidinis umbram; ita ſuperbiam elide; ſic avaritiam coërce, ita invidiam elimina, ſic edoma gulam, ſic iram comprime, ita ſocordiam expugna. Reſiſte diabolo, & fugiet à te. *b* Hac, inquam, ratione medicus ſpiritalis hominem infirmum ſervet à relapſu: alioqui fruſtra eſt medicina, quam è veſtigio comitatur invaletudo priſtina.

Hoc apertiſſimè Chriſtus oculis ſubjiciens: Cùm, inquit, immundus ſpiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquoſa, quærens requiem. Et non inveniens, dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et cùm venerit, invenit eam ſcopis mundatam & ornatam. Tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus. *a* Satanas ſede ſua pulſus non otiatur, dum aliud com-

Hh 2 modum

a *Pars hac boni Confeſſorii eſt.*

b *Iacobi c.4. v. 7.*

c *Luc.c.11. v.24. & ſeqq.*

modum sibi hospitium indaget. Si nullum reperiat: In meam, inquit, tabernam veterem me recipiam, lautè illuc diversatus sum. Et veniens, quod Matthæus testatur, invenit eam vacantem. *a* Iam vicit cacodæmon, jam effregit hospitium, si hominem inveniat otiosum. Otium omnigenæ vitiositatis seminarium. Res certa, si vacat domus, diabolo patet. Inter Anachoretas priscos in proverbii consuetudinem venit: Otiosus homo à mille diabolis impugnatur; ab uno tantùm lacessitur is, qui laborat. Domus vacua, diabolo sacra. Non solùm verò vacantem, sed scopis mundatam, obiter, perfunctoriè, negligenter versam invenit. Cera, pix, sevum pavimento hærens scopis non tollitur, majori vi opus. Vt homo à vitiis resipiscens constanti sanctimonia veneretur virtutem, ardenti proposito, decretis opus est validissimis. Hîc leniter velle, nolentis habet speciem. Scitote, ait Eliachim Sacerdos, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis & orationibus, in conspectu Domini. *b* Tobias immobilis in Dei timore permansit. *c* Dixi, ait David, non movebor in æternum. *d* Voluntate hîc opus robustissima. Sed neque vacantem tantùm,

a *Matth. cap.12. vers.44.*
b *Iudith. c.4. vers. 12.*
c *Tob. cap.2. vers.14.*
d *Psal.29. vers.7.*

tantùm, & ſcopis mundatam, ſed & ornatam domum invenit hoſpes ab Orco. Conſuetudines malæ, occaſiones priſtinæ, voluptates aliquantulum omiſſæ pulchro ordine, nonnunquam etiam virtutis ſpecie revertuntur. Non ignoramus honeſto nomine culpas prætexere. Quædam ſub obtentu civilitatis aut affabilitatis, alia ſub prætextu neceſſitatis liberè peccamus; nonnulla per cauſſam boni majoris ſecuturi delinquimus; vix unquam titulus deeſt erranti. En ornatam domum, quæ avernalem hoſpitem ultro invitet. Tunc igitur vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: Et fiunt noviſſima hominis illius peiora prioribus. Hæc relabendi ſeries eſt. Relapſi difficillime corriguntur. Interſunt quidem tales rei divinæ, precationes recitant, conciones audiunt, ſtipem erogant; quandoque etiam jejuniis vacant, ita domum mundant, ſed ſcopis; ſtat interim inconcuſſa peccati radix; ad antiqua identidem reditur, ſapiunt boleti, quibus aſſueverunt, placent peccata, quibus non ex toto renuntiarunt; veterem retinemus pelliculam. Hinc emendatio vera tam rara Fruſtra cantharides admoventur, *a* ſi capitis, vel ſtomachi, vel hepatis malum non ex integro cure-

 tur:

a Spaniſch Mucken anſetzen / vergebene Arbeit/wann im Kopff/ Magen/Lever ein altes Ubel ſteckt.

tur: Nihil proficiunt unctiones, si lien aut pulmo sit vitiosus. Inveteratum malum non admittit manum medicam, nisi admodum peritam & potentem, quæ mali radicem norit tollere. Qui dedit voluntatem pœnitendi, ait Bernardus, opus est ut addat virtutem continendi, ne iterum pœnitenda, faciamque novissima mea pejora prioribus. *a* Verissimè dixit Augustinus. Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa; nil prosunt lamenta, si replicentur peccata. Ista est, filioli, vera pœnitentia, inquit Augustinus, quando sic convertitur quis, ut non revertatur; quando sic pœnitet, ut non repetat. *b* Sed istud perquam rarum est. Relapsi difficillimè corriguntur.

a *Bern.serm.3. in Cant. circa med.*

b *Aug.tom.*10. *serm.*3.*de Natali Domini,mihi pag.*213.

§. III.

Relapsi à Deo severius puniuntur. Nobilissimum in eadem semper relabentium paradigma rex Pharao, qui clade tam multiplici affectus, nunquam non rediit ad ingenium. Quoties auditum illud: Peccavi in Dominum Deum vestrum, & vos; peccavi etiam nunc. Nec tamen desiit peccare. Post aquas in sanguinem mutatas sanius est locutus Pharao, sed non diu. Post copiosissimas

mas ranarum pluvias doluit, neque hoc diu. Poſt ciniphum examina reſipuit, mox tamen ad ſuam contumaciam reverſus: Poſt muſcarum nimbos, pœnitentiam monſtravit, ſed minimè diuturnam. Poſt animalium mortalitatem viſus eſt ad clementiam motus; mox idem, qui antè, fuit. Poſt ulcerum dolores abitum populo permiſit, quem tamen ſtatim revocavit. Poſt fulgura, grandinem, tonitrua veniam erroris petiit; ceſſante grandine, errores auxit. Poſt immiſſos locuſtarum exercitus ſe peccaſſe faſſus eſt, locuſtis jam amotis, eadem, quæ priùs, egit, pelliculam veterem retinuit Æthiops. Poſt triduanas horribiles tenebras mitem ſeſe præbuit, ſed in furores priſtinos brevi relapſus. Denique poſt omnia primogenita in Ægypto jugulata videri poterat priorem pertinaciam ac ſævitiam omnem emendaſſe, jam mutatus ex toto: Surgite, ait, & egredimini; ite & immolate Domino, ſicut dicitis. *a* Jam tandem rex alius rex bonus eſt. Juraſſes Pharaonem immite ac barbarum ingenium omne exuiſſe, in mores placidos ex integro reformatum. Sed neque nunc tigris iſta conſtantem humanitatem didicit. Vix enim egreſſus populus, confeſtim Pharao jam ſævior, quàm anteà, cum ingenti exercitu ſecutus hoc reperit, quod quæſivit, tam

a *Exod. c. 12. v. 31.*

crebri relapſus certum ſupplicium. Cum copiis ſuis omnibus alto mari ſepultus eſt. Hoc habet.

Ita & Hebræi ipſi capitones duri ad reditum in Ægyptium macellum proniſſimi: Recordamur piſcium, ajunt, quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt; nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi Man. *a* Deus igitur illis carnes ſubmiſit copioſas, ſed ſine ſalſas: Nam, adhuc carnes erant in dentibus eorum; & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plagâ magna nimis *b* Diſplicuit Deo tam immoderata carnium appetentia, tam pruriens in Ægyptum redeundi animus jure punitus eſt acerbius.

Saul coronatus Proteus, blandus latro, quoties falſus eſt inſidias, quas genero ſuo Davidi ſtruxerat? quoties delicti veniam rogavit? quoties & lacrymas profudit nequam crocodilus? quoties perſancte dejerans meliora omnia pollicitus? videri poterat ex toto mutatus, regum mitiſſimus, ſed brevi tempore hic falſæ ſanctimoniæ vultus tenuit: mox luſum priorem luſit, ad ingenium rediit, acerbior in Davidem inſurrexit, hoc tamdiu factitavit, & nequitias ejuratas toties repetiit, dum illum

a *Num. c.* 11. *verſ.* 5. *&* 6.
b *Ibidem verſ.* 33.

lum Deus denique deseruit. Jamque infelicissimus regum, suus ipse carnifex suo se gladio peremit. Hoc habet & Saul. Relapsi puniuntur acerbius. Hunc lusum Deus aliquanto tempore; velut dissimulans, tolerat; tandem è destinato ferit, & præscindit improbo lusori spatium relabendi, Nolite errate, Deus non irridetur. *a* Amotis jocis secum vult agi; impatiens est ejuscemodi lusus. Quemadmodum serius pater post filium toties monitum, toties castigatum: Abi, ait, abi furcifer in malam crucem, & corvos pasce. Frustra est omnis paterna castigatio tibi admota. Ergo, quam mereris, carnificinam subi. *b* Ita hominem Deus deserentem se deserit, & torquendum cacodæmoni permittit. Ita Semei post impetratam veniam relapsus capite punitus est. Sit delicto primo venia, fiat & secundo forsan gratia, in tertium certa est decreta pœna. *c* Primum maledicentiæ flagitium maledico Semei condonatum: at verò cùm rediret, & præscriptos exeundi fines negligeret, capite luit. Jure illi in os objectum. Tu nosti omne malum, cujus tibi conscium est cor tuum reddidit Dominus malitiam tuam

a *Gal. c.6.v.9.*

b Lauff hin Lecker dem Hencker zu; du thust doch kein gut.

c Das erst / vnd das ander gen Hoff / das dritt gen Loch.

in caput tuum. *a* Hoc omnibus in eaſdem identidem noxas relabentibus occinendum : Malitia tua in caput tuum recidit.

Hoc ipſum & Ninives civitatis interitus abundè doceat. Vociferabatur Ionas : Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum , & prædicaverunt jejunium , & veſtiti ſunt ſaccis à majore , uſque ad minorem. *b* Quis negarit hanc eſſe ſeriam pœnitentiam ? Ita profectò evaſerunt pœnam. Sed ô incredibilem ingenii humani nequitiam! Pœnitentia illa tam ſeria minimè fuit diuturna. Brevi priſtinus flagitiorum ſtatus rediit , mali mores denuo ſubrepſerunt , peſſima vetus conſuetudo univerſam poſtliminio civitatem occupavit , antiquum hoc ſuum obtinuerunt , edere , bibere , ludere. Paſſus ſecum agi Deus ad humaniſſimam conditionem deſcendit. *c* At ubi vitioſæ vitæ nullus finis , utrâque demum manu cædit , & à ſe profligat. Quod vates Hebræus in re præſenti elocutus : Et Ninive, inquit, quaſi piſcina aquarum aquæ ejus diſſipata eſt , & ſciſſa , & dilacerata ; & cor tabeſcens , & diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus , & facies omnium

a 3. *Reg. cap.* 2. *verſ.* 45.
b *Ionæ c.* 3. *v.* 4. *&* 5.
c Gott läſt gar wol mit ihm rädtgen/ aber ꝛc.

omnium eorum ſicut nigredo ollæ. a Ita Deus cum quovis homine agit, ſicut cum hac urbe. Monet, minatur, terret, rogat, urget, variam opem ſubminiſtrat. Parere monitus recuſat. Propè eſt interitus Ninives (propè hominis illius) Non enim excidit verbum Domini. In Iuriſconſultorum ſcholis ſcitum eſt annotatu dignum: Duæ vices faciunt conſuetudinem & delicta iterata plus puniuntur. Hoc juris ad ſuum etiam tribunal Deus obſervat: Delictum iteratum gravius punit.

Cùm igitur immundus ſpiritus è veteri tabernâ fuerit exactus, ne, quæſo, relinquatur vacans & ſegniter quieta domus; nemo unquam otietur ex toto; otium diabolo commodiſſimum eſt hoſpitium. Sed nec ſcopis tantùm mundata ſit domus. Pœnitentiâ hîc opus eſt admodum ſeriâ, acri de noxis dolore propoſito firmiſſimo, ut non peccatum ſolùm, ſed & affectus,& radix peccati evellatur: ex integro reſipiſcendum. Denique ornare tantummodo domum, inanis, ſed gratus dæmoni labor eſt. Itaque illecebræ & occaſiones delinquendi omnes ſedulò fugiendæ, ne poſteriora fiant pejora prioribus, ne poſt pœnitentiam denuò committantur pœnitenda; ne priſtina ſuperbia; ne vetus libido & gula, ne prior invidia & ira, ne cetera omnia in antiquum, & vitioſum chaos revolvantur.

a *Nahum c.2. v. 8.*

vantur. Interitus Ninives propè eſt; Verbum Domini non excidit. Perquam ſerius, & æqui tenaciſſimus eſt, rex qui læditur. Pœnitentiam exigit non perfunctoriam, non inconſtantem, aut deſultoriam; ſed ſtabilem, & uſquequaque firmam. Inanes lacrymæ falſa eſt pœnitentia, ſi finis commiſſi mali, gradus eſt futuri.

De noxis commiſſis dole, à committendis cave.

F I N I S.

APPRO-

APPROBATIO
R.P. PROVINCIALIS.

POsthumam lucubrationem hanc R.P. HIEREMIÆ DREXELII *piæ memoriæ, qui* TOBIAS *inscribitur, ab aliquot Deputatis lectam, & approbatam, etiam Ego VVolfgangus Gravenegg, Societatis* IESV *per Superiorem Germaniam, Præpositus Provincialis potestate ab Admodum R.P.N. Mutio Vitellesco, Societatis nostræ Præposito Generali, concessâ, in lucem & publicam utilitatem prodire permitto, fidemque manu meâ facio, & officii mei sigillo consigno. Ingolstadii* 22. *Maii* 1640.

Wolfgangus Gravenegg.